KISACA
KUR'ÂN TEFSİRİ

Derleme

www.tefsirim.com

6. Cilt

(23/1- 28/88)

Kur'ân Sayfası: 341-395

Derleyen

Mehmed SELMAN

Gözden geçirme tarihi: Nisan 2022

23/ Mü'minûn Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 118 âyettir. Adını, baş tarafında mü'minlerin konu edilmesinden almıştır. (H. T. FEYİZLİ, 1/341)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

23/1-11 FİRDEVS'E VÂRİS OLACAK MÜMİNLER

1-6.. Mü'minler gerçekten kurtuluşa erdi. 2. Kurtuluşa eren müminler, namazlarında huşû içinde (kalbi ve bedeniyle tam teslimiyet hâlinde**)dirler. [**bk**. 4/43] 3. Onlar, boş söz (**ve iş**)lerden yüz çevirirler. [**bk**. 25/72] 4. Onlar, zekât (**görevin**)i yerine getirirler. 5. Onlar, nâmuslarını korurlar. 6. Sâdece eşleri veya ellerinin sâhip oldukları (**kendi câriyeleri**) ile (**münâsebet**) kurarlar. Çünkü onlar (**bundan dolayı**) kınanmazlar. [**bk**. 4/24]**

7. Kim bu (helâl ola**)ndan ötesini** (zinâyı) **isterse, işte onlar haddi aşanlardır.**

8, 9. Kurtuluşa eren müminler ki verdikleri sözlere ve sözleşmelerine riâyet ederler. 9. Onlar ki namazların(ı vaktinde ve gereğince kılmay**)a devam ederler.**

10, 11. İşte onlar, vâris olanların ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetlerine vâris olacaklardır ki bu mîrasçılar, orada ebedî kalacaklardır. [bk**. 70/22-35]**

1-11. (1).**'Müminler gerçekten felâh bulmuşlardır.'** Felâh, isteneni elde etmek ve korkulanlardan da kurtulmak demektir. Nesefi der ki: Sözlükte **îman,** tasdik etmek demektir. Mümin de sözlük anlamına göre **tasdik** eden kimse demektir. Şeriatta ise, kalbi ile lisânı arasında uygunluk olmak şartı ile **kelime-i şehâdet**i söyleyen herkes mümindir. Mânâ şudur: İşte bu niteliklere sâhip olan müminler, istediklerini elde etmiş ve korkup kaçtıklarından kurtulmuş kimselerdir. (S. HAVVÂ, 9/389)

(2).**'Onlar ki namazlarında huşû içindedirler.'** Kalplerinde korku vardır, uzuvlarına ise sükûn hâkimdir. (S. HAVVÂ, 9/389)

Doğrusu **huşû**, aslı **kalpte**, ortaya çıkışı **bedende** olmak üzere ikisini de içinde bulundurur. Kalbe âit tarafı, Rabbin azamet ve celâli karşısında kendi küçüklüğünü göstererek **nefsi**, Hakkın emrine **baş eğdirip** söz dinlettirecek ve **edep** ve **tâzimden** başka bir şeye yönelmeyecek şekilde **kalbin** son derece bir **saygı hissi** duymasıdır. **Dış görünüşle** ilgili yönü de, vücut organlarında bu duygunun belirlenmesiyle bir **sâkinlik** ve sükûnet meydana gelmesi, **gözlerinin** önüne, **secde yerine** bakıp, (Mekke-i Muazzama'da ise **Beytullah'a bakmak** gerekir. İ. H. BURSEVİ, 13/171), **sağa sola**, şuna buna **iltifat etmemesidir**. (ELMALILI, 5/508)

'Huşû içindedirler', korku içerisindedirler, hareketsizdirler (İbn Abbas'tan), gözünü tutmak, alçak gönüllü görünmek (Mücâhid'den), başı öne eğmek (Müslim b. Yesâr ve Katâde), sağa sola bakmayı terk etmek (Ali (kv), sağ eli sol elin üstüne koymak (Dahhâk'tan), makâmın azametini idrak etmek,

söylenen sözleri ihlâsla söylemek, tam yakîn ve bütün dikkatini toplamak (Ebû ‘d Derda’dan). (S. HAVVÂ, 9/392)

Huşûun kapsamına giren âdâbın bir kısmı şöylece sıralanır: Elbiseyi katlamaktan, gerinmekten, esnemekten, gözlerini yummaktan, ağzını kapatmaktan, elbiselerini yerlere kadar sarkıtmaktan, parmaklarını çıtlatmaktan, birbirine geçirmekten, çakılları evirip çevirmekten uzak durmak(tır) (S. HAVVÂ, 9/393)

Bahâüddin Nakşbend (ks)’a ‘Bir kul, **namazda nasıl huşûa erer?’** diye sordular. O da cevâben şöyle dedi: ‘Dört şeyle: Helâl lokma, abdest sırasında gafletten uzak durmak, ilk tekbîri alırken kendini huzurda bilmek, namaz dışında da Hakk’ı aslâ unutmamak. (Hâni, El Hadâikul Verdiye’den, Ö. ÇELİK, 3/451)

‘Lağv’ kelimesi, sözlükte ‘boş ve anlamsız sözve davranış’ demektir. Kelime âyette, Allâh’ın kullarında görmek istemediği her türlü boş ve yanlış tutum ve davranışları ifâde eder. Dolayısıyla İslâm inancı ve ahlâkı ile bağdaşmayan her türlü bâtıl, asılsız, yanlış, kötü, zararlı, **dünyâ ve âhirette faydası olmayan** sözler ve işler bu kavrama dâhildir. Furkan sûresinde Rahmân’ın kulları olarak övülen müminlerin nitelikleri arasında **‘faydasız ve boş bir şeyle karşılaştıkları zaman’** iltifat etmemek de zikredilmiştir: **‘Onlar yalana ve günaha şâhitlik etmeyen, faydasız ve boş bir şeyle karşılaştıkları zaman, vakar ve hoşgörü ile geçip gidenlerdir.’** (Furkan 25/72; İ. KARAGÖZ 5/7)

(3).**’Onlar faydasız ve boş şeylerden yüz çevirirler.’** Boş sözlerden, boş hareketlerden, boş ilgi ve düşüncelerden kaçınırlar. Çünkü müminin kalbini boş şeylerden, oyun ve eğlenceden, gereksiz ve yakışıksız şeylerden alıkoyan uğraşları vardır. **Allâh’ı anmak**, O’nun ululuğunu tasavvur etmek, O’nun iç ve dış âlemde yer alan **âyetlerini kavramaya çalışmak** gibi **uğraşları** vardır. (..) Sonra, müminin kalbinin **inancın yükümlülükleri** gibi uğraşları da var. Kalbi arındırmak, **rûhu ve vicdânı temizlemek** gibi uğraşları vardır. Hayat tarzında yerine getirmesi gereken **sorumlulukler**ı, îmânın öngördüğü yüce hayat düzeyini koruma çabaları vardır. **İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak,** toplumsal hayâtı bozulmaktan ve sapıklıktan korumak gibi yükümlülükleri vardır. İnancını korumak, zafere uaştırmak ve her zaman üstün tutmak için **cihad etmek,** düşmanların komplolarına karşı gece gündü uyanık bulunmak gibi görevleri vardır. Bunlar hiçbir zaman bitmeyen, **sonu gelmeyen sorumluluklar**dır. (S. KUTUB, 7/392)

Hadis: ‘Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin Müslüman olduğunu gösterir. (kişinin Müslümanlığının güzelliğidir) (Tirmizi Zühd 11, İbn Mâce Fiten 12’den, Ö. ÇELİK, 3/452)

Hadis: Allâh’a ve âhirete îman eden kişi ya faydalı söz (hayırlı söz) söylesin veya sussun. (Buhâri Edeb 31, Müslim Îman 74, 75’den, Ö. ÇELİK, 3/452)

(4).**‘Onlar zekâtlarını verirler.’** İbn Kesir’den: Çoğunluk, burada sözü geçen zekâttan maksadın, **malların zekâtı** olduğu kanâatindedir. Hâlbuki bu âyet-i kerîme Mekke’de inmiş bir âyettir. Zekât ise Medîne’de **hicretin ikinci yılında farz** kılınmıştır. Açıkça anlaşıldığına göre Medîne’de farz kılınan zekât, **özel nisap** ve **miktarları** olan zekâttır. Yoksa zâhir olan şudur ki, zekâtın aslı Mekke’de de farz idi. Nitekim Yüce Allah, el En’am sûresinde şöyle buyurmaktadır: **‘Hasadı gününde onun hakkını veriniz.’** (el En’am, 6/141. Burada sözü geçen zekâttan Allâh’ın: **‘Onu arıtıp temizleyen felâh bulmuş, kötülüklerle örten de ziyan etmiştir.’** (eş Şems, 91/9-10) buyruğu ile **‘Zekâtını vermeyen o müşriklerin vay hâline!’** (Fussilet, 41/6-7) buyruğu bu mânâdadır. (S. HAVVÂ, 9/399, 400)

İslâmi bir kavram olarak **zekât**, hem serveti arındırmak için ondan alınan pay, hem de bizzat arındırma eylemini ifâde eder. Dolayısıyla zekât, hem **kalbin** hem de **malın temizliğini** ilgilendirir. Bu vesîleyle

kalp, **cimrilikten temizlenir,** bencillikten kurtulur ve şeytanın **fakirlik korkusunda** verdiği vesveseleri **yenecek** bir kuvvet kazanır. Allah huzûrunda elde edeceği karşılık ve mükâfâta elindeki maldan daha çok güvenir. Zekât aynı zamanda **mal için** de **temizliktir**; malın geri kalanının temiz ve helâl olmasını sağlar. (Ö. ÇELİK, 3/453)

(5, 6).**'..ve onlar ki, iffetlerini korurlar.'** Kadın olsun, erkek olsun her Müslümanın, cinsel ihtiyâcını karşılamada kendi eşiyle yetinmesi kesin olarak emredilmiş, **zinâ şiddetle yasak**lanmış ve zinâ edenlere dünyâ ve âhirette yaptırımlar bildirilmiştir. **'Kim bunun ötesine geçmek isterse** (zinâ ederse) **işte onlar, haddi aşanlardır.'** (Müminûn 23/7) anlamındaki âyette bildirildiği şekilde haddi aşarak zinâ edenlerin, affa mazhar olmazlarsa âhirette cezâları **cehennem**dir. (Furkan 25/68, 69; İ. KARAGÖZ 5/8)

'Sâdece eşleri veya sağ ellerinin sâhip olduğu (câriyeleri**) hâriç. (**Bunlarla ilişkilerden dolayı **) kınanmış değillerdir.'** Onlar bütün hâllerinde mahrem yerlerini korurlar. Ancak evlenmeleri veya câriye edinmeleri hâli bundan müstesnâdır. (S. HAVVÂ, 9/390)

Kur'ân'da ve diğer temel İslâmi kaynaklarda kadın olsun erkek olsun her Müslümanın **cinsel ihtiyâcı**nı karşılamada kendi **eşiyle yetinmesi** kesin bir hüküm olarak konulmuş; bu hükümlerle çelişen her türlü uygulama gayr-i meşrû kabul edilmiş, aykırı davranışlar için ağır yaptırımlar getirilmiştir. Bundan başka İslâm'ın **geçmişten devraldığı,** – öyle anlaşılıyor ki Kur'ân ve sünnetin bütününden çıkan insanlık anlayışıyla, insan onur ve haysiyetiyle bağdaşır görmediği için zaman içinde ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler getirdiği – **kölelik uygulamasın**ın bir sonucu olarak, fakat belirli kurallara uymak kaydıyla **câriyelerden yararlanma** da **meşrû** kılınmıştır. (KUR'AN YOLU, 4/11)

Sağ ellerinden sâhip olduklarından maksat, câriyelerdir. Özellikle bunun zikredilmesi ise **erkek köle** ile **ilişki kurulamayacağının** icmâ ile sâbit olmasındandır. Âyet-i kerîme bu bakımdan erkeklere hastır. Çünkü icmâ ile kadınların erkek köleleriyle birlikte olmaları câiz değildir. (S. HAVVÂ, 9/396)

Ancak İslâm'ın hedefine uygun olarak günümüzde **kölelik kurumu** ortadan **kalktığı** için bu konuyla ilgili hükümlerin uygulanmasına da fiilen ihtiyaç kalmamıştır. (KUR'AN YOLU, 4/11)

(7).**'Kim bunu aşmak isterse (**yâni kim şehevi arzularını zevcelerinin ve câriyelerinin dışında kalan kimselerden karşılamayı isterse**) işte onlar aşırı gidenlerdir.'** Onlar mahrem yerlerini haramdan korurlar, Allâh'ın yasakladığı şeyler olan **zinâ ve lûtîlik** gibi işlere bulaşmazlar. Allâh'ın kendilerine helâl kıldığı zevcelerinden ya da câriyelerinden başkasına yaklaşmazlar. Allâh'ın kendisine helâl kıldığı şeyi yapan kimse, kınanmaz ve onun için günah yoktur. Kim bu sınırların dışına çıkmak isterse işte o, haddi aşan bir kimsedir. (S. HAVVÂ, 9/390)

'Bunu aşmak istemek' ifâdesinin kapsamına **zinâ**, **hayvanlarla ilişki** ve **lûtîlik** de girer ki, bu konuda hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Kişinin **eliyle istimnâ** etmesi konusunda ise görüş ayrılığı vardır. İmamların cumhûru **haram** olduğunu kabul ederler. Onlara göre **'bunu aşmak'** ifâdesinin kapsamına dâhildir. İmam Ahmed b. Hanbel'in bunu **câiz gördüğü** söylenmiştir. Çünkü meni, bedendeki bir fazlalıktır. İhtiyaç hâlinde onu dışarı çıkarmak câiz olur, kan aldırmak ve hacamatta olduğu gibi. İbn Hümam ise şöyle der: Aslında haramdır, ancak şehveti ona gâlip gelir ve bunun sonucunda şehvetini teskin maksadıyla yaptığı takdirde, cezâ görmeyeceği umulur. (S. HAVVÂ, 9/396)

İbn Muhakkın ve diğerlerine göre **istimnâ** yapan kimseye **tâzir cezâsı** vâciptir. Evet, Ebû **Hanife** ve Ahmed b. **Hanbel'e** göre, bir kimse **fitneye** düşeceğinden korkarsa **istimnâ mubah** olur. Yine

zevcesinin veya câriyesinin **eliyle istimnâ** mubahtır. Fakat Kâdı Hüseyin bunun azil manasında olduğu için **mekruh** olduğunu söylemiştir. (İ. H. BURSEVİ, 13/176)

(8).**'Onlar emânetlerine ve sözleşmelerine de riâyet ederler.'** Emânet yalnız **mala** has değildir. Bütün **şer'i teklifler**, **Allâh'a âit haklar** ve **kullara** âit **haklar**, **vekâletler**, **velâyetler**, **memuriyetler** de emânetlerdendir. **Ahid** de, gerek Allâh'a ve peygambere ve gerekse insanlara karşı olan **anlaşmaları** ve **taahhütleri** içine almaktadır. (ELMALILI, 5/509)

Hadis: Münâfıkın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vâdettiği zaman sözünde durmaz, kendisine emânet verildiği zaman hâinlik eder.' (S. HAVVÂ, 9/401)

(9).**'Namazlarını gereğince muhâfaza ederler.'** (9. Âyette yer alan) **namazı muhâfaza** şu anlama gelir**:** Onlar namazlarını dikkatli bir şekilde edâ eder, aksatmaksızın kılar, namazı kılma konusunda ihmalkâr davranmazlar. Namazı nasıl kılınması gerekiyorsa öyle kılarlar, namazı kısaltmazlar. Tam vaktinde, farzıyla, sünnetiyle, âdâbıyla eksiksiz kılarlar. (Ö. ÇELİK, 3/456)

Hadis: Nebi (s)'den rivâyet edilen sahih bir hadiste Efendimiz, Bilâl (r)'a şöyle buyurdu: 'Hangi amel ile cennete benden önce girdin? Orada nereye ayağımı bassam senin ayak hışırtını önümde işittim.' Bilâl (r) şöyle cevap verdi: 'Ey Allâh'ın Rasûlü! Abdestimi bozar bozmaz hemen abdest alırım. Abdest aldığımda da mutlaka iki rekât namaz kılarım.' Bunun üzerine Efendimiz (s): 'İşte bu ikisiyle (cennete benden önce varmışsın)' buyurdu. (Buhâri, Müslim'den İ. H. BURSEVİ, 13/180)

(10).**'Firdevs cennetine vâris olanlardır. Onlar, orada temelli kalırlar.'** İslâmi kaynaklarda **Firdevs** kelimesi cennetin tamâmı veya bir bölümü için kullanılmaktadır. Cennetin ortası ya da en yüksek yeri olduğuna dâir değişik rivâyetler vardır. (KUR'AN YOLU, 4/12)

Hadis: 'Cennet yüz derecedir. Cennetin her derecesigök ile yer arası kadardır. **Cennetler**in en âlâsı ve en ortası **Firdevs cannetidir**. Arş da Firdevs cennetinin üzerindedir. Cennet ırmakları, Firdevs cennetinden fışkırır. Allah'tan cennet istediğiniz zaman **Firdevs cennetini isteyin.'** (İbni Mâce Zühd 39; Buhâri Tevhid 22; Tirmizi Cennet 4; İ. KARAGÖZ 5/11)

Cennette ölüm yoktur. Çünkü dünyanın fâni olmasına karşılık âhiret bâkîdir. **Cennette ölüm olmayacağı** âyet ve hadislerde açıkça bildirilmektedir. **'Cennette müttakiler ilk ölümden başka bir ölüm tatmazlar.'** (Duhan 44/56) Bu âyet-i kerîmede cennette ölüm olmadığı açık seçik bildirilmektedir. Hadîs-i şeriflerde 'ölüm' denen olgunun âhirette yok edileceği, cennet ve cehennemde **hayâtın sonsuz olacağı** bildirilmektedir. (Müslim Cennet 22; Tirmizi Sıfatü'l Cennet 19; İ. KARAGÖZ 5/11, 12)

23/12-16 İNSANIN YARATILIŞ SAFHÂLARI

12. Andolsun ki (biz**,** ilk**) insan** (Âdem)'i **çamurdan (**süzülmüş**) bir özden yarattık.**

13. Sonra onu(n neslini**,** ondaki**) bir nutfe (**yâni sperma ile yumurtayı aşılamış**) olarak sağlam (**ve emin**) bir yer (**olan rahim**)e yerleştirdik.**

14. Sonra (rahimde o**) nutfeyi (**zigotu**) bir "alaka" yaptık; derken, o "alaka"yı da bir "mudga"ya, "mudga"yı da kemiklere dönüştürdük, o kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir varlık yaptık. (**Varlıkları**) yaratıp şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir! [**bk**. 3/6; 22/5]**

15. Sonra siz bunun ardından şüphesiz öleceksiniz.

16. Sonra siz kıyâmet gününde mutlaka diriltileceksiniz.

12-16. (12).**'Andolsun ki Biz insanı (**yâni Âdem'i**) süzülmüş bir çamurdan yarattık.'** Nesefi şöyle demektedir: Âdem'in kendisinden yaratıldığı toprağa **'sülâle'** 'süzülmüş' denilmesinin sebebi, onun **her türlü topraktan** süzülmüş olmasıdır, denilmiştir. (S. HAVVÂ, 9/407)

Hadis: Allah, Âdem'i bütün arzdan aldığı bir kabzadan yarattı. O bakımdan Âdemoğulları da yeryüzü gibi geldiler. Kimisi **kırmızı**, kimisi **beyaz**, kimisi **siyah**, kimisi **bunlar arasında**. Kimisi iyi, kimisi kötü ve kimisi de bunlar arasındadır.' (Ebû Dâvud, Tirmizi'den S. HAVVÂ, 9/413)

(13).**'Sonra da onu bir nutfe hâlinde sağlam bir yere yerleştirdik.'** Rahim için kullanılan **'**kararun mekinün' tâbiri, 'oldukça **sağlam** ve **güvenli** bir **yer'** mânâsında olup, rahmin, hiçbir dış ve iç etkiye mâruz kalmadan döllenmiş yumurtayı koruyup yetiştirebilecek özellikte sağlam ve güvenli bir yer olduğunu ifâde etmektedir. Bugün insan anatomisiyle ilgilenen bilim dalı da **rahmin**, dıştan gelebilecek tehlikelere mâruz kalmaktan korunması kolay olan bir boşluğa yerleştirildiğini, **sağlam yapılı kaslarla** bu boşluğa tutturulmakta, gebelik süresince normal hacminin 3 000 katı fazla büyümeye imkân vermekte olduğunu ve annenin aldığı vücûda **zararlı maddeler**in pek çoğundan cenini koruyabildiğini söylemektedir. (Arsan'dan, Ö. ÇELİK, 3/458)

(14).**'Sonra nutfeyi bir alâka hâline getirdik.** Rahime iliştirip, aşılama yaptırarak tutturup pıhtı kan gibi bir tutuk hâline değiştirdik. (ELMALILI, 5/514)

'O alâkayı bir çiğnem et yaptık.' Bir çiğnemlik eti andıran ete dönüştürdük. **'Bir çiğnemlik eti kemikler hâlinde yarattık.'** Çağımız ilim adamlarının açıkladıklarına göre bu aşamada ilk oluşan hücreler, **kemik hücreleri**dir. (S. HAVVÂ, 9/408)

'**Kemiklere de et giydirdik ve sonra onu başka bir yaratık yaptık.'** İbn Kesir der ki: Yâni ona **ruh üfledik.** Böylece harekete başladı ve bir başka hilkate dönüştü. Gözü, kulağı, idrâki, hareketi ve çırpınışı oldu. Nesefi de der ki: Yâni onu birinci yaratılıştan farklı bir başka yaratık hâline getirdik. Önceden **cansız** iken, **konuşan**, **işiten**, **gören** bir **canlı** hâline getirdik. (S. HAVVÂ, 9/408)

Hadis: 'Her birinizin yaratılışı anne rahminde birinci kırk gün içinde **nutfe** olarak derlenip toparlanır. Sonra ikinci kırk günde **alâka** olur. Sonra da bir o kadar zaman içinde **mudga** hâline gelir. Daha sonra ona bir melek gönderilir ve ona ruh üfler. (Buhâri Bed'ül Halk 6; Müslim Kader 1'den, Ö. ÇELİK, 3/459)

'Yaratanların (takdir edenlerin**) en güzeli olan Allâh'ın şânı ne yücedir.'** Tefsirlerde Arapların **'hâlk'** kavramını **'bir şey yapma, üretme'** (sun') anlamında insanlara nisbet ederek kullandıkları (..) bildirilmektedir. Bununla birlikte söz konusu kavram, Müslümanlar arasında zamanla sâdece Allah için kullanılmış, O'ndan başkasına nisbet edilmesi kulluk edebine aykırı görülmüştür. (KUR'AN YOLU, 4/15)

(15).**'Sonra** (ey insanlar!) **Şüphesiz ki siz, bundan sonra kesinlikle öleceksiniz.'** Her canlı bir gün ölümü tadacaktır. (Âl-i İmran 3/185) Doğan insanlardan kimi bebeklik, kimi yetişkinlik döneminde ölür. Her insanın dünyâda ne kadar yaşayacağı yüce Allah tarafından takdir edilmiş (56/60) ve süresi belirlenmiştir. Hiçbir kimse bu süreden önce ölmez, sonraya da kalmaz. (3/145) Ölüm yok olmak değil, beden ile ruhun ayrılmasıdır. Beden, aslı olan toprağa döner. Ruh, Berzah âleminde yaşamaya devam eder. (İ. KARAGÖZ 5/14, 15)

23/17-22 ÜSTÜNÜZDE YEDİ YOL YARATTIK

17. (Ey insanlar!) **Andolsun ki üstünüzde yedi yol (**ve yedi tabaka gök**) yarattık. Biz yaratma (**işin**)den gâfil değiliz. [**bk**. 2/29; 17/44; 65/12; 71/15]**

18. Gökten suyu bir ölçü dâhilinde indirdik de onu yerde (faydası için**) biz durdurduk. Şüphesiz biz onu gidermeye de kâdiriz.**

19. İşte bu su ile size hurma bahçeleri, üzüm bağları meydana getirdik. Bu bahçelerde sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz. [bk**. 16/11; 36/34-35]**

20. Yine su ile Tûr-ı Sînâ'da yetişen bir (zeytin**) ağac(**ı yarattık**) ki (**meyvesi**) yiyenler için hem yağ hem de katık (**olarak zeytin**) verir.**

21. (Ey insanlar!) **Evcil hayvanlarda da sizin için elbette bir ibret vardır. Karınlarının içindekinden size (**süt**) içiririz. Onlarda sizin için (**daha**) nice faydalar vardır, hem de onların etlerinden yersiniz. [**bk**. 16/66] 22. Hem onların hem de gemilerin üzerinde taşınırsınız. [**bk**. 16/7; 40/79-81; 43/12-14]**

17-22. (17).**'Andolsun ki Biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık.'** Nesefi der ki: Âyet-i Kerîmede sözü geçen **'tarâik: yollar'**, tarikat kelimesinin çoğuludur. Bundan maksat **gökler**dir. Çünkü gökler meleklerin yolları ve gidip geldikleri yerlerdir. Mücâhid **'yedi yol'**u 'bunlar **yedi gök**dür, diye açıklamıştır. (S. HAVVÂ, 9/408)

(Müfessirlerin çoğu âyetteki "**yedi yol**"u yedi kat gök veya göğün katmanları olarak yorumlamışlardır. ELMALILI da bunu, insanları kuşatan yedi idrak yolu olarak anlıyor ki bunlar, beş duyu ile akıl ve vahiy yollarıdır.) (H. T. FEYİZLİ)

'Biz yarattıklarımızdan habersiz değiliz.' Yaratıcı olan Allah, her bakımdan mükemmel olduğundan, tüm yaratılışın da belirli bir plân ve amaç çerçevesinde **mükemmel** bir **biçimde** meydana getirildiği anlamı çıkar. Bu bağlamda, bizzat yaratılışın kendisi, bir acemi işi olmadığına delildir. Kâinattaki tüm sistemin bütün fiziki yasaları öylesine bir örgü içindedir ki, yaratıcısının **Hakîm ve Alîm Allah olduğu**na tanıklık etmektedir. (MEVDÛDİ, 3/371)

'Biz yarattık' ve **'Biz yarattıklarımızdan gâfil değiliz'** cümlelerinde Allâh'ın kendisi için **'biz'** demesi, Allâh'ın çokluğu anlamına gelmez. Bu, Arap dili ve anlatım tarzının özelliğidir ve çoğul, **saygı çoğulu**dur. (İ. KARAGÖZ 5/16)

(18).**'Gökten belli bir miktar ile su indirdik ve onu yerde durdurduk.'** İbn Kesir der ki: Yâni yağmur buluttan indikten sonra onun yeryüzünde kalmasını sağladık. Yeryüzünün de onu kabul etmesini sağladık. Yeryüzü o suyu içer ve orada bulunan **tâne** ve **çekirdekler** de o su ile gıdâlanır. (S. HAVVÂ, 9/409)

Suyun yeryüzünde göl, ırmak, deniz, yeraltı suları, nem, çiy, kar vb. şekillerde tutulması **canlıların yaşaması** için önemlidir. Yer kabuğu **su tutmasa** veya bir anda yeraltı suları çekilse bunu Allah'tan başka hangi güç geri getirebilir? (bk. Mülk, 67/30, H. DÖNDÜREN, 2/558)

‘Biz yağmuru yerde tuttuk’ Yağan yağmırın bir kısmı toprak ve bitkiler tarafından kullanılır. Toprak suya doyduktan sonra, artan bir kısmı toprağın üstünde, göllerde, bir kısmını yer altında, toprağın katmanları arasında tutulur. İnsanlar, **yerin üstü ve altındaki sular**dan faydalanır. Bu, yüce Allâh’ın hikmeti ve **kullarının ihtiyâcını bilmesi** sebebiyledir.(İ. KARAGÖZ 5/18)

‘Görmez misin ki, Allah gökten bir su indiriyor da onu yerdeki bir takım kaynaklara akıtıp depoluyor. Sonra onunla rengârenk, çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. (Zümer, 39/21)

Yazın buharlaşıp kışın donan ve rüzgârlarla oradan oraya taşınıp, otların, ağaçların bitmesi vs. için yeryüzüne inerek, ırmaklar, kaynaklar ve kuyularla dağılan ve yeniden denizlerde, göllerde biriken de aynı **su’**dur. Ne bu büyük su kaynağı bir damla eksilmekte, ne de yaratılışından bu yana bir damla artmasına gerek kalmaktadır. (..) dünyâda hâla bol miktarda oksijen ve hidrojen bulunduğu hâlde neden **daha fazla su üretilememekte**dir. Kim başlangıçta okyanuslar oluşsun diye bunları belli oranda birleştirmiştir? Ve fazladan bir damlanın daha oluşmaması için birleştirmeyi artık durdurmuştur? Sonra, su buharlaştığı zaman su buharlarından gaz hâlinde bile **oksijenle hidrojenin bir arada kalmasını** sağlayan **kimdir?** (MEVDÛDİ, 3/371)

Zaman zaman – belirli sebeplere ve hikmetlere bağlı olarak – bölgelere ve tabiat şartlarına göre **yağmurun ihtiyaçtan az veya çok** yağması yüzünden bâzı sıkıntılar, âfetler yaşanmakla berâber dünyânın geneli dikkate alındığında bu durumlar istisnâi olup, yağmur olayının **canlılar için yararı**nı esas alan yasalara göre cereyan ettiği, **bu hususta bir düzenin hâkim olduğu** görülmektedir. Râzi, buradaki **ölçü**nün yağmur suyunun insan, hayvan ve bitkilerin **yararlanmasına en uygun kıvamda** ve saflıkta olduğuna delâlet ettiğini belirtirken (XXIII,88) ELMALILI da suyun **terkibindeki ölçülülüğe**; buharlaşma, yoğunlaşma gibi fiziksel olaylardaki yasalara ve bütün bunların **tesâdüfen olmayıp,** ilâhi hikmet ve inâyetin sonucu olduğuna dikkat çeker. (V, 3441/519, KUR’AN YOLU, 4/17)

Bulutlardan **yağmur indirmesi,** suların bir kısmını yerde tutması, su ile hurma, üzüm, zeytin ve benzeri ürünleri yetiştirmesi, **Allâh’ın varlığına, birliğine ve gücüne,** su ve toprak ürünlerinin insanlar için birer nîmet olduğunadelâlet eder. Aynı toprakta, aynı su, hava, ısı ve ışıkla yetiştiği hâlde, her bir bitki ve ürünün meyve ve sebzelerinin **tatlarının değişik olması,** yüce Allâh’ın kudretinin göstergeleridir. (İ. KARAGÖZ 5/19)

(20).**‘Yiyenlere yağ ve katık veren bir ağaç ta varettik.’** Burada insanın beslenmesi ve sağlığı açısından pek önemli bir rızık olan **zeytin**e husûsi bir yer verilir. Zîrâ o, hem meyvesi hem de yağı itibâriyle son derece faydalı bir ağaçtır. Bu önemine binâen Cenâb-ı Hak, **onun adına yemin eder.** (bk. Tîn, 95/1) **Hadis:** Rasûl-i Ekrem (s) ‘**Zeytinyağı**nı yiyiniz. Onunla saçınızı yağlayınız. Çünkü o, mübârek bir ağaçtan çıkar.’ (Tirmizi, Darimi) buyurur. (Ö. ÇELİK, 3/461)

‘Sizin için hayvanlarda da şüphesiz bir ibret vardır.’ O ağaçta ve bahçelerde hep birer ibret olduğu gibi, hayvanlarda ve özellikle en çok faydalanılan en’âm yâni koyun, keçi, sığır ve deve cinsinde de bir **ibret** vardır ki, bundan habersiz olanlar, o hayvanlar gibi ve belki daha şaşkındırlar. **‘Size onların karınlarındakinden içiririz.’** Kan ile gübre arasından bembeyaz ve tertemiz **süt** çıkar, içilir; bir kör tabiatla bu nasıl seçilir. **‘Sizin için onlarda birçok faydalar da vardır.’** Ki**,** bakıp gözetmek şartıyla faydalanırsınız. **‘ve onlardan yersiniz.’** Meyvelerinden ve mahsullerinden faydalandığınız gibi, kendilerinden de faydalanır ve **etlerinden** yersiniz. (ELMALILI, 5/521)

23/23-30 NUH ALEYHİSSELÂM’IN MÜCÂDELESİ

23. Andolsun ki Nûh'u, kavmine (peygamber olarak) **gönderdik de (**onlara**): "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Hâlâ şirk, inkâr ve isyandan sakınmaz mısınız?" dedi.**

24. Kavminden ileri gelen inkârcılar da dedi ki: "Bu (Nuh**) sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Size üstün gelmek istiyor. Eğer Allah (**peygamber göndermek**) isteseydi elbette melekleri indirirdi. Nitekim biz atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik." [**bk**. 6/9; 17/90-95; 25/7]**

25. "O kendisinde delilik bulunan birinden başkası değildir. Bu yüzden onu bir zamana kadar gözetleyin."

26. (Nuh**:) "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et." dedi.**

27. Biz ona vahyettik ki: "Bizim nezaretimizde ve vahyimizle gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynadığı (yeryüzünde suların kaynayıp fışkırdığı**) zaman ona, (**hayvanların**) her birinden (**erkek ve dişi**) birer çift ile âile hâlkını koy. Yalnız onlardan aleyhine söz geçmiş (**kendileri cezâyı hak etmiş**) kimseler hâriçtir. O zulmedenler hakkında (**onları kurtarmak için**) sakın bana yalvarma! Çünkü onlar boğul(**mayı hak et**)mişlerdir!" [**bk**. 11/40; 26/119; 54/11-14]**

28. Artık sen ve berâberindekiler gemiye binince: "Bizi o zâlimler (kâfirler**) güruhundan kurtaran Allâh'a hamdolsun." de.**

29. (Ey Nuh!) **Yine de ki: "Rabbim! Beni mübârek bir yere indir. Sen (**yere**) indirenlerin en hayırlısısın."**

30. Doğrusu bu (Nuh kıssası**)nda nice ibretler vardır. Biz (**insanları**) elbette imtihan etmekteyiz.**

23-30. (23).**'Andolsun ki Nuh'u, kavmine gönderdik de (**onlara**): "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Hâlâ emrine uygun yaşamaz/azâbından sakınmaz mısınız?" dedi.'** Bu âyetlerden **Nuh Kavmi**nin **çok tanrılı** bir **inanca** sâhip olduğu anlaşılmaktadır. Nûh'un uyarısına rağmen kavminin ileri gelenleri, onun tevhîde çağıran tebliğleri üzerinde samîmi olarak düşünecekleri yerde, **dâvetinin** altında **kötü niyet** aramaya kalkışmışlar, **liderlik peşinde** olduğu, **akli dengesinin** yerinde **olmadığı** gibi haksız iddiâlar ileri sürerek onu insanların gözünde **küçük düşürmeye** çalışmışlardır. **(**KUR'AN YOLU, 4/20)

(24).**'Bunun üzerine kavminden kâfir olan ileri gelenler (**efendiler ve eşraf kabul edilenler, avâma**) dediler ki: Bu sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizden üstün olmak istiyor.'** Yer, içer. İleri sürdüğü peygamberlik dâvâsıyla size karşı üstünlük sâhibi olmak, başınıza geçmek istiyor. O sizin gibi bir insan olduğu hâlde, peygamberlik iddiâsıyla sizden daha üstün ve daha **yüksek bir makâma** çıkmaya çalışıyor. (S. HAVVÂ, 9/423)

Halklarını ıslâha çalışan herkese karşı yükseltilen en eski itirazlardan biri de hep bu suçlama olagelmiştir. Karşı çıkanlar her zaman düzelticileri ülkede hâkimiyet sağlamak için **dini istismar etmekle** suçlaya gelmişlerdir. Mûsâ, Hârun ve Îsâ peygamber (as) gibi, Hz. Muhammed (s) aynı suçla suçlanmıştı. (Bkz. Yûnus78) O kadar ki, **peygamberin amacı**nın **hükümdarlık** olduğunu sanan Mekkeliler O'na mesajını yaymaktan vazgeçmesi hâlinde başlarına hükümdar yapmayı teklif etmişlerdir. (MEVDÛDİ, 3/373)

‘Şâyet Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi. Nesefi der ki: Hayret edilecek durum şudur: Onlar taşın ilâhlığını kabul ederlerken, insanların peygamberliğini kabul etmek istemediler. (S. HAVVÂ, 9/423)

(26).**‘Nuh da: Rabbim, beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et! Dedi.’** Onların îman edeceklerinden ümidini kesince Allâh’ın onlardan intikam alması için duâ etti. Mânâsı şudur: Rabbim; beni yalanladıkları için Sen de onları helâk et! Çünkü onların helâk edilmeleri, ona bir yardımdır. Yâni; beni yalanladıkları için, kedere ve üzüntüye gark oldum. Artık ona karşı bana vereceğin yardımınla beni teselli et, demektir. (S. HAVVÂ, 9/424)

(27).**‘Her cinsten birer çifti ve âile hâlkını alıp gemiye bindir.’** İbn Kesir der ki: ‘Bitki, hayvan, meyve ve buna benzer diğer yaratıklardan erkek ve dişi olmak üzere gemiye bindir.’ **Âile hâlkı**ndan kasıt ise, **îman eden** erkek ve kadınlardan çocuklarını ve seninle birlikte olan diğerlerini gemiye al, demektir. (S. HAVVÂ, 9/424)

‘Aleyhine (Allah tarafından helâk edilmeleri şeklinde) **önceden hüküm verilmiş olanlar müstesna.’** Bunlar âile hâlkından olup, ona **îman etmeyen** kimselerdir. **Oğlu** ve **hanımı** gibi. (S. HAVVÂ, 9/424)

(29).**’..ve de ki: Rabbim, beni mübârek (**bir indirişle**) bir yere indir. ‘Ve Sen indirenlerin en hayırlısısın.’** Onlar bu duâyı yapmışlar, Cenâb-ı Hak da duâlarına icâbetle: **‘Ey Nuh! Sana ve seninle berâber bulunanların neslinden gelecek mümin ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in’** buyurmuştur. (Hud 11/48, Ö. ÇELİK, 3/465)

Bu (duâ) aynı zamanda her müminin bir yere yerleşirken, yolculuk yaparken tekrar etmesinde fayda bulunan anlamlı bir **duâ** örneğidir. (KUR’AN YOLU, 4/21)

(30).**‘Şüphesiz ki bunda (**müminlerin kurtarılıp, kâfirlerin helâk edilmesinde**) âyetler vardır.’** Peygamberlerin Allah tarafından getirdiklerine, haberlerin doğruluğuna dâir birçok **ibretler, öğütler** ve apaçık delâletler vardır. Allâh’ın dilediği herşeyi yaptığına, her şeye kâdir olduğuna ve her şeyi bildiğine dâir kesin deliller vardır. (S. HAVVÂ, 9/425)

‘… imtihan edenler’ (Buradaki) çoğul, **saygı çoğulu**dur. (..) İnsanlar, durumları ve bilgileri ölçülmek için imtihan edilirler. Bu mânâda Allâh’ın kullarını imtihan etmeye ihtiyâcı yoktur. Yüce Allah herşeyi vukuundan önce bilir. O’nun ilmi herşeyi kuşatmıştır. Allâh’ın ilmi için zaman ve mekân söz konusu değildir. Zaman ve mekânı da yaratan yüce Allah’tır. Allah gizli ve âşikâr herşeyi bilir. O’nun ilmi dışında hiçbir şey yoktur. (..) **Allâh’ın imtihânı,** tecrübe ile bilmesi değil, sabredenler ile etmeyenleri ortaya çıkarmasıdır. **Allâh’ın tecrübe ile bilmeye ihtiyâcı yoktur.** Allah nimetle de musîbetle de sınayabilir. (İ. KARAGÖZ 5/26)

Nuh peygamberin kıssasının sonunda, kendinden pek çok dersler çıkarılabilecek bu kıssadaki **âyetler**e özel dikkat çekilmektedir. Sözgelimi, halkı **tevhîd**e çağıran peygamber doğrudayken, şirk ve küf(ü)r’de ısrar edenler, yanlıştaydılar ve **helâk** edildiler. Hz. Nuh peygamberle hâlkı arasında geçen çatışmanın aynısı Mekke’de cereyan ediyordu. Bu bakımdan düşmanları karşısında **nihâi zafer** Nuh peygamber gibi **Hz**. **Peygambere âit** olacaktır. (MEVDÛDİ, 3/375)

23/31-44 ÎMAN ETMEYEN KAVMİN CANI CEHENNEME!

31. Sonra onların (Nuh kavminin helâkinin) **ardından diğer bir nesil (**olan Âd kavmini**) var ettik.**

32. Onların içinde de kendilerinden bir peygamber (olan Hûd'u**) gönderdik. "Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun azâbından sakınmaz mısınız?" (**dedi**).**

33. Kendilerine dünyâ hayâtında refah verdiğimiz hâlde, kâfir olan ve âhirete kavuşmayı yalanlayan kavminden ileri gelenler (şöyle**) dediler: "Bu sizin gibi bir insandan başkası değildir. (**Baksanıza**) sizin yediklerinizden yiyor, içtiklerinizden içiyor."**

34. "Eğer kendiniz gibi bir insana itaat ederseniz, o takdirde siz kesinlikle ziyâna uğrayan (âciz**) kimselersiniz demektir."**

35. "Siz öldüğünüz, toprak ve kemikler hâline geldiğiniz zaman, gerçekten sizin (kabirlerden**) çıkarılmış olacağınızı (**diriltileceğinizi**) mi size vaadediyor (**ve sizi bununla mı korkutuyor**)?"**

36. "O tehdit edildiğiniz (öldükten sonra dirilmenin gerçek olması**) ne kadar, hem de ne kadar uzak!**

37. "Bu dünyâ hayâtımızdan başkası yoktur. (Kimimiz**) ölürüz (**kimimiz de**) yaşarız, biz öldükten sonra diriltilecek de değiliz."**

38. (Peygamber olduğunu iddiâ eden) **o** (adam) **Allâh'a karşı yalan uyduran bir adamdır. Biz ona inanan (**kimse**)ler de değiliz."**

39. (Peygamber**:) "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et." dedi.**

40. (Allah**:) "Onlar çok geçmeden elbette pişman olacaklar." buyurdu.**

41. Derken, onları o korkunç çığlık yakalayıverdi. Böylece onları sel sularının taşıdığı çer çöp hâline getirdik. Artık defolup gitsin böylesi zâlim kavim!

42. Sonra, onların ardından başka başka nesiller var ettik.

43. Hiçbir topluluk ecelini ne öne alabilir, ne de (onu**) erteleyebilir.**

44. Biz (ümmetlere**) peyderpey peygamberlerimizi gönderdik. Hangi ümmete peygamber geldiyse onu yalanladılar, biz de onları birbiri ardınca (**helâk edip**) gönderdik ve onları (**ibretlik**) hikâyeler yaptık. Artık îman etmeyen kavim** (Allâh'ın rahmetinden) **uzak olsun.**

31-44. (31).**'Bunların (**Nuh kavminin**) ardından başka bir nesil yarattık.'** Bu başka nesilden maksadın, **Âd kavmi** olduğu söylenmiştir. (..) Semud kavminin kastedildiği de söylenmiştir. Nesefi, bunların Hz. Hûd'un kavmi Âd olduğu görüşünü tercih ederek: Hz. Hûd'un: **'Nuh kavminden sonra sizleri hâlîfeler kılmış olduğunu hatırlayınız.'** (el Araf, 7/69) şeklindeki sözleri, Araf, Hud ve Şuarâ sûrelerinde de Hud kıssasının Nuh kıssasından sonra gelmesi, bunun delilleri arasındadır, demektedir. (S. HAVVÂ, 9/425)

(Bununla birlikte) burada sözü edilen peygamberin dâvet ettiği **tevhid ilkesi** esâsen Kur'ân'da adı geçen peygamberlerin gerçekleştirmeye çalıştıkları ortak dâvâdır. Hz. Muhammed de dâhil olmak üzere bütün peygamberlere karşı mücâdele verenler, bu kıssadakiler gibi genellikle **eşraftan hâli vakti yerinde**, çıkarlarına uygun düştüğü için mevcut sistem ve telâkkiden memnun olan kesimlerdi. Bunlar genellikle hak peygamberin getirdiği sistemi **kendi toplumsal ve ekonomik statüleri için tehlikeli**; özellikle herkes gibi bu baskıcı zümresinin de yapıp ettiklerinden dolayı sorumlu

tutulacaklarını bildiren, böylece toplumda mutlak bir hak ve adâlet bilincinin uyanmasını hedefleyen âhiret inancıyla ilgili tebliğleri reddetmişlerdir. (KUR'AN YOLU, 4/23)

(33).**'Onun kavminden kâfir olan, âhirete kavuşmayı (**âhiretteki hesâbı**,** sevâbı, ikâbı / cezâyı ve diğer durumlarla karşılaşmayı**) yalanlayan ve dünyâ hayâtında (**çok çocuk ve mal vermek sûretiyle**) kendilerine refah verdiğimiz bir grup dedi ki: Bu (**peygamber**) sizin gibi bir beşerden başka bir şey değildir. Sizin yediklerinizden yiyor ve içtiklerinizden içiyor.'** Rasullere karşı çıkan tüm insanların şu **üç ortak özelliğe** sâhip olduklarını belirtmeliyiz: **(1)** Hepsi de kavimlerinin şerleri, reisleri idiler, **(2)** Âhiret hayâtına inanmıyorlardı, **(3)** Zengin ve dünyâ hayatında başarılı olanlardı. (MEVDÛDİ, 3/377)

Nuh kavminin yalnız küfürlerini(n) zikri ile yetinilmişti, bunların hakkında ise, küfürleriyle berâber **âhirete gitmeyi yalanlama** ve dünyâ hayatında nîmet ile **şımarıklık özellikleri** de bilhassa belirtilmiştir. Bu özellikler asrımız kâfirlerinin de en belirgin özelliklerini ortaya koyduğu gibi, söyledikleri sözler de tamâmıyla şimdiki kâfirlerin dillerine doladıkları sözlerdir. (ELMALILI, 5/528)

(35).**'Öldüğünüz ve bir toprak, bir yığın kemik olduğunuz zaman, tekrar diri çıkartılacaksınız, (**sorguya çekilmek, hesabınız görülmek, sevap ve cezâ verilmek üzere diriltileceksiniz**) diye sizi tehdit mi ediyor? 36. Hâlbuki tehdit edildiğiniz şey (**azap veya öldükten sonra dirilmek**) ne kadar, hem de ne kadar (**alabildiğine**) uzak (**tır**)** (S. HAVVÂ, 9/426)

(41).**'Onları müthiş bir çığlık hak ile yakaladı.'** Nesefi der ki: 'Cabrâil'in onlara karşı haykırması ile onları helâk etti, darmadağın etti. **'Hak ile yakalaması'** ise; Allah'tan gelen bir adâlet gereği bu azâbın onlara isâbet etmesi demektir. Yâni onlar, kâfir olmaları ve azgınlıkları sebebiyle Allah'tan böyle bir **azâbı hak etmişler**di. (S. HAVVÂ, 9/426)

've onları süprüntü hâline getirdik.' Âyette geçen **'Gusa'** sel sularının önünde biriken kırık dökük otlar, hiçbir işe yaramayan, bir değeri olmayan, aralarında bir ilgi de bulunmayan **çerçöp** yığını demektir. Bunlarda, Yüce Allâh'ın kendilerini onurlandırdığı özelliklerden soyutlandıkları, dünyâ hayâtındaki varlıkların hikmetinden habersiz oldukları, yüceler âlemi ile ilgilerini kestikleri için içlerinde saygı duyulacak bir unsur kalmamıştır, sel sularının önündeki çerçöp yığınına dönüşmüşler, bir değer, bir özen gösterilmeden bir kenara atılmışlardır. (S. KUTUB, 7/410)

(42).**'Sonra onların ardından başka nesiller var ettik.'** İbn Abbas'a göre, kastedilen İsrâiloğullarıdır. Sâlih, Lût, Şuayb (as) ve diğer kimi peygamberlerin nesilleri olduğu da söylenmiştir. (Beyzavi'den, H. DÖNDÜREN, 2/559)

(43).**'Hiçbir topluluk kendi süresini öne getiremeyeceği gibi (** kendisi için yazılıp tâyin edilmiş, helâk olması için belirlenmiş ve takdir edilmiş süreyi**) geri de bırakamaz.'** Yâni azap, edilecekleri vaktin sonrasına kalmazlar. Bilâkis Allâh'ın Kitâb-ı Mahfûz'unda kendileri için takdir edilmiş olan esaslara göre azap edilirler. (S. HAVVÂ, 9/426)

İlgili Âyet: 'Her ümmet için bir süre vardır. Süreleri gelince, ne bir an geri kalırlar, ne de öne geçerler.' (Araf, 7/34) (H. DÖNDÜREN, 2/559)

(44).**'Biz (**topluluklara**) peyderpey peygamberlerimizi gönderdik.'** Allâh'a îman etmemek, O'nu yok sayarak yaşamak veya peygamberinin getirdiklerini yalanlamak ve onlardan yüz çevirmek, mülkünde ve hâkimiyetinde yaşadığımız yüce Allâh'a bir başkaldırıdır. Bunun cezâsı da, verdiği mühlet bitince, çeşitli dönemlerde insanların başına gelmiştir.) (H. T. FEYİZLİ, 1/344)

23/45-50 KUDRETİMİZE BİR ALÂMET KILDIK

45, 46. Sonra Mûsâ'yı (ve kardeşi**) Hârûn'u, mûcizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun ve ileri gelen yandaşlarına gönderdik. Ama onlar büyüklük tasladılar (**îman etmeyi kibirlerine yediremediler**). Zaten kibirlenen bir toplum idiler.**

47. "Kavimleri (olan İsrâiloğulları**) bize kölelik ederlerken, şimdi bizim gibi iki insana mı îman edeceğiz?" dediler.**

48. (Firavun ve ileri gelenleri) **Mûsâ ve Hârûn'u yalanladılar ve helâk edilenler güruhuna dâhil oldular.**

49. Andolsun ki biz Mûsâ'ya, (kavmi) **doğru yolu bulsun diye Tevrat'ı verdik.**

50. Meryem'in oğlunu ve annesini de (kudretimize işâret eden**) birer ibret vesîlesi yaptık ve onları oturmaya uygun, akar suyu olan bir tepede barındırdık.**

45-50. (45).**'Sonra Mûsâ'yı ve kardeşi Hârun'u mûcizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.'** Hz. Mûsâ ve Hz. Hârun'un berâberindeki **'âyetler'**den maksat; asâ, beyaz el, çekirge, bit, kurbağa, kan, denizin yarılması, kıtlık içinde geçen yıllar ve ürünlerin noksanlaşması gibi mûcizelerdir. **'Apaçık bir delil**den kasıt ise, onların en büyük **mûcizeleri** olan **'asâ'** mûcizesidir. Çünkü buna asânın yilâna dönüşmesi, sihirbazların büyülerini yutuvermesi, denizin yarılması, taşa vurulmak sûretiyle gözelerin fışkırması, onun Hz. Mûsâ'ya bekçi olması, ışık olması, meyvelî ağaca dönüşmesi gibi pek çok mûcize de taalluk etmektedir. İşte bu üstünlükleri sebebiyle **asâ mûcizesi** diğerlerinden ayrı olarak özellikle belirtilmiştir. (Ö. ÇELİK, 3/469)

(47).**"Kavimleri (**olan İsrâiloğulları**) bize kölelik ederlerken, şimdi bizim gibi iki insana mı îman edeceğiz?" dediler.'** Firavun ile kavminin ileri gelenleri Hz. Mûsâ ve Hz. Hârun'a inanmadılar. Bunun sebebi: **(a)** Oldukça kendini beğenmiş, kibirli ve zâlim bir topluluktular. **(b)** Dünyevi imkânlar bakımından ileri seviyede idiler. Sayı ve kuvvet bakımından güçlü idiler. **(c)** İsrâiloğulları uzun yıllardır onların emrinde köle olarak çalıştıkları için onları aşağı görüyorlardı. Köleleri durumunda olan bir toplumun içinden çıkan iki kişinin kendilerine bir şey öğretmeye ve akıl vermeye kalkışmaları onların çok ağırına gitmişti. Bunu gururlarına yedirememişlerdi. Bu sebeple: **'Yâni biz şimdi kalkıp, kendimiz gibi sıradan iki insana mı inanacağız; hem de kavimleri başı yerde, elleri göğsünde bize hizmet eden kölelerimizken?'** (Mü'minûn, 23/47) demişlerdi. İnkâr ve yalanlama yolunu tutmaları sebebiyle de netice Kızıl Deniz'in azgın dalgaları arasında **helâk** edilmişlerdi. (bk. Araf 7/103-136; Yûnus 10/75-92; Tâhâ 20/9-80, Ö. ÇELİK, 3/470))

(49).**'Andolsun ki, Mûsâ'ya hidâyet bulurlar diye kitap verdik.'** 49. Âyette ifâde edildiği üzere Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verilmesiyle doğru yolu öğrenip onu izlemeleri umulan kimseler, İsrâiloğulları'dır. Çünkü Tevrat, Kızıl Denizi geçtikten sonra verilmiştir. (Ö. ÇELİK, 3/470)

(50).**'Biz Meryem'in oğlunu da annesini de bir mûcize kıldık.'** Hz. Îsâ ve annesi Hz. Meryem ikisi birlikte **'bir âyet'** olarak takdim edilirler. Âyetten kasıt **'mûcize'** olup, Hz. Meryem'in oğlu Îsâ'yı babasız olarak mûcizevi bir şekilde dünyâya getirmesidir. (bk. Âl-i İmran 3/45-49; Meryem 19/16-35; Enbiyâ 21/91; Ö. ÇELİK, 3/470)

Hz**.** Meryem ve Îsâ'nın Allâh'ın varlığına, yaratıcı gücüne delil ve bir **mucize** olması, Hz. Meryem'in evlenmediği ve (..) cinsel ilişki kurmadığı hâlde hâmile kalması ve ve **Hz. Îsâ'yı babasız olarak** dünyâya getirmesidir. Bu, **Allâh'ın kudreti**nin büyüklüğünü gösteren en önemli mucizedir. Allâh'ın her şeye gücü yeter. Anasız ve babasız olarak Hz. Âdem'i yaratan yüce Allâh'a babasız olarak bir insanı var etmesi daha kolaydır. (19/21; 21/91; İ. KARAGÖZ 5/35)

'Her ikisini de sulak, oturmaya elverişli yüksek (tümsekçe ve oturmaya elverişli, düz ve yaygın yâhut meyvesi veya suyu bol**) bir yere yerleştirdik.'** Nesefi der ki: 'Burası ya Beyt-i Makdis, Dımaşk, Remle veya Mısır'dır. İbn Kesir der ki: 'Bu konuda doğruya en yakın olan görüş el Avfi'nin İbn Abbas'dan **'Her ikisini de sulak, oturmaya elverişli bir yere yerleştirdik'** buyruğu ile ilgili olarak söylediğini naklettiği şu sözdür: Sulaktan kasıt, akan su demektir. Bu da şânı Yüce Allâh'ın **'Rabbin, senin altında bir ırmak akıttı.'** (Meryem 19/24) buyruğunda sözü geçen **akan su**dur. (S. HAVVÂ, 9/428)

23/51-61 GÜZEL İŞLER YAPIN

51. Ey Rasûller! Temiz / helâl şeylerden yiyin, sâlih ameller işleyin. Çünkü ben yaptıklarınızı hakkıyla bilenim.

52. Şüphesiz bu sizin dîniniz, tek hak dindir. Ben de sizin Rabbinizim. O hâlde emir ve yasaklarıma uygun yaşayıp azâbımdan sakının.

53. Ancak onlar (saparak din**) işlerinde, gruplar hâlinde aralarında parçalandılar. Her grup ellerinde bulunanla (**kendilerine pay çıkararak**) övünüp sevinmektedir. [**krş**. 21/92-93]**

54. (Ey Rasûlüm!) **Sen onları, bir vakte kadar cehâlet ve sapıklıkları içinde bırak. [**bk**. 15/3; 86/17]**

55, 56. Kendilerine mal ve evlât verirken, onların iyiliklerine koştuğumuzu mu sanıyorlar? Hayır! Onlar (işin**) farkına varamıyorlar. [**bk**. 9/55]**

57, 58, 59. Buna karşı, Rablerinin (sevgisini kaybetme**) korkusundan titreyenler, Rablerinin âyetlerine (**gerçek anlamda**) inananlar, Rablerine (**hiçbir**) ortak koşmayanlar,**

60, 61. Kalpleri, Rablerine döneceklerinden titreyerek, vereceklerini (esirgemeden**) verenler/yapmaları gerekeni yapanlar var ya, işte onlar, hayırlı işlerde koşuşurlar ve bu uğurda yarış ederler.**

51-61. (51).**'Ey peygamberler, temiz (**yâni helâl**) şeylerden yiyin. Sâlih amel işleyin.'** Tayyibat'tan maksat, şeriatın yenilmesini ve kullanılmasını helâl kıldığı, temiz, hoş ve sağlığa uygun yiyeceklerdir. Cenâb-ı Hak, bunlardan yararlanmayı peygamberler için de mubah saymıştır. (Ö. ÇELİK, 3/471)

Bir şeyin **Tayyib olabilmesi** için gıdâ değeri olup **faydalı olması**, habis yâni bedene ve akla **zararlı olmaması** gerekir. Âyet ve sahih hadislerde haram veya mekruh olduğu bildirilenler dışında kalan yiyecek ve içeceklerin tayyip veya habis, dolayısıyla helâl veya haram olduğu, akl-ı selim sâhibi insanların ortak aklı ile bilinir. (..) **Sâlih amel,** müminin iyi bir niyetle, samimi olarak, ahlâsla **Allâh'a ve Peygamberine itaat olan,** İslâm'a ve aklı selîme uygun olarak yapılan her türlü amel ve

ibâdetlerdir. Sâlih amelin Allah katında makbul olabilmesi için, bu ameli işleyen kimsenin **mümin** olması**, ihlâs** ile ve **ibâdet niyeti** ile yapılması gerekir.

Hadis: Sahihte: 'Koyun **çobanlığı yapmamış** hiçbir **peygamber yoktur'** diye buyuran Hz. Peygambere ashâb-ı kiram: 'Sen de mi Ey Allâh'ın Rasûlü?' diye sorunca 'Evet, ben de. Mekke hâlkına birkaç kırat karşılığında onlara koyun otlatırdım' diye buyurduğu rivâyet edilmiştir. (S. HAVVÂ, 9/429)

Hadis: Ebû Hüreyre'den**:** Rasûlullah buyurdu ki: Ey insanlar! Şüphesiz Allah temizdir, Ancak temiz olanı kabul eder. Allah müminlere, peygamberlerine emrettiği şeyleri emretmiştir.' buyurmuş sonra yukarıdaki âyeti ve aynı mesajı veren Bakara 2/172 âyeti okumuştur. Sonra da şu örneği vermiştir: Uzun yolculuğa çıkan ve üstü başı toz içinde kalan bir kimse, ellerini gök yüzüne açarak, 'Ey Rabbim! dese, yediği haram, içtiği haram giydiği haram ve haramla beslenmiş! Onun duâsı nasıl kabul olunur?' (Müslim Zekât 63, 65; Tirmizi Tefsiru sûre 2/36; Nesâi Zekât 48'den, H. DÖNDÜREN, 2/559)

(52).**'Şüphesiz bu, tek bir ümmet olarak sizin ümmetinizdir.'** Ey peygamber ve rasuller topluluğu, sizin dininiz bir, şeriatınız birdir. Gösterdiğiniz yol tektir. (S. HAVVÂ, 9/428)

(53).**'Ama insanlar, emirleri konusunda aralarında bölük bölük ayrıldılar.'** Ümmetler gruplara ayrıldılar. Yâni bir ve tek olan dinlerini birçok din hâline getirdiler. (S. HAVVÂ, 9/428)

İslâm, Hz. Nuh'tan Hz. Îsâ'ya tüm peygamberlerin (as) bağlı olduğu tek ve aynı dînin adıdır, çünkü **hepsi** de **aynı Tevhid** ve **Âhiret doktrinlerini** getirmişler ve tebliğ etmişlerdir. Öte yandan, tüm diğer dinlerin çeşitli biçimlerde tahrife uğramış olmaları '**tek ve değişmez din**den sapmaların sonucudur. Bu bakımdan, bozulmuş dinlere uyanlar yanlışta, onları ilk ve son gerçek ve değişmez dine çağıran Hz. Peygamber (sa) ise doğru yoldadır. (MEVDÛDİ, 3/381)

(54).**'Sen onları, bir vakte kadar cehâlet ve sapıklıkları içinde bırak.'** Araplar, ataları olan Hz. İsmâil'in tevhid inancını terk etmişler, türlü türlü **putperestlik çeşitleri** türetmişlerdir. Âyette, **'Şimdi sen onları bir süre için gafletleri içinde kendi hâllerine bırak!'** buyurularak, putperestliğin sonunun yaklaştığı haber verilmektedir. Nitekim bu sûrenin inmesinden bir süre sonra gerçekleşen **hicret** ile **Müslümanlar bağımsızlıklarını** elde etmişler ve bu olay putperestler için sonun başlangıcı olmuştur. (KUR'AN YOLU, 4/29)

(55).**'Sanıyorlar mı ki onlara mal ve çocuklar verirken yalnızca iyilikleri için çırpınıyoruz! Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar.'** Refah ve zenginliği, hakla bâtılın ölçüsü kabul etmek, mutlak anlamda yanlıştır. Bu düşünce terk edilmedikçe sağlam inanç, sâlih amel ve güzel ahlâk sâhibi olmak mümkün değildir. (MEVDÛDİ, 3/382)

Mekke'de müşrikler **sosyal** ve **ekonomik** bakımdan müslümanlardan daha **güçlüydüler**; bunu **doğru yolda olduklarının** bir **kanıtı** sayıyor ve hep böyle gideceğini zannediyorlardı. Hâlbuki bu imkânlar onlar için bir **istidraç** idi, yâni gerçeği görüp ona teslim olma niyetinde olmayanların günahlarını daha da arttıran bir belâ, bir musîbet idi; fakat **müşrikler** ne bu gerçeğin ne de **sonlarının gelmekte olduğunun** farkına varabiliyorlardı. Nitekim kısa denebilecek bir zaman içinde önce Medîne'de, ardından da Mekke'de ve diğer belli başlı merkezlerde **İslâm'ın hâkim olmasıyla** birlikte eski düzenin itibarlı müşrikleri mallarının ve evlâtlarının kendi **acı âkıbetlerini**, tükenişlerini önleyemediğini görmüşlerdir. (KUR'AN YOLU, 4/29)

Hadis: Şüphesiz ki Allah, aranızda rızıkları paylaştırdığı gibi, ahlâkınızı da öyle paylaştırmıştır. **Allah**, **dünyâyı sevdiğine** de **verir**, **sevmediğine** de. Ancak dini sâdece sevdiği kimselere verir. Allah kime dini verirse, onu sevdi demektir. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 9/430, hadisin devamı var.)

Müminin Altı Özelliği:

(57-59).**(1).'Muhakkak ki Rablerinden korkarak titreyenler'** İbn Kesir der ki: Yâni bu gibi kimseler, ihsan, îman ve sâlih amellerine rağmen, Rablerinden korkarlar, O'ndan titrerler. O'nun kendilerine azap edeceğinden çekinirler. Nitekim Hasan-ı Basri şöyle demiştir: **Mümin,** hem ihsan hem de **korkuya** bir arada sâhip olurken, **münâfık** hem kötülük yapmakta, hem de kendisini güvenlik içinde hissetmektedir. (S. HAVVÂ, 9/436)

(2).'Rablerinin âyetlerine inananlar' Yâni O'nun kevni ve şer'i âyetlerine inanırlar. İndirdiği kitaplar da, bu inandıkları âyetler cümlesindendir. Onun kitapları arasında fark gözetmedikleri gibi, her hangi bir kitabında yer alan mânâlar arasında da ayırım gözetmezler. Kitap ehli gibi işlerini kendi aralarında bölük pörçük etmezler. (S. HAVVÂ, 9/436)

'Şüphesiz Rablerinin âyetlerine îman eden kimseler..' 'Rablerinin **âyetleri'** ile maksat, Kur'an âyetleridir. Kur'an'da 6236 âyet vardır. Her bir âyet, îman konusudur. **Âyetlere îman** ile maksat, Kur'ân'a îman etmektir. Kur'ân'a îman etmek ise, Kur'ân'ın Allah sözü ve **verdiği bilgilerin doğru olduğu**na, emir ve yasaklarına riâyet edilmesi gerektiğine, Kur'ân'ın evrensel yâni **bütün toplumlar ve zamanlar için geçerli olduğuna îman etmek** demektir. (İ. KARAGÖZ 5/41)

(60, 61).**(3).'Rablerine eş koşmayanlar' (4).'Ve verdiklerini Rablerine dönecekler diye kalpleri ürpererek verenler.'** Verdikleri zekât ve sadakalarını kusurları sebebiyle, kabul edilmez, korkusuyla verenler. (S. HAVVÂ, 9/436)

60'ıncı âyette **'vermek'**ten söz edilmekle birlikte verilen şeyler belirtilmemiştir. Bu durumda Allâh'a saygı ve hayır işleme düşüncesiyle insanlara yapılan **her türlü iyilikler** bu âyetin kapsamına girmektedir. (KUR'AN YOLU, 4/30)

Bu (60'ncı) âyet şu anlamları içermektedir: 'Onlar Rablerine kulluk ederler, O'na itaat için ellerinden geleni yaparlar ve **sâlih amellerde** bulunurlar, yine de her an **kalpleri korku** doludur ve dindarlıklarıyla aslâ gurur duymazlar, kendilerini beğenmeye kalkışmazlar. Tüm sâlih amellerine rağmen, **kalpleri** hep **huşû** içindedir, Rablerine **hesap** verecekleri **korkusuyla** titrerler ve Rablerinin mahkemesinde **'Bera(a)t'** edip etmeyeceklerinden **emin değillerdir**. (MEVDÛDİ, 3/384, 385)

Hadis: Hz. Âişe (r) der ki: Rasûlullah (s)'e **'Onlar, yaptıkları her iyiliği ve işledikleri her ameli, kalpleri her an Rablerine dönüyor olmanın haşyetiyle ürpererek yaparlar'** (Müminûn 23/60) âyeti hakkında 'Acaba bunlar içki içip, hırsızlık yapan kimseler midir?' diye sordum. Efendimiz (s) şöyle buyurdu: 'Hayır, ey Sıddık'ın kızı! Bunlar oruç tutan, namaz kılan ve sadaka veren, bununla birlikte kendilerinden kabul olunmayacak diye korkan ve hayırlarda ellerini çabuk tutan kimselerdir.' (Tirmizi Tefsir 23/4'den, Ö. ÇELİK, 3/473)

(5).Yüce Allâh'ın huzûruna mahcup olarak varmaktan kalpleri ürperenler ve O'nun **azâbından korkanlar**, O'na kulluk ederler, O'nun yolunda infak ederler (76/8-12), sâlih (sevaplı) işlerde bulunurlar, dindarlıklarıyla övünmez, kendilerini beğenmezler. Bu âyetin böylece somut bir uygulayıcısı olan Hz. Ömer vefat etmeden önce, "Rabbimin azâbından değil, O'na mahcup varmaktan korkuyorum." demiştir. Hasan-ı Basrî hazretleri de güzel bir ifâdeyle, "Mü'min Allâh'a itaat eder ama yine de korkar; münâfık ise hem Allâh'a ve emirlerine baş kaldırır hem de O'ndan korkmaz." demiştir.) [bk. MEVDÛDİ, III, 385] (H. T. FEYİZLİ, 1/345)

(6).'İşte onlardır hayırlı işlerde koşuşarak yarışanlar ve onlardır bu işlerde hep önde gidenler!' Allah Rasûlü (s) biz ümmetini vakit geçirmeden ve fırsatı kaçırmadan **hayırlı amellere koşmaya** teşvik etmektedir:

Hadis: ‘Yedi şey gelmeden önce **hayırlı işler** yapmakta **acele** ediniz. Yoksa gerçekten siz; ibâdet ve itaati unutturan fakirlik, azdıran zenginlik, herşeyi bozup perişan eden hastalık, saçma – sapan konuşturan ihtiyarlık, ansızın geliveren ölüm, gelmesi beklenen şeylerin en şerlisi Deccal ve kıyâmetten başka bir şey mi beklediğinizi sanıyorsunuz? Kıyâmet ise belâsı en müthiş ve en acı olandır.’ (Tirmizi Zühd 3; No 2306’ dan, Ö. ÇELİK, 3/473, 474)

23/62-67 BOŞUNA SIZLANMAYIN BUGÜN!

62. (Biz**) hiç kimseye gücünün yettiğinden fazlasını sorumlu tutmayız. Katımızda, gerçeği söyleyen bir kitap vardır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.**

63. Fakat o müşriklerin kalpleri bu hususta cehâlet ve gaflet içindedir. Onların bundan (bu şirk ve küfürden**) başka birtakım (**kötü**) işleri daha vardır ki hep onlar için çalışırlar.**

64. En nihâyet kâfirlerin varlıklı ve şımarık olanlarını azap ile (kıskıvrak**) yakaladığımız zaman, hemen feryat ederler.**

65. (Ey müşrikler!) **Bugün artık feryat ed(**ip sızlan**)mayın. Çünkü siz, bizim tarafımızdan yardıma mazhar olunmayacaksınız.**

66, 67. (Ey müşrikler!) **Size âyetlerimiz okunuyordu da, ona (**Kur’ân’a**) karşı büyüklük taslayarak gerisin geriye dönüyor, geceleyin de (**Kâbe’nin etrafında toplanarak**) saçma sapan konuşuyordunuz.**

62-67. (62).**‘Biz hiç kimseye gücünün yeteceğinden fazlasını yüklemeyiz.’** Kur’ân ve sünnetin yapılmasını istediği ve kaçınılmasını talep ettiği hususların hepsi insanın gücü dâhilinde olan şeylerdir. Cenâb-ı Hak, insanı tâkatinin üstünde olan şeylerle sorumlu tutmasa da, **gücünün yettiği amelleri** yapmasını istemektedir. (Ö. ÇELİK, 3/474)

’Katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.’ Kur’ân’a göre herkesin tek tek **‘amel defteri’** tutulmaktadır. Bu deftere kişinin söylediği her söz, yaptığı her iş, içinden geçirdiği her düşünce ve kalbinde beslediği her **niyet kaydedilir**. (Ayrıca Bkz. Kehf, 49, MEVDÛDİ, 3/385)

‘Ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.’ Yâni, hiç kimse, ne yapmadığı bir şeyden dolayı suçlanıp cezâlandırılacak, ne de yaptığı güzel bir amelin karşılığından mahrum bırakılacaktır. (MEVDÛDİ, 3/385)

(64).**‘Nihâyet onların varlıklı ve şımarık olanlarını azapla yakaladığımız zaman, hemen feryat ederler.’** ‘Cezâ’ diye çevirdiğimiz 64. Âyetteki **azap** kelimesiyle **Bedir’de** müşriklerin Müslümanlar karşısında uğrayacakları ağır **yenilgiye** veya **âhiret azâbına** işâret edildiği belirtilmektedir. Burada asıl anlatılmak istenen husus, İslâm’a ve Müslümanlara karşı kör bir mücâdeleye girişen ve onlara her türlü haksızlığı revâ gören Mekke’nin **zengin** ve **şımarık putperestleri**ni dünyâda ve âhirette Allâh’ın mutlaka cezâlandıracağı, son pişmanlıklarının kendilerine fayda vermeyeceğidir. Kur’ân’ın bu açıklaması aynı zamanda, bâtıl inanç ve erdemsiz davranışların er-geç kaçınılmaz toplumsal yıkımlar doğuracağı, bunun ilâhi bir yasa olduğu şeklinde dolaylı bir uyarı anlamı da taşımaktadır. (KUR’AN YOLU, 4/33, 34)

(66, 67).**‘Çünkü âyetlerim size okunurdu da, siz, buna karşı kibirlenerek arkanızı döner, geceleyin (**Kâbe’nin etrafında toplanarak**) hezeyanlar savururdunuz.’** Kur’ân, kendi hâlinde yaşayan gayr-i Müslimleri de dine dâvet etmekle birlikte onlarla eleştiri anlamında yaygın olarak ilgilenmemiştir. Kur’ân’ın yer yer ağır bir üslûpla yoğun bir şekilde eleştirdiği kesim, îman etmedikleri gibi akıl almaz taşkınlıktaki kin ve düşmanlık duygularıyla maddi ve mânevi bütün imkânlarını İslâmiyet, Hz. Peygamber ve diğer müminler aleyhine kullanan, onlar üzerinde psikolojik, sosyal ve iktisâdi yönlerden baskı kuran inkârcılardır. Burada belirtildiğine göre, genellikle içine düştükleri **büyüklük kuruntusu ve azgınlıkları,** onların sağlıklı düşünmelerini ve insanca davranmalarını engellerdi. (KUR’AN YOLU, 4/34)

‘Ona karşı büyüklük taslıyor,’ yâni Beytullah bahânesiyle hakkı kabul etmiyor, büyüklük taslıyorsunuz. Âdetâ Harem Ehli olmanız sebebiyle sizler herhangi bir mükellefiyete muhâtap olmayacak kadar kendinizi büyük zannediyorsunuz veya Kur’ân’a karşı büyüklük taslıyorsunuz, demektir. (S. HAVVÂ, 9/440)

‘Gece ağzınıza geleni söylüyordunuz.’ Geceleyin Kur’ân-ı Kerîm’i sohbetlerinizde dilinize doluyor, onu tenkit ediyorsunuz. Geceleyin, **sohbet** için Beytullah’ın etrâfında toplanırlardı ve genellikle konuşmalarının konusunu **Kur’ân**-ı **Kerîm**, ona **şiir** ve **sihir** adlarını vermek gibi şeyler oluşturuyordu. (S. HAVVÂ, 9/440)

Âyette, Allah Teâlâ’ya itaat dışında geceyi sohbetle geçirmek yerilmektedir. Peygamberimiz (s), yatsı namazını gecenin ilk üçte birine kadar geciktirir, yatsıyı kılmadan uyumayı ve **yatsıdan sonra sohbet**i hoş görmezdi. Kurtubi der ki: Yatsıdan sonra sohbetin **mekruhluğu** üzerinde **ittifak** vardır. (İ. H. BURSEVİ, 13/240)

23/68-77 KUR’ÂN’I HİÇ DÜŞÜNMEDİLER Mİ?

68. (Peki**) müşrikler hâlâ o Kur’ân’ı düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, evvelki atalarına gelmeyen (**bir kitap veya azap görmeyeceklerine dâir güvence gibi**) bir şey mi geldi?**

69. Yoksa (müşrikler) **peygamberlerini (**doğruluğu ve güzel ahlâkı ile hâlâ**) tanımadılar da, bu yüzden mi onu inkâr etmektedirler?**

70. Yoksa: “Onda bir delilik var.” mı diyorlar? Hayır! O, onlara hakkı getirdi. (Ne var ki**) onların çoğu, haktan hoşlanmayanlardır.**

71. (Ey Peygamberim!) **Eğer hak olan Allah, müşriklerin bâtıl arzularına uysa (**onlara göre olsa**) idi gökler, yer ve onların içinde bulunan kimseler(**in düzeni**) mutlaka bozulup (**helâke**) giderdi. Hayır! Biz onlara (**Kur’ân ile**) şan ve şereflerini getirdik. Onlar ise o şan ve şerefleri (**olan Kur’ân’**)dan yüz çevirmektedirler!**

72. (Ey Rasûlüm**!) Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun (**da sanki onun için kabul etmiyorlar**)? Rabbinin vereceği karşılık, (**çok**) daha değerlidir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır. [**bk**. 6/90; 34/47; 36/21; 38/86; 42/23]**

73. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz sen insanları elbette doğru bir yol (**olan İslâm’**)a çağırıyorsun.**

74. Ama âhirete inanmayanlar gerçekten (ısrarla bu doğru**) yoldan sapmakta (**küfrü**,** şirki**,** tâğûtî ve câhilî hayatı istemekte**)dirler.**

75. Şâyet biz müşriklere acıyıp da kendilerindeki sıkıntıyı giderseydik, yine şaşkın bir hâlde dolaşıp (yaratıcıyı hiçe sayan**) azgınlıklarında/isyanlarında ısrar ederlerdi.**

76. Andolsun ki biz müşrikleri (evvelce çeşitli**) azaplar ile yakalamıştık. Yine de (**onlar**,** uslanıp**) Rablerine boyun eğmediler ve yalvarıp yakarmadılar.**

77. Nihâyet, azâbı çetin bir kapı açtığımız zaman birdenbire onlar, (bu durum karşısında**) ümitsiz (**ve şaşkın**) kalıverirler.**

68-77.(68).**'Onlar bu sözü (**Kur'ân'ı**) hiç düşünmediler mi?'** Âyetteki **'.. düşünmüyorlar mı?'** soru cümlesi **'düşünsünler'** anlamındadır. Düşünseler, Kur'an'dan yüz çevirmezler, îman ederler, çünkü okuma yazma bilmeyen bir insanın Kur'an gibi muhteşem bir kitabı uyduramayacağını anlarlar. (İ. KARAGÖZ 5/47)

Yâni kâfirler yüz çevirme, kibirlenme ve hezeyanlar savurma gibi yaptıklarını yaptılar da Kur'ân'ı düşünmediler mi ki, nazmının îcâzı, anlamının doğruluğu ve gaybdan verdiği haberler sâyesinde onun Rablerinden hak olduğunu bilsinler ve onun hakkında yaptıkları çirkinlikleri bir tarafa bıraksınlar. (İ. H. BURSEVİ, 13/243)

Onlar Kur'ân'ın anlattığı her şeyi anlamasına anlıyorlar da işlerine gelmediği için anlatilânlara uymak istemiyorlar ve dolayısıyla onun mesajını reddedip karşı çıkıyorlar. (MEVDÛDİ, 3/386)

'veya önceki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi kendilerine.?' Yâni, 'Kur'ân hiç duymadıkları bir şey mi sunuyor, hiç de öyle değil, Allah Arabistana ve komşu ülkelere gelen ve çok iyi tanıdıkları peygamberler, özellikle puta tapmayıp bir ilâha (Allâh'a) ibâdet eden ve kendilerinin de peygamber olarak kabul ettikleri İbrâhim, İsmâil, Hûd, Sâlih ve Şuayb kanalıyla mesajını gönderip durmuştur. (MEVDÛDİ, 3/386)

(69).**'Yoksa peygamberlerini (**Muhammed (s)'i doğruluk, güvenilirlik, yeterli akıl, sahih nesep ve güzel ahlâk sâhibi olarak**) tanımadılar da, onun için mi onu inkâr ediyorlar?'** Onlar, bütün bu nitelikleriyle birlikte tanıdılar ve kıskançlıkları dolayısıyla onu inkâr ettiler. (S. HAVVÂ, 9/440)

(70).**'Veya onun deli olduğunu mu söylüyorlar?'** Onlar, Rasûlullah (s)'in **cinlerle bağlantı** kurduğunu, dolayısıyla cinlendiğini, delirdiğini iddiâ ediyor, getirdiklerinin de deli saçması olduğunu söylüyorlardı. Hâlbuki onda deliliğin hiçbir işâreti yoktu. Getirdiği Kur'ân gerçeğin ta kendisiydi. Doğrusu onlar, sâdece **kıskançlıklarından**, haddi aştıklarından ve geçmişlerini taklit ettiklerinden dolayı **haktan hoşlanmıyor** ve onu reddediyorlar. (Ö. ÇELİK, 3/477)

'Hayır, onlara hakkı getirmiştir.' Onun getirdiği bu hak, arzu ve hevâlarına ise uymamaktadır. Onun bu getirdiği, **tevhid** ve **İslâm'dır**. Onu reddedemediler, onu kendilerinden uzaklaştıramadılar. Bu bakımdan Peygamber (s)'i **deli** diye nitelendirdiler. Onun getirdiklerini de deliliğe nisbet ettiler. **'Ama çoğu haktan hoşlanmamaktadırlar.'** Onların büyük çoğunluğu hakkı bilmekle birlikte ondan hoşlanmadıkları için ona îman etmemektedirler. Azınlık olan bir kısmı ise, hakkı kerih görmüyordu. Aksine bunlar, bu hakka îmânı kavimlerinin kendilerini azarlamalarından çekindikleri için, **büyüklüklerine yediremedikleri** için, haklarında dinlerinden dönüp, atalarının yolunu terk ettiler demesinler diye îman etmiyorlardı. **Ebû Tâlib**, bu gibilere örnektir. (S. HAVVÂ, 9/441)

(71).**'Şâyet Hak, müşriklerin arzularına uysaydı; gökler, yer ve onlarda bulunanlarmuhakkak ki bozulup giderdi.'** Yüce Allah, varlıkları yaratmış ve bu varlıklar için bir çalışma kânunu koymuştur.

Bütün varlıklar, aslâ değişmeyen (33/62) bu kânuna göre hareket ederler. Eğer bu kânunda bir değişme olsaydı veya varlıklar bu kânuna uymasalardı veya **birden çok ilâh olsaydı** yerin ve göklerin düzeni bozulurdu: **'Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, gökler de yer de mutlaka fesâda uğrardı.'** (21/22) Kâinâtın düzeni, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan yüce Allah sâyesinde bozulma olmadan devam etmektedir. (İ. KARAGÖZ 5/49)

İbn Kesir der ki: Maksat şudur: Eğer Allah, onların nefislerinde bulunan hevâlarına karşılık vererek, buna uygun emirlerini teşri' edecek olsa gökler, yer ve onlardakiler fesat bulurdu. Çünkü onların hevâları bozuktur, farklı farklıdır, tutarsızdır. (S. HAVVÂ, 9/441)

Hak kavramı, 70. âyette olduğu gibi burada da peygamberin getirdiği bilgileri, **hükümleri**, **buyruk ve yasakları** veya bütünüyle evrensel gerçekliği, varlıktaki düzen ve dengeyi ifâde etmektedir. (..) Âyete göre bu yasalar objektiftir; mutlaktır; insanların **keyfi arzularına göre değişmez**; en küçük bir sapma göstermeden ilâhi irâde nasıl belirlediyse öylece işler; aksi hâlde ne göklerin ve yerin ne de onlarda bulunan canlı ve cansız varlıkların düzeni kalırdı; bu durumda insan eylemleri de yasasız, düzensiz bir anarşi hâlini alırdı. Cenâb-ı Hakk'ın bu temel kânûnu dolayısıyladır ki, bir **inkârcı işini gerektiği** şekilde **yaparsa** Allah onu **başarıya ulaştırır**, bir **mümin** işini **iyi yapmazsa** onu da **başarıdan mahrum eder**. Aksi hâlde âlemde düzenden, hak ve adâletten söz edilemezdi. (KUR'AN YOLU, 4/35)

'Hayır! Biz onlara (Kur'ân ile**) şan ve şereflerini getirdik. Onlar ise o şan ve şerefleri (**olan Kur'ân'**)dan yüz çevirmektedirler!'** Kur'ân'ı rehber edinen ve onun yolunu takip eden pek çok millet, cihânın en büyük ümmetlerinden olma şerefine ulaşmıştır. (H. T. FEYİZLİ, 1/345)

(72**).'(**Rasûlüm**!) Yoksa sen onlardan bir karşılık mı istiyorsun? Rabbinin karşılığı daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.** Rasûlullah'a hitap eden âyetin anlatmak istediği şudur: Sen onlardan bir ücret mi istiyorsun ki, kendilerine Allâh'ın âyetlerini okuduğunda dönüp gidiyorlar! Böyle bir durum yok; çünkü görevini yapmanın karşılığı olarak Allah seni daha iyisi ile ödüllendirecektir. Senin tek amacın, onları **'dosdoğru bir yol'** olan İslâm'a çağırmaktır. (KUR'AN YOLU, 4/36)

Allâh'a dâvet makamı ücreti gerektirir. Çünkü Allâh'a dâvet eden hiçbir nebi yoktur ki, **'Benim ücretim ancak Allâh'a âittir.'** (Yûnus, 10/72) dememiş olsun. Böylece dâvetin karşılığında bir **ücret** olduğunu belirtmiştir. Ancak bu ücreti, **mahlûkattan değil** de **Allah'tan almayı** tercih etmiştir. (İ. H. BURSEVİ, 13/249)

(75).**'Eğer müşriklere acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı giderseydik, iyice körleşerek azgınlıklarında direnirlerdi.'** **Hadis:** Rasûlullah (s) şöyle buyurur: 'Benim ve sizin durumunuz, bir ateş yakıp da, bu ateşe cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın hâline benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise tıpkı o cırcır böcekleri ve pervaneler gibi benim elimden kurtulup, ateşe girmeye çalışıyorsunuz.' (Buhâri, Ö. ÇELİK, 3/479)

Vâsıti der ki: **İlmin azgınlığı** onunla övünmektir. **Malın azgınlığı,** cimriliktir. Amel ve **ibâdetin azgınlığı,** riyâ ve işitsinler ve duysunlar diye yapmaktır. **Nefsin azgınlığı,** şehvetlerine uymaktır. (İ. H. BURSEVİ, 13/252)

75'nci **âyette** Yüce Allah daha önce **müşriklere verdiği** birtakım **belâ** ve sıkıntıların onları yollarından çeviremediğini ifâde etmiş, ardından **76**. **Âyette Bedir savaşı** gibi birtakım **belâlarla** imtihan edilmelerine rağmen yine kendisine boyun eğmediklerini dile getirmiştir. **77. Âyette** dünyâda

uyanmaları mümkün olmayan bu inatçı inkârcıların ancak **âhirette kendilerine şiddetli bir azap kapısı**nın açılmasıyla uyanacaklarını, Fakat ondan sonra da bu uyanışın onlara aslâ fayda sağlamayacağını belirtmiştir. (M. DEMİRCİ, 2/370)

(77).**'En nihâyet üzerlerine, azâbı çok şiddetli bir kapı açtığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır!'** 76. Âyete göre Allah Teâlâ'nın onları bu tür acılarla sıkıştırması da akıllarını başlarına almalarını sağlamamıştır. Fakat birgün gelip de Allah onların üzerlerine çok şiddetli bir **azap kapısı açtığı zaman'** akılları başlarına gelecek, ama iş işten geçtiği için tam bir şaşkınlık ve ümitsizlik içinec düşeceklerdir. (KUR'AN YOLU, 4/36, 37)

23/78-83 NE DE AZ ŞÜKREDİYORSUNUZ?!

78. Sizin için kulakları, gözleri ve (düşünmeyi sağlayan**) gönülleri yaratan O'dur. (**Hâlbuki siz**) ne kadar az şükrediyorsunuz!** (Şükredin)

79. Sizi yeryüzünde yaratıp türeten O'dur ve ancak O'n(un huzurun**)a toplanacaksınız.**

80. Yaşatan da öldüren de O'dur. Gecenin, gündüzün değişmesi O'nun (eseri**)dir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?** (Kullanın)

81. Hayır! Fakat müşrikler (de yine**) öncekilerin dediği gibisini dediler:**

82. (Müşrikler) **"Öldüğümüz ve toprak ve kemik hâline geldiğimiz zaman, gerçekten biz mi diriltilecekmişiz?" dediler. [**krş**. 36/77-79; 79/11-14]**

83. "Andolsun ki biz ve daha önce de atalarımız bununla tehdit edildik. Bu, öncekilerin masallarından başkası değildir." (dediler**)**

78-83.(78).**'O, sizin için kulakları, gözleri ve gönülleri yaratandır. Ne de az şükrediyorsunuz!'** İnsanın, Allâh'ın varlığına inanmaya delil olarak, uzaklara gitmesine gerek yok. Kendi **vücûduna bakması** ve de onun çalışmasıyla berâber diğer inceliklerini düşünmesi yeter de artar bile. Bu incelikleri toprağın, güneşin ve diğer tabiat olaylarının yapması mümkün değildir. Onun için Allah (cc.), verilen bu **nîmetlerle şükretmemizi** istiyor. **Gözün şükrü,** iyi şeyleri görüp, (haram kılınan şeylere bakmaktan korunması, (İ. H. BURSEVİ, 13/257) Müslümanları ve de bütün dünyâ Müslümanlarını basın yayın yolu ile gözetlemek… **Kulağın şükrü,** iyi sözleri duyup, kötü şeylerden uzak tutmak…(Yasaklanan şeyleri dinlemekten korumak, İ. H. BURSEVİ, 13/257) Allâh'ın kelâmını dinletmek veya dinimizle ilgili konuşmaları almaktır. **Kalbin şükrü** de, iyi şeyler düşünüp, (kötü ahlâkın kirlerinden arıtmak, İ. H. BURSEVİ, 13//258) kötü düşünce ve tefekkürden uzak durmaktır. (Mahmut TOPTAŞ, Kur'ân-ı Kerîm Şifa Tefsiri 'nden, Kur'ân Tahlili, Dr. Necla Yasdîman, 6/538)

(79).**'Ve O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir.'** Size kulak, göz ve kalp bahşettikten sonra, sizi yeryüzüne **hâlîfe yapan,** bu hâlîfelik için zorunlu olan yetenek ve enerjiyi veren O'dur. **'Ve O'nun huzûrunda toplanacaksınız.'** Bu hâlîfelik, görevini yerine getirirken yaptığınız iyilik ve kötülükler, yapıcılık ve bozgunculuklar, hidâyet ve sapıklıklar husûsunda sizi **sorgulayacaktır.** Çünkü siz boşuna yaratılmamışsınız, **başıboş bırakılmamışsınız**. Tamâmen bir **hikmet**, bir **plân** ve bir kader doğrultusunda yaratılıp yeryüzüne **hâlîfe** kılınmışsınız. (S. KUTUB, 7/423)

(80).**‘Yaşatan da, öldüren de O’dur. Geceyle gündüzün değişip durması da O’nun emriyledir.’** Maksat, birinin ötekinin arkasından gelmesi yâhut da aydınlık veya karanlık itibârıyla birbirlerinden farklı olması veya **uzunluk kısalık** itibârıyla değişik olmalarıdır. Bu değişip durmalarını sağlayan sâdece O’dur. O’ndan başka onları bu şekilde evirip çevirmeye kâdir hiç kimse yoktur. (S. HAVVÂ, 9/449)

(81, 82).**’Buna rağmen onlar öncekilerin dedikleri gibi dediler.’ ’Dediler ki: Sâhi biz ölüp de bir toprak ve kemik yığını hâline gelmişken, mutlakâ yeniden diriltileceğiz, öyle mi?’** Âyete göre ikinci hayâtı inkâr etmek, sâdece müşrik Araplara özgü olmayıp, eski bir inkâr geleneğidir. Müşriklerin bu inkârlarını kanıtlamak için ileri sürdükleri iddiâ da, günümüz materyalistlerine kadar her dönemdeki inkârcıların ileri sürdükleri mâlûm argümandır: ‘Çürüyüp toprağa karışmış beden nasıl tekrar canlanabilir? Bu eski bir masaldır!’ (KUR’AN YOLU, 4/40)

‘mutlakâ yeniden diriltileceğiz öyle mi’ Bu söz, istifham-ı inkâridir. (inkâr yoluyla sorulan bir sorudur) Yâni toprak olduğumuzda haş(i)r ve diriltme nasıl olacak? (Ya da nasıl olmaz) Bunu imkânsız gördüler. (İ. H. BURSEVİ, 13/259)

Yaratan ve öldüren Allah’dır. Ölümden sonra dirilişin zor bir tarafı da yoktur. Her an hayat unsuru yol almakta, Allah’tan başka hiç kimsenin bilmediği bir yerden ortaya çıkmaktadır. (S. KUTUB, 7/424)

(83).**‘And olsun ki biz ve daha önce de atalarımız bununla tehdit edilmişti. Bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir.’** Ölümden sonra diriliş Yüce Allâh’ın plânı ve hikmeti uyarınca **belirlediği zamanda** gerçekleşecektir. Bu süre, insanlar arasında herhangi bir kuşağın isteğine ya da gerçekleri göremeyen, gâfil bir toplumun **alaya** almasına **cevap** vermek için **ne öne alınır**, **ne de geciktirilir**. (S. KUTUB, 7/424)

Bizi ve atalarımızı haşir ve neşir vaadinde bulunarak korkuttular. Hâlbuki bu vaad doğru çıkmadı. **‘Bu geçmiştekilerin masallarından’** hakikati olmadan yazdıkları yalanlarından **‘başka bir şey değildir!’** (İ. H. BURSEVİ, 13/260)

23/84-90 SİZ HİÇ DÜŞÜNÜP TAŞINMAZ MISINIZ?

84. (Ey Rasûlüm**!** Onlara**) de ki: “Eğer biliyorsanız (**söyleyin bana**) o yeryüzü ve içinde (**bulunan**)lar kimindir?”**

85. “Allâh’ındır.” diyecekler. (Ey Peygamberim!) **“O hâlde (**O’na itaati**) düşünmüyor musunuz?”** (Düşünün) **de.**

86. (Ey Peygamberim!) **(**Yine sor**:) “Yedi göğün Rabbi ve büyük Arş’ın Rabbi kimdir?” de.**

87. “(Hepsi**) Allâh’ındır.” diyecekler. “O hâlde (**O’na**) karşı gelmekten sakınıp da emrine uymaz mısınız?”** (Uyun) **de.**

88. (Ey Peygamberim!) **“Biliyorsanız (**söyleyin**), her şeyin mülkü (**ve yönetimi**) elinde olan ve O (**sürekli**) koruyan, kendisi korunmaya muhtaç olmayan kimdir?” diye sor. [**bk**. 15/92-93; 21/23]**

89. (Yine**:) “Allâh’ındır.” diyecekler.** (Ey Peygamberim!) **“O hâlde nasıl büyülen(**ip de yüz çevir**)iyorsunuz?” de.**

90. Doğrusu biz müşriklere gerçeği getirdik. Onlar ise kesinlikle yalancıdırlar.

84-90. (84).**‘(**Rasûlüm**!** Müşriklere**) de ki: “Eğer biliyorsanız (**söyleyin bana**) o yeryüzü ve içinde (**bulunan**)lar kimindir?” “Allâh’ındır.” diyecekler.’ Müşriklerde** Allah inancının varlığı anlaşılmaktadır. Onlar (..) Allâh’ın varlığına inanıyorlardı. Fakat bununla birlikte **putperest** idiler. Kendilerini aracısız olarak Allâh’a yalvarabilmekten âciz görüyorlar, bu yüzden Allah’tan başka birtakım **putlara tapıyorlar**, duâlarının kabûlü ve Allâh’a yaklaşabilmeleri için onların **aracı olduklarını** sanıyorlardı. (bk. Yûnus 10/18; Zümer 39/3) İşte İslâm, hangi düşünce ve yaklaşımla olursa olsun, hiçbir sûrette Allah’tan başkasına tapmayı, Allah ile kul arasına yardımcı ve aracı tutmayı kabul etmez. Kulluk sâdece Allâh’a âittir. O’ndan başkasına yalvarmak ve taparcasına saygı göstermek **şirk**tir. (Ö. ÇELİK, 3/482)

‘De ki: Yer ve onda bulunanlar kimindir? Biliyorsanız söyleyin.’ Onu, onun içindekileri, canlıları, bitkileri, meyveleri ve diğer yaratıkları hâlkedip, onlara mutlak sâhip ve egemen olan kimdir? Bir bildiğiniz varsa söyleyin. **’Allâh’ındır, diyecekler.’** (S. HAVVÂ, 9/450)

‘Yedi göğün Rabbi ve yüce Arş’ın Rabbi kimdir? de.’’ Yüce âlemi, semâvâtı / gökleri ve Arş’ı yaratan kimdir? **‘Allah’tır diyecekler.’** Allâh’ın mâlikiyetini kabul edecek olurlarsa, O’nun Rabliğini de kabul etmiş olacaklardır. (S. HAVVÂ, 9/450)

Hadis: ‘**Yedi gök** ile yedi arz ve onların arasındakiler, **Kürsi**’ye oranla düzlük bir arâzide bırakılmış küçük bir **hâlka** gibidirler. **Kürsi** ve içerisinde bulunanlar**, Arş’a nispetle** düzlüğe bırakılmış o **hâlka gibidir**. (S. HAVVÂ, 9/454)

Hadis: Dahhâk, İbni Abbas’dan rivâyetle dedi ki: Ona **Arş** adının verilmesi, yüksekliği sebebiyledir. A’meş, Ka’b el Ahbâr’dan rivâyetle dedi ki: ‘**Gökler** ile yer, Arş’a göre gök ile yer arasına asılmış bir **kandil** gibidir. (S. HAVVÂ, 9/454)

Şu hâlde kimdir yedi göğün ve yüce Arş’ın Rabbi? **‘Sana, ‘Bunlar Allah’’ındır’ diyecekler.’** Yine de onlar Arş’ın sâhibinden korkmazlar, yedi göğün Rabb’inden sakınmazlar. Yere atılmış kendi kendine ayakta duramayan basit, değersiz **putlar**ı O’na ortak koşarlar: **‘De ki; ‘Siz hiç O’ndan korkmaz mısınız?** (S. KUTUB, 7/425)

(88).**’Onlara de ki: ‘Eğer biliyorsanız, söyleyiniz; tüm varlıkların egemenliği elinde olan, herşeyi koruyup gözeten, fakat koruyanı ve işine karışanı olmayan kimdir?’** Bu da egemenlik, otorite ve yetki ile ilgili bir sorudur. Hükümranlık yetkisine sâhip, herşeyden üstün ve egemen olana ilişkin bir sorudur. Kimdir gücüyle dilediğini koruyan, kimseye ihtiyâcı olmayan, kimsenin onu korumasına imkân bulunmayan, kullarından birine bir kötülük dilediğinde o kulu kurtaracak hiçbir güç bulunmayan kimdir? **‘Sana, bu yetki Allâh’a âittir, diyecekler.’** Peki, niye Allâh’a kulluk yapmaktan kaçınıyorlar? Ne oldu akıllarına ki, sapıtıyorlar, büyülenmiş gibi çarpık düşüncelere kapılıyorlar. **‘De ki: ‘O hâlde nasıl oluyor da yanıltılıyorsunuz?’** Dikkar edin! Bu ancak büyülenmiş kimselerin başına gelen bir inanç karmaşası ve çarpıklığıdır. (S. KUTUB, 7/425, 426)

Yukarıdaki âyet-i kerîmelerde görüldüğü gibi müşrikler de Allâh’ı kabul ediyorlardı. Fakat Mekkeliler buna rağmen önemli bir işe başlamadan veya şehir devletine âit bir tören ve merasimden önce ya da bir yolculuktan dönünce en büyük **put** olan **Hübel’i ziyâret** ederek bağlılık ifâdesi olan saygılarını gösterirlerdi. Aynı zamanda yukarıda 82-83. âyetlerde görüldüğü üzere, Hz. Peygamber’in peygamberliğine, onun tebliğ ettiği Kur’ân’a inanmıyor, bunları ciddiye almıyor, âhireti de inkâr ediyorlardı. [bk. Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm, Beyan Yayınları, 1995, I, 110]) (H. T. FEYİZLİ, 1/346)

’Hayır, Biz onlara’ ibâdet, takvâ, düşünce, inanç, ibâdet, duygu ve her konuda, **‘hakkı getirdik.’ Ama onlar doğrusu yalancıdırlar.’** Allâh’a îman ettikleri ve âhireti inkâr ettikleri dâvâsında ve İslâm’a aykırı olan her türlü tavırlarında onlar yalancıdırlar. (S. HAVVÂ, 9/451)

90’ncı âyette geçen **‘el Hak’** kelimesi, sözlükte doğru ve gerçek anlamına gelir. Hak ile maksat **Kur’an’**dır. Yüce Allah, Kur’an ile insanlara îman, ibâdet, sosyal hayat ve ahlâk konularında **doğru ve gerçeği bildirip** insanlara rehberlik etmiştir. (2/185; İ. KARAGÖZ 5/59)

23/91-92 ALLAH EVLÂT EDİNMEMİŞTİR

91, 92. Allah, aslâ çocuk edinmemiştir. O’nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. (Olsaydı**) o takdirde her ilâh kendi yarattığını (**alıp**) götürür ve onlar birbirlerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah onların yakıştırdıklarından (**ve noksanlıklardan**) uzaktır. [**bk**. 21/22] 92. Görünmeyeni ve görüneni bilen (**Allah**), onların ortak koştuklarından yücedir.**

91-92. (91).**‘Allah çocuk edinmemiştir.’** Hıristiyanların ve meleklerin Allâh’ın kızları olduğunu kabul edenlerin dediği gibi, **‘Allah evlât edinmemiştir;’** Çünkü Allah, hiçbir kimse ile hemcins ve benzer değildir ki; kendi cinsi ve benzerinden eşi olsun da onunla çocuk meydana getirsin. (İ. H. BURSEVİ, 13/267)

Müşrik Araplar melekleri **Allâh’ın kızları** sayar, putlarının tanrısal güçlere sâhip olduklarını ileri sürerlerdi. Âyette, Arapların bu bâtıl telâkkilerinin yanında, **Hz. İsâ’nın Tanrı’nın oğlu** olduğunu ileri sürerek ona ilâhi nitelik ve işlevler yükleyen Hıristiyanların da kastedildiği düşünülebilir. (Râzi’den, KUR’AN YOLU, 4/41)

‘Aksi takdirde her ilâh kendi yarattığını sevk ve idâre eder.’ Evrenin yaratılışında ve yönetiminde görülen ince hesap ve dengeler herşeyin **tek** Allah tarafından **yaratıldığını** gösterir. Birden çok ilâh anlayışı berâberinde **güç çatışması** doğurur ve biri diğerine üstün gelince de âciz kalanın ilâhlığından söz edilemezdi. Ancak böyle bir çelişki ve mücâdele evrenin hassas dengesini bozardı. (H. DÖNDÜREN, 2/560)

(92).**‘Allah gizliyi de açığı da bilendir.’** Gayb / gizli bize nispetledir, Allah Teâlâ’ya nispetle değildir. O, gizliyi de âşikâr olanı da aynı şekilde bilir. (İ. H. BURSEVİ, 13/269) **O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden çok yüce ve münezzehtir.’** Râgıp der ki: İnsanın dindeki şirki iki türlüdür: **(1) Büyük Şirk**: Bu, Allâh’ın ortağı olduğunu ileri sürmektir ki, en büyük küfürdür. **(2) Küçük Şirk**: Bu ise riyâ ve nifak gibi bâzı işlerde Allah ile berâber başkasını da gözetmektir. Nitekim bir **hadis**te şöyle buyrulmuştur: Bu ümmette **şirk**, karıncanın kaya üzerindeki kıpırdayışından daha gizlidir.’ (Terğib, 1,40 dan İ. H. BURSEVİ, 13/269)

23/93-101 ŞEYTANLARIN KIŞKIRTMALARINDAN SANA SIĞINIRIM

93, 94. De ki: “Ey Rabbim! Eğer onların tehdit edildikleri şeyi bana mutlakâ göstereceksen, Rabbim beni o zâlimler gürûhu içerisinde bırakma!”

95. (Rasûlüm**!) Biz, onları tehdit ettiğimiz (**azâb**)ı sana göstermeye elbette kâdiriz.**

96. (Ey Peygamberim! Fakat yine de sen**,) kötülüğü en güzel olan şeyle sav. Biz onların uydurup yakıştıracakları şeyleri en iyi bileniz.**

97, 98. (Ey Peygamberim!) **Ve de ki: "Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden (**telkinlerinden**) sana sığınırım. Ey Rabbim! Onların yanımda bulunmalarından sana sığınırım."**

99, 100. Nihâyet o (müşrik ola**)nlardan birine ölüm geldiği zaman diyecek ki: "Rabbim! (**Dünyâya**) beni geri döndürünüz, tâ ki ben, terk ed(**ip geldiğim o**) yerde artık iyi/sevaplı iş yapayım." Hayır! Bu onun söylediği (**boş**) lâftan ibarettir. Artık (**kıyâmette**) tekrar dirilecekleri güne kadar önlerinde bir engel vardır (**rûhen de bedenen de başka bir şekilde dünyâya geri dönemezler**). [**bk**. 6/27; 7/53; 14/44; 32/12; 42/44; 63/10-11]**

101. Sûr'a üfürüldüğü zaman aralarında (bağlandıkları**) soylar artık yoktur ve (**birbirlerinin hâllerini de**) soruşturamazlar. [**krş**. 80/34-37]**

93-101. (93).**'De ki: "Ey Rabbim! Eğer onların tehdit edildikleri şeyi bana mutlakâ göstereceksen, Rabbim beni o zâlimler gürûhu içerisinde bırakma!"** Bu hitap biçimi herkesin Allâh'ın cezâsından korkması gerektiği uyarısında bulunmak için seçilmiştir. Kimse **cezânın gelmesini istememeli,** buna rağmen gelirse işlediği kötülükte ısrar etmemelidir. Allâh'ın cezâsı, kendisinden yalnızca günahkârların değil, dindar insanların bile korkması gereken bir şeydir. Çünkü **Allâh'ın gazabı** geldiğinde yalnızca günahkârları kapsamakla kalmaz, **dindarları** da **içine** alabilir. Bu bakımdan **şerli** ve **kötü** bir **toplumda** yaşamak zorunda olanlar, her zaman **duâ** ile Allâh'a sığınmalıdırlar. (MEVDÛDİ, 3/393)

Hadis: Rasûlullah (s) şöyle **duâ** ederdi: 'Allâh'ım! Bir toplumu fitneye düşürmek istediğinde, bu belâya uğramadan benim canımı al!' (Tirmizi Tefsir 38/4, Ahmed b. Hanbel'den, Ö. ÇELİK, 3/483)

Kuşkusuz Rasûl-i Ekrem, böyle bir felâket sırasında, Allâh'ın bir peygamberi felâketi hak etmiş olanlar arasında bulundurmayacağını biliyordu. Şu hâlde buradaki dileği, bu hususta bir kuşkusu olduğu anlamına gelmeyip, bu bilgisine rağmen **Allâh'ın dilediğini yapmaya muktedir** olduğunu ikrar etme ve O'na kulluğunu arzetme amacı taşımaktadır. (KUR'AN YOLU, 4/42)

(95).**'(**Rasûlüm**!) Biz, onları tehdit ettiğimiz (**azâb**)ı sana göstermeye elbette kâdiriz.'** Nitekim **Bedir savaşı**ndan sonra, **büyük fetih**te onlara yönelttiği tehdîdin bir kısmını peygamberine göstermiştir. Ne var ki, Mekke döneminde inen bu sûrenin inişi sırasında uygulanan **dâvet metodu;** kötülüğü iyilikle savmak, Allâh'ın buyruğu gelene kadar **sabretmek** ve **işi Allâh'a bırakmak şe**klindeydi. (S. KUTUB, 7/428)

(96).**'(**Fakat yine de sen**,) kötülüğü en güzel olan şeyle sav. Biz onların uydurup yakıştıracakları şeyleri en iyi bileniz.'** Nesefi der ki: 'Burada âyet-i kerîmede **'ahsen'** kelimesinin önce, **'seyyie'** kelimesinin sonra getirilmesi, bunun tam aksinin yapılmasından daha beliğ bir ifâdedir. Çünkü bu bir üstünlük ifâde eder. Şöyle denilmiş gibidir: Sen iyilik yapmak sûretiyle kötülüğü def et! Mânâ şudur: Onların kötülüklerini affet ve iyilikle karşılık ver. (S. HAVVÂ, 9/452)

Bu âyet, insanların günlük hayattaki ilişkileri ile ilgili genel bir düzenlemeye gitmekte, kalıcı ve sürekli bir ahlâk kuralı koymakta; kötülüğün bir başka kötülükle değil, **kötülüğün iyilikle savılmasını** öğütlemektedir. Ancak bu, bir zorunluluk değil, tavsiyedir, zorunlu olan **hakkını alırken** haksızlığa sapmamak, kötülüğe karşılık verirken, **adâlet** sınırını **aşmamak**tır. (bilgi için bk. en Nahl, 16/125-128, KUR'AN YOLU, 4/42)

(98).**‘Ve de ki: “Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım. Ey Rabbim! Onların yanımda bulunmalarından sana sığınırım.”** Rabbine tekrar tekrar duâ edip yalvaran kişinin söyleyeceği lâfızlarla, şeytanın dürtülerinden **Allâh’a sığınması emredilmiştir**. Hiçbir şekilde şeytanın yanına yaklaşmaması için de sığınması veya Kur’ân okurken ya da rûhunu teslim ederken, şeytanın yanına yaklaşmasından, **Allâh’a sığınmasını emretmektedir**. (S. HAVVÂ, 9/453)

‘.. şeytanların gizli kışkırtmaları’ Bu ifâde öfke, gayr-i meşru cinsel istek, yeme içme vb. ihtiyaçları haram yollardan karşılama gibi her türlü günah işleme eğilimlerini içermektedir. Hz. Peygamberin bu tür eğilimlere kapılması düşünülemez. Bu sebeple söz konusu buyruk, onun şahsında bütün ümmetine yöneltilmiş bir emirdir. (KUR’AN YOLU, 4/42)

Hadis: Rasûlullah (s) namaza başlarken üç defa **‘Lâ ilâhe illâllah,** üç defa **‘Allâhü Ekber’** ve ardından, ‘Allâh’ım! Şeytanların vesvese ve kışkırtmasından, tahrik etmesinden, tükürmesinden ve üfürmesinden sana sığınırım. Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım’ derdi. (Ebû Dâvud Salât 121; İbn-i Mâce İkâme 2’den, Ö. ÇELİK, 3/484)

‘Allâh’a sığınmak’ şeytanın kötülük ve günah telkinlerine, hîle ve tuzaklarına karşı Allah’tan yardım istemektir. Müminlerin zihinlerine bir kötülük geldiği veya öfkelendikleri zaman **eûzü ve besmele** çekerek Allâh’a sığınmaları gerekir. (7/200) Şeytanların dürtülerinden ve kötülük telkinlerinden kurtulmak için **her hayırlı işin öncesinde** eûzü ve **besmele** çekmek gerekir. Yüce Allah, Kur’an okunacağı zaman bile eûzü ve besmele çekilmesini emretmektedir. (7/204, 96/1; İ. KARAGÖZ 5/65)

(99, 100).**’Nihâyet onlardan (**müşriklerden**) birine ölüm gelip çattığında der ki: ‘Rabbim, beni geri gönder.’ Hadis:** Ebû Hüreyre’den rivâyetle dedi ki: Kâfir kabre yerleştirildiği zaman ateşteki yerini görür ve şöyle der: ‘Rabbim, beni geri gönder, tevbe edeyim ve sâlih amel işleyeyim. Ona şöyle denilir: Sana yaşadığın kadar bir ömür verildi’. Daha sonra kabri ona daraltılır, kemikleri birbirine geçer. Oldukça yorgun bir kişiye benzer. Uyur ve uykusunda korkar. Yeryüzünün haşereleri, yılan ve akrepleri ona hücum eder. (Muhammed b. Ebî Hâtim’den, S. HAVVÂ, 9/457)

‘Tekrar diriltilecekleri güne kadar arkalarında bir engel vardır.’ Ebû Sahr der ki: **Berzah**, kabirlerdir. Onlar dünyâda da olmazlar, âhirette de olmazlar. Kıyâmet günü öldükten sonra diriltilecekleri güne kadar orada kalırlar. Şânı Yüce Allâh’ın: **!Arkalarında bir engel (**berzah**) vardır’** buyruğu, bu gibi zâlimlere ölüm döşeğinde bulundukları sırada berzah azâbı ile tehdit ifâdelerini taşır. Nitekim Yüce Allah: **‘Arkalarında cehennem vardır.’**(el Câsiye, 45/10) diye buyurmuştur. Yine Yüce Allah, bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: **‘Onun arkasından katı bir azap vardır.’** (İbrâhim, 14/17, S. HAVVÂ, 9/457)

Âyetteki “**berzah**”, engel demek olup ölümle başlayan, yeniden dirilmeye kadar süren zamanı ifâde eder. **Berzah âleminde** insanlar bir tür hayat sâhibidir. İnsan kabirde rûhen hisseder, sıkıntı çeker, sevinir ve üzülür. Ya mutlu bir hayat sürer yâhut da Firavun’da olduğu gibi kıyâmete kadar her gün sabah akşam ateşe arz edilir (40/46). İnkârcılara, âsî mü’minlere kabir azâbı vardır. Bu hususta Rasûlullah (s), “**Kabir**, ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur.” buyurmuştur. (H. T. FEYİZLİ, 1/347)

Bilindiği gibi âhiret hayâtı gibi **kabir (**berzah**) hayâtı** da **mutlak gayb çerçevesi**nde düşünülecek konulardandır. **Gaybî konular** ise, akıl ve duyuların ürettiği bilgilerle değil, kitap ve sahih sünnetin ortaya koyduğu âyet ve hadislerle bilinebilir. Bu yüzden kabir hayâtının varlığı ve ne olduğu hakkında yalnızca sahih belgelerden hareketle bâzı noktalara işâret edilebilir. Çünkü salt akılla veya keşif yoluyla ulaşılan bir bilgi türüyle gaybı çözmek mümkün değildir. Burada şunu da ifâde edelim ki, **kabir hayâtının varlığı**na ve mahiyetinin ne olduğuna açıkça delâlet eden bâzı Kur’ânî naslar da

bulunmaktadır. Sözgelimi **Firavun** ve taraftarlarının kabir hayâtı boyunca **sabah akşam ateşe arzedildiğini**, kıyâmet gününde ise en şiddetli azâba uğrayacaklarını bildiren âyetiyle (Mümin 40/46), münâfıkların iki defâ azap gördükten sonra ardından çok büyük bir azâba mâruz bırakılacağını beyan eden âyetinde (Tevbe 9/101) bu husus net bir şekilde beyan edilmektedir. (M. DEMİRCİ, 2/375)

(101).**'Sûra üflendiği zaman, o gün aralarında soy akrabalığı kalmaz.'** Bu ikinci üflemedir. Sûra **ikinci defâ** üflendiğinde yeniden dirilme ve kabirden çıkma meydana gelir. **Sûr,** kendisine üflenen boynuz gibi bir şeydir. Allah onu, ruhların cesetlerine dönmesine sebep kılmıştır. (İ. H. BURSEVİ, 13/280)

'Birbirlerine bir şey de soramazlar.' Dünyâda oldukları gibi akrabâlık ilişkilerine riâyet olmak üzere birbirlerine bir şey soramayacaklardır. Çünkü herkes, kendi hâliyle uğraşacağından başkasına soru sormak fırsatını elde edemeyecektir. Bu buyruk ile **'Birbirlerine yönelip karşılıklı soru sorarlar.'** (es Sâffât, 37/27) buyruğunun birlikte açıklanması şöyledir: Kıyâmetin değişik durumları vardır. Kimi hâllerde korkuları oldukça şiddetli bir dereceye ulaşacak, birbirlerine soru soramayacaklardır. Kimi yerlerde de ayrılacaklar ve birbirlerine soru soracaklardır. (S. HAVVÂ, 9/459)

23/102-107 AZGINLIĞIMIZ BİZİ ALTETTİ

102. Artık kimlerin tartıları ağır gelirse, işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

103. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, kendilerine yazık edenlerden olup cehennemde ebedî kalacaklardır. [krş**. 101/6-11]**

104. (Cehennemde**) ateş yüzlerine çarpıp kavurur da orada dişleri sırıtır hâlde kalırlar. [**bk**. 14/50; 21/39]**

105. (Allah şöyle buyurur: Ey kâfirler!) **"Âyetlerim size okunurdu da siz onları yalan sayardınız değil mi?"**

106. (Kâfirler) **Derler ki: "Ey Rabbimiz! Bedbahtlığımız bizi yendi, biz de yoldan sapan bir toplum olduk."**

107. "Ey Rabbimiz! Bizi buradan (ateşten**) çıkar. Eğer (**bir daha Kur'ân'dan ayrılıp sapıklığa**) dönersek, işte o zaman kesinlikle zâlimleriz (**demek**)tir."**

102-107. (102).**'Kimlerin de tartıları hafif gelirse'** yâni kimin sahih inancı ve sâlih amelleri yoksa onların Allah katında bir ağırlığı ve kıymeti yoktur. Bunlar kâfirlerdir. Çünkü Allah Teâlâ: **'Biz onlar için kıyâmet gününde hiçbir ölçü tutmayacağız.'** (el Kehf, 18/105) buyurmuştur. (İ. H. BURSEVİ, 13/285)

Hadis: Peygamber (s) **'Orada dişleri sırıtıp kalır'** buyruğu ile ilgili olarak şöyle dedi: Ateş onu yakar. Bu bakımdan üst dudağı büzülür ve kafasının ortasına kadar ulaşır. Alt dudağı da göbeğine ulaşıncaya kadar gevşeyip durur.' (Tirmizi Cehennem 5'den, S. HAVVÂ, 9/464)

İnsanların ölüm sonrasındaki durumları deneysel ve akli bilgi imkânlarının tamâmen dışında olduğu için **kabir hayâtı**, **berzah**, **sûrun** üflenmesi, **yeniden dirilme** amel **terâzisi** gibi konu ve kavramların mahiyetinin kavranması, bunların **hakikat** anlamında mı, **mecâzi** ve sembolik anlamda mı

kullanıldığının **bilinmesi mümkün değildir**. Mümine düşen, bunlara şeksiz şüphesiz inanıp, gerektiği şekilde âhiret hazırlığı yapmaktır. (KUR'AN YOLU, 4/46)

(106).**'Derler ki: Rabbimiz, bedbahtlığımız bize üstün gelmişti.'** Burada **bedbahtlık** zikredilerek ona sebep olan dünyevi zevklere ve **nefsâni** arzulara düşkünlük kastedilmiştir. Demek ki **kâfirlerin** Allâh'ın âyetlerini yalanlamaları, samimi araştırmalara, akla ve mantığa uygun fikirlere değil, tamâmen **çıkar hesaplarına** dayanmaktaydı. Bu gerçeği orada itiraf etmek mecbûriyetinde kalacaklar, bu büyük yanlışın telâfisi için tekrar dünyâya dönme arzularını yineleyeceklerdir. (bk. Fâtır 35/36-37, Ö. ÇELİK, 3/488)

23/108-118 YERYÜZÜNDE KAÇ YIL KALDINIZ?

108, 109, 110, 111. (Allah**) buyurur ki: "Kesin sesinizi! Artık bana karşı konuşmayın. Çünkü kullarımdan bir zümre: 'Ey Rabbimiz! Îman ettik, bizi bağışla ve bize merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.' dediklerinde onları alaya alırdınız. Öyle ki bu (**iş**), beni yâdetmeyi bile size unutturdu (**da işiniz**,** inandığını yaşamak isteyenlerle uğraşmak oldu**) ve siz onlara gülüp durdunuz. Bugün ben, o (**mü'min**)lere sabrettiklerinin karşılığını verdim. Şüphesiz ki onlar, kurtulup murâda erenlerin ta kendileridir."**

112. (Allah cehennemliklere yine sorar**:) "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?"**

113. (Kâfirler**:) "Bir gün yâhut günün bir kısmı kadar kaldık, tam olarak sayan (**melek**)lere sor." derler. [**krş**. 20/103; 30/55; 79/46]**

114. (Bunun üzerine Allah**) buyurur: "(**Buraya nisbetle elbette**) ancak pek az kaldınız. Keşke (**önceden**) bilseydiniz (**dünyâya tapmaz**,** isyankâr yaşamazdınız**)."**

115. (Ey insanlar!) **"Sizi boş yere yarattığımızı ve bize hakikaten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz?"** (Zannetmeyin, boş yere yaratılmadınız ve kıyâmet kopunca bize döneceksiniz.) **[**krş**. 75/36]**

116. Gerçek hükümran olan Allah pek yücedir. O'ndan başka ilâh yoktur. (O,**) yüce Arş'ın Rabbidir.**

117. Kim Allah ile berâber, kendisi hakkında hiçbir delil bulunmayan başka bir ilâha taparsa, işte onun (görülecek**) hesâbı, ancak Rabbinin yanındadır. İnkârcılar elbette umduklarına kavuşup kurtulamazlar. [**krş**. 17/39; 50/26]**

118. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Ey Rabbim! Bağışla, merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayırlısısın."**

108-118. (108).**'Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada! Bana karşı konuşmayın artık!'** Allah Teâlâ kahır yoluyla **'Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada!'** Cehennemde hor ve aşağılanmış bir hâlde sinin ve susun. Çünkü orası dilek ve istek yeri değildir. (İ. H. BURSEVİ, 13/287)

Azâbınızı kaldırmak konusunda bana bir şey söylemeyin. Çünkü azap ne kaldırılır, ne de hafifletilir. Nesefi der ki: Denildiğine göre bu, cehennemliklerin söyleyeceği son sözdür. Bundan sonra ise

göğüslerinin hırıltısından ve **azâbın şiddeti**nden dolayı çıkacak **feryatlarından** başka hiçbir sözleri olmayacaktır. (S. HAVVÂ, 9/460, 461)

'Siz ise onları alaya alıyordunuz. Nihâyet bunlar size Zikrimi unutturuyordu ve onlara hep gülüyordunuz.' Onlarla uğraştığınız için, Beni hatırlamayı unuttunuz ve benim zikrimi terk ettiniz. Yâni sizin onlarla uğraşmanız, Benim size karşı yapacağım uygulamayı unutmanıza sebep teşkil etti. Siz ne zikrimi hatırladınız, ne de zikrime uydunuz. **'Ve onlara hep gülüyordunuz.'** Yaptıklarından, ibâdetlerinden dolayı ve şahıs olarak kendileriyle alay ediyordunuz. (S. HAVVÂ, 9/461)

(113).**'Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor' derler.'** Dünyâ hayâtında kaldıkları süreyi, cehennemde ebedi kalacaklarına kıyâsen çok kısa buldular. Çünkü onlar cehennemde, azap içerisinde olacaklardır. Bu şekilde belâlar ile mihnete düşen bir kimse, mihnetinin uzun süre devam ettiğini kabul eder; daha önce geçirmiş olduğu rahat günlerinin de çok kısa olduğunu sanır. **'Sayanlara sor!'** Yâni bu işin târihini kaydedenlere veya kulların ömür veya amellerini sayıp duran meleklere sor! demektir. (S. HAVVÂ, 9/461)

Âhirette allah ile kulları aasında geçeceği bildirilen bu diyalog, **zamânın göreceliği**ne işâret eden temsîlî bir anlatımdır. Dünyâdaki zaman kavramı, dünyanın şartlarına bağlı bir algılama, zihnimizin oluşturduğu bir tasavvurdur. Burada, bu fâni âlem bitip de ebedi âleme geçince **zaman tasavvurunun** da **değişeceği** anlatılmaktadır. (KUR'AN YOLU, 4/46)

(115).**'Sizi sâdece boş yere yarattığımızı ve sizin huzûrumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?'** Âyetten anlaşıldığına göre insan **boş yere yaratılmamış,** kendisine birtakım sorumluluklar yüklenmiştir. Bu **sorumluluklar**dan kaçan kimsenin bir gün Allâh'ın huzûruna çıkıp hesap vereceğinde şüphe yoktur. Çünkü böyle bir hesâbın görülmemesi mutlak adâlet anlayışı ile çelişir. Zîrâ dünyâ hayâtında herkes **hakkını tam** olarak **alamamakta**, ya da başkasına âit bir takım hakları yemektedir. Bunların yerlerini bulacağı bir **hesaplaşmanın olmaması akılla** da **çelişir**. (H. DÖNDÜREN, 2/561)

Bir insanın yaratılış gâyesi olan ibâdet / **Allâh'a kulluk görevini yapabilmesi** için, şartlarına uygun îman etmeleri, Allah ve Peygamberinin emir ve yasaklarına uyması ve haramlarından sakınması gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/75)

Âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere insan **başıboş**/sorumsuz içgüdüsüyle hareket eden bir varlık olarak değil, düşünce, akıl ve irâde sâhibi bir varlık olarak yaratılmıştır. Varlığını, gâye ve sorumluluğunu bildiği ölçüde nitelik bakımından diğer canlılardan ayrılmaya başlar. Böylece hayvansal müştereklikten yükselerek, nitelikçe "insanlaşan" insan kendini ve Yaradan'ını tanıdığı gibi, O'nun **gözetim** ve **denetimi altında** olduğunu ve tekrar O'na döneceğini de bilir. Başıboş yaratılmamış insanın, elbette hak ve özgürlükleri vardır. İnsanın **hak ve özgürlükleri** İslâm'a göre, yalnız diğerinin sınırında değil, aynı zamanda Allâh'ın ve Peygamber'in koyduğu yasak sınırında biter. Allâh'a gerçekten inanan kimse, hem O'na saygı duyarak hem de cezâ vermesinden korkarak, O'nun sınırını çiğnemez. Artık böyle bir insan, hem Yaradan Rabb'ine hem de yaratılanlara karşı **görevlerini** aksatmadan **tam olarak yerine getirmeye çalışır**. Böylece hem kendine hem başkasına zarar vermez. [bk. 7/179] (H. T. FEYİZLİ, 1/348)

(118).**'Rasûlüm! De ki: 'Rabbim! Günahlarımızı bağışla, bize merhamet et. Merhamet edenlerin en hayırlısı sensin.'** Bu duâ mühimdir; çünkü insan hatâ ve günah işlemekten beri değildir. Günahlarla cennete girmek imkânsız iken, günahları bağışlayacak olan da sâdece Allah Teâlâ'dır (bk. Âl-i İmran,3/135). Bu sebeple sürekli **istiğfar** hâlinde bulunup, O'ndan bizi bağışlamasını istememiz tavsiye edilmektedir. (Ö. ÇELİK, 3/490)

24 / Nûr Sûresi

Medîne döneminde nâzil olmuştur. 64 âyettir. Sûre adını, nur âyeti denilen 35. âyetten almıştır. (H. T. FEYİZLİ, 1/349)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

24/1-3 ZİNÂ EDEN KADIN VE ERKEĞİN CEZÂSI

1. (Bu**,) indirdiğimiz ve (**hükümlerinin tatbikini**) farz kıldığımız bir sûredir. Düşünüp öğüt alasınız diye içinde apaçık âyetler indirdik.**

2. (Ey müminler!) **Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onlara karşı acıma hissi, Allâh'ın dînin(**i tatbik**)de sizi etkisi altına almasın. Mü'minlerden bir grup da onların cezâsına şâhit olsunlar.**

3. Zinâkâr erkek; zinâkâr veya müşrik bir kadından başkasıyla evlenemez. Zinâkâr kadın da zinâkâr veya müşrik bir erkekten başkasıyla evlenemez. Çünkü bu (evlenme şekli**) mü'minlere haram kılınmıştır. [**bk**. 24/26-32]**

1-3.(1).**'Bu indirip (**hükümlerini kesin**) farz kıldığımız bir sûredir.'** Mücâhid ve Katâde, **'farz kıldığımız'** buyruğu ile ilgili olarak: 'Onda helâlı, haramı, emir ve nehyi açıkladık, demektir, demişlerdir. (..) Âyetin anlamı şudur: Bu, Allâh'ın indirmiş olduğu helâl, haram, emir, nehiy ve had cezâlarına dâir hükümlerini farz kılmış olduğu, kendisinde öğüt alalım diye apaçık ve açıklayıcı âyetleri indirmiş olduğu bir sûredir. (S. HAVVÂ, 9/482)

'.. umulur ki öğüt alırlar.' Sûre ve âyetlerden öğüt almak ile maksat, yapılsa da yapılmasa da olur anlamında değil, emir ve yasaklarına, helâl ve haramlarına, ilke ve hükümlerine uymaktır. (İ. KARAGÖZ 5/79)

(2).**'Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkeğin (**yâni evlenmemiş bâkire kız veya erkek zinâ ederlerse) **her birine yüzer celde vurun.' Zinâ,** had cezâsını gerektiren büyük günahlardandır. Akıllı ve ergin bir erkekle, yine akıllı ve ergin veya kendisine cinsel istek duyulan bir yaştaki kadının **evlilik dışı cinsel ilişki**de bulunmasına **zinâ** denir. (H. DÖNDÜREN, 2/561)

Zinânın tespiti ise, **'Onlara içinizden dört şâhit getirin.'**(Nisâ, 4/15) âyetinin ifâdesi ve delâletine göre dört şâhide veya **dört kere ikrar** etmeye bağlıdır. (ELMALILI, 5/544)

Yukarıdaki âyet, **bekâr** olan erkek ve kadının cezâsını **yüz değnek** olarak belirlemiştir. **Celde,** ete geçmeyecek, sâdece deriyi etkileyecek ölçüde ve elin dirsekten hareketi ile uygulanan sembolik bir uygulamadır. Uygulama sırasında kişinin üzerinden sâdece **kürk**, **manto** ve **palto** gibi üst giysileri

çıkarılır. Çoğunluk fakihler, buna ek olarak **bir yıllık sürgün** cezâsını da gerekli görürler. (H. DÖNDÜREN, 2/561, 562)

Ebû Hanife'ye göre ise **sürgüne göndermek,** imamın (İslâm devlet başkanının) görüşüne bırakılmıştır. Dilerse bir sene sürgüne gönderir, dilemezse göndermez. (S. HAVVÂ, 9/501)

Hadis: Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid El Cüheni'nin rivâyette, evlenmemiş olması hâlinde zinâ eden kimseye **celde** ile birlikte, bir de **sürgün cezâsı** olduğunun delâleti vardır. Eğer **muhsan** olursa - ki muhsan, hür, bâliğ ve âkil olarak sahih bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş kimseye denir – o vakit **recmedilir.** (S. HAVVÂ, 9/502)

Yüz değnek, zinâ eden hür, bülûğa ermiş ve henüz sahih bir nikâhla **evlenmemiş** olanların cezâsıdır. Câriyelerin cezâsı **elli değnek**tir. (bk. Nisâ, 4/25) Hür ve **muhsan** olanların cezâsı **recim**dir. **İmâm-ı Âzam (**rh**) recmi** gerektiren **muhsanlığın altı şartı** olduğunu söyler: Müslüman olmak, hür olmak, akıllı olmak, bülûğ çağına ermiş olmak, sahih bir nikâhla evli bulunmak, cinsi münâsebette bulunmuş olmaktır. Bu şartlardan biri olmadığında muhsanlık ortadan kalkar. (Ö. ÇELİK, 3/497)

'Allâh'ın dîni husûsunda her ikisine de acıyacağınız tutmasın.' Müminlere düşen görev, Allâh'ın hadlerini yerine getirmek konusunda herhangi bir şekilde **yumuşayarak** hadleri işlemez hâle getirmemeleri veya vuracakları **celdeleri hafifletmemeleridir**. (S. HAVVÂ, 9/483)

Had, eğer devlet yöneticisine (veya ilgilisine) götürülecek olursa, artık onun **uygulanması farz** olur. Bu durumda üzerine hak sâbit olduğu takdirde, **dâvâlının affedilmesi haram** olur. Şâyet yöneticiye ulaşmayacak olursa, affetmek daha faziletlidir. **Hadis:** ''Kendi aranızda hadleri karşılıklı olarak affetmeye bakınız, Bana kadar ulaşan herhangi bir haddin artık uygulanması farz olmuştur.' (S. HAVVÂ, 9/499)

'Müminlerden bir topluluk da bunların cezâlandırılmasına şâhit olsun.' Keşşaf'ın açıklamasına göre, bir hâlka olması mümkün olan gruptur ki, bir şeyin etrâfını çeviren topluluk demek gibidir. En azı **üç – dört** kişi olması gerekir. İbnü Abbas'tan bunun tefsirinde **dörtten kırka kadar** diye nakledilmiştir. Aslında çoğun en azı üç ise de zinâda şâhit adedinin istenen haddi dört olduğuna göre, bunun da en azından dört olması gerekir. (ELMALILI, 5/546, 547)

Âyette sâdece **'deriye yüz sopa vurun'** buyrulmuş, sopanın şekli ve nasıl vurulacağı beyan edilmemiştir. İslâm hukukçuları **çok acı vermeyecek** bir sopa veya kırbaç ile **sakatlığa sebep olmayacak** ve hayâti tehlike oluşturmayacak şekilde vurulması gerektiği ictihâdında bulunmuşlardır. (..) (İ. KARAGÖZ 5/81)

Gerek sıhhi, gerek tabii gerek ahlâki, gerek hukûki, gerek toplumsal hangi yönden düşünülürse düşünülsün **zinâ çok zararlı** harap edici bir günahtır. Erkekle kadının yaratılış ihtiyaçlarından olan cinsi münâsebetlerinin meşrû ve güzel yolu zinâda değil, **nikâh**tadır. Nikâhta hayâtın bir bereketi zinâ ve hayâsızlıkta ise onun yok olması ve sonuçsuz kalması vardır. **Nikâh**ın kolaylığı, doğruluk ve emniyeti, çoğalması bir toplum bünyesinin sıhhatinden olduğu gibi, tersi olan **zinânın yayılması** da aksine toplum bünyesini kemiren, çürüten, her türlü ahlâki kötülüklere sürükleyen tahrip edici şeylerin başıdır. (ELMALILI, 5/545, 546)

(3).**'Zinâ eden erkek, zinâ eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zinâ eden kadınla da ancak zinâ eden veya müşrik olan erkek evlenir.'** Burada üç grup insandan söz edilir: **(a)** Müşrikler: Müslümanların bunlarla evlenmesi kesinlikle **haram**dır. **(b)** Zinâyı mubah sayıp hafife alanlar: Haramlığı kesin olan **zinâyı helâl** sayıp hafife alanların yaptıkları bu iş, **küfür** olduğundan onlar da müşrik sayılırlar, dolayısı ile kendileri ile evlenmek câiz olmaz. **(c)** Bir de böyle olmayanlar.

(Ö. ÇELİK, 3/498) **(c).** Zinânın **haram olduğunu kabul ettiği** ve haramlığını hafife almadığı hâlde **nefsine yenik düştüğü** veya kandırıldığı için **zinâ edenler.** Bu kimseler, **büyük günah işlemiş** ve fâsık olmuşlardır. Ancak **mümindir**ler. (Müslim Îman 155). Âyetin evlenmeyi haram kılmasının bu kısmı içine alıp almadığıhusûsunda ihtilâf edilmiştir. Aralarında hadis âlimi Abdullah b. Ömer, hadis ve fıkıh âlimi Câbir b. Zeyd, hadis ve fıkıh âlimi Tâvus b. Keysan, hadis ve tefsir âlimi Atâ b. Dinar, hadis ve fıkıh âlimi müctehid Enes b. Mâlikgibi sahâbi ve tâbiibilginlerin çoğunluğu ve **Hanefi** müctehidler bu grup ile **evlenmeyi câiz görür**ler. (İ. KARAGÖZ 5/85, 86)

'Bu, müminlere haram kılınmıştır.' Yâni zinâ veya zinâ yoluyla kâr sağlamak maksadıyla **fâhişeleri nikâhlamak,** müminlere **haram** kılınmıştır. Haram kılınmasının sebebi, bunun fâsıklara benzemeyi ve **töhmeti** gerektirecek noktalarda bulunmayı gerektirdiği olabileceği gibi, diğer taraftan hakkında kötü şeyler söylenmesinin, **gıybet** edilmesinin sebebi olduğundan dolayı haram da kılınmış olabilir. **Günahkâr** kimselerle **oturup kalkmanın** ise, birçok **günahları** işlemeye **sebep** olduğu açıktır. (S. HAVVÂ, 9/484)

İmam Ahmed b. Hanbel şöyle der: Nâmuslu bir erkeğin, fuhşa devam eden bir **fâhişe ile** nâmuslu bir kadının da günahına devam eden bir **zâni ile** evlenmesi **haram**dır. Ancak **tevbe** ederlerse onlarla evlenilebilir. (İbn Kesir) Bununla birlikte zinâsı sâbit olan fakat bunu **mubah saymayan** bir kadını, bir mümin nikâhladığında nikâhın geçerli olduğu, fakat bunun **tahrimen mekruh** olduğu da söylenmiştir. (Ö. ÇELİK, 3/498)

24/4-10 ZİNÂ İSNÂDINDA BULUNMANIN CEZÂSI

4, 5. Nâmuslu (ve hür**) kadına (**zinâ suçu**) isnâd(**ın**)da bulunup da sonra (**bu hususta**) dört şâhit getirmeyenlere seksen değnek vurun ve onların şâhitliğini ebedî olarak kabul etmeyin. İşte onlar (**yalancılıkları dolayısıyla**) fâsıktırlar. 5. Ancak (**hükmolunan bu cezâların infâzından**) sonra tevbe edip düzelenler bunun dışındadır. (**şâhitliğini kabul edin**). Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

6, 7. Eşlerine (zinâ suçu**) isnad edip de kendilerinden başka şâhitleri olmayanlar(**a gelince**): Onlardan her birinin (**dört şâhit yerine kendi**) şâhitliği; kendisinin hakikaten doğru sözlülerden olduğuna dâir dört defa Allâh'a yemin ederek şâhitlik etme(**si**)dir. 7. Beşincide; eğer yalancılardan ise, Allâh'ın lânetinin kendi üzerine olması(**nı dilemesi**)dir.**

8, 9. Kadının da o (kocası**)nın hakikaten yalancı olduğuna dâir Allâh'a yemin ederek dört (**defa**) şâhitlik etmesi, cezâyı kendisinden giderir. 9. Beşincide; o (**kocası**)nın söylediğinin doğru olması hâlinde, Allâh'ın gazâbının kendi üzerine olması(**nı dilemesi**)dir. (**Artık hâkim**,** bu karı kocayı boşar**.)**

10. Ya üzerinize Allâh'ın lütfu, rahmeti olmasaydı (hâliniz nice olurdu?) **ve şüphesiz Allah, tevbeleri çok kabul eden hüküm (**ve hikmet**) sâhibi olandır.**

4-10. (4).**'Nâmuslu kadınlara zinâ isnâdında bulunup, sonra (**bunu ispat için**) dört şâhit getiremeyenlere seksener sopa vurun.'** (..) Dört âdil tanık ile ispat edilemeyen zinâ suçu isnat etmenin veya nâmuslu, iffetli ve zinâ etmeyen kadınlara **'zinâ etti'** demenin **haram** ve büyük günah olduğunu ifâde eder. Bir kadına zinâ suçu isnad etmek haram olduğu gibi, aynı şekilde erkeğe zinâsuçu isnad etmek de **haram**dır. (..) Fıkıh dilinde **'kazif'** olarak isimlendirilen bu **iftirâ suçunu**

işleyen kimse **dört âdil şâhit** getirerek ithâmını ispat etmesi gerekir. Bir şâhidin âdil olabilmesi için, öncelikle yalan olmak üzere **büyük günahları işlememesi,** özünde, sözünde ve eylemlerinde **dürüst olması** gerekir. Şâhitlerin, başkalarından duymuş değil, bizzat cinsel ilişki eylemini **gözleri ile açık seçik görmeleri** gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/87)

Kazf (zinâ iftirâsı) Bir fıkıh terimi olarak **nâmuslu kadına zinâ iftirâsı atmak** anlamına gelir. Âyetteki '**muhsanât'** ifâdesi Müslüman, evli, bekâr, nâmuslu, hür, akıllı ve ergin kadınları kapsar. Zinâ isnad eden, **dört tanıkla ispat edemez** veya kadın zinâsını kabul etmezse **seksen değnek** cezâ görür. Ve ibret için artık hiçbir hukûki konuda **tanıklığı kabul edilmez. Hanefilere** göre pişmanlık duyması (tevbe etmesi) yalnız fâsıklığını sona erdirir (ebediyyen şâhitliği reddedilmeye devam eder, S. HAVVÂ, 9/485) Şafiilere göre ise, tevbe ederse, hem fasıklığı sona erer, hem de başka konularda tanıklığı geçerli olur. (H. DÖNDÜREN, 2/564)

'Seksen celde vurun.' Eğer bu iftirâda bulunan (kazif) hür ise, ona vereceğiniz cezâ budur. **'Ebediyen onların şâhitliğini kabul etmeyin.'** Kullanılan ifâde, onların her türlü şâhitliklerinin kabul edilmemesini gerektirmektedir. (S. HAVVÂ, 9/484)

'İşte onlar fâsıkların ta kendileridir.' İbn Kesir der ki: Söylediklerinin doğruluğuna dâir delil getiremeyecek olurlarsa, **iftirâcı** olan kişi hakkında **üç hükmün uygulanmasını farz** kılmıştır: **Birisi** seksen değnek vurulması, **ikincisi** ebediyyen şâhitliğinin reddedilmesi, **üçüncüsü** ise, Allah katında da insanlar katında da artık adâletli kişi değil, fâsık bir kişi olmasıdır. (S. HAVVÂ, 9/484, 485)

(5).**'Ancak bundan sonra (**bu büyük günahı işledikten sonra, (İ. H. BURSEVİ, 13/316**) tevbe edip ıslah olanlar müstesnâdır. Allah çok bağışlayıcıdır ve merhametlidir.'** Kaz(i)f suçunu işlemiş olanlar pişman olur, tövbe eder, bu kötü huylarını düzeltirlerse, tövbeleri neyi etkiler, onlara ne kazandırır? Bu konuda farklı yorumlar vardır. Mâlik, Ahmed, Şâfii gibi müctehidlere göre, sâbıka kaydı silinir ve şâhitlikleri de kabul edilir. **Ebû Hanife'**ye göre tövbe yalnızca **fâsık olma niteliğini ortadan kaldırır,** ancak **tanıklık ehliyetini** yeniden **kazandırmaz**. (KUR'AN YOLU, 4/55)

Bir kimse yabancı bir kimsenin **zinâ ettiğini görse** bunu **gizlemesi,** deşifre etmesinden **daha uygun olur.** Fakat eşinin zinâ ettiğini görürse, bunu da gizlemesi gerekir mi? Başkasının suçu kendisine bir âr getirmez, ancak **eşinin zinâsı kişiye âr getirir;** nesebini bozar, eşinin bu eylemine sabredemez, ispat için kendisinden başka şâhit bulması da mümkün değilse, âyette beyan edildiği şekilde **lânetleşme** yapılır. (İ. KARAGÖZ 5/91)

(7).**'Beşincide; eğer yalancılardan ise, Allâh'ın lânetinin kendi üzerine olması(**nı dilemesi**)dir.'** Bu âyetlerde belirtilen uygulama, İslâm âile hukukunda **'lian'** veya **'mülâane'** terimi ile ifâde edilir. Bu kelime **'karşılıklı lânetleşme'** mânâsına gelir. Karısını zinâ ederken gördüğünü iddiâ eden erkekle eşi, hâkimin huzûruna celbedilir. **Önce erkek,** Allâh'ı şâhit tutarak, karısını açık ve seçik bir şekilde **zinâ** ederken **gördüğünü dört defa** söyler. Beşincisinde ise, 'Eğer yalan söylüyorsam Allâh'ın lâneti üzerime olsun' der. Sonra **karısı dört kere,** Allah'ı şâhit tutarak **kocasının yalan söylediğini** beyan eder. Beşincisinde de 'Eğer o doğru söylüyorsa Allâh'ın gazabı benim üzerime olsun' der. Böylece erkek iftirâ cezâsından, kadın zinâ cezâsından kurtulur. Bir kısım müctehidlere göre **evlilik** hayatları **sona erer.** (Ö. ÇELİK, 3/500, 501)

İftirâya uğrayan kadın, **muhsan değilse** iftirâ edenin cezâsı **ta'zir** (devletin koyacağı cezâ) türünden olur. (H. DÖNDÜREN, 2/565)

Hadis: İbn Ömer'den rivâyete göre, Rasûlullah (s) döneminde, bir erkek eşine zinâ isnadında bulundu ve çocuğun nesebini de reddetti. Hz. Peygamber, Allâh'ın buyurduğu şekliyle **mülâane** uyguladı,

sonra **çocuğu annesine** verdi ve **eşlerin** arasını **ayırdı**. (Buhâri'den Tefsir 24/4, H. DÖNDÜREN, 2/565)

(8).**'Onun (**yâni kocasının**) yalancılardan (**kendisine isnad ettiği bu zinâ husûsunda yalan söyleyenlerden**) olduğuna dâir dört defa Allâh'ı şâhit tutması, kadından cezâyı savar.'** Yâni onun göreceği azâbı / cezâyı, üzerinden kaldırır. Burada **azap**tan kasıt, **Hanefilere** göre **hapsedilmek**tir. Çünkü Hanefilere göre, **kadın lânetleşmeyi kabul etmeyecek olursa, (**ya) lânetleşmeyi kabul edinceye veya zinâ ettiğini itiraf edinceye kadar **hapsedilir**. (S. HAVVÂ, 9/486)

Lian ile meydana gelen **ayrılık**, İmam **Ebû Hanife** ve İmam Muhammed (r.h.)a göre **bâin talâk** hükmündedir. Ancak ebedi bir ayrılığı gerektirmez. Hatta liandan sonra erkek, kendisinin yalan söylediğini açıklayıp ona had cezâsı uygulandığında hanımıyla **tekrar evlenebilir.** İmam Ebû Yûsuf, Züfer, Hasan b. Ziyad ve Şâfii'ye göre ise bu, boşama (talâk) olmaksızın vuku bulan bir ayrılık olup, **ebedi bir haramlığı** gerekli kılar. (İ. H. BURSEVİ, 13/321)

Bu âyette **Allâh'ın lütfu ve merhameti** ile maksat, erkeğin eşine zinâ suçu isnat etmesi ve dört şâhidinin bulunmaması, kadının da zinâ suçunu kabul etmemesi durumunda **lânetleşmeyle soruna çözüm bildirilmesi,** böylece erkeği iftirâ cezasından, kadını zinâ cezasından kurtarmasıdır. (İ. KARAGÖZ 5/91)

24/11-20 İFK HÂDİSESİ : AĞIR BİR İFTİRÂ

11. (Ey Peygamberim! Eşin Âişe ve Safvan'a) **O iftirâyı uydurup çıkaranlar, şüphesiz içinizden (**münâfık olan küçük**) bir gruptur. Siz onu, kendiniz için şer sanmayın. Bilâkis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günah (**nisbetinde cezâ**) vardır. Onlardan (**elebaşılık yapıp**) o günahın büyüğünü yüklenen (**Abdullah b. Übeyy**) için de büyük bir azap vardır.**

12. (Ey müminler! İftirâyı duyduğunda) **Erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanlarında iyi bir zanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftirâdır." demeleri gerekmez miydi?**

13. O(nlar iftirâları**)na, dört şâhit getirmeli değil miydiler? Mâdem ki şâhitleri getirmediler, o hâlde onlar, Allah katında yalancıların ta kendileridir.**

14. (Ey müminler!) **Eğer dünyâda ve âhirette Allâh'ın lütfu ve rahmeti üzerinize olmasaydı, içine daldığınız dedikodu yüzünden size kesinlikle büyük bir azap dokunurdu.**

15. (Ey müminler!) **O zaman siz onu dilden dile aktarıyor, hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyi ağzınızda geveleyip duruyor ve bunu basit bir şey sanıyordunuz. Hâlbuki o, Allâh'ın yanında çok büyük (**bir günah**)tır.**

16. (Ey müminler!) **İftirâyı işittiğiniz zaman: "Bunu söylememiz bize yakışmaz, hâşâ! Bu büyük bir iftirâdır." deseydiniz yâ!**

17. (Ey müminler!) **Eğer îman edenler iseniz o (**iftirâ**)nın benzerine dönmenizi Allah size, ebedî olarak yasak ediyor.**

18. Allah size âyetleri açıklıyor. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sâhibidir.

19. Hayâsızlığın (serbest bırakılıp**) mü'minler içinde yayılmasını arzu edenler için, gerçekten dünyâda ve âhirette acıklı bir azap vardır. (**Bunları**) Allah bilir, siz bilmezsiniz.**

20. (Ey müminler!) **Eğer üzerinize Allâh'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı** (hâliniz nice olurdu?) **Allah pek şefkatli ve merhametlidir.**

11-20. (11).(Hz. Peygamber ile birlikte gittiği **Benî Mustalik gazvesinden** dönen Hz. Âişe (r.anhâ), kervanın konakladığı sırada, hâcet için dışarı çıkmıştı. Dönüşte gerdanlığının düştüğünü fark etti ve aramaya gitti. Tekrar karargâha geldiğinde ordu hareket etmiş, kendi devesini süren de onu üzerindeki hevdec (kapalı yer)inde sanıp deveyi sürmüştü. Nihâyet artçı olarak gelen ve Hz. Âişe'yi gören Safvân (r), devesinden inip onu bindirmiş ve orduya yetiştirmişti. Bâzı **münâfıklar** bu işi **dedikodu konusu yaptılar**. Hastalandığı için babasının evinde kalmakta olan Hz. Âişe, bunu duyunca günlerce ağladı. Hz. Peygamber de çok üzülmüştü. Aradan bir ay geçmişti… İşin aslı kendi içine doğsa bile Allah'tan takviyesini bekliyordu. İşte aşağıdaki âyetler onun iffetini ve **mâsumluğunu bildirmektedir**.) (H. T. FEYİZLİ, 1/350)

'O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir.' İfk, yalan, iftirâ ve bühtan demektir. (..) Bundan maksat, Âişe (r)'ya yapilân **iftirâ**dır. (S. HAVVÂ, 10/9)

'İçinizden bir zümredir.' İçinizden belli bir topluluktur. Çünkü Arapça'da **usbe,** on'dan kırka kadar olan topluluğun adıdır. **'İçinizden'** ifâdesi ile maksat, zâhir ve bâtınen Müslüman cemaatından görünen kimseler ya da kalben kâfir olmakla birlikte, zâhiren Müslüman cemaatı arasında görülen **Abdullah b. Übeyy** gibi kimselerdir. (S. HAVVÂ, 10/9)

Hz. Peygamber, hicretin beşinci yılında vuku bulan, Mustalikoğulları Gazâsına eşi Hz. Âişe'yi de götürmüştü. Dönüşte, askeri bir konaklama sırasında, Hz. Âişe, **doğal** bir **ihtiyacı** için, konaklama yerinin biraz **uzağına** gitmişti. Vücutça zayıf ve örtülü bulunduğundan, hizmetçiler onun yokluğunu fark edemeyerek, mahfesini deveye yüklemişlerdi. Hz. Âişe geri döndüğünde, ordugâhta kimsenin kalmadığını görmüş ve orada beklemenin uygun olacağını düşünmüştü. Daha sonra **artçı** Müslüman bir **görevli** olan Safvan İbn Muattal es Sülemi (r), onu buldu ve hayvanına bindirerek yürümekte olan orduya yetiştirdi. (H. DÖNDÜREN, 2/565)

Safvan, Hicab âyeti (bk. Ahzâb 33/53) inmezden önce Hz. Âişe'yi gördüğü için onu tanıyordu. Hz. Âişe kendi ifâdesine göre, deveye binerken cilbâb'ı ile yüzünü örtmüştü. İlk olarak uyuyakaldığı yerde Safvan'ın seslenmesi dışında kendisi ile bir kelime bile konuşmadan yolculuk yapmıştı. (bk. Buhâri, Tefsir, 24/6) Kimileri bunu **dedikodu** konusu yaptılar. Sonradan durumu anlayan Hz. Âişe, bu **ağır iftirâ** karşısında **hastalandı**, babasının evine gitti. Aradan bir ay geçmişti. Bir gün Allâh'ın Rasûlü 'Ey Âişe! Eğer suçsuzsan, Allah seni temize çıkaracaktır. Ama bir günaha düştünse Allâh'a tevbe ve istiğfar et!' dedi. Hz. Âişe çok üzülüyordu. 'Bu konuda Allâh'a yemin etsem, bana inanmazsınız. Özür dilesem, benimle sizin durumunuz, Yâkup ve oğullarının durumu gibidir. Ne diyeyim, 'sizin söylediklerinize karşı güzel bir **sabır** ve ancak **Allah'tan yardım istemek** gerekir**,** dedi**.** Hz**.** Âişe**,** bu arada Yûsuf sûresi**,** 12/18 nci âyeti okumuştu. Bunun üzerine yukarıdaki âyet ve devâmı âyetler indi. O, Kur'ân âyetleri ile temize çıkmıştı. Allâh'a hamdetti. (Buhâri Tehsir 24/6, 12.., H. DÖNDÜREN, 2/565)

'Bunu kendiniz için kötü sanmayın; aksine o sizin için bir hayırdır.' Çünkü Allah böyle bir iftirâdan uzak olunduğuna dâir buyruklarını indirmiştir. Bunlarda birçok ders ve **ibretler** vardır. Zîrâ yüce Allah bu kıssadan alınan ibret sâyesinde milyonlarca nâmûsu koruma altına almıştır. (S. HAVVÂ, 10/9)

Bu âyetteki **‘günahın büyüğünü yüklenen kişi’**nin Abdullah İbn Übeyy İbn Selûl olduğu nakledilmiştir. (bk. Buhâri) Bu kişi Medîne’ye kral adayı idi. Hz. Peygamber’in Medîne’ye gelişi ile bu hayâli suya düşmüştü. (bk. Tevbe, 9/101, H. DÖNDÜREN, 2/565)

(12).**’Onu işittiğiniz vakit; mümin erkeklerle mümin kadınların kendi öz nefisleri hakkında hüsnü zanda bulunup, ‘Bu apaçık bir iftirâdır, demeleri gerekmez miydi?’** Bu âyet-i kerîmenin **Ebû Eyyûb** Hâlid b. Zeyd ve onun hanımı hakkında (r) indiği söylenmiştir. Nitekim İmam Muhammed b. İshak b. Yesar, o babasından, o Neccar oğullarından bir kişiden bir rivâyete göre şöyle demiştir: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el Ensâri’ye hanımı **Ümmü Eyyûb:** ‘Ey Eba Eyyûb, insanların Âişe (r) hakkında söylediklerini duydun mu? O, ‘Duydum, fakat bu bir yalandır. Sen hiç böyle bir iş yapar mısın, Ey Ümmü Eyyûb? diye sorunca kadın: ‘Allâh’a yemin ederim ki hayır, böyle bir işi aslâ yapamam; deyince şöyle dedi: ‘Allâh’a yemin ederim, Âişe senden daha hayırlıdır.’ (S. HAVVÂ, 10/23)

(..) 12’nci âyet, İslâm toplumundaki güzel zan / **hüsnü zan** esâsına dayalı olması gerektiği ilkesini getirmektedir. Ortada **açık** ve **somut** bir **delil** olduğu zaman ancak sû-i zanda bulunulabilir. İlke olarak, ortada güçlü suç veya suç sanısı delilleri olmadıkça, herkes suçsuz kabul edilir. Yalancılığı ve güvenilmezliği hakkında güçlü deliller olmadığı sürece, herkes doğru ve güvenilir kabul edilir. (MEVDÛDİ, 3/455)

İbn Kesir der ki: ‘Meydana gelen bu olayda **şüphe edecek** bir taraf **yoktur**. Çünkü müminlerin annesinin, Safvan b. El Muattal’ın bineği üzerinde öğle vaktinde, **açıktan açığa** ve bütün askerlerin **gözü önünde**, Rasûlullah (s) de onlar arasında bulunuyorken gelmesi, şüphe edilecek bir tarafın olmadığının açık bir belgesidir. Eğer bu durumda şüphe edilecek bir şey olsaydı, onlar **herkesin gözü önünde** bu şekilde **gelmezlerdi**. Şâyet böyle bir şey varsayılmış olsaydı, bunun gizli ve üstü kapalı olması gerekirdi. (S. HAVVÂ, 10/10)

(15).**‘… Hakkında bilgi sâhibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz.’** Haber verilmek istenen şey, önce kalben tasdik edilir, sonra dille söylenir. Uydurulan bu iftira ise, hakkında kalplerde bir **bilgi olmaksızın** sâdece **dille söylenmiş**tir. Bunu yapmak ise Allah Teâlâ’nın **‘Hakkında bilgi bulunmayan şeyin ardına düşme’** (el İsrâ, 17/36) emri gereğince **haram**dır. Yâni siz, hakkında kalplerinizde bir dayanak, onu doğrulayacak bir bilgi bulunmayan sâdece ağızlarınıza mahsus olan bir söz söylüyorsunuz. (İ. H. BURSEVİ, 13/337, 338)

(16).**’Onu duyduğunuzda: ‘Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Haşa! Bu, çok büyük bir iftirâdır’ demeli değil miydiniz?’** Yâni hayırlı kimseler hakında onlara yakışmayan sözler söylenecek olursa, öncelikle onlar hakkında (**hüsnü**) **zan** beslemek gerekir. Nefsine bundan başka bir duygu yer etmemelidir. Bundan sonra bu sözlerden dolayı içine bir vesvese yerleşecek olursa, yine de bunu söylememelidir. Çünkü Rasûlullah (sa) şöyle buyurmuştur: **Hadis:** ‘Allah söylemedikçe veya amel etmedikçe içinden geçirdiklerinden dolayı ümmetimi bağışlamıştır.’ (Buhâri, Müslim’den S. HAVVÂ, 10/12)

‘Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.’ Bu şekilde benzeri bir iftirâ ile söz söylemeye veya bu tür sözleri dinlemeye, mükellef olarak hayatta kaldığınız sürece dönmeyesiniz diye. Yâni Allah, artık gelecekte ebediyyen buna benzer bir şey yapmayasınız diye, tehdit ederek yasaklamaktadır. (S. HAVVÂ, 10/12)

(18).**‘..ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (**işin iç yüzünü**) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sâhibidir.’** Toplum hayâtını dinamitleyen, dostlukları bitiren, âile fâcialarına yol açan, cinâyetlere sebep teşkil eden bu ahlâksızca davranışı engellemek ve müminleri eğitmek üzere söz konusu edilen

meşhur **iftirâ olayı**nda büyük **ders** ve **ibretler** vardır. Bu âyetlerle iftirâ edenlere, iftirâya uğrayanlara, iftirâyı duyanlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda ders ve öğütler verilmiş, İslâm ahlâkının önemli ilkeleri bu vesîle ile bir daha hatırlatılmıştır. Bu arada Müslümanların arasına sızmış bulunan **bâzı münâfıkların** perdeleri düşmüş, kötü duygularına mağlûp olan veya **dedikoduya kapılan birkaç mümin** de büyük bir **imtihan** geçirmiş, sonra **tövbe** ederek temizlenmişlerdir. Bâzı rivâyetlere göre, bunlara **iftirâ cezâsı** da uygulanmıştır. (KUR'AN YOLU, 4/60)

Hadis: 'İnsanlar içinde en **şiddetli belâlara** uğrayanlar **peygamberlerdir**. Sonra **velîler**, daha sonra da mânevi mertebelerine göre **diğer insanlar** gelir. (Tirmizi, İbn Mace'den, İ. H. BURSEVİ, 13/341)

(19).**'Îman edenler arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyâda da âhirette de çetin bir cezâ vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.'** Metinde geçen kelimeler, kötülüğün propagandası için kullanılabilecek tüm biçimleri kapsamaktadır. Bunlar genelevleri açma olabilir, şehvet kamçılayıcı (erotik) hikâyeler, şarkılar, tablolar, film ve piyesler yazma, yayınlama, söyleme ve gösterme olabilir. Veya hâlkı **ahlâksızlığa iten** kulüp ve otellerde her türden karışık toplantılar olabilir, Kur'ân bütün bu yollara başvuranların, yalnızca âhirette değil, dünyâda da cezâyı hak eden suçlular olduğunu ilân eder. O hâlde, tüm bu **ahlâksızlığı yayma** ve propaganda etme **araçlarını ortadan kaldırmak** İslâmi bir **görevdir**. (MEVDÛDİ, 3/457)

İfk hâdisesine sebebiyet veren mücrimler, **nâmuslu** bir **kadına zinâ isnad** etmiş olduklarından dolayı cezâlandırılmış, **iftirâcıların** her birine **seksener değnek** vurulmuştur. (Ahmed b. Hanbel, Müsned) Zîrâ bu tür yıkıcı faaliyetlere karşı gerekli tedbirler alınmadığında, kötülüklerin yayılmasına engellemek imkânsız hâle gelebilir. (Ö. ÇELİK, 3/507)

19'ncu âyette söz konusu edilen **'ahlâksızlığın yaygınlaşması'** ifâdesi, hem fiilen ahlâka aykırı davranışları hem de bunların dedikodusunun, sohbetinin yapılmasını **tabii bir olaymış gibi kınamadan konuşulmasını** kapsamaktadır. Topluluk içinde birçok kötülük, buna karşı zamânında ve yeterli yepki gösterilmemesi sebebiyle yayılmakta ve yerleşmektedir. Erdemli bir toplulukta ancak erdeme uygun davranışlar açıkça ve takdir edilerek konuşulur, sohbet konusu olur. **Çirkin ve kötü olaylar ise yalnızca gerektiği kadar dile getirilir**, mahkûm edilir, ıslah çâreleri üzerinde durulur. (KUR'AN YOLU, 4/60, 61)

Zinâ suçu **isnad edenler,** iddiâlarını dört şâhitle **ispat edemezlerse 'fâsık'** niteliğini kazanırlar ve Nûr sûresinin 3'ncü âyetinde bildirilen cezaya mâruz kalırlar. İftirâ ettiği kişileri ibrâ etmek, onlardan af dilemek ve tevbe etmek suretiyle bağışlanırlarsa **âhiretteki cezâdan kurtulabilir**ler. Aksi takdirde âhirette **cezâsını çeker**ler. (İ. KARAGÖZ 5/99, 100)

İftirâ olayı ile ilgili olarak inen âyetler, **berâet-i zimmetin** (kişinin suçsuz olduğu) **asıl olduğu**nu, ispatlanıncaya kadar bir suçla itham edilen kişi aleyhine ileri geri konuşmanın doğru olmadığını, bu tür ithamlar karşısında konunun araştırılması gerektiğini ifâde etmektedir. Nitekim başka bir âyette, **'Ey îman edenler! Size fâsık bir insan bir haber getirirse bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.'** (49/6) buyrulmaktadır. (İ. KARAGÖZ 5/100, 101)

24/21-26 ALLÂH 'IN BAĞIŞLAMASINI ARZULAMAZ MISINIZ?

21. Ey îman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın! Kim şeytanın adımları ardınca giderse, şüphesiz ki o hayâsızlığı ve kötülüğü emreder. Eğer sizin üzerinize Allâh'ın lütfu ve rahmeti

olmasaydı, aslâ hiçbiriniz temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır. Allah (herşeyi**) işitendir, bilendir. [**bk**. 2/168-169;** krş**. 2/208]**

22. (Ey müminler!) **Sizden fazilet ve servet sâhibi olanlar; yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (**mallarından bir şey**) vermekte kusur etmesinler. (**Hatâlarını**) affetsinler, hoş görsünler. Allâh'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

23. Hiç şüphesiz, nâmuslu/iffetli, fenâlıktan habersiz mü'min kadınlara (zinâ suçu**) atanlar, dünyâ ve âhirette lânetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.**

24. O gün (kıyâmette**) dilleri, elleri ve ayakları (**dünyâda**) yapmış olduklarına şâhitlik edecektir. [**krş**. 36/65; 41/20-23]**

25. O gün Allah, onlara hak olan cezâlarını tastamam verecek ve onlar da Allâh'ın hak (ve adâletli**) olduğunu açıkça bileceklerdir.**

26. Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler, kötü kadınlara; temiz/iyi kadınlar, temiz/iyi erkeklere; temiz/iyi erkekler de temiz/iyi kadınlara (uygun**)dur. Bu (**temiz ola**)nlar, onların söyledikleri iftirâdan uzaktır. Onlar için bağışlama ve (**cennette**) cömertçe bir rızık vardır. [**bk**. 24/3]**

21-26. (21).**'Ey insanlar! Şeytanın adımlarına (**yollarına, izlediklerine, izlerine, vesveselerine ve emrettiklerine**) uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa bilsin ki o, (**yâni şeytan**) hayâsızlığı ve münkeri emreder.'** **Fahşâ** (hayâsızlık) : Alabildiğine çirkin olan şeylerdir. **Münker** ise, nefislerin reddettiği, tiksindiği, hoşnut olmadığı şeylerdir. Şeriat, fıtratların hayâsızlık kabul ettiği, arı nefislerin ve kâmil akılların münker karşıladığı şeylerin neler olduğunu tayin etmiştir / belirlemiştir. (S. HAVVÂ, 10/14, 15)

el fahşâ /Fâhişe: ister fiil, ister söz olsun örfe ve akla göre çok çirkin sayilân şey demektir. **El Münker** ise, şeriatın reddettiği işlerdir. Ebû'lleys der ki: **el münker,** hiçbir şeriat ve sünnette yeri olmayan şeydir. (İ. H. BURSEVİ, 13/348)

İbn Kesir diyor ki: 'Katâde dedi ki: Her bir **günah**, şeytanın adımlarındandır. Ebû Miclez: Günahları yapmak üzere adakta bulunmak, **şeytanın adımlarındandır**, der. (S. HAVVÂ, 10/24)

Şeytan vesvese verir: (Şeytan) insanlara vesvese verir, içlerine kötü düşünceler telkin eder. (7/20). Her türlü çirkin söz, fiil ve davranışları, İslâm'ın ve akl-ı selimin iyi, güzel ve hoş görmediği kötülükleri, haram ve küfrü (59/16) emreder. (2/268, 59/16). Söz verir, ümitlendirir ve aldatır. (4/120). İçki ve **kumara teşvik** eder. Bunlarla insanlarun arasında **kin ve düşmanlık** sokmak, onları Allâh'ın **zikrinden** ve **namazdan alıkoymak** ister. (5/91). İnsanların yaptığı kötülükleri, kötü sözleri, kötü fiil ve davranışları süslü, iyi, güzel ve **câzip gösterir** ve ümitlendirir. (6/43, 47/25). İnsanları **fakirlikle korkutur** ve cimriliği emreder. (2/268) Allâh'ın zikrini ve gerçekleri **unutturur.** (6(68). Hak yoldan saptırır, **fitneye düşürür,** azdırır, kişi ile kardeşi arasına **fitne** sokar. (12/100, 7/27, 30, 175, 202). Doğru yoldan uzaklaştırır, alevli ateşe, **cehenneme çağırır.** (4/60, 12/105). Ve böylece hüsrana sürükler. (İ. KARAGÖZ 5/103) Şeytan, îman edip Allah ve peygamberine itaat eden, şeytanın şerrinden Allâh'a sığınan **ihlâslı müminlere etki edemez.** (16/99, 15/39, 40; İ. KARAGÖZ 5/103)

Hadis: Allah Rasûlü (s) 'Hiç kimse kendi amelleriyle cennete giremez' buyurdu. Ashâb-ı Kirâm: 'Sen de mi yâ Rasûlallah?' diye sorduklarında Efendimiz (s): 'Ancak Allâh'ın beni mağfiret ve rahmetiyle sarıp sarmalamış olması başka' diye cevap verdi. (Buhâri Rikak 18'den, Ö. ÇELİK, 3/508, 509)

(22).**'İçinizden faziletli ve servet sâhibi kimseler akrabâya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (**mallarından**) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; ferâgat göstersinler.'** Âyet-i kerîme bizleri iyiliğe ve güzelliğe çağırmakta, kötülük yapanlara kötülükle karşılık vermekten vazgeçip hattâ **kötülüğe (**karşı**) iyilikle karşılık vermeye** dâvet etmektedir. (Ö. ÇELİK, 3/509)

(..) Yüce Rabbimiz – ki O lütuf ve ihsan sâhibidir- **Sıddik Ebû Bekr'**i (yakını ve akrabası olan) **Mistah** b. Üsase'ye şefkatli davranmaya teşvik ediyor. Mistah, Ebû Bekr'in (r) teyzesinin oğlu idi. Hiçbir malı bulunmayan bir fakir idi. Onun tek geçim kaynağı Ebû Bekr (r)'in kendisine yaptığı harcamalar idi. Allah yolunda hicret eden kişilerden idi. Ayağı bir defa kaymış, Allah da bundan dolayı tevbesini kabul etmiş, ona **had uygulanmıştı.** (S. HAVVÂ, 10/16)

Âyetlerin inişinden sonra Ebû Bekir (r) 'Ben elbette Allâh'ın beni bağışlamasını severim!' dedi. Ardından **yemin keffâreti** vererek, yapmış olduğu iyiliğe devam etti. (Buhâri, Müslim'den, Ö. ÇELİK, 3/509)

Bu âyet, bir hususta yemin edip sonra onu bozmanın daha iyi olacağını düşünen kimsenin, **yeminini bozup keffâretini ödemesinin câiz** olduğuna delildir. Böyle bir kimse **üç türlü sevap** kazanır. Birincisi Allâh'ın emrine uyma sevâbı, ikincisi akrabasıyla bağlantı kurup ona iyilikte bulunma sevâbı, üçüncüsü de yeminin keffâretini ödeme sevâbı. (İ. H. BURSEVİ, 13/351)

Hadis: 'Kim bir iş için yemin eder de sonra ondan başkasını yapmakta hayır görürse, **daha hayırlı gördüğü** ne ise, onu yapsın ve yemini için de **kefâret ödesin.'** (Buhâri Ahkâm 5, 6; İ. KARAGÖZ 5/106)

(23).**'Nâmuslu, kötülükerden habersiz mümin kadınlara zinâ isnâdında bulunanlar, dünyâ ve âhirette lânetlenmişlerdir.'** Nesefi der ki: 'Bu buyrukla Yüce Allah, dünyâda da âhirette de iftirâcıları lânetli olarak ilân etmiş, tevbe etmedikleri takdirde âhirette görecekleri büyük azap ile tehdit etmiş bulunmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/18)

Bu âyet esâsen Hz. Âişe (r) hakkında inmiştir, ancak **hükmü geneldir.** Buna göre Hz. Âişe'ye iftirâ atanlar nasıl büyük bir lânete ve cezâya çarptırılmışlarsa, iffetli ve nâmuslu bir kadına asılsız isnatlarda bulunanlar da onun gibi aynı cezâya çarptırılmalıdır. (Taberi'den, M. DEMİRCİ, 2/393)

Hadis: Ebû Hüreyre'den dedi ki: Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: Helâk edici **yedi büyük günahtan** uzak durunuz.' Ona 'Bunlar hangileridir ey Allâh'ın Rasûlü?' diye sorulunca şöyle buyurdu: 'Allâh'a şirk koşmak, büyü yapmak, Allâh'ın haram kıldığı nefsi öldürmek, fâiz yemek, yetimin malını yemek, savaş gününde geri kaçmak ve bir şeyden habersiz mümin ve muhsan (nâmuslu, iffetli) kadınlara iftirâda bulunmak. (Buhâri, Müslim, S. HAVVÂ, 10/24)

(24).**'O gün dilleri, elleri ve ayakları yapmış olduklarını söyleyerek aleyhlerine şâhitlik edecektir.'** Yüce Allah, ergenlik çağından ölünceye kadar insanların görevlerini yapıp yapmadıklarını, hayır ve şer, iyi veya kötü, sevap veya günahbütün sözlerini ve yaptıklarını **yazdırmakta** ve kayda aldırmaktadır. Şu âyetler bu husûsu açıkça ifâde etmektedir: **'Şüphesiz biz ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların önceden gönderdiklerini, yaptıkları ve bıraktıkları eserlerini yazarız.'** (36/12). **'Kıyâmet günü her ümmet kendi kitabına çağrılır.'** (45/28; bk. 82/10-12; İ. KARAGÖZ 5/109)).

İbn Kesir'den: İbn Abbas'tan dedi ki: **Hadis:** Onlar – yâni müşrikler – cennete ancak namaz ehli kimselerin girdiklerini göreceklerinde: 'Gelin (yaptığımız kötülükleri) inkâr edelim' diyecekler. Bunun üzerine inkâr ederler. Bu sefer **ağızlarına mühür vurulur**, elleri ve ayakları şâhitlik eder ve hiçbir sözü gizleyemezler. (S. HAVVÂ, 10/25)

(26).**'Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar. İyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar.'** Âyetteki kötü (habis) erkek ve kadın; murdar, nâmusu temiz olmayan, hâin kişi olup, bunlar birbirinin dengidir. Nitekim Nûr Sûresi 24/3. ayette zinâ eden erkek veya kadının birbirine ya da müşrik olan kişiye **denk** ve **lâyık** olduğu belirtilmiştir. Temiz (tayyib) erkek ve kadın ise; hoş, temiz, pak ve iffetli mümini ifâde eder. Bunlar iyi, güzel, temiz ve edepli sözcüklerle konuşur. Birbirlerine denk ve lâyık kişilerdir. (H. DÖNDÜREN, 2/566)

'Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar ve onlar için bağışlama, cömertçe verilmiş bir rızık vardır.' (Yâni) Allah, Rasûlullah (s)'in hanımı olan Hz. Âişe'yi ancak iyi ve temiz kılmıştır. Çünkü Rasûlullah (s)'in kendisi bütün insanların en iyisidir. Eğer Hz. Âişe kötü olmuş olsaydı, şer'an da kaderin takdîri ile ona uygun düşmezdi. Bu bakımdan Yüce Allah, **'Bunlar onların söylediklerinden uzaktırlar'** demiştir. Yâni onlar iftirâcıların ve haksızlık yapan kimselerin söylediklerinden uzaktırlar. **'Ve onlar için'** haklarında söylenen bu iftirâ ve yalanlar sebebiyle onlar hakkında **'bağışlama, cömertçe verilmiş bir rızık vardır.'** Bu rızık Allâh'ın katında Naîm cennetlerindedir. Bu ifâdede Rasûlullah (s)'in hanımı **Hz. Âişe** (r)'nın **cennette** olacağı vaadi de vardır. (S. HAVVÂ, 10/19)

24/27-29 EV HALKINA SELÂM VERMEK

27. Ey îman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere (ve odalara girerken**) izin almadan ve sâhiplerine (**seslenip**) selâm vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır. Herhâlde bunu düşünüp anlarsınız.**

28. Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar içeriye girmeyin. Eğer size: "Geri dönün (müsâit değiliz**)." denilirse, hemen dönün. Bu sizin için daha nezih (**bir hareket**)tir. Allah yaptıklarınızı (**hakkıyla**) bilendir.**

29. İçinde oturulmayan fakat sizin için bir eşyâ bulunan evlere (ve odalara**) girmenizde üzerinize bir günah yoktur. Allah açığa vurduğunuzu da, gizlediğinizi de bilir.**

27-29. (27).**'Ey îman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip (**izin alıp**) ev halkına selâm vermedikçe girmeyin.'** Bu âyetlerle bir başkasının evine izinsiz girilmesi yasaklanmış, âile mahremiyetine ve **özel hayâtın gizliliği**ne son derece dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmış oldu. Bu âyetlerde müminlerin bir başkasının evine izin almadan girmeleri yasaklandığı gibi, **çocukların bile anne babalarının yatak odalarına izin alarak girmeleri** istendi. (24/58, 59). (..) Anne baba, kardeşler ve diğer yakınlar da birbirlerinin evlerine ve odalarına girmek istedikleri zaman **izin** alacaklardır. **Hadis:** Bir adam Peygamberimize 'Annemin evine girmek için de izin isteyecek miyim?' diye sorar. Peygamberimiz de 'evet' buyurur. Adam: 'Onun benden başka hizmet edeni yok, **her girişimde izin mi isteyeceğim?'** der. Peygamberimiz de 'Anneni çıplak görmek ister misin?' buyurur. Adam, 'hayır' cevâbını verir. Bunun üzerine Peygamberimiz: 'Öyleyse **izin iste'** karşılığını verir. (Taberi'den İ. KARAGÖZ 5/115)

Nesefi: ‘Bu izin istemek, tesbih, tekbir, tahmid veya öksürmek gibi bir yolla gelişi haber vermek sûretiyle olur’ demiştir. **Selâm vermek** ise, ‘esselâmü aleyküm, girebilir miyim?’ demek ve bunu, **üç defâ tekrarlamak** sûretiyle olur. Eğer ona izin verilirse girer, değilse döner. (S. HAVVÂ, 10/29)

Bu istiyzan yâni **izin isteme kaç defâ** olmalıdır? Rasûlullah’’tan rivâyet edildiğine göre, iztiyzan üçtür. **Birincisinde** kulak verirler, **ikincisinde** hazırlanırlar. **Üçüncüsünde,** izin verirler veya reddederler. Bu üç izin isteme, birbiri ardına acele ettirilmeyip, aralarında biraz **bekleme** yapılmalı ve üçüncüsünde cevap verilmezse dönmelidir. Şiddetle kapı çalmak, ev sâhibine bağırmak ise **haram**dır. (ELMALILI, 6/10)

Hadis: Rasûlullah (s) herhangi bir kimsenin evine gittiği zaman **kapıyı** yüzünün **karşısına almaz**, fakat ya sağında veya solunda bulunur ve: ‘es Selâmü aleyküm, es Selâmü aleyküm’ derdi. Çünkü o sıralarda, kapıların üzerinde perde bulunmuyordu. Bu hadisi sâdece Ebû Dâvud rivâyet etmiştir. (S. HAVVÂ, 10/61)

Bir yerde karşılaşılan Müslümana **selâm vermek sünnet,** başkasının evine ve kendi evine girdiği zaman **selâm vermek farz,** verilen **selâmı almak farz-ı kifâye**dir. (İ. KARAGÖZ 5/117, 118)

Âyetlerde dile getirilen hususlar, İslâm’ın temel insan haklarına, **özel hayâtın gizliliğine** ve **mesken dokunulmazlığ**nane kadar önem verdiğinin açık delîlidir. İslâm, âile ve toplumda insanların güven ve huzur içinde yaşamalarını istemektedir. Selâmlaşmanın amacı da bu güven ve huzurun sağlanmasına, toplumsal barış ve kardeşliğin tesisine yöneliktir. (İ. KARAGÖZ 5/118)

Bir evde **yangın** çıkar, **hırsız** girer ve haksız yere **adam öldürülür** yâhut engellenmesi gereken bir **kötülük** ortaya çıkarsa, işte o zaman böyle bir eve girmek için **izin istemek** ve selâm vermek **gerekmez.** Çünkü bütün bu durumlar**,** fakihlerin ‘Zarûret olan yerler, şeriatın koyduğu kurallardan istisnâ edilmiştir’ sözü gereğince müstesnâ kılınmıştır. Çünkü **zarûretler**, sakıncaları mubah kılar. (İ. H. BURSEVİ, 13/365)

(28).**’Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size ‘Geri dönün’ denilirse, hemen dönün.’** Bir kimsenin izinsiz girmesi câiz olmayan yeri iyi niyetle de olsa, kapı aralığından veya pencereden **gözetlemesi de câiz değildir.** Zîrâ izin isteme hükmünün konuluş sebebi, **âile mahremiyeti** gibi ilgililerin görülmesini istemediği mahremiyetleri yabancı gözlere karşı korumaktır. Müminlerin câsusluk yapar gibi birbirlerinin **mahrem** durumlarını **araştırmalarını yasaklayan** âyetin (**Hucurât**, 49/12) bu konuyla da ilgili olduğu kabul edilmektedir. (KUR’AN YOLU, 4/67)

(29).**’İçinizde kendinize âit eşyânın bulunduğu oturulmayan evlere girmenizde herhangi bir sakınca yoktur.’** Oturan kişi içinde bulunmayan, boş olan veya oturulmayan yerlerle, han, hamam, dükkân, depo gibi yerler bu kapsamdadır. Ancak kirâya verilen yerin tasarrufu kirâcıya âittir. (H. DÖNDÜREN, 2/567)

24/30-31 MÜMİN ERKEK VE MÜMİN KADINLARA SÖYLE

30. (Ey Peygamberim!) **Mü’min erkeklere söyle, gözlerini (**nikâh düşen kadınlara istekle bakmaktan**) sakınsınlar ve mahrem yerlerini (**ırzlarını**) korusunlar! Bu onlar için daha temiz (**bir hareket**)tir. Hiç şüphesiz Allah, onların yaptıklarından haberdardır.**

31. (Ey Peygamberim!) **Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini (**harama istekle bakmaktan**) sakınsınlar, mahrem yerlerini korusunlar. Ziynetlerini / ziynet sayılan yerlerini göstermesinler. Ancak (**kendiliğinden**) görünen (**el**, yüz**) bu emrin dışındadır. Başörtülerini, yakalarının üstüne kadar (**boyunlarını örtecek şekilde**) koysunlar. Ziynet (**ve ziynet sayılan yer**)lerini kendi kocalarından veya babalarından veya kocalarının babalarından veya kendi oğullarından veya kocalarının oğullarından veya kardeşlerinden veya kardeşlerinin oğullarından veya kız kardeşlerinin oğullarından veya kendi (**mü'min**) kadınlarından veya ellerinin altındaki sâhip oldukları (**câriyeleri**)nden veya kadına ihtiyaç duymayan (**tamâmen şehvetsiz**) erkek hizmetçilerinden veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayacak çocuklardan başkasına aç(**ıp göster**)mesinler. Gizledikleri ziynetlerinin bilinmesi için ayaklarını vurmasınlar. Ey mü'minler! Hepiniz Allâh'a tevbe edin (**ve emirlerini yerine getirin**) ki kurtuluşa eresiniz. [**bk. 33/32-34, 59]**

30-31.(30).**'Müminlere –** yâni mümin erkeklere - **söyle, gözlerini indirsinler'** gerek dışarda, gerek içerde ve gerekse başkalarının evlerine girip çıkarken, otururken, kalkarken **gözlerini dikmesinler**, **harama bakmaktan**, ayıp bir şey görmekten **sakınsınlar**. (ELMALILI, 6/12)

Uygulama ve yorumlara dayalı açıklamalara göre **erkeklerin gözlerden korumaları gereken organları** yalnızca cinsel organları değil, bununla birlikte diğer avret yerleridir, yâni **göbekleriyle diz kapakları arasında kalan** bölgedir. Sınırlarda ictihad farklılıkları vardır: Göbeği ve diz kapakları (baldırlar dâhil) avret saymayan müctehitler de bulunmaktadır. **Ebû Hanife'**ye göre göbek değil de **dizler avrettir.** (KUR'AN YOLU, 4/70)

Âyette kadın ve erkeklerin birbirlerinden ayrılmalarını değil, kız kardeşi gibi ebedi olarak evlenmesi haram olan yakınları dâhil **karşı cinse** şehvet nazarı ile **arzu ve istek ile bakmasını yasaklamakta**dır. Bu yasak, zinaya sebep olacak vâsıtaları kaldırmaya yöneliktir. Çünkü şehvetle ve sürekli bakmak, kalbe açılan bir kapı, kalbin arzusu ise **zinaya açılan bir kapı**dır. Bu itibarla **kadınlara** şehvet, arzu ve **istekle bakmak haram**, gözü kısmak ve **şehvetle bakmamak farz**dır. (..) Sâdece görmek, şehvet ve sürekli bakmamak kaydı ile bakmak yasak kapsamına dâhil değildir. (İ. KARAGÖZ 5/120)

Nesefi şöyle diyor: 'Yabancı kadının yüzüne, elinin üst tarafına, bir rivâyete göre de ayaklarına; **mahrem** kadınların da **baş**, **göğüs**, **bacak** ve **pazularına** bakmak **câizdir**. Bütün bunlar şehvetsiz olması hâlinde öyledir. **Şehvet ile** olması hâlinde ise, hiçbir şekilde bakmak **câiz olmaz**. Ne mahreme, ne de yabancı olana. (S. HAVVÂ, 10/31)

Avretin helâda olunması hâlinde açıldığı şekliyle **ihtiyaç kadarıyla açılması câiz**dir. Bu bakımdan kişi **tek başına guslettiği** zaman ve kendisini örtecek bir şey bulunur ise, **çıplak olarak yıkanabilir.** Nitekim Hz. Mûsâ ve Hz. Eyyûb da çıplak olarak yıkanmışlardır. Aynı şekilde peygamber (s)'in de Fetih Günü gusletmesine dâir rivâyet ile Hz. Meymûne'nin rivâyet ettiği hadisinde sözü geçen guslündeki durum da buna bir örnekdir. (S. HAVVÂ, 10/48, 49)

Âniden bakmak ise, gözünü geri çevirdiği takdirde affedilmiştir. Nitekim sahih kitaplarda Cerir'den şöyle dediği sâbittir: **Hadis:** Rasûlullah (s)'e **aniden bakış** ile ilgili olarak sordum, bana: '**Gözünü çevir'** diye buyurdu. (Müslim ve Ahmed'den S. HAVVÂ, 10/52)

Hadis: Sevgili peygamberimiz Hz. Ali'ye hitâben, 'Bir baktığında arkadan bir daha bakma, birinci bakış hoş görülür ama, **ikinci bakışa hakkın yoktur.'** (Ebû Dâvud Nikâh 43'den KUR'AN YOLU, 4/69)

Tüysüzlere bakmak üç türlüdür: (a) Birisinde, berâberinde **şehvet bulunur;** bu**,** ittifakla **haram**dır**, (b)** ikincisi, **şehvetin** berâberinde **bulunmadığı** bakıştır. Takvâ sâhibi bir erkeğin güzel oğluna, güzel kızına bakması, güzel annesine bakması gibi böyle bir bakışta şehvet bulunmaz.(..) **(c) Â**limler arasında üçüncü tür bakış konusunda anlaşmazlık vardır ki; bu da **şehvetsiz olarak bakmakla birlikte,** şehvetin galeyâna gelmesi korkusunun da bulunmasıdır. Böyle bir bakış ile ilgili olarak **iki görüş** vardır. İmam Ahmed'in mezhebinde daha sahih görülen ve aynı şekilde İmam Şafii'den ve başkalarından da nakledilen görüşe göre, **câiz değildir.** İkinci görüşe göre, **câizdir.** Çünkü aslolan, **şehvetin** böyle bir durumda **galeyana gelmemesidir.** O bakımdan şüphe ile böyle bir bakış haram olmaz, fakat **mekruh** olabilir. (S. HAVVÂ, 10/51)

Tüysüzün yüzüne şehvetle bakmak, mahremlerin ve yabancı kadınların yüzüne şehvetle bakmak gibidir. Bu şehvetin, cinsel ilişki kurmak arzusu ile **bakmak sûretiyle lezzet almak arzusu** ile olması arasında bir fark yoktur. Yabancı kadının yüzüne bakarak lezzet alması hâlindeki hükmü alır. Her kişi için bunun haram olduğu belli olduğuna göre, aynı şekilde **tüysüzün yüzüne bakmanın haram olduğu** da imamların ittifâkıyla kabul edilmiştir. (İbn Teymiyye'den S. HAVVÂ, 10/47)

Bâzan sûret verene delâleti dolayısıyla da **sûrete bakılabilir.** Bu güzel bir şeydir. Yine **atlara ve davarlara,** bakıldığı şekilde onu **yaratılışının güzelliği** noktasından da bakılabilir. Nitekim **ağaçlara, nehirlere, çiçeklere** de bu şekilde bakılabilir. Bu da eğer **dünyâyı**, **başkanlığı** ve **malı** güzel görmek türünden olursa, o takdirde kötü kabul edilir. Çünkü bu Yüce Allâh'ın **'Onları imtihan etmek için onlardan bir kısmına verdiğimiz süs ve dünyâ metâına gözünü dikme.'** (el Hicr, 15/88) buyruğu ile kötülenmiştir. (S. HAVVÂ, 10/50)

(31).**'Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar ve mahrem yerlerini korusunlar.'** Mümin kadınlar da erkeklerin kendileri için bakılması helâl olmayan yerlerine bakmasınlar. Bu yerler **Ebû Hanife** ve İmam Ahmed'e göre **erkeğin avret yerleri**dir. İmam Mâlik'e göre yüz, el ve ayak gibi organların dışında kalan kısımlardır. **Şâfii** mezhebindeki en sahih görüşe göre **kadın erkeğe**, **erkek kadına** hiç **bakmamalı**dır. (İ. H. BURSEVİ, 13/374)

İlim adamlarından başkaları ise, şehvetsiz olarak **kadınların yabancı erkeklere bakmalarının câiz olduğu** kanâatindedirler. Nitekim sahih hadiste sâbit olduğuna göre, Rasûlullah (s) bayram gününde mescidde harbeleriyle oynayan Habeşli'lere bakıyor, müminlerin annesi Âişe (r) onun arkasından onları seyrediyordu. Peygamber (s) de Hz. Âişe'yi onlara karşı (arkasında olarak) gizliyordu. (S. HAVVÂ, 10/69)

Hür kadınların **yüz ve elleri dışında** bütün vücutları avrettir. **Ebû Hanife'**den nakledilen sahih görüşe göre ayakları namaz dışında avret, namazda ise avret değildir. (İ. H. BURSEVİ, 13/374, 375)

Nesefi şöyle diyor: 'Gözlerini haramdan sakınmaları emredilmiştir. Kadınlar, yabancı bir erkeğin göbek altı ile diz kapakları arasında olan bölgesine bakamazlar. Arzu duyacak olursa, hemen gözünü çevirir. Kadının kadına da bakması ancak bu şekildedir. Yabancılara bakmaktan kesinlikle gözünü sakındırması öncelikli olandır. Mahrem yerlerin korunmasından önce, gözlerin sakınmasından söz edilmesinin sebebi, **bakışın zinânın aracısı,** ahlâksızlığın öncüsü olmasındandır. (S. HAVVÂ, 10/32)

'Mahrem yerlerini korunsunlar.' Yâni kendileri için helâl olmayan **zinâdan, sevicilikten** yâhut ta **vücutlarını açmaktan** yâhut hem bütün bunlardan hem de açılıp saçılmaktan korunsunlar demektir. (S. HAVVÂ, 10/58)

'Kendiliğinden görünen kısmı müstesnâ, ziynetlerini açığa çıkarmasınlar.' Yâni âdeten ve fıtraten ortaya çıkıp görünen ve aslı itibâriyle görünmek durumunda olan şeylerdir ki; yüzük, alyans, sürme,

kına gibi. Bu gibi şeylerin yabancılara gösterilmesinde sorumluluk yoktur. **Asıl sorumluluk**, bilezik, hâlhâl, gerdanlık, taç, kemer ve küpe gibi eşyalarının gösterilmesindedir. İmam **Ebû Hanife'nin** mezhebinde meşhur olan görüş: Dıştan görünen zi(y)net yerleri olan **yüz**, **eller** ve **ayaklar** mutlak olarak **avret değildir**. (S. HAVVÂ, 10/58)

Nesefi şunları söylemektedir: Âdet ve fıtrat itibâriyle görünmesi devam edilegelen yerler müstesnâdır demektir ki; bunlar **yüz**, **iki el** ve **iki ayaktır**. Bunların örtünmesi açık bir zorluğu gerektirir. Çünkü kadın bir takım şeyleri elleriyle yapmak zorundadır. Özellikle **şâhitlik** ve **muhâkeme** ve evlilik sebebiyle yüzünü açmak ihtiyâcını duyar. Yollarda yürümek zorundadır ve bu durumda ayaklar ortaya çıkar, bilhassa fakir kadınların durumu bunu gerektirmektedir. (S. HAVVÂ, 10/32)

Hadis: Hz. Peygamberin, içini gösteren ince bir elbise giymiş olan **baldızı Esmâ'**ya hitâben, 'Esmâ, bir kız ergenlik çağına gelince onun –**ellerini** ve **yüzünü** göstererek – şuralarından başka yerlerinin görülmesi câiz değildir' buyurmasıdır. (Ebû Dâvud, KUR'AN YOLU, 4/71)

Hz. Peygamberin bir eşinin sorması üzerine yaptığı târif ile, kızı Fâtıma üzerindeki bir uygulaması,

eteklerin, topuklardan bir karış yukarıya kadar olabileceğini göstermektedir. (Azimâbâdi, İbn Hacer'den, KUR'AN YOLU, 4/73)

'Başörtülerini yakalarının üstüne kadar indirsinler.' İnsanın örtünme ihtiyâcı ve utanma duygusu

fıtri olup, ilk insan Âdem ve Havvâ ile başlamış olup, bütün ilâhi dinlerde yer almıştır. Bk.A'raf 7/26, 27,31; Nahl 16/5; Câhiliyye kadınları örtüye dikkat etmez, **çıplak** olarak **Kâbe'yi tavaf** ederlerdi. Mekke döneminde inen; **'Ey Âdemoğulları! Her mescide gelişinizde ziynetinizi (**giysilerinizi**) giyin.'** (A'raf, 7/31) âyetiyle namaz ve tavaf gibi ibâdetlerde **avret yerlerinin örtülmesi** istenmiştir. (Cessas'tan), Medîne döneminde Nûr Sûresi 24/31 âyeti, ergin mümin kadınlar için **baş örtüsü / hımar**, 5-7 hicret yıllarında inen Ahzab Sûresi 33/59 âyeti de **dış giysi / cilbab** uygulamasını getirdi. (H. DÖNDÜREN, 2/567, 568)

Nesefi şöyle demektedir: Onların yaka kısımları, göğüslerini ve çevrelerini gösterecek şekilde, oldukça geniş idi; bu bakımdan onlar da başörtülerini arka taraflarına doğru sarkıtırken **göğüs** ve **boyunları** da açıkta kalırdı. Bu **bölgelerini** de **örtecek şekilde** ön taraflarından başörtülerini sarkıtmaları **emredilmiştir**.' (S. HAVVÂ, 10/32)

'Kendiliğinden görünenleri dışındaki süslerini teşhir etmesinler.' Kadın için **süslenmek helâl**dir. Bu, kadının fıtratından gelen bir isteğe cevap niteliğindedir. Bütün kadınlar güzel olmaya, güzel görünmeye meraklıdırlar. Süslenme kavramı ise, çağdan çağa değişir. Ama **süslenme**nin fıtrattaki esâsı tek ve değişmezdir. O da güzel olma, güzelliği tamamlama ve bunu erkeklere gösterme isteğidir. (..) **İslâm bu fıtri isteğe karşı çıkmaz.** Sâdece onu düzene koyar, kontrol altına alır. Onu hayâtı paylaştığı erkeğe doğru yöneltir, başkasının göremediği şeyleri sâdece ona gösterir. (S. KUTUB, 7/476)

Âyet-i Kerîmenin devâmında da kadınların **ziynet yerlerinin**, **güzellik** ve **süslerinin** görünmesi bakımından **sakınca olmayan** kimseler on iki madde olarak şöyle sayılmaktadır: '**Ziynetlerini (**yâni örtünmesi gereken göğüs, bacak, baş ve buna benzer ziynet yerlerini**) (1)'kocaları veya (2) babaları' (**dedeler de buna dâhildir**) 'veya (3) kocalarının babaları' (**çünkü bunlar da mahrem olmuşlardır**) 'veya' (**ister neseben ister süt emzirmek yoluyla olsun**) (4) 'oğulları veya (5) kocalarının oğulları' (**çünkü bunlar da mahrem olmuşlardır**) 'veya (6)** (erkek) **kardeşleri veya (7) erkek kardeşlerinin oğulları veya (8) kız kardeşlerinin oğulları (**ister neseben olsunlar, ister süt emmek yoluyla olsunlar.. Amca, dayı ve buna benzer diğer mahremler de delâleten bu kapsama girmektedir.**) veya (9)**

‘kadınları’ (Nesefi der ki: Maksat hür kadınlardır. Mücâhit der ki: Onların kadınlarından kasıt, Müslüman kadınlardır. Müşrik kadınlar, onların kadınlarından değildir. Müslüman kadın, müşrik kadının önünde açılıp saçılamaz.**)** ‘yâni kadın aynı şekilde zimmet ehli kadınları müstesnâ, Müslüman kadınların önünde ziynetiyle görülebilir. Çünkü **zimmet ehli kadınları** onları açık olarak görecek olurlarsa, kendilerinden olan **erkeklere anlatabilirler**. (S. HAVVÂ, 10/72) **‘ve (10) câriyeleri veya (11) erkekliği kalmamış hizmetçileri (**kadınlardan yana bir ihtiyaçları olmayan, denk olmayan, ücretli ve hizmetçilerle kadınlara karşı bir meyli olmayan, onları arzulamayan kimseler gibi**) ‘yâhut (12) kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler.’** (Nesefi der ki: ‘Şehvetleri bulunmadığından dolayı avretlerin farkına varamayan yâhut ta henüz ilişki kurabilecek güç elde etme zamânına gelmemiş olanlar, demektir. (S. HAVVÂ, 10/34)

’Gizledikleri ziynetleri bilinsin diye de ayaklarını yere vurmasınlar.’ Câhiliye döneminde kadın, yolda yürüdüğünde ayağında ses çıkarmayan ve sesi işitilmeyen bir **hâlhâl** bulunursa, ayağını yere vura vura yürür ve böylelikle erkekler onun çıkarttığı sesleri işitirdi. İşte burada Yüce Allah, mümin kadınlara bu gibi davranışları yasaklamıştır. Kadının süs eşyâlarından, bir kısmı **örtülerinin altında** bulunup gizli olanı **açığa çıkarmak** maksadıyla bir harekette bulunacak olursa, o da bu **nehyin kapsamına** girer. (..) Kadının dışarıya çıkarken erkeklerin alabileceği şekilde **koku sürünüp dışarıya çıkmasın**ın **yasaklanması** da bu âyet-i kerîmenin kapsamı içerisindedir. (S. HAVVÂ, 10//75)

Meselenin özü, karşı tarafın dikkatini cinselliğe çekmemektir. Bir kadın örtündüğü hâlde sesi, kokusu, tavrı vb. ile kasıtlı olarak **karşı cinsin dikkatini üzerine çekmeye** yönelirse o, hadiste geçen **‘örtülü çıplak’**lardan olur. (KUR’AN YOLU, 4/74)

Ebûl Leys der ki: **Kadınlara bakmak dört mertebededir: (1)** Kadının **bütün uzuvlarına** bakmanın câiz olması: Erkeğin, hanımının ve câriyesinin bütün uzuvlarına bakması câizdir. **(2)** Kadının sâdece **yüzü ve ellerine bakmanın câiz** olması. Fitne korkusu olmadığı takdirde bir kimse **mahremi olmayan hür** bir kadının yüzüne ve ellerine bakabilir. İhtiyaç hâlinde bakmakta bir sakınca yoktur. **(3) Kadının göğüs, baş, bacak ve kollarına** bakmanın **câiz** olması: Kişinin nesep veya süt emme bakımından evlenmesi haram olan anne, kız kardeş, hâla, teyze, babanın hanımı, oğlun hanımı ve hanımının annesinin (yâni kayınvâlide) bu gibi yerlerine bakması câizdir. **(4) Kadının hiçbir yerine bakmanın câiz olmaması:** Baktığı zaman **günaha girme korkusu** varsa, hiç bakmamalıdır. (İ. H. BURSEVİ, 13/378, 379)

Yüce Allah, âyette bütün müminlerin **tevbe** etmelerini emretmektedir. Bu, müminlerin tevbe etmeyi gerektiren günah işleyebileceklerini, günah işleyenlerin tevbe etmeleri gerektiğini ifâde eder. Hiçbir mümin **günahsız değil**dir. Müminlerin bir şekilde hatâsı, kusuru ve günahı olur. **‘.. tevbe edin’** emri, zorunluluk ifâde eder. Dolayısıyla günahlara **tevbe etmek farz**dır. (4/17, 18; İ. KARAGÖZ 5/127)

24/32-34 BEKÂRLARI EVLENDİRİN

32. (Ey müminler!) **İçinizdeki bekârları, köle ve câriyelerinizden evlenmesi elverişli olanları evlendirin. Eğer fakir iseler, Allah lütfuyla onları zengin eder. Allah lütfu ve ihsânı geniş olandır, O her şeyi bilendir. [**bk**. 4/25]**

33. Evlenme (imkânı**) bulamayanlar da Allah kendilerini lütfundan imkân verinceye kadar iffetli / nâmuslu kalsınlar (**haramdan sakınsınlar**). Ellerinizin altındaki (**köle ve câriye**)lerden mükâtebe (**hür olmak için kazanıp bedel ödeme**) isteyenlerle eğer onlar için bir hayır görüyor/bunu**

yapabileceklerini düşünüyorsanız hemen yazı(lı olarak sözle)**şin. Allâh'ın size verdiği maldan onlara da verin (**yardımcı olun**). Dünyâ hayâtının geçici menfaatini elde etmek için, (**hele de**) nâmuslu kalmak isterlerse, câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa, şüphesiz ki Allah, zorlanmaları sebebiyle (**onları**) çok bağışlayan, çok merhamet edendir. [**bk**. 4/25]**

34. (Ey müminler!) **Andolsun ki size, hem (**gereken şeyleri**) açıklayan âyetler, hem sizden önce gelip geçmişler(**in**)den misâller, hem de (**Allâh'ın emirlerine uyup azâbından**) korunanlar için bir öğüt indirdik.**

32-34.(32).**'İçinizden eşi olmayanları ve kölelerinizden elverişli olanları evlendirin.'** Hür erkek ve kadınlardan evli olmayanlar ile köle ve câriyelerinizden sâlih olanları evlendirin. Nesefi şöyle demektedir: 'Buradaki **emir nedb** (teşvik) **içindir**. Çünkü nikâh teşvik edilmiş, (nedbedilmiş bir iştir. Ancak şunu da belirtelim ki; nikâhın bâzen **vâcip** veya **farz** olabileceği hâller de vardır. (S. HAVVÂ, 10/37)

Tefsirciler **'evlendirin'** emrinin muhatâbı olarak velîleri almış ve buradan hareketle **velînin evlendirme hakkı** ve **ödevi** üzerinde durmuşlardır. Bize göre burada muhâtap yalnızca velîler değildir; yakından uzağa **bütün ilgililer**, toplumdur. (KUR'AN YOLU, 4/76)

Hadis: Rasûlullah (s)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmektedir: 'Doğurgan olan (kadın)la **evleniniz**, neslinizi **çoğaltınız**. Çünkü ben, kıyâmet günü sizinle diğer ümmetlere karşı övüneceğim.' (S. HAVVÂ, 10/76)

Yüce Allâh'ın **'Şâyet yoksul iseler Allah onları lütfuyla zenginleştirir'** buyruğuna gelince, Ali b. Ebi Talha, İbn Abbas'tan rivâyetle dedi ki: Allah bu buyruğu ile evli olmayanları **evlenmeye teşvik** etmiş, hür, köle, herkese evlenme emrini vermiş ve **evlenmeleri karşılığında** lütfuyla **zenginleştirme** vaadinde bulunmuştur. (S. HAVVÂ, 10/77)

Hadis: Üç kişi vardır ki, bunlara **yardım** etmek Allah Teâlâ'nın üzerine aldığı bir haktır: Allah yolunda **cihad** eden kimse, iffetli kalmak isteyerek **evlenen** kimse ve efendisine söz verdiği parayı ödemek isteyen **anlaşmalı köle**. (Tirmizi Fezâilü'l Cihad 20; İbn Mace Itk 3'den, Ö. ÇELİK, 3/523)

'.. Allâh'ın zengin etmesini' insanlar evlenince hemen onlara mal, mülk ve sermâye vermesi şeklinde değil, **imkân vermesi** olarak anlamamız gerekir. İnsana çalışma irâdesi ve gücü veren, nîmet kapısı açan, nîmetleri yaratan yüce Allah'tır. İnsan çalışırsa, Allah çalışmasının karşılığını verir. (17/19, 20). Dünyâ nîmetleri de âhiret nîmetleri de çalışarak elde edilir. Çünkü insan için ancakçalıştığının karşılığı vardır. (53/39; İ. KARAGÖZ 5/130)

(33).**'Evlenemeyenler de iffetli….. davransınlar.'** Bu gibi kimseler, oruç, gökler ve yerin melekûtu üzerinde düşünmek, zikir ve buna benzer arzuyu harekete getirecek her türlü husustan uzak kalmak gibi yolları izlemek sûretiyle iffetli kalmaya gayret göstersinler. (S. HAVVÂ, 10/38)

Efendimiz (s) özellikle evlenme arzusu canlı olan gençlere şu öğütlerde bulunur: 'Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü bu, gözü harama bakmaktan korur, iffeti korur. Buna gücü yetmeyen de **oruç tutsun.** Çünkü oruç, onun şehvet duygularını kırar. (Buhâri, Müslim'den, Ö. ÇELİK, 3/524)

'Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek isteyenlerin bedel vermelerini, şâyet onlarda bir hayır görüyorsanız kabul edin.' İlim adamlarının çoğu, buradaki emrin **irşad ve istihbab emri**

olduğu, kesinlik ve icap emri olmadığı kanaatindedir. Buna göre eğer köle, efendisinden kitabette bulunma talebinde bulunacak olursa, **muhayyer**dir. (S. HAVVÂ, 10/78)

Zekât gelirinden, kölelerin hürriyete kavuşturulması için pay ayrıldığını, gönüllü harcamalarda da müminlerin bu husûsa teşvik edildiğini biliyoruz. (Bakara 2/177, özellikle Tevbe 9/60) Burada da zenginlere, bedelini ödeyerek hür olmak isteyen köle ve câriyelere, **'Allâh'ın verdiği malından'** vererek **yardımcı olmaları emrediliyor**. Yalnızca bu iki emir, doğru anlaşılıp uygulanmış olsaydı zaman içinde, önemli bir sosyal ve ekonomik kriz yaşanmadan kölelik ortadan kaldırılabilirdi; çünkü mevcutlar böyle eritilirdi, kaynağı tek noktaya (savaş esiri olma durumuna) indirildiği, esirin köle olması da zorunlu bulunmadığı için yeni köleler de olmazdı. (KUR'AN YOLU, 4/77)

'.. kim onları zorlarsa..' Yüce Allah câriyelerin yasak edilmeden önce, baskı altında yaptıkları zinâ günahını affedeceğini bildirmektedir. Çünkü bir fiil, kişinin **kendi irâdesi olmadan baskı altında** zorla yaptırılırsa **günah olmaz.** İslâm'da her mükellef, ancak kendi bilgisi ve isteği ileyaptıklarından sorumludur. İnkâr için zorlanan bir müminin, canını ve nâmûsunu ve malını kurtarmak için **kalbi îman ile dopdolu olduğu** hâlde yalnız **dili ile inkârı** kendisini **dinden çıkarmadığı** gibi, (16/106), isteksiz olduğu hâlde **zorla yaptırılan** hiçbir fiilden dolayı **sorumlu** ve günahkâr **olmaz.** (3/28; İ. KARAGÖZ 5/133)

(34).**'Andolsunki biz, size (**gerekeni**) açık açık bildiren âyetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan örnekler ve takvâya ulaşmış kimseler için öğütler indirdik.'** İbn Kesir der ki: Geçmiş ümmetlerden ve Yüce Allâh'ın emirlerine muhâlefet etmeleri hâlinde başlarına gelenlerden misâller (verdik). Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **'Böylece onları sonradan gelenlere bir selef ve bir misâl kıldık.'** (ez Zuhruf, 43/56) Yâni günah ve haramları işlemekten alıkoyan bir örnek kıldık, demektir. (S. HAVVÂ, 10/45, 46)

24/35 ALLAH, GÖKLERİN VE YERİN NÛRUDUR

35. Allah, göklerin, yerin (herşeyin**) nûru(**yaratıcısı, yöneticisi ve aydınlatıcısı**)dır. O'nun nûrunun misâli bir hücre içindeki (**kuvvetli**) bir lâmba gibidir. O lâmba bir cam içindedir. O cam sanki inciden bir yıldızdır ki güneşin doğduğu yere de, battığı yere de nispeti olmayan mübârek bir ağaçtan, zeytinden yakılır. Onun (**zeytinin parlak**) yağı, kendisine bir ateş değmese bile neredeyse ışık verir. (**Bu da**) nur üzerine nurdur (**ışığı pırıl pırıl aydınlıktır**). Allah dilediği kimseyi nûruna kavuşturur. Allah insanlar için misâller verir. Allah her şeyi bilendir.**

35-35. 'Allah göklerin ve yerin nûrudur.' Yâni göklere ve yere **hidâyet** veren O'dur. Göklere, yere ve onlarda bulunanlara hidâyet verip doğru yolu O göstermiştir. İbn Abbas bu konuda: 'Gökler ve arz ehline **hidâyet veren** demektir' demiştir. O'nun hidâyeti olmaksızın doğru yol bulunamaz. Hidâyetin her bir türü O'nun yol göstermesi ile olur ve O'ndan gelir. (S. HAVVÂ, 10/87)

'Allah, göklerin ve yerin nûrudur.' Âyetiyle ilgili şu tefsirler yapılmıştır: **(1)** Birincisi, Allah göklerin ve yerin münevviri yâni **aydınlatıcısı**dır. Gökler ve yerler, O'nun kudretiyle aydınlanmış, bütün nizam ve işleyişi O'nun kudretiyle istikâmet bulmuş, kendileri ve içlerinde bulunan her şey yine O'nun kudretiyle varlık sahasına çıkmıştır. (Kurtubi'den) **(2) İkincisi,** Allah karanlıkları aydınlatan, göklerde ve yerde bulunanlara **yol gösteren**dir. Göklerde ve yerde olanlar ancak O'nun nûruyla doğru yolu bulurlar. Ancak O'nun hidâyetiyle sapıklık yollarından korunurlar. (..) **(3) Üçüncüsü,** Allah, gökleri ve yeri **hikmet ve adâletle yönetendir.** (Ö. ÇELİK, 3/527)

Hadis: Rasûlullah (s)'e **'Rabbini gördün mü?'** sorulunca, 'Bir nur gördüm, şeklinde cevap vermiştir. (Müslim). Bir defâsında da Rasûlullah (s) **'Rabbini gördün mü?'** suâline '**Bir nûr! O'nu nasıl görebilirim**.' (Müslim Îman 291; Tirmizi Tefsir 53/7) karşılığında bulunmuştur. (Ö. ÇELİK, 3/527)

'O'nun nûru..' hidâyetinin örneği, demektir. O hâlde kendisinin göklerin ve yerin nûru olduğunu vurguladıktan sonra, O'nun göklerin ve yerin nûru ile onlara **hidâyet veren oluşunu anlayabilmemiz** için bir **örnek** vermektedir. (S. HAVVÂ, 10/88)

'İçinde çerağ bulunan bir kandil yuvasına benzer.' Âyet-i kerîmede zikredilen **'Mişkat: Kandil yuvası'** duvar içerisinde, fakat pencereden farklı bir boşluk demektir. İşte bu boşluk içerisinde, bulunan oldukça büyük ve göz kamaştırıcı bir kandil bulunmaktadır. **'O çerağ bir cam içindedir.'** Oldukça şeffaf bir camdan bir kandilin içerisindedir. **'Cam ise sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır.'** İnciden parıl parıl parlayan yıldızı andırmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/88)

'Güneşin doğduğu yere de battığı yere de nispeti olmayan mübârek bir zeytin ağacından (bu kandil**) tutuşturulup yakılır.'** Yâni bu kandilin ışığı, mübârek bir **zeytin ağacının yağından** gelmektedir. Bu zeytin ağacının bereketi ise, (Nesefi'nin de söylediği gibi) faydalarının çok oluşundan kaynaklanmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/88)

Bu âyet ile ilgili görüşlerden birisi de, İbn Kesir'in Dahhâk'tan, onun da İbn Abbas'tan, Yüce Allâh'ın **'Güneşin doğduğu yere de battığı yere de nispeti olmayan mübârek bir zeytin ağacından tutuşturulup yakılır'** buyruğu ile ilgili olarak söylediği şu sözdür: Bu, Yahûdi de olmayan, Hıristiyan da olmayan **sâlih insan** demektir. Bu buyrukların tefsirinde ortaya atılan (bu iki) görüşe göre; **fıtratın kalbe olan desteği,** Muhammed' (sa)den itibaren Kıyâmetin kopacağı saate kadar **sâlih bir kimsenin** bu konuda yardım ve **desteği** ile ancak **devam edebilir.** İşte bu, İslâm üzere **insanları eğitenlerin** dikkat etmesi gereken bir konudur. (S. HAVVÂ, 10/101, 102)

'Nur üstüne nur' olarak nitelendirilen, fıtri din **din duygusu, akl-ı selim, peygamber ve kitap,** Allâh'ın her insana bahşettiği dört rehberidir. Yüce Allah, bu dört rehber ile her insana dünyâsını aydınlatacak, doğru yolu gösterecek ve her iki cihanda onu mutlu edecek rehberliği lûtfetmiştir. Aklını kullanan her insan, hem kendisini tanır, hem gökleri, yeri ve her ikisi arasındaki varlıkları tanır. Bu dört rehberden **fıtri din ve akl-ı selim,** her insanda doğuştan vardır. Akıl yoksa, dînî sorumluluk da yoktur. **Peygamber ve kitabın rehberliği**ni kabul etmek, insanın aklını kullanmasına, irâde ve tercihine bağlıdır. Ancak aklını kullanan insan yaratılışında var olan din duygusunu faaliyete geçirebilir. Peygamber ve kitabın rehberliğinden yararlanabilir. Aklını kullanmayan ve vicdanının sesine kulak vermeyen insan, Peygamber ve kitabın rehberliğinden yararlanamaz. Dolayısıyla doğru yolu bulamaz, dünyâ sınavını kazanamaz, Allah rızâsını ve cenneti elde edemez. (İ. KARAGÖZ 5/137, 138)

'Allah dilediği kimseyi nûruna (hidâyetine**) kavuşturur.'** Onu hakkı bulmaya, Allah'tan gelen bir ilham ile veya bir delili tetkik etmek / incelemek sûretiyle muvaffak / başarılı kılar. **'Allah insanlara (**ibret almaları için, anlamalarını kolaylaştırmak üzere**) misâller verir ve Allah her şeyi bilir.'** O, kimin hidâyet bulmayı hak ettiğini, kimin de saptırmayı hak ettiğini en iyi bilendir. (S. HAVVÂ, 10/89)

'Kandil yuvası' mümin demektir. **'Cam'** onun kalbidir**. Çerağ** ise**,** kalp ve fıtratının nûrudur. **Yağ** onun şeriat gereğince amelidir. **Zeytin ağacı,** doğuya da batıya da nispeti olmayan şeriattır. **Nur** ise, fıtratın ve şeriatın nûrudur. Bir insan hem fıtratın, hem şeriatın nûrunu bir arada elde ettiği takdirde, onun bulacağı hidâyet nasıl bir hidâyet olur! (S. HAVVÂ, 10/89)

Âyetin bize verdiği mesaj şudur: Yüce Allah nûrun yaratıcısı ve varlıkların yöneticisidir. Yüce Allah insanı **kendisine kulluk için** yaratmıştır. Bu, her insanda din duygusunun var olduğunu ifâde eder. İnsana yaratılış gâyesi olan kulluk görevini yapabilmesi için **akıl, peygamber ve kitap** ile rehberlik etmiştir. Her insanın aklını kullanıp kitap ve peygamberliğinden yararlanması, **dünyâsını ve âhiretini karanlıktan kurtarıp** aydınlatması gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/138)

24/36-38 NE TİCÂRET NE DE ALIŞVERİŞ ALLÂH'I ZİKİRDEN ALIKOYMAMALI

36, 37. (O lamba**,) Allâh'ın, yükseltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde (**ve mescidlerde**)dir ki onların içinde sabah akşam O'nu tesbih eder. [**Nur için bk**. 4/174; 6/122; 39/22; 57/19, 28] 37. (**İşte**) nice mümin insanlar (**var**)dır ki onları ne ticâret ne de alışveriş, Allâh'ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoyar. Onlar, (**dehşetinden**) kalplerin ve gözlerin hâlden hâle geçeceği bir günden korkarlar. [**bk**. 18/46; 63/9]**

38. (Mümin erkekler ve mümin kadınlar, ibâdetleri) **Allah, kendilerini yaptıklarının en güzeli ile ödüllendirsin ve lütfundan onlara daha fazlasını versin diye** (yaparlar). **Allah, dilediğine hesapsız olarak rızık verir.**

36-38. (36).**'(**Bu kandil**) birtakım evlerdedir ki, Allah (**o evlerin**) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir.'** İbn Kesir şöyle demektedir: 'Şânı Yüce Allah, **mümin kalbin misâlini**, bu kalpte bulunan hidâyet ve bilgiyi güzel ve temiz bir **yağdan alev** alıp **tutuşan** saf bir **çerağa** benzetti. Bu örnek meselâ, bir kandile benzemektedir. Bunların yerleri ise, yeryüzünde Yüce Allâh'ın sevdiği bölgeler olan **mescidler**dir. (S. HAVVÂ, 10/90)

'Allâh'ın isminin anılması', tevhid, **Kur'ân tilâveti**, **şer'i ilimleri** müzâkere, **ezan** ve **kâmet** gibi bütün zikir çeşitlerini kapsamaktadır. Yâni orada zikir ve **namazla** meşgul olmak, dünyâ kelâmı ve lüzumsuz, boş **sözlerden uzak** durmak gerekir. (İ. H. BURSEVİ, 13/415)

'.. zikret' ve **'..zikredin'** emirleri, vücup / zorunluluk ifâde eder. Yâni insanların **Allâh'ı zikretmeleri farz** bir görevdir. Bu görevi yerine getirmek itaat ve sevap, terk etmek ise isyan ve günahtır. (İ. KARAGÖZ 5/145)

Mescidler, içlerinde Allâh'a ibâdet edilen, tevhid edilen yerlerdir. Bu bakımdan Yüce Allah: **''İçlerinde adının anılmasına izin vermiştir'** diye buyurmaktadır. Sanki bu kalplerin bulundukları yer (..), bu mescidlerdir, denilmek istenmiş gibidir. Bu ifâde **kâmil îmâni terbiyenin** mescidde gerçekleşeceğine dâir açık bir işârettir. (S. HAVVÂ, 10/103)

Hadis: 'Kim Allah rızâsı için bir mescid yaparsa, Allah da cennette onun için bir saray yapar.' (Buhâri Salât 65; Müslim Mesâcid 24'den Ö. ÇELİK, 3/531)

Hadis: 'Sizler bir kimsenin mescitlere devam etmeyi alışkanlık hâline getirdiğini görecek olursanız, onun îman ehli olduğuna şâhitlik ediniz. Çünkü Yüce Allah: **'Allâh'ın mescitlerini ancak Allâh'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve sâdece Allah'tan korkan kimseler gerçek mânâda imar edebilir.'** (Tevbe, 9/18) buyurmaktadır. (Tirmizi Tefsir 9/10; İbn Mace Mesâcid 19'dan, Ö. ÇELİK, 3/531)

Hadis: Bir topluluk, Allâh'ın evlerinden birinde bir araya gelip, **Allâh'ın kitâbını okudukları** ve aralarında **müzâkere ettikleri** sürece durmadan üzerlerine sekinet (huzur veren melekler veya huzur ve tatmin) iner.' (Müslim Zikir 36, 37'den, KUR'AN YOLU, 4/83)

Ali b. Ebi Talha, İbn Abbas'tan rivâyetle dedi ki: **'Öyle erler ki, ne ticâret, ne alış veriş onları Allâh'ı anmaktan… alıkoymaz'** buyruğu ile ilgili olarak **farz** olan **namazdan** alıkoymaz, demektir, açıklamasını yapmıştır. Es Süddi de, **cemaatle namaz** kılmaktan **alıkoymaz**, demektir, şeklinde açıklamada bulunmuştur. (S. HAVVÂ, 10/111)

Matar el Varrâk dedi ki: Bunlar alışveriş yapıyorlardı, fakat onlardan herhangi bir kimse, namaz için **ezan** okunduğunu işitir işitmez, **terâzisi** elinde bulunuyor ise, onu bir **kenara bırakır** ve namaza giderdi. (S. HAVVÂ, 10/111)

Yüce Allâh'ın **'öyle erler ki'** buyruğunda bu erlerin ileri derecedeki gayretlerine, Yüce Allâh'ın yeryüzündeki evleri, O'nun ibâdet, şükür, tevhid ve tenzih mekânları olan **mescidleri imar** etmelerine sebep teşkil eden yüksek azim ve niyetlerine de işâret olduğu gibi, **kadınların namazlarını evlerinde** kılmalarının daha faziletli olduğuna da bir **işâret** vardır. (S. HAVVÂ, 10/92)

(37).**'Onlar kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden (**kıyâmet gününden**) korkarlar.'** Bu kimseler, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu; korku ve dehşetten sıkışıp değişerek bulundukları yerlerden fırladığı kıyâmet gününden korkarlar. O gün kalpler tıpkı **'kalpler (**yürekler**) gırtlağa geldiği zaman'** (el Ahzâb, 33/10), âyetinde buyrulduğu gibi karın boşluğunda dönüp gırtlağa dayanır, ne aşağı iner, ne de dışarı çıkar. Gözlerin dönmesi, **'korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir gün'** (İbrâhim, 14/42) ve **'gözler yıldığı / kaydığı zaman'** (el Ahzâb, 33/10) âyetlerinde buyrulduğu üzere korkudan dışarı fırlamaları mânâsınadır. Ya da o gün kalpler, kurtuluş beklentisi ve helâk korkusu arasında gider gelir. Gözler de, hangi yönden azap kendilerini yakalayacak ve kitapları hangi taraftan verilecek diye korku ve dehşet içerisinde döner durur. (İ. H. BURSEVİ, 13/417, 418)

'.. gözlerin ve kalplerin dönmesi' ile maksat, kâfirlerin şaşkınlık, korku ve tedirginlik içerisinde, gözlerinin fırlayacak, kalplerinin çıkacak gibiolmasıdır. O gün **kâfirler,** sıkıntıyı kalplerinde hissederler ve korkuları gözlerinden belli olur. (6/110). Müttaki müminler, dünyâda iken kıyâmet hâllerinden korkarlar ve ona göre hazırlık yaparlar. Âhirette korkuları, üzüntüleri ve endişeleri olmaz, güven ve huzur içerisinde olurlar. (2/62; İ. KARAGÖZ 5/146).

(38).**'Allah onları işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatlandırsın, lütfunu fazlasıyla versin diye. Ve Allah, dilediği kimseye hesapsız rızık verir.'** Dilediği kimseye mahlûkâtın hesap edemeyeceği kadar çok ecir verir. Dikkat edilecek olursa, O'nun nûru ile **hidâyet bulanların sıfatları** sunulurken, Aziz ve Celil olan Allah, kalbi aydınlatan, kalbe ışık veren amelin ne olduğunu da zikretmiştir. Bu da mescitlerde **namazları** kılmak, **zikir** yapmak, mutlak olarak **zekât** vermek, **Allah'tan korkmak**, Allâh'ın yanındaki mükâfatları arzulayıp onlara rağbet etmektir. İşte îmânı geliştirmenin yolu da budur. (S. HAVVÂ, 10/92)

Ecrin Katlanması: Bakara 2/261. âyette her biri yüz tâneli yedi başak örneği Allah yolundaki harcamaların ecrinin **yedi yüze kadar** katlanacağını gösterir….. İbn Abbas'a göre, **cihad** ve **hac** için yapılacak harcama **yedi yüz katına** kadar ecir kazandırır. İbn Ömer'e göre, yukarıdaki âyetten sonra **'karz-ı hasen'** verenlerin ecri ile **sabredenlerin ecrini** bildiren âyetler inmiş ve ecirde sınır daha da genişletilmiştir. (bk. Bakara 2/245; Hadid, 57/11,18; Teğâbün, 64/17; Müzzemmil, 73/20, H. DÖNDÜREN, 2/571, 572)

24/39-40 ISSIZ ÇÖLLERDEKİ SERAP GİBİ

39. İnkâr edenlerin/küfre sapanların (iyi sandıkları**) amelleri ise, düz arâzide (**ufukta görülen**) bir serap gibidir; susayan, onu su zanneder. Nihâyet o(**nun yanı**)na vardığı zaman, hiçbir şey bulamaz ve (**tıpkı bunun gibi o kâfirlerin âhirette eli boşa çıkar da**) yanında (**sâdece**) Allâh'ı bulur. O da onun hesâbını eksiksiz görür. Allah hesâbı çok çabuk görendir. [**bk. 18/104; 88/2-7]**

40. Yâhut (o inkârcıların amelleri**) engin bir denizdeki karanlıklar gibidir ki onu bir dalga kaplar, onun üstünden diğer bir dalga, onun üstünden de (**koyu**) bir bulut ve (**böylece**) karanlıklar üstünde karanlıklar. O(**rada bulunan kimse**) elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez. Allah kime (**niyet ve ameline göre**) bir nur (**hidâyet ve ışık**) vermemişse, artık onun için bir nur (**hidâyet ve ışık**) olamaz.**

39-40.(39).**'O küfredenlere gelince, onların amelleri engin çöllerdeki serap gibidir.'** Temsilde çöldeki susuz adam **kâfiri,** adamın gördüğü serap **kâfirin amelini,** adamın serapa ulaşması **kâfirin ölüp dünyâdan ayrılmas**ını karşılaştığı azap ise, **cehennem**i temsil etmektedir. **Kâfir,** yaptığı ameller karşılığında sevap elde edeceğini düşünüyor. Kıyâmet günü olunca, hiçbir sevap bulamıyor, bilâkis büyük bir azapla karşılaşıyor, böylece müthiş bir hasret, **pişmanlık**, keder ve **üzüntü** üçünde kalıyor. (Râzi, ELMALILI'dan, Ö. ÇELİK, 3/532)

Aksine orada göreceği Allâh'ın **Zebânileri** olacaktır. Onlar onu yakaladıkları gibi cehenneme atacaklar, **Hamim ve Ğassâk**'tan ona içireceklerdir. İşte Yüce Allâh'ın bu buyrukları da bu gibi kimseler hakkındadır: **'Onlar, amel etmiş ve (**boşuna**) yorulmuşlardır.** (el Ğâşiye, 88/2). **'Onlar yaptıkları işin güzel olduğunu zannederler.'** (el Kehf, 18/104, S. HAVVÂ, 10/94)

Açıktan veya içten içe Allâh'ı inkâr edenlerin veya gönderdiği hükümleri beğenmeyen, ona uymak isteyenleri dışlayıp baskı uygulayan, dini afyon sayan yâhut yaptığı işlerde Allâh'ın rızâsını, emir ve yasaklarını hiçe sayıp böylece Allâh'ı aradan çıkaranların şöhret ve menfaat uğruna yaptığı bütün iyi işlerin **Allah yanında** hiçbir **değeri yoktur**, âhiret azâbı ise korunmuştur. [bk. 25/23; 47/1, 33-34] (H. T. FEYİZLİ, 1/354)

(40).**'Allâh'ın nur (**hidâyet**) vermediği kimsenin asla nûru olmaz.'** Böyle bir kimse **hidâyet** bulamaz. Bu tür kâfirlerin amelleri üst üste yığılmış deniz, bulut ve dalgaların karanlıklarına benzemektedir. Çünkü **kâfirlerin amelleri** hakkın hidâyetinden uzaktır. Diğer taraftan bu amellerle Yüce **Allâh'ın rızâsı talep edilmemekte**, mükâfâtı umularak işlenmemektedir. İşte bu gibi ameller, inkârcıların amellerini andırmaktadır. Onların **amelleri bâtıldır.** Allâh'ın vahyinden ve şerîatından kaynaklanmamaktadır. (S. HAVVÂ, 10/95)

Hiç kuşkusuz **küfür** Yüce Allâh'ın evrende çağlayan nûrundan kopuk bir **karanlık**tır. Kalbin en yakın, en basit bir hidâyet belirtisini göremediği bir sapıklıktır. Huzur ve güvenin bulunmadığı korkulu bir ortamdır. **'Allâh'ın nûr vermediği kimsenin nûru olmaz.'** Allâh'ın nûru kalp için **hidâyet**tir, basiret açıklığıdır, fıtratın Allâh'ın göklere ve yere egemen kıldığı evrensel yasalar sistemine bağlanmasıdır, yine fıtratın gökleri ve yeri bürüyen Allâh'ın nûru ile buluşmasıdır. (S. KUTUB, 7/489)

İşte görülüyor ki **küfür**, insanı boğan karanlıklar denizidir. Küfre sapanlar, aklını Allâh'ın istediği doğrultuda kullanmamış, Kur'ân'ın rehberliğini ve Peygamber'in uyarılarını dışlamış, böylece bunların verdiği aydınlığı terk edip karanlıklar içinde kalmışlardır. Bu sebeple dünyâda yaptıkları bütün iyi işler de boşa gitmiştir. Âhiret aydınlığı ise, îman edip sâlih amelde bulunanlaradır (bk. 47/1,

32; 57/12). Aynı zamanda yüce Allah bu misâlle, engin denizlerin derinliklerine doğru karanlık tabakaların oluştuğunu bildirmektedir. Son yüzyıldaki bilimsel çalışmalar, denizlerdeki yoğunluk farkıyla iç dalgalar, hem de derinliklere doğru ışık miktarının azalması nispetinde kat kat karanlıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. "Belirli karanlıktaki bütün renkler simsiyah olarak algılanır." [bk. Kurter, s. 32] (H. T. FEYİZLİ, 1/354)

Hadis: Rasûlullah (sa)'ı şöyle buyururken dinledim: 'Şüphesiz ki Yüce Allah, yaratıklarını bir karanlık içinde hâlketti. Daha sonra o gün, nûrundan onlara bıraktı. O gün o **nurdan** kendisine bir şey **isâbet eden hidâyet bulmuştur, etmeyen** de **sapıklıkta** kalmıştır. (İmam Ahmed 'den)

Bu hadîs-i şerif, Yüce Allâh'ın ezelden beri kimin sapıklığa düşeceğini bildiğinin delîlidir. Aynı şekilde Allah, **kimin hidâyet bulacağını bildi** ise, ona bir **nur vermiştir.** O bu nur sâyesinde hidâyet bulup İslâm'a girmiştir. **Kâfire gelince,** onun kalbi zulmettir o bakımdan doğruyu görmez ve onun lehine hiçbir delil de yoktur. Çünkü Allâh'ın ilmi ortaya çıkartandır, zorlayan değildir. (S. HAVVÂ, 10/95)

24/41-46 DİZİ DİZİ KUŞLARIN TESBÎHİNİ GÖRMEZ MİSİN ?

41. (Ey Peygamberim!) **Görmez misin** (Gör, incele, bil) **ki göklerde ve yerdekiler ve havada kanat çırparak uçan (**sıra sıra**) kuşlar, bizzat Allâh'ı tesbih ederler! Her biri duâsını da, tesbîhini de kesin şekilde bilir. Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilendir. [**bk**. 17/44]**

42. Göklerin ve yerin mülkü (ve idâresi**) Allâh'ındır. Dönüş de ancak Allâh'adır.**

43. (Ey Peygamberim!) **Görmez misin** (Gör, incele, bil) **ki, Allah bulut(**lar**)ı (**dilediği tarafa**) sevk eder, sonra on(**lar**)ın arasını birleştirir, sonra on(**lar**)ı üst üste yığar (**yoğunlaştırır**). Bir de bakarsın ki yağmur on(**lar**)ın arasından çıkmış. Gökten, oradaki dağlar (**gibi bulutlar**)dan dolu indirir de onunla dilediğine musibet (**âfet**) verir, dilediğini ondan korur. Şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri kör eder! [**krş. 7/57 ve dipnotu**]**

44. Allah gece ile gündüzü (peş peşe getirerek**,** uzatıp kısaltarak**) evirip çeviriyor. Hiç şüphesiz bunda basîret sâhipleri için elbette bir ibret vardır.**

45. Allah (türlerine göre**) her hayvanı (**önce kendi şekil ve özellikleriyle ana maddesi**) sudan (**nutfeden**) yarattı. Bunlardan kimi karnı üzerinde (**sürünerek**) yürür, kimi iki ayağı üzerinde yürür, kimi de dört (**ayağı**) üzerinde yürür. Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah, her şeye kâdirdir. [**bk**. 21/30 ve açıklaması]**

46. Andolsun ki biz, (hakikatleri**) açıklayan âyetleri indirdik. Allah dilediği kimseyi (**hâlis niyet ve sâlih amellerine göre**) doğru yola iletir.**

41-46. (41).**'Görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunanlar, saf saf uçan kuşlar Allâh'ı tesbih etmektedir.'** '.. görmedin mi?' sorusu, peygamberin şahsında bütün insanlara yöneliktir. Gör, incele ve bil anlamındadır. Kâinattaki varlıkları inceleyen ve görebilen insan, **bu varlukları bir yaratanın olduğunu bilir** ve îman eder. (İ. KARAGÖZ 5/152)

Göklerde ve yerde bulunan insanlar, melekler, cinler, bitkiler ve cansızlar, havada kanat çırpan kuşlar O'nu tesbih etmektedir. Şu saf saf dizilip kanat çırpan kuşlar böylelikle Allâh'ı tesbih etmekte,

Rablerinin kendilerine irşad ettiği tesbih ile O'na ibâdet etmektedirler. Ve o bütün bunların neler yaptığını ilmiyle bilmektedir. (S. HAVVÂ, 10/96)

Tesbih, Allah Teâlâ'yı, kendine mahsus yüce sıfatlarıyla anmaktır. Dar mânâda O'nu **yakışmayan sıfatlardan tenzih etmek**tir, her çeşit noksanlıktan uzak ve beri olduğunu ifâde etmektir. **İnsanlar ve melekler** gibi şuurlu varlıkların bu bilince dayalı bir tercihle tesbih etmeleri mümkündür, vâkidir. Diğer **canlı, cansız varlıkların tesbihi** ise, ya hâl diliyle, varlık ve hareketlerindeki özellik ve incelikleri gözler önüne sermek, programlandıkları gibi davranmak suretiyle olmaktadır. Veya Allâh'ın kendilerine verdiği, bizim **anlayamadığımız özel bir dil** ile ifâde edilmektedir. (KUR'AN YOLU, 4/88)

(42).Yüce Allâh'ın **'Göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır'** buyruğunda İslâm'a girmeye bir dâvet vardır. Çünkü mâlik olan O'dur. Onun: **'Ve dönüş Allâh'adır'** buyruğunda ise, İslâm'a kendi irâdesiyle girmek istemeyen kimselere tehdit vardır. Bu iki âyet-i kerîmenin insanın dikkatini çekmelerinden şunu öğrenmekteyiz: **Allâh'ın hidâyeti** bütün mahlûkâtı kapsamaktadır. İslâm bütün mahlûkâtın dinidir. (S. HAVVÂ, 10/97)

(43).**'Görmedin mi** (gör ve bil ki) **şüphesiz Allah, bulutları sevk ediyor ..'** 'Görmedin mi?' sorusu, peygamberin şahsında bütün insanlara yöneliktir. Gör, incele ve bil anlamındadır. Kâinattaki varlıkları inceleyen ve görebilen insan, bu varlıkları bir **yaratanın olduğunu bilir** ve îman eder. (İ. KARAGÖZ 5/155)

(44).**'Allah geceyi gündüzü evirip çevirir.'** Yâni hem peş peşe gelişlerinde hem de uzunluk ve kısalık itibâriyle fark göstermelerinde onları evirip çeviren O'dur. (S. HAVVÂ, 10/98)

(45).**'Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır.'** Allâh'ın yarattığı ve her şeye ondan hayat verdiği **su** ile (Enbiyâ, 21//30) burada geçen ve kımıldayan canlıların yaratılmasına kaynak olan **'bir su'** birbirinden farklıdır; bu ikinci **suyun sperm** ve aşılanmadaki erkek (eril) unsur olduğu anlaşılmaktadır. Âyetin üslûbundan '**her birini kendine mahsus bir sudan**' manası da çıktığı için canlı türlerinin bir asıl ve kökten değil, farklı ve çeşitli köklerden yaratıldığı anlaşılmaktadır. (KUR'AN YOLU, 4/88)

(46).**'Şüphesiz ki Biz açıklayıcı âyetler indirdik.'** Âyetlerin açıklayıcı olmasından maksat, sûrede geçen hükümler, emir ve yasaklar, helâl ve haramların anlaşılır nitelikte olmasıdır. (İ. KARAGÖZ 5/158)

Hadis: Rasûlullah (s) **Kur'ân-ı Kerîm'i** nitelendirirken şöyle buyurdu: 'Onda aranızdaki anlaşmazlıkların hükmü, sizden öncekilerin bilgisi ve sizden sonrakilerin haberi vardır. O hakkı bâtıldan ayırandır. O boş bir söz değildir. Her kim kibrine yedirmediğinden dolayı onu terk edecek olursa, Allah onun belini kırar. Her kim ondan başkasında hidâyet ararsa, Allah onu saptırır. (S. HAVVÂ, 10/113)

'.. Allah dilediği kimseyi doğru yola iletir.' Yüce Allâh'ın hidâyet ve dalâleti dilemesi, **kulun irâdesi** ve eylemlerine bağlıdır. İnsan, gönülden hidâyet ister ve gereğini yaparsa, Allah onu hidâyete erdirir. İnsan, kendi arzusu ve eylemleri sonucu **dalâleti tercih ederse** onu da dalâlette bırakır. Kimseyi hidâyete ve îmâna zorlamaz. '(Ey Peygamberim!) **De ki: Allah isteyeni sapıklıkta bırakır, kendisine yöneleni ise doğru yola iletir.'** (13/27) **'Rızâsını arayan kullarını Allah Kur'an ile kurtuluş yollarına götürür ve onları irâdesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.'** (5/16). Eğer bir kul hidâyet istemiyorsa, onu Hz. Peygamber bile hidâyete erdiremez. (28/56; İ. KARAGÖZ 5/158, 159)

24/47-51 KALPLERİNDE BİR HASTALIK MI VAR ?

47. (Münâfıklar**:) "Allâh'a ve Resûl'e inandık ve itaat ettik." derler. Sonra içlerinden bir grup bunun arkasından yüz çevirir. İşte onlar mümin değillerdir.**

48. Onlar aralarında hükmetmek için Allâh'a ve Resûl'ü(n hükümleri**)ne çağırıldıkları zaman bir de bakarsın ki onların bir kısmı hemen yüz çevirir.**

49. Şâyet hak (bu emir ve hükümler**), kendileri (**lehi**)ne gözükürse, itaat ederek ona gelirler.**

50. (Münâfıkların**) kalplerinde (**bir inkâr**) hastalığı mı var? Yoksa şüphe mi ettiler? Yoksa Allâh'ın ve Rasûlü'nün kendilerine haksızlık edeceğinden mi korktular? Hayır! Asıl onlar, kendileri zâlimdirler.**

51. Aralarında hüküm verilmesi için Allâh'a ve Resûlü'ne çağırıldıkları zaman, mü'minlerin sözü ancak: "İşittik ve itaat ettik." demeleri (teslîmiyet göstermeleri**)dir. İşte asıl umduklarına erenler onlardır.**

47-51. (47).'(Münâfıklar) **Allâh'a da peygambere de inandık, itaat ettik, derler.'** Yâni **münâfıklar**, kalplerinde bulunanın aksine dilleriyle böyle söylerler. **'Bundan sonra da arkasından'** Yâni îman ettiklerini, İslâm'a girdiklerini ilân ettikten, itaat ettiklerini belirttikten sonra da **'birtakımı yüz çevirir.'** Allâh'ın ve Rasûlü'nün hükmüne bağlanmayıp yan çizerler. (S. HAVVÂ, 10/120)

'Ve onlar mümin değillerdir.' Yâni îman, lâftan ibâret değildir. Yalnız dilden Allâh'a ve Rasûlü'ne îman ettim, demekle, hakikaten mümin, Müslüman olunuvermez. Onunla berâber samimi, **kalpten inanmalı**, sadâkatle sebat etmeli ve hareket ve davranışlarıyla bu **îmânını ispatlamalı** ve desteklemelidir. Bunu ispat edecek delillerden birisi de hakkına râzı olmak ve bir ihtilâf hâlinde Allah ve Rasûlü'nün hükmüne dâvet edildiği zaman kabul ve itaat etmek, boyun eğmektir. Hâlbuki Allah ve Rasûlü'ne îman ettik, Müslümanız, diyenler içinde öyleleri vardır ki, **îman yalnız dilindedir**. Bunlar mümin değil, **münâfık**tır. (ELMALILI, 6/34)

Âyet-i kerîme göstermektedir ki yalnız dilden, "Allah ve Resûlü'ne inandık ve itaat ettik." deyip de **kalbinden tasdik etmemek** münâfıklık, emirlerine itaat etmemek de fâsıklıktır. Allah ve Resûlü'nün emirlerini beğenmeyerek yüz çevirip de din dışı/dine aykırı olanlarla tatmin olmak ise **îmansızlık** ve **kâfirliktir**. (H. T. FEYİZLİ, 1/355)

(48).**'Aralarında hüküm vermek üzere Allâh'a ve Rasûlü'ne çağırıldıkları zaman birtakımı hemen yüz çevirir.'** Bişr adındaki münâfık ile, Yahûdilerden bir adam arasındaki arâzi hususunda bir anlaşmazlık vardı. Yahûdi o münâfığı Rasûlullah (s)'in huzûrunda mahkeme olmaya, onun hükmüne başvurmaya çağırdı. **Münâfık,** haksız olduğunu biliyordu. Bu sebeple bunu kabul etmeyerek: 'Muhammed bize haksızlık yapar. Bunu yerine biz, Ka'b b. Eşref'in hakemliğine başvuralım', dedi. Bu âyet onun hakkında indi. (Râzi'den, Ö. ÇELİK, 3/537)

(49).**'Eğer hak, kendilerinden tarafa ise boyunlarını bükerek (**Allâh'ın Rasûlü'nün yanına**) gelirler.'** Rasûlü'nün hükmüne râzı oldukları için değil, haklarını istemek maksadı ile itaat eder ve dinler görünerek çabucak gelirler. (S. HAVVÂ, 10/121)

Bu âyet, ilâhi kânûnun işine gelen kısmını kabul edip, arzu ve çıkarlarına aykırı düşen kısmını reddeden ve bunun yerine, **beşeri yasaları tercih eden** kişinin mümin değil, **münâfık** olduğunu ifâde etmektedir. Onun mümin olduğunu diliyle söylemesi yalandan başka bir şey değildir. Çünkü o, gerçekte Allâh'a ve Resûlü'ne değil, **kendi çıkarlarına** ve arzularına **inanmaktadır**. (MEVDÛDİ, 3/495)

(50).**'Kalplerinde bir hastalık mı var bunların, yoksa şüphe mi ettiler veya Allâh'ın ve Rasûlü'nün kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar?'** İbn Kesir'den: Onlar mutlaka şu özelliklerinden birisine sâhiptirler: Ya kalplerinde yakalarını bırakmayan bir hastalık vardır, ya din konusunda bu kalplerde bir şüphe ârız olmuştur yâhut da Allâh'ın ve Rasûlü'nün verdikleri hükümde zulmetmesinden korkmaktadırlar. Bunlardan hangisi olursa olsun, **katıksız bir küfür**dür. (S. HAVVÂ, 10/121)

'Hayır onlar zâlimlerin ta kendileridir.' Yâni onlar, Rasûlullâh'ın kendilerine haksızlık etmesinden korkuyor değillerdir. Çünkü onun durumunu biliyorlar, onlar bizzat kendileri zâlimlerdir. Kendilerinde hakkı bulunan kimselere zulmetmek istiyorlar. Bunu ise Rasûlullah (s)'in huzurunda yapamazlar. Bundan dolayı onun hükmüne başvurmayı da kabul etmezler. (S. HAVVÂ, 10/121)

24/52-54 HZ. PEYGAMBERİN SORUMLULUĞU

52. Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allâh'a saygı duyarak emirlerine (ve yasaklarına) **uygun yaşarsa, işte asıl kurtuluşa erenler onlardır.**

53. Eğer kendilerine (münâfıklara**) emredersen, mutlaka (**savaşa**) çıkacaklarına dâir var güçleriyle Allâh'a yemin ederler.** (Ey Peygamberim!) **De ki: "Yemin etmeyin (**sizden istenen**) güzel bir itaattir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."**

54. (Ey Peygamberim! Münâfıklara) **De ki: "Allâh'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz artık onun üzerine düşen, sâdece kendisine yüklenen (**vahyi duyurma ve açıklama görevi**)dir. Sizin üzerinize düşen de, size yüklenen (**itaat görevi**)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulursunuz. Peygamber'in üzerine düşen apaçık bir tebliğden başkası değildir."**

52-54.(52).**'Kim Allâh'a ve Rasûlüne itaat eder, Allah'tan korkar, sakınırsa, işte onlar kurtulanların ta kendileridir.'** Bu âyette başarı ve kurtuluşa ermenin dört şartından söz edilmiştir: **(1). 'Allâh'a ve peygambere itaat',** Kur'an'daki ve Kur'ân'ın beyânı olan Hz. Peygamberin sünnetindeki emir ve yasaklara, ilke ve hükümlere uymak ile mümkün olur. Her Müslümanın âyet ve hadislerdeki **bağlayıcı olan emir ve yasaklara uymaları farz,** aksi davranış isyandır. **(2). 'Allah'tan korkmak'** ile maksat, Allâh'ın azâbından, sevgisini kaybetmekten ve makamından korkmaktır. **'Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet vardır.'** (55/46). **(3). 'Allah'tan korkmak':** Bir insanın müttaki olabilmesi için; şartlarına uygun îman etmesi, Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına uyması gerekir. **(4). İhtilâflı konuların çözümü**nde Kur'an ve sünneti esas almak(tır). (İ. KARAGÖZ 5/163, 164)

(53).**'De ki. Yemin etmeyiniz. Sizden istenen mâruf bir itaattir.'** Sizin mâruf ölçüler içerisinde itaat etmeniz, bu şekilde yalan yere yemin etmenizden daha uygun ve daha iyidir. Veya sizden istenen, mâruf bir itaatten başkası değildir. (..) Sizden istenen, ağızlarınızla yapacağınız kalplerinizin de aykırı ve muhâlefet edeceği yeminler değildir. (S. HAVVÂ, 10/124)

Münâfıklar, kendi aralarında başka, Hz. Peygamberin yanında başkakonuşuyorlar, **içlerinde olan ile sözleri aynı olmuyordu.** Âyette yüce Allâh'ın **münâfıkla**rın niyetlerini, içlerindekini ve sözlerini de bildiği haturlatılmaktadır. (İ. KARAGÖZ 5/165)

(54).**'De ki: Allâh'a itaat ediniz, Rasûle de itaat ediniz.'** Yâni peygambere itaat da özellikle Allah emridir, ona itaat edilmedikçe, Allâh'a itaat edilmiş olunmaz. Şu hâlde Allâh'ın kitabına yapışmak bir görev olduğu gibi, peygamberin sünnetine yapışmak da özellikle bir görev, bir vecibedir. (ELMALILI, 6/36)

Sâdece **'Allâh'a itaat edin'** yâni Kur'ân'ın emir ve yasaklarına uyun denilmeyip ayrıca **'peygambere itaat edin'** denilmesi, Hz. Peygamberin sünnetinin, Kur'an ile ilgili açıklamalarının önemini vurgular. Dolayısıyla sâdece âyetlerdeki emir ve yasaklara değil, **sahih hadislerdeki emir ve yasaklara da uyulması gerekir.** Çünkü Peygambere itaat eden, Allâh'a itaat etmiş olur. (4/80). **Hadis:** 'Kim bana itaat ederse, Allâh'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allâh'a isyan etmiş olur.' (Buhâri, Ahkâm, 1; İ. KARAGÖZ 5/165)

'Şâyet yüz çevirirseniz bilin ki o, kendisine yükletilenden, siz de kendinize yükletilenden sorumlusunuz.' Sizler eğer ona itaatten yüz çevirecek olursanız, ona bir zararınız olmaz, ancak kendinize zarar vermiş olursunuz. Çünkü Rasûlullah (s)'in üzerinde Allâh'ın kendisine yüklediğinden başka bir sorumluluk, ona teklif ettiği risâleti yerine getirmekten başka bir görev yoktur. O bunu yerine getirecek olursa, sorumluluğunu, yükümlülüğünü yerine getirmiş olur. Size gelince; size düşen ise verilen buyrukları kabul ile karşılamak, gereğince amel etmektir. (S. HAVVÂ, 10/125)

'Peygambere düşen apaçık (âyetler ve mûcizeler ile birlikte olduğundan dolayı açık – seçik, net**) tebliğden başkası değildir.'** Yâni ona düşen, tebliğde bulunmaktan ibârettir. Sizin kabûlünüzden dolayı onun bir menfaati yoktur; yüz çevirmenizin de ona bir zararı olmaz. (S. HAVVÂ, 10/125)

24/55-57 İNANANLAR İÇİN HÜKÜMRANLIK

55. (Ey müminler!**) Allah, sizden îman edip de sâlih amel işleyenlere vaadetti ki: Kendilerinden öncekileri (**kâfirlerin yerine**) hükümran kıldığı gibi, elbette onları da (**dinlerini ve kitaplarını tahrif edenlerin yerine**) yeryüzünde hükümran yapacak (**devlet-hilâfet verecek**), onlar için beğendiği dinlerini (İslâm'ı) mutlaka kendileri için iktidar yapıp sağlam temellere oturtacak ve korkularının ardından onları kesinlikle tam bir güvene erdirecektir. (**Çünkü onlar**) hiçbir şeyi bana ortak koşmadan kulluk ederler. Artık kim bundan sonra nankörlük ederse işte onlar, yoldan çıkan (fâsık)ların ta kendileridir. [krş. 8/26; 14/14; 21/105]**

56. (Ey müminler!) **Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber'e itaat edin ki merhamet edilesiniz.**

57. (Ey Peygamberim!) **Sakın ha, o inkâr edenlerin, yeryüzünde (**Allâh'ı**) âciz bırakan (**kimse**)ler olduklarını zannetme! Onların varacağı yer ateştir. O ne kötü bir dönüş yeridir!**

55-57.(55).**'Allah, içinizden îman edip sâlih amel işleyenlere vaad etti ki; onlardan öncekileri nasıl halîfe kıldı ise, onları da yeryüzüne hâlîfe kılacak.'** Allah, îman edenlere küfre karşı İslâm'ı muzaffer kılacağını onları yeryüzünün mîrasçıları yapacağını, daha önce dînini gereğince omuzlayıp yüklenen kimseleri **hâlîfe kıldığı** gibi, kendilerini de hâlîfe kılacağını, beğenip seçtiği dinleri olan

İslâm'ı sağlamlaştıracak, güçlendirecek şekilde **iktidar yapacağını** ve hepsine **güvenlik vereceğini,** daha önce üzerinde bulundukları **korkuyu gidereceğini** vâdetmektedir. Şânı Yüce Allah, bu vaadini yerine getirmiştir. (S. HAVVÂ, 10/126)

Bu **vaadler** çok geçmeden **gerçekleşmiştir.** Müslümanların Mekkeli müşriklerle yaptığı **Hudeybiye Antlaşmasın**dan itibaren güven ortamı oluşmuş, düşman ve savaş tehlikesi azalmıştır. **Mekkenin fethi**nden sonra **Müslümanlar Arabistan bölgesine** bütünüyle **hâkim olmuşlardır**. İlerleyen yıllarda ve asırlarda Müslümanlar, güçlü devletler ve medeniyetler kurmuşlar, dünyanın birçok yerine hâkim olmuşlardır. Bunlar Hz. Muhammed (s)'in hak peygamber, Kur'ân'ın Allah sözü ve İslâm'ın hak din olduğunun açık kanıtıdır. (İ. KARAGÖZ 5/168)

Yüce Allah, daha önce İsrâiloğulları'nı küfür ehlinin yerine hâkim kıldığı gibi, **Müslümanları** da Mekke ve Medîne **müşriklerinin** ve **kitap ehlinin** yerine **hâkim kılmış** ve bu hâkimiyet, Abbasilerden Osmanlılara geçerek yüzyıllar boyu sürmüştür. Burada **amaç**, hiçbir baskıyla karşılaşmaksızın **Allâh'a ibâdet etmek** ve O'na hiçbir şeyi **ortak koşmamaktır**. Hz. Peygamberden sonra bu konuda bozgunculuğun **Hz. Ömer'in katledilmesi**yle başladığı nakledilir. (H. DÖNDÜREN, 2/572)

(Demek ki) **Başarıların sebebi**, müminlerin yalnızca **Allâh'a kulluk** ediyor olmaları ve O'na hiçbir şeyi **ortak koşmuyor olmaları**dır. Başarı ve zafere ulaştıktan sonra da yapacakları iş, yine Allâh'a kulluk etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Bu durumlarında bir değişiklik olduğunda kendilerine lütfedilen başarılar da değişecek, Allâh'ın nîmetlerine nankörlük edenler gâlibiyetlerini kaybedeceklerdir. (Ö. ÇELİK, 3/540)

Tefsir kitaplarında, bu âyetin yorumlandığı yerde, belgelendirilmiş olarak Ebü'l Aliye'den nakledilen şu değerlendirme, söz konusu ruh hâlini yansıtmaktadır; Hz. Peygamber ve ashâbı Mekke'de, savaş emri olmadan, **on yıl kadar korku içinde** ve gizli olarak hâlkı, Allâh'ın birliğine, îmâna ve yalnızca O'na kul olmaya dâvet ettiler. Sonra **Medîne'ye hicret** izni gelince, oraya göç ettiler, arkasından savaş emri geldi, orada korku çekerek, gece gündüz **silâhlı olarak** sabırla beklediler. Bu günlerin sonlarına doğru, bir sahâbi Hz. Peygambere sordu: 'Ey Allâh'ın Rasulü! Devamlı korku ve tehlike içinde mi yaşayacağız, silâhı bırakıp güvenlik ve **huzur içinde yaşayacağımız** bir **gün gelmeyecek mi**?' Allah Rasûlü şu cevâbı verdi: 'İçinizden bir kimsenin, silâh taşımadan, elbisesine bürünerek, kalabalıklar arasında rahatça oturacağı günlere kavuşmak için çok değil, biraz daha sabredeceksiniz.' Bu sözün üzerinden çok zaman geçmeden tefsir ettiğimiz âyet vahyedildi. (KUR'AN YOLU, 4/92, 93)

Bu Yüce Allah'tan Rasûlüne (s) bir vaadidir. O ümmeti **yeryüzünün hâlîfeleri** yâni insanların önderleri, yöneticileri, onların başındaki idârecileri olacaklar, onlar sâyesinde ülkeler salâh bulacaktır. Korkularından sonra, onlara güvenlik verecek ve onlar arasında hükmedeceklerdir. Şânı Yüce Allah, gerçekten bunu yerine getirmiştir. Hamd ve şükrümüz O'nadır. O (s) vefat etmeden **Mekke**, **Hayber**, **Bahreyn** ve Arap yarımadasının diğer bölgeleri ile **Yemen** bölgesinin tamâmı **fethedilmişti**. Hecer ateşperestlerinden ve Şam'ın (Sûriye) bâzı bölgelerinden **cizye** aldı. (İbn kesir'den, S. HAVVÂ, 10/138)

Hadis: Rasûl-i Ekrem (s) şöyle buyurur: Allâh'a gerçekten îman eden ve sâlih amellerde bulunan bu ümmeti: Allah katında yüce mertebe kazanmak, dînini yaşamak, düşmanlarına karşı Allah'tan yardım görmek ve yeryüzünde güç sâhibi olmakla müjdele. Kim âhiret amelini dünyâ için yaparsa, onun âhirette hiçbir nasibi yoktur. (Ahmed b. Hanbel Müsned 5/134'den, Ö. ÇELİK, 3/540)

‘Allâh’ı âciz bırakacaklarını zannetme’ Allah dilediğini yapar, yapmak istediğine kimse engel olamaz. Yüce Allah, kâfirleri dünyâda cezalandırmak isterse buna kimse engel olamaz. Âciz olmaması ve kimsenin O’nu âciz bırakamaması, **Allâh’ın selbi sıfatlarından biri**dir. (İ. KARAGÖZ 5/169, 170)

24/58-60 ÇOCUKLAR DA YATAK ODASINA İZİNSİZ GİREMEZ

58. Ey îman edenler! (Köle ve hizmetçi olarak**) ellerinizin sâhip olduğu kimseler ve sizden olup da henüz bulûğa ermemiş (**küçük**)ler, şu üç vakitte (**odanıza girmek isterlerse**) sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğleyin (**istirahat için**) elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra. (**Çünkü bunlar**) sizin üstünüzün açılabileceği üç (**mahremiyet**) vaktidir. Bunlardan başka (**zamanlarda girmelerinde**) size de, onlara da bir günah yoktur. (**Onlar, hizmet için**) yanınızda dolaşabilir, birbirinizin yanında olabilirsiniz. Allah size âyetleri bu şekilde açıklar. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sâhibidir.**

59. Çocuklarınız bülûğ çağına ulaştıkları zaman, kendilerinden önceki (büyük**)lerin izin istedikleri gibi, onlar da (**yatak odasına girmek için**) izin istesinler. Allah size âyetlerini bu şekilde açıklar. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sâhibidir.**

60. Âdetten kesilmiş (doğurganlık vasfını kaybetmiş**), evlilik ümit ve arzusu kalmamış (**ihtiyar**) kadınlara gelince: Ziynet ve ziynet sayılan yerlerini göstermeyerek, (**süslenip bir çekiciliğe başvurmayarak**) dışarıda giydikleri elbiselerini giymemelerinde kendileri için bir günah yoktur. Ama sakınmaları (**ve örtünmeleri**) kendileri için daha hayırlıdır. Allah (**her şeyi**) işitendir, bilendir. [**krş. 24/31]**

58-60.(58).**’Ey îman edenler! Ellerinizin altında bulunanlar (**yâni köleler ve**) sizden henüz erginliğe ermemiş olanlar (**yâni hür olup ta erginlik yaşına varmamış çocuklar, gece ve gündüz boyunca**) sizden üç defa izin istesinler.’ (**S. HAVVÂ**, 10/146)**

Yukarıdaki **istiynas,** yâni yukarıdaki fark ettirme emri hür ve erginlik çağına erenler hakkında idi. Buradaki **izin isteme** ise, el altındaki **köle** ve **câriyelerle**, henüz erginliğe ermiş olmayan **hür çocuklar** yâni sabiler hakkındadır. Bir de bunlarınki her defâsında değil, **‘üç kere’** yâni üç vakitteki **(1)** birincisi **‘sabah namazından önce’**, çünkü yataktan kalkıp giyinmek zamanıdır, **(2)** ikincisi **‘ve öğle sıcağında elbisenizi soyunduğunuz sırada’** ki kaylûle, yâni gündüz uykusu vakti, **(3)** üçüncüsü **‘ve yatsı namazından sonra’** yatmak için soyunulduğu zamandır. **‘ki sizin için üç avret vaktidir.’** Örtünmenizin ihlâl edilmiş olduğu, eksikli bulunduğunuz üç gedik vaktinizdir. (ELMALILI, 6/39, 40)

Bülûğ çağına ulaşmış çocuklar ise, artık yetişkinler gibi her girdiklerinde izin istemeleri gerekir. **Bülûğ çağı,** erkeklerde ihtilâm görmek, kızlarda ise aybaşı görmekle başlar. Bunlarda gecikme olması durumunda ise Ebû Hanife’ye göre kızlarda on yedi, erkeklerde on sekiz yaşın dolması gerekir. Müctehitlerin çoğuna göre ise, on beş yaşına girilmesiyle bülûğ çağı başlamış olur. (Ö. ÇELİK, 3/543)

‘Bu vakitlerin dışında size de, onlara da bir sorumluluk yoktur.’ Artık bu üç vaktin dışında ne sizin için, ne de sözü geçen kimseler için izin istemeksizin girmekte bir günah yoktur. (S. HAVVÂ, 10/146)

‘Birbirinizin yanına girip çıkarsınız.’ Yâni birbirinize karışmaya, girip çıkmaya, sizin de onların da ihtiyâcı vardır. Onlar size hizmet etmek için yanınıza girer; siz de hizmet gördürmek için yanlarına

gidersiniz. Şâyet her vakitte izin verilmek için kesin bir emir verilmiş olsaydı, bu bir zorluğa sebep olurdu. Zorluk ise şeriatte nas ile kaldırılmıştır. (S. HAVVÂ, 10/146)

Oysa günümüzde psikoloji biliminin ilerleme kaydetmesinden sonra **psikologlar** küçük yaşta **çocukların** gördüğü bâzı sahnelerin, onların tüm **hayatlarını etkilediğini,** tedâvisi güç, psikolojik ve sinirsel **hastalıklara** yakalanmalarına **neden** olduğunu söylemektedirler. İşte her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Yüce Allah müminleri bu edep kuralları ile eğitirken; sinirleri sağlam, **içi huzurlu,** duyguları **edepli,** kalpleri **arınmış,** düşünceleri kötülüklerden uzak bir ümmet oluşturmak istiyor. (S. KUTUB, 7/506)

(59).**'Sizden olan çocuklar da erginlik çağına girdiklerinde izin istesinler, nitekim kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi.'** Yâni kendilerinden önde bulunan siz büyüklerinin onların odalarına girmek için geçen **'Ey îman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip, ev hâlkına selâm vermeden girmeyin.'** (Nûr, 24/27) âyeti gereğince her zaman geldiğini fark ettirip, selâm vererek izin istemeniz gerekli olduğu gibi, onlar da yalnız üç vakitte değil, **her zaman** yanınıza gireceklerinde **izin istesin**ler. (ELMALILI, 6/40)

(60).**'Evlenme beklentisi kalmayan yaşlanıp oturmuş kadınlara zinetlerini açığa vurmamak şartıyla (**yâni ziynetlerini göstermeksizin saç, boyun, bacak ve buna benzer gizli ziynet yerlerini de açmaksızın, S. HAVVÂ, 10/147) **) dış örtülerini bırakmalarında** sakınca **yoktur.'** Yâni hayız ve nifastan kesilmiş kadınlar yukarıda geçen **'Başörtülerini yakalarının üzerine (**kadar**) örtsünler, ziynetlerini teşhir etmesinler.'** (Nûr, 24/31) emri gereğince gizlemeleri gereken ziynetlerden hiç birini göstermemek şartıyla üzerlerindeki **çarşaf, ferâce** gibi dış elbiselerini bırakıp yalnız başörtüsüyle çıksalar, bir sakınca yoktur, günah olmaz. Fakat kadının kendisini süsleyip sokağa çıkması gençler için günah olduğu gibi, ihtiyarlar için de günahtır. Süslenmeleri günah değil, **süsle yabancı erkeklere çıkmaları günah**tır. (ELMALILI, 6/40)

İbn Mes'ud (r)'a göre **'dış giysiyi bırakmak'**tan maksat, **cilbab** (baş örtüsü dışında, bedeni bütün olarak örten dış giysi' veya **ridâ** (bedenin üst kısmını örten ceket, kaban gibi örtü) dır. Ebû Sâlih ise; 'Bu durumdaki kadın, yabancı erkeğin yanında **cilbâbını çıkarıp** başörtüsü ve normal elbise ile durabilir' demiştir. (Kurtubi'den, H. DÖNDÜREN, 2/573)

Abdullah b. Abbas (r) çıkarılabileceği bildirilen giysinin **'cilbab'** olduğunu söylemiştir. Ayrıca 31'nci âyette başörtü, **'humur'** kelimesi ile ifâde edilmiştir. Bu âyette **'humur' değil, elbisenin giyilmeyebileceği** bildirilmiştir. Dolayısıyla yaşlı kadınların giysileri, gençlere göre biraz hafif olabilir. Yâni **evde giydiği giysi ile dışarı çıkabilir,** çünkü **yaşlı kadınlar**ın cinsel câzibeleri kalmamıştır. Ancak, **başlarını örtmeleri gerekir.** Vücutlarını ve diğer uzuvlarını da açamazlar. **'.. ziynet yerlerini açmaksızın'** ifâdesi bunun delilidir. (İ. KARAGÖZ 5/176)

24/61 EVLERE GİRDİĞİNİZ ZAMAN SELÂM VERİNİZ

61. (Evlere izinsiz girmede**,** ihtiyaçları olan yemeği yemede**) görme özürlüye, topala ve hastaya bir günah olmadığı gibi, size de; (**kendi**) evlerinizden yâhut babalarınızın evlerinden yâhut annelerinizin evlerinden yâhut erkek kardeşlerinizin evlerinden yâhut kız kardeşlerinizin evlerinden yâhut amcalarınızın evlerinden yâhut hâlalarınızın evlerinden yâhut dayılarınızın evlerinden yâhut teyzelerinizin evlerinden yâhut anahtarlarına sâhip ol(**up çalış**)tığınız (**evler**)den yâhut dostlarınız(**ın evlerin**)den yemenizde bir günah yoktur. (**Güven ve meşrû ölçüler dâhilinde**) birarada/toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere**

girdiğiniz zaman, Allah tarafından bereket ve güzel bir sağlık (dileği**) olarak, kendi (**ev hâlkınıza**,** kimse yoksa kendi kendi**)nize selâm verin. Allah, size âyetleri böylece açıklıyor ki düşünüp anlayasınız.**

61-61. 'Kör için bir sorumluluk yoktur. Topal için de bir sorumluluk yoktur. Hastaya da bir sorumluluk yoktur.' İslâm âmâ (kör), topal ve hasta olanları başta cihad olmak üzere güç yetiremeyecekleri pek çok **yükümlülükten muaf** tutmuş, onlar için daha özel hükümler koymuştur. (bk. Tevbe, 9/91-92; Feth, 48/17, Ö. ÇELİK, 3/544)

Savaşa çıkan Müslümanlar, evlerinin anahtarlarını veya hazinelerini **kör, topal** veya **hasta** olup da savaşa katılamayanlara emânet eder ve bunlardan (yemek) **yemelerine izin** verirlerdi. Ancak buna rağmen onlar, Nisâ sûresi 4/29. âyeti dikkate alarak, bunda sakınca görüp yemezlerdi. İbn Abbas'a göre, âyet bunun üzerine inmiş ve Nisâ 4/29'un istisnâlarını belirlemiştir. (Kurtubi'den, H. DÖNDÜREN, 2/573)

Bu âyette sayılan **hısım ve yakınların evlerinde** herkes kendi arasında yiyebileceği gibi, **topluca yemeğe** de dikkat çekilmiştir. Hattâ bunun daha **bereketli** olduğu vurgulanmıştır. **Hadis:** Toplu yiyiniz, parçalanmayınız. Çünkü bereket toplulukla birliktedir. (İbn Mâce, H. DÖNDÜREN, 2/573)

Kendi evlerinizden kasıt, çocukların evleridir. Çünkü kişinin çocuğu, kendisinden bir parçadır; çocuğu da kendisi hükmündedir. Bu bakımdan âyet-i kerîmede çocuklar yahut da eşlerin evleri ayrıca zikredilmemiştir; zîrâ eşler bir tek can gibidir. Hanımın evi ile kocanın evi arasında fark yoktur. (S. HAVVÂ, 10/148)

Anahtarları elinde bulunan: İbn Abbas'a göre; **işçi**, **çoban**, **bekçi** gibi kişiler, çalışma yerlerindeki bağ, bahçe ve çiftliğin ürününden **yiyebilir**, hayvanın sütünden **içebilir**. Ancak, mal sâhibinin özel izni olmadan dışa götüremez, kendisi için biriktiremez. (H. DÖNDÜREN, 2/573)

'veya dostlarınızın evlerinde' Dost ve akrabalarınızın evlerinde hoşlanmamazlık etmeyeceğini bildiğiniz takdirde, yemenizde bir mahzur / sakınca yoktur. (İbn Kesir'den) Katâde der ki: Arkadaşının evine girdiğin takdirde onun izni olmaksızın yemende bir sakınca yoktur.' (S. HAVVÂ, 10/149)

'Evlere girdiğiniz zaman, kendinize Allah katından bereket, sağlık ve güzellik dileyerek selâm verin.' İnsan olan eve girildiğinde 'es selâmü aleyküm ve rahmetullah' boş eve girildiğinde ise, 'es selâmü aleynâ ve alâ ibadillâhissâlihîn' (Bize ve Allâh'ın sâlih kullarının üzerine selâm olsun' denir. İbn Abbas, mescide girişte de bu şekilde selâm verilmesini tavsiye etmiştir. (Kurtubi'den, H. DÖNDÜREN, 2/573)

Burada doğru olan ilgili cümleyi (**'Evlere girerken kendinize selâm verin'**) genel mânâsı itibâriyle yorumlamaktır. Çünkü söz konusu ifâde de tahsisi gerektirecek herhangi bir belirti mevcut değildir. Bu yüzden bir mümin ister kendi evine, ister başkasına âit bir eve, ister mescide girsin, mutlaka orada bulunanlara **selâm vermeli**dir. Hattâ **boş bir eve** girmiş olsa bile yine oraya da selâm vermesi gerekmektedir. Zîrâ söz konusu mekânda herhangi bir insan mevcut olmasa da **melekler bulunmakta**dır. (M. DEMİRCİ, 2/416)

'.. eve girdiğiniz zaman selâm verin' emri, **bağlayıcı**dır. Dolayısıyla her Müslümanın bu emre uyarak, kendi evine veya bir Müslümanın evine veya işyerine veya bir meclise girdiği zaman orada bulunanlara**selâm vermesi gerekir.** Hadis: Peygamberimi (s) sahâbeden Enes b. Mâlik (r)'e şöyle

buyurmuştur: ‘Ey Enes! Kendi âilenin yanına girdiğin zaman onlara **selâm ver** ki, sana ve ev halkına bereket olsun.’ (Tirmizi İstîzan 150; İ. KARAGÖZ 5/181)

24/62 İZİNSİZ GİTMEK YOK!

62. Gerçek mü’minler ancak, Allâh’a ve Rasûlü’ne (tam**) inananlar ve o (**elçi**) ile berâber topluca (**veya topluma âit**) bir iş için bulundukları zaman, ondan izin alıncaya kadar (**ayrılıp**) gitmeyenlerdir. (**Rasûlüm**!) Doğrusu senden izin isteyenler, Allâh’a ve Rasûlü’ne gerçek anlamda inanan kimselerdir. Öyle ise, bâzı işleri için senden izin istedikleri zaman, onlardan dilediğine izin ver ve onlar için Allah’tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. [**bk**. 9/43-45]**

62-62 ‘Müminler ancak Allâh’a ve Rasûlüne îman edenler ve Peygamberle birlikte bir işe karar vermek için toplandıklarında ondan izin isteyip ayrılıncaya kadar ayrılıp gitmeyenlerdir.’ Yâni cihad, savaş stratejisini belirlemek, Allah yolunda Cuma ve bayram namazları dâhil her türlü toplantı için insanların bir araya geldiği hâllerde, Allâh’ın Rasûlünden **izin istemeksizin gitmeyenler**dir; gerçek müminler. (S. HAVVÂ, 10/152, 153)

‘Gerçekten senden izin isteyenler, işte onlar Allâh’a ve Rasûlüne inananlardır.’ Ayrıca bunda bir başka husus daha ifâde edilmiştir ki; **izin istemek** âdetâ Allâh’a ve Rasûlüne îmânın tasdik edici bir özelliği veya sadâkatin bir ölçüsü olarak ifâde edilmiştir. (S. HAVVÂ, 10/153)

‘Birtakım işleri için senden izin isterlerse, içlerinden dilediğine izin ver. Ve Allah’tan onların bağışlanmalarını dile.’ İzin isteyenlere mağfiret istenmesinden söz edilmesi, **efdal olan** hiçbir şekilde **izin istememenin olduğu**nun delîlidir. Nesefi der ki: ‘İlim adamları şöyle demiştir: İnsanların kendilerini yöneten mümin **yöneticilerine**, **din** ve **ilimde ileri giden kimselere** karşı da böyle davranmaları gerekir. Onları desteklemeli ve **izinleri olmaksızın** yanlarından **ayrılmamalıdırlar**. (S. HAVVÂ, 10/153)

Yâni, geçerli bir mâzeret durumunda bile izin verip vermemek, Hz. Peygambere veya Hz. Peygamberden sonraki hâlîfeye kalmıştır. Eğer o ortak neden ve çıkarı bireyin **kişisel mâzeretinden** daha önemli görürse, **izin vermeyebilir** ve bir müminin de buna gönülden râzı olması gerekir. (MEVDÛDİ, 3/507)

Bu âyet-i kerîmeler**, Müslümanların toplanma** â**dâbı**ndan birisini vurgulamaktadır. O da herhangi bir iş için toplanmış olmaları hâlinde hayâtı süresince Rasûlullah (s)’in **izni olmaksızın kimsenin çıkmak** hakkına **sâhip olmadığıdır**. Eğer Rasûlullah (s) huzurda değil yâhut ta vefâtından sonra ise, onların başının izni olmadıkça çıkmamak gerekir. (..) Bunlar aynı zamanda Peygamber (s)’in mîrasçıları olan ve Müslümanların başında şer’an **emir konumunda** bulunan kimselere karşı da uyulması gereken edeplerdendir. (S. HAVVÂ, 10/155)

Hz. Peygamberin çağrısıyla gerçekleşen bâzı toplantılarda **münâfıklar,** birbirlerini siper ederek görünmeden sıvışıp gidiyorlar, böylece hem **toplantıyı sabote ediyor,** hem de rahatsız oldukları bir ortamda bulunmaktan kurtuluyorlardı. Âyette, **‘müminler ancak … izin almadan çekip gitmeyenlerdir.’** Kısmı, genel olarak mümini tanımlamak için değil, târihi vâkıaya bağlı olarak müminlerin münâfıklardan bir farkını daha ortaya koymak içindir. (KUR’AN YOLU, 4/102, 103)

24/63-64 HZ. PEYGAMBERİ BİRBİRİNİZİ ÇAĞIRIR GİBİ ÇAĞIRMAYIN

63. (Ey müminler!) **Peygamber'in (**sizi**) çağırmasını, birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın (**hemen koşun**). Allah, sizden birbirinin arkasına saklanarak sıvışıp gidenleri kesinlikle bilir. (**Peygamber'in**) emrine aykırı davrananlar, kendi (**baş**)larına bir belâ gelmesinden veya kendilerine acıklı bir azâbın çarpmasından sakınsınlar.**

64. (Ey insanlar!) **İyi bilin ki göklerde ve yerde olanlar, şüphesiz Allâh'ındır. O sizin ne (**îman, inkâr, nifak**) üzerinde olduğunuzu bilir, kendi (**huzûru**)na döndürül(**üp götürül**)dükleri gün, onlara yaptıkları şeyleri haber verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.**

63-64.(63).**'Peygamberin çağırmasını' (**yâni O'nun itikat ve amel konusunda size olan emir ve dâvetini**) 'aranızda her hangi birinizin diğerini çağrısıyla bir tutmayın.'** Abdullah b. Abbas'a göre bu âyette yer alan **'.. Rasûlün çağrısı..'** ifâdesi, Hz. Peygamber'in çağrısı anlamına gelmektedir. Buna göre söz konusu âyet onun çağrısına karşı gelmekten insanları sakındırmaktadır. Çünkü Allah elçisinin çağrısı, **uyulmaması durumunda cezâ**yı gerektirmektedir. (Taberi) (..) Söz konusu âyet bizden, Hz. Peygamber'in her çağrısına hemen uymamızı, bu konuda aslâ bir gevşeklik ve umursamazlık içinde hareket etmememizi istemektedir. Çünkü Kur'ân'a göre **Hz. Peygamber'in çağrısına uymak** ve ona **itaat etmek, Allâh'ın emrine icâbet** ve itaat etmek **gibidir**. (Nisâ 4/80) Böyle olunca Hz. Peygamber'in çağrısına uymamak ve ona itaat etmemek, ilâhi çağrıya kulak vermemekanlamına gelmektedir. (M. DEMİRCİ, 2/417, 418)

Yâni yüz çevirme, icâbette gevşek davranma ve izinsiz ayrılmayı câiz görme bakımından birinizin birinize olan dâvetine kıyas etmeyin. Çünkü O'nun **dâvetine icâbette** acele etmek **vâcip**tir. **İzinsiz geri dönmek ise haram**dır. (İ. H. BURSEVİ, 13/481, 482)

Yâhut Peygamber'i (s) çağırırken kendi aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi (ismiyle) **çağırmayın**. "**Yâ Rasûlâllah**!" diye nâzikçe çağırın, anarken de saygıyla anın ve ismi anılınca **salâvat** getirin. [bk. 49/1-3](H. T. FEYİZLİ, 1/358)

Hadis: Dahhâk, İbn Abbas'tan rivâyetle dedi ki: Ashâb-ı Kiram: **Ey Muhammed,** Ey Ebû'l Kâsım derlerdi. Aziz ve Celil olan Allah, Peygamber (s)'ini ululama maksadıyla bu şekilde seslenmelerini yasaklamış ve 'Ey Allâh'ın peygamberi, ey Allâh'ın Rasûlü, deyiniz diye emretmiştir. (S. HAVVÂ, 10/156)

'İçinizden sıvışıp gidenleri şüphesiz ki Allah bilir.' Rivâyete göre Rasûlullah (sav)in Cuma günleri okuduğu **hutbe**, **münâfıklara ağır** geliyordu. Böylece onlar, ashab-ı kiramın arkasına gizlenerek, izin almaksızın çekip gidiyorlardı. Yine onlar, savaşta da saftan çıkıp sıvışarak gidiyorlardı. Yine onlar Allâh'ın Rasûlünden, kitâbından ve onun hatırlatmasından **sıvışıp kaçıyorlardı.** (Ö. ÇELİK, 3/549)

'O'nun buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belâ gelmesinden veya can yakıcı bir azâba uğramaktan sakınsınlar.' Dünyâda başlarına gelecek **fitne**den maksat; **öldürülmek**, çeşitli sıkıntılara mâruz kalmak, başlarına **zâlim idârecilerin** musallat olması, Efendimiz'e karşı gelmenin uğursuzluğu sebebiyle **kalplerin mühürlenmesi** gibi feci durumlardır. Bu izahlara göre Allah Rasûlü (s)'in emrine uymanın **farz**, ona karşı gelmenin ise **haram** olduğu anlaşılmaktadır. (Ö. ÇELİK, 3/549)

Hadis: ‘Kim bir iş yapar ve o iş üzerinde bir emrimiz yoksa o reddedilir.’ (Müslim Akdiye 18; İ. KARAGÖZ 5/185)

Yüce Allah, her insan için **iki melek** görevlendirmiştir. Bu melekler, insanların bütün yaptıklarını, **yapması gerektiği hâlde yapmadıklarını** kayıt altına almaktadır. Âhirette, amellerin kayıt edildiği **amel defteri**nde insan herşeyi yazılıolarak bulacak ve görecektir. (18/49, 99/6-7). Bu âyete göre de yüce Allah, insanların iyi veya kötü bütün yaptıklarını haber verecektir. (İ. KARAGÖZ 5/186)

25 / Furkan Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 77 âyettir. 68-70. âyetlerin Medîne döneminde indiği rivâyet edilir. İsmini birinci âyette geçen aynı kelimeden almıştır. Furkân, "hakkı bâtıldan ayıran" demektir ve aynı zamanda Kur'ân'ın bir adıdır. (H. T. FEYİZLİ, 1/358)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

25/1-6 ÂLEMLERE UYARICI OLSUN DİYE ALLAH FURKÂN'I İNDİRDİ

1. Âlemleri (insanlar ve cinleri**) uyarsın diye kulu (**Muhammed'**)e Furkân'ı (**Kur'ân'ı**) indiren (**Allâh'**)ın şânı yücedir (**hayır ve bereketi çoktur**). [**bk**. 17/1; 18/1-4]**

2. O (Allah**) ki göklerin ve yerin mülkü ve hâkimiyeti O'nundur. O, hiç çocuk edinmemiştir. Mülkünde ve hükümranlığında O'nun hiçbir ortağı yoktur. O, her şeyi yaratmış, (**özelliklerini**,** miktârını ve mukadderâtını**) bir ölçüye göre takdir etmiştir.**

3. (Müşrikler**) O'ndan başka birtakım ilâhlar edindiler, oysa onlar hiçbir şey yaratamazlar, zâten kendileri yaratılmışlardır. Onlar ne kendilerine gelen bir zarar(**ı savuşturabilir**) ne de kendilerine bir fayda sağlayabilirler. Onlar, öldürmeye, yaşatmaya ve ölüleri (**âhiret hayâtı için**) diriltip kaldırmaya muktedir değildirler.**

4, 5. Kâfirler: "Bu (Kur'ân**) onun uydurduğu** (düzmece) **bir yalandan başkası değildir; başka bir topluluk (**olan Yahûdi ve hıristiyanlar**) da ona yardım etti." dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz (**yalan**) uydurdular. 5. "(**Bu âyetler**) evvelkilerin masallarıdır. Onları (**peygamber bir başkasına**) yazdırmıştır. Sabah akşam onlar kendisine (**ezberlemesi için**) okunmaktadır." dediler. [**krş**. 16/24]**

6. (Ey Peygamberim! Müşriklere) **De ki: "Onu, göklerin ve yerin sır(**la**)rını bilen (**Allah**) indirdi. (**Çünkü**) O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."** [**bk**. 6/59; 14/38]

1-6. (1).**'Furkan'ı kuluna âlemleri uyarmak üzere indiren Allâh'ın şânı ne yücedir!'** Tebâreke, 'Teâlâ' gibi (..) Allah'tan başkasına isnat edilmez. Türetilmesinde **'bereket'** maddelerinin bu mânâ ile açık bir ilişkisi vardır. **Bereket** ise, bir şeyde ilâhi hayrın devamlı ve kararlı olmasıdır ki, 'suyun havuzda birikip yükselerek durması' anlamından alınmıştır. İlâhi hayrın bulunduğu şeye **mübârek** denilir. (ELMALILI, 6/46)

'**Allâh'ın şânı ne yücedir'** buyruğunun mânâsı; **hayrı artıp** durmakta, çoğalmakta veya herşeyden fazla bulunmaktadır. O, sıfat ve fiillerinde yüce ve münezzehtir. Bu kelime, bir ululama kelimesi olup, yalnızca Allah için kullanılır. (S. HAVVÂ, 10/171)

'Furkân'ı indiren' Furkan, Kur'ân-ı Kerîm'in isimlerinden biridir. Mânâsı: 'Hakla bâtılı, doğruyla eğriyi, helâlle haramı birbirinden ayıran' demektir. Bu mânâsıyla **Furkan,** peygamberlere gelen ilâhi vahiylerin ortak vasfıdır. (bk. Enbiyâ, 21/48; Ö. ÇELİK, 3/554)

‘âlemleri uyarmak üzere’ Allâh’ın Rasûlü, insanlarıyla, cinleriyle bütün âlemlere bir inzar edici yâni korkutucudur. Bu her şeyi açıklayan azim, Mübin ve büyük bir Furkan kıldığı bu muhkem kitabı, onun üzerine indirmesinin sebebi, dünyânın neresinde olursa olsun, ister yerleşik, ister göçebe olsun, herkese elçi olarak gönderilmiş olmak özelliğini ona kazandırmaktır. (S. HAVVÂ, 10/171)

(2).**’Göklerin ve yerin mutlak mülk ve egemenliği O’nundur.’** Gerek gökler ve gerek yer ve gerek bunlardaki yukarı ve aşağı bütün şeylerden mülk, yâni tam tasarruf yetkisi, yaratmak, yok etmek, yaşatmak, öldürmek, gerektiği şekilde dilediği gibi buyruk ve yasaklarıyla **egemen olmak,** saltanat, şehinşahlık hep O’nun, yalnız O’nundur. Başkasına bağımlı olmadığı gibi, ortaklığı da yok(tur). (ELMALILI, 6/52)

‘..çocuk edinmemiştir.’ Yahûdilerle hıristiyanların Hz. Uzeyr ile, Hz. Mesih hakkında ileri sürdükleri gibi, O’nun çocukları yoktur. Müşriklerin ileri sürdükleri gibi, **‘Mülk ve egemenlikte ortağı yoktur.’** Karanlık ve aydınlık, Yezdan ve Ehrimen şeklinde iki tanrının varlığını kabul eden Mecûsiler de mülkte ortağı olduğunu ileri süren müşriklerdendir. (S. HAVVÂ, 10/171, 172)

Allâh’ın mülkünde ve hükümranlığında ortağı yoktur: Âlemde var olan herşeyin mâliki ve kâinâtın yegâne yöneticisi yüce Allah’tır. Yüce Allâh’ın ilâh, mâlik, yönetici, yaratcı ve mabut oluşunda hiçbir **ortağı yok**tur. (18/26) **‘Eğer göklerde ve yerde Allah’tan başka tanrılar olsaydı, her ikisi de mutlaka fesâda uğrardı. Muhakkak ki, Arş’ın sâhibi Allah, insanların nitelendirdikleri şeylerden münezzehtir.’** (21/22, 23/91, 17/42, 43; İ. KARAGÖZ 5/189)

‘Herşeyi yaratmış ve bir ölçüye göre takdir buyurmuştur.’ ‘Herşey’ , kükçük büyük, canlı cansız, yerde ve göklerdeki bütün varlıkları belirtir. **‘yaratmak’,** yüce Allâh’ın sıfatlarından biridir. Yaratıcı olmayan, ilâh olamaz. Allah’tan başka hiçbir yaratıcı yoktur. Yegâne yaratıcı yüce Allah’tır. Allah dışındaki her varlık yaratılmıştır. (İ. KARAGÖZ 5/190)

‘.. onu takdir etti’ cümlesindeki **‘onu’** ile maksat, **‘herşey’**dir. **Takdir etmek,** varlıklara şekil, biçim, özellik ve yetenek vermek, yaşama ve çalışma düzeni belirlemek demektir. Yüce Allah, bütün **varlıkları bir amaca yönelik** olarak **mükemmel** bir şekilde (27/88, 55/1-13) var etmiş, her birine görevini ve özelliğini bildirmiş, varlık âlemine deüişmez bir düzen kurmuştur. **Bu düzen hiç değişmeden ve aksamadan** devam etmektedir. (21/22, 67/3, 4; İ. KARAGÖZ 5/190)

Yüce Allah, bu koca evrendeki her varlık biriminin hacmini, biçimini, fonksiyonunu, işini, zamânını, yerini, diğer varlıklarla uyumlu ilişkisini düzenlemiştir. (S. KUTUB, 7/524)

Gerçeğine erişilmez bir takdir ile her birine bir sınır ve ölçü belirleyerek hikmetine göre, dilediği gibi hepsini bütün sonuçlarıyla hazırladı. O’nun için güçlük yok, her şey bütün mukadderâtı ile O’nun kudret eli altında, kul, yaratılmış olup, hepsini dilediği gibi kullanır, böylece **herşeyin** bir **sınır** ve **ölçüsü var** ki, onu aslâ aşamaz. O’nun kudretine ise sınır ve son yok, bundan dolayı hiçbir şey, yaratılmış olma sınırını aşıp ta O’na ortak olmaya güç yetiremez. (..) (ELMALILI, 6/52)

Allah kâinatta herşeyi yaratmakla kalmamış**,** aynı zamanda herşeye biçim, **şekil**, potansiyel **güç**, **nitelik**, **süre**, gelişme **sınır** ve **miktarı** ve daha pek çok şeyler vermiştir. Sonra, kendine ayrılan alanda fonksiyonunu yerine getirebilmesi için de **rızık** ve **araçlar yaratmıştır**. (MEVDÛDİ, 3/513)

A Cressy Morrison’dan: İnsanın dehşete düşmesini gerektiren hâllerden birisi de tabiat düzeninin **bu kadar üstün bir hassâsiyetle düzenlenmiş olmasıdır.** Çünkü eğer yer kabuğunun kalınlığı şimdiki hâlinden birkaç ayak (feet) kadar daha kalın olsaydı, karbondioksit oksijeni emer ve bitkilerin hayat bulmasına imkân kalmazdı.

Hava tabakasının kalınlığı, ikinin gerek duyacağı, mikropları öldürmeye elverişli, vitaminleri üretebilecek ve insanlara da zarar vermeyecek şekilde, kimyevi etkiye sâhip ışınların geçebilmesi için **gerekli olan miktar** ne kadarsa aynen o da o kadardır. Bu ışıkların insana zararlı olması ise, ancak kişinin kendisini gereğinden daha uzun bir süre bu ışıklara mâruz bırakması hâlinde söz konusu olur. Zaman boyunca ve büyük çoğunluğu zehirli olan yeryüzünden çıkan gazlara rağmen hava yine gerçekte hiç kirlenmeksizin kalmakta, **insanın var olması için gerekli oranları değişmemektedir.** Şu muazzam denge tekerleğini, işte hayâtın, gıdânın, yağmurun, mûtedil iklimin, bitkilerin ve sonuçta bizzat insanın kendisinin hayat kaynağını teşkil eden dünyâyı kuşatmış bu **suyun geniş kütlesi** teşkil etmektedir.

Bir başka bölümde şöyle demektedir: eğer havada bulunan **oksijen mikdârı yüzde 21 yerine** meselâ yüzde 50 veya daha fazla olmuş olsaydı, dünyâda bulunan yanabilecek bütün maddeler **yanmak tehlikesiyle mâruz** kalırdı. O kadar ki herhangi bir ağaca isâbet eden ilk yıldırım kıvılcımı kesinlikle bir ormanı âdetâ patlama noktasına gelecek şekilde ateşe verirdi. Eğer havada bulunan oksijen oranı yüzde 10 veya daha az miktâra düşecek olsa, o takdirde belki de hayat çağlar boyunca buna kendisine adapte edebilirdi; fakat böyle bir durumda insanın alışageldiği – meselâ ateş gibi – **medeniyetin birçok unsurundan mahrum** kalabilirdi.

Haşerelerin insan gibi **akciğerleri yoktur.** Onlar birtakım borular aracılığı ile teneffüs yaparlar. Haşereler gelişip büyüdükleri takdirde bu borular hacminin büyümesi oranına uygun bir şekilde ona ayak uyduramaz. Bu bakımdan kesinlikle **birkaç inçten daha uzun hiçbir haşere bulunamaz.** Ve çok azı müstesnâ boyları uzamaz. Haşereler teneffüs organlarının oluşumu ve teneffüs şekli sebebi ile büyük hacimli haşerenin varlığı mümkün değildir. Haşerelerin bu oranda gelişmesi, onların bütün olumsuz ilerlemelerini dizginlemiş, **bütün dünyâya egemen olmasını engellemiştir**. Şâyet bu tabii dizgin bulunmamış olsaydı, yeryüzünde insanın var olmasına imkân kalmazdı. Fıtri hâliyle kalmış ve iriliği itibâri ile **aslana yakın** veya öyle bir **hacimde eşek arısı** ile karşılaşmış olduğunuzu düşünün!

İşte her geçen gün insan ilmi yaratmadaki hayret verici takdirinin bir kısmını**, kâinattaki hassas idâresinin bir parçasını keşfedebiliyor**. Ve böylelikle insan, yüce Allâh'ın kuluna indirmiş olduğu Furkân'ında yer alan; **'her şeyi yaratmış ve bir ölçeğe göre takdir buyurmuştur.'** (Âyet 2) buyruğunun mânâlarından bir mikdârını idrak edebiliyor. (S. KUTUB, 7/524-527'den, S. HAVVÂ, 10/172, 173, 175)

(3).**'Kâfirler) O'nu bırakıp (**Allah'tan başka**) bir şey yaratamayan aksine kendileri yaratılmış olan (**ulûhiyet / ilâhlık, mülk ve egemenlik, yaratmak ve kudret itibâriyle eşsiz olanı bir kenara bırakarak; âciz, hiçbir şey yaratmaya gücü yetmeyen, aksine kendileri yaratilân**) 've kendilerine fayda veya zarar veremeyen, öldürmeye, diriltmeye ve ölümden sonra tekrar hayat vermeye gücü yetmeyen şeylere ibâdet ediyorlar.'** (S. HAVVÂ, 10/172)

'ilâhlar': Kelimeler son derece kapsamlı olup, ister Allâh'ın yarattığı melekler, cinler, peygamberler, velîler, güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, ırmaklar, hayvanlar vs. olsun, isterse insan yapısı **taştan putlar** olsun, müşriklerin tapındığı **tüm sahte tanrıla**rı içine almaktadır. (MEVDÛDİ, 3/514)

(4).**'Kâfir olanlar dediler ki…'** Kureyşliler bu sözleri söylemişti. Her kâfir, özellikle **çağımızda müsteşrik** ve misyonerlerin bu konuda zâlimce düşünüş ve felsefe üretenlerin büyük çoğunluğu da böyle söylemektedir. **'Bu Kur'ân ancak onun bir uydurmasıdır.'** Onun tarafından uydurulmuş bir yalandır. **'ve ona bu hususta bir başka topluluk da yardım etmiştir.'** Yâni o Kur'ân-ı Kerîm'i derleyip toparlamak için başkalarının da yardımını almıştır. Misyoner ve müsteşrikler, - kendi iddialarınca - Muhammed (s)'in yardımını aldığı bu Kur'ân'ın kaynaklarına dâir – birçok eserler

yazmışlardır. Böylece her çağda kâfirlerin mantıki yapılarının aynı olduğunu görüyoruz. (S. HAVVÂ, 10/179, 180)

‘Onlar haksız ve asılsız söz uydurdular.’ Onlar haksızlık yapmışlardır. Çünkü **Rûmi asıllı** ve Arap olmayan birisi, Arap olan bir peygambere Arapça olan bir söz **telkin etmiştir**, demektedirler. Ve bu söz (Yâni Kur’ân) fesâhati ile bütün Arap fasihlerini acze düşürmüştür. Veya onların zulümleri, hakîkate karşı gerçek olmayan iddiâlarda bulunmaları sebebiyledir. (S. HAVVÂ, 10/180)

(Dikkat edecek olursak**)** Peygamberlik; insanlar tümüyle kâfir olduktan sonra başlamıştır. Peygamberlerin sonuncusu ise, **insanlar tümüyle kâfir olduktan sonra** risâlet ile şereflenmiştir. Peygamberliğin sona ermesinin hikmetlerinden birisi de şudur: Artık insanlık, bir daha baştan sona kâfir olacak noktaya gerisin geri dönmeyecektir. Çünkü **Hadîs-i Şerif**te şöyle buyurulmaktadır: ‘Benim ümmetimden **hak üzere muzaffer** bir **kesim** sürekli **var** olacaktır. Onlara muhâlefet eden ve onları yardımsız bırakanın onlara zararı olmayacaktır. Bu, Allâh’ın emri gelene kadar böyle kalacaktır.’ (S. HAVVÂ, 10/183)

Diğer taraftan, uyarı ve müjde fonksiyonunu icrâ eden **Kur’ân-ı Kerîm,** Kıyâmetin kopacağı ana kadar her türlü etkiye karşı **koruma altında**dır. Bu bakımdan **yeni** bir **peygamberin gönderilmesine ihtiyaç yoktur**. İhtiyaç yenilemeyedir. Bunu ise bu ümmetin arasından çıkacak Allâh’ın gerçek dostları ile ilim adamları yapacaktır: ‘Allah her asrın başında bu ümmete dîninin emrini **yenileyecek kimse**yi gönderecektir.’ (S. HAVVÂ, 10/183, 184)

(5).**’Yine dediler ki, öncekilerin masallarıdır, başkalarından alıp yazmıştır. Sabah akşam kendisine okunmaktadır.’** İbn Kesir’den: ‘Onların söyledikleri bu sözler, bayağı yalan ve iftirâ olduğundan dolayı tutarsız ve bâtıl olduğunu herkes bilir. Çünkü tevâtüren ve zorunlu olarak bilinen şudur ki; Muhammed **Rasûlullah** (s), ne ömrünün başında, ne de sonunda hiçbir şekilde **yazı yazmamıştır**. O doğduğu andan, Allah tarafından peygamber olarak gönderildiği zamâna kadar kırk yıllık bir süre onlar arasında yetişti. Onlar nereye girip çıktığını, doğruluğunu, nezihliğini, güvenilir bir kimse olduğunu, yalan ve günahtan kaçındığını ve diğer âdi ahlâk ve huylardan uzaklığını biliyorlardı. O kadar ki onlar; küçüklüğünde, peygamber olarak gönderildiği zamana kadar da onu (güvenilir manasına gelen) **el Emin** diye çağırıyorlardı. Çünkü onun ne kadar doğru ve **sözlerinde** ne kadar **samîmi** ve **sâdık** olduğunu biliyorlardı. Allah onu Kur’ân-ı Kerîm ile şereflendirince, ona düşmanlık etmeye başladılar ve aklı başında herkesin kesinlikle bunlardan uzak olduğu bu sözlerle ona **iftirâda** bulundular. Ona iftirâ edecekleri zaman da neler söyleyeceklerinde bir türlü karar kılamadılar, şaşırıp durdular. Kimi zaman: ‘O bir **sihirbazdır’** derken, kimi zaman: **‘şâirdir’**, bir başka sefer: **‘delidir’**, bir başka sefer de: **‘yalancıdır’** demeye koyuldular. (S. HAVVÂ, 10/181)

(6).**’De ki: Onu (**yâni bu Kur’ân’ı**) göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir.’** Bu Kur’ân-ı Kerîm’i indiren, gökler ve yerin gizli bütün sırlarını yine göklerde ve yerde bulunan her türlü gizlilikleri bilendir. Kur’ân-ı Kerîm nâzil olduğu dönemlerde âdeten Muhammed (s)’in ve başkalarının bilmesine imkân olmayan bir takım ilim ve sırları da ihtiva etmiştir / içermiştir. (S. HAVVÂ, 10/180)

6’ncı âyette, putperestlerin iddiâları reddedilirken, **‘Onu, göklerin ve yerin sırlarını bilen Allah indirdi’** buyurulması, şu gerçeğe işâret etmektedir: Kur’ân, Allâh’ın yardımı olmadan hiçbir insanın, kendi beşeri yetenekleriyle ulaşamayacağı zenginlikte **sırlar**, **gayb** âlemine ilişkin **bilgiler**, **kurallar** ve **gerçekler** içermektedir. Dolayısıyla **Kur’ân’ın** insan değil, **Allâh’ın sözü** olduğunu kanıtlayan delil yine Kur’ân’ın kendisidir, onun içeriğidir. (KUR’AN YOLU, 4/110)

‘Şüphesiz ki O, Gafûr ve Rahîm olandır.’ Yâni Gafûr ve Rahîm olduğundan dolayıdır ki, inat ve kibirleri ile birlikte azap edilmeyi hak etmiş olmalarına rağmen, onlara **mühlet vermekte**, çabucak

onları azaplandırmamaktadır. (..) Tevbe edenin tevbesini Allah kabul eder. Çünkü bunlar peygamberleri yalanlamalarına, günahkârlıklarına, asılsız iddiâlarına, küfür ve ithamlarına, Rasûlullah (s) ve bu Kur'ân-ı Kerîm hakkında bütün söylediklerine rağmen **onları tevbe etmeye,** içinde bulundukları durumlardan vaz geçip, İslâm ve hidâyete yönelmeye dâvet etmektedir.' (S. HAVVÂ, 10/180, 181)

25/7-10 BAK NE BİÇİM TEMSİLLER GETİRDİLER

7, 8. (Müşrikler**) dediler ki: "Bu nasıl peygamberdir ki (**bizim gibi**) hem yiy(**ip içiy**)or, hem de çarşı (**pazar**)larda geziyor? Ona, kendisiyle berâber uyarıcı olacak bir melek indirilmeli değil miydi?" [**krş. 6/9; 17/90-95; 23/24] 8. "Yâhut ona (**gökten**) bir hazine verilmeli yâhut kendisinin içinden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi?" (**Hâsılı**,) o zâlimler (**mü'minlere karşı da**): "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz." dediler.**

9. (Rasûlüm!**) Bak, seninle ilgili nasıl misâller getirdiler de (**böylelikle**) saptılar. Artık onlar hiçbir (**doğru**) yol bulamazlar.**

10. (Ey Peygamberim!) **O (**Allah**) öyle yücedir ki dilerse sana, bu (**söyledikleri**)nden daha hayırlısını, alt tarafından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar.**

7-10.(7).**'Ve dediler ki: Bu nasıl bir peygamberdir ki… '** Ondan alay olsun diye 'peygamber' diye söz ediyorlar. Âdetâ kendisinin peygamber olduğunu ileri süren bu kişiye ne oluyor ki, bizim gibi **'Yemek yiyor'** biz ona muhtaç olduğumuz gibi, o da yemeye muhtaç oluyor, **'pazarlarda dolaşıyor'**; kazanmak veya ticâret yapmak maksadıyla oralara gidip geliyor. **'Ona berâberinde uyarıcı olmak üzere bir melek indirilseydi yâ!'** Niçin ona Allah tarafından bir melek indirilip iddiâsında doğru olduğuna dâir ona şâhitlik etmesin? (S. HAVVÂ, 10/184)

(8).**'Yâhut kendisine bir hazîne verilseydi'** o hazîneden harcamalarını yapsaydı **'veya ondan yiyeceği bir bahçesi olsaydı yâ'** Bu bahçe de nereye giderse, onunla birlikte gitseydi. **'O zâlimler dediler ki:'** Bu şuna delildir: Onların bütün teklifleri ve sözleri zulüm türündendir. **'Siz büyülenmiş'** bunun sonucunda da delirmiş **'bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.'** (S. HAVVÂ, 10/184)

Müşrikler, aslında **alay maksadı** taşıyan bu sözleriyle, Hz. Muhammed'in sıradan insanlarda görülen özellikleriyle peygamber olamayacağını iddiâ ediyor; kendisine inanmaları için yanında bu tür **beşeri özellikler taşımayan** bir **melek** bulunması ve Rasûlullâh'ın sürdürdüğü uyarıcılık görevini bu meleğin üstlenmesi gerektiğini veya genellikle yoksulluğun hüküm sürdüğü Mekke şartlarında, kendilerinden farklı olarak Rasûlullâh'ın krallar gibi **özel hazînelere,** mülklere sâhip olması gerektiğini savunuyor; bunların hiç biri yokken peygamberlik dâvâsında bulunmasının ancak **büyü yapılmış** birinin **saçmalıkları** olduğunu ileri sürüyorlardı. (KUR'AN YOLU, 4/110)

Mekkeli **müşrikler**, eğer bir melek indirilseydi, kendisine bir hazîne verilseydi ve ürünlerinden yiyip içebileceği bir bahçesi olsaydı, Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanacaklarını söylemek istemişlerdir. Bu **söylemlerinde samîmi değillerdi.** Bir melek indirilseydi, bir hazîne verilseydi ve bir bahçesi olsaydı yine îman etmezlerdi. Yüce Allah, isteseydi bunları da yapabilirdi, yapmadı; Çünkü müşriklerin niyetlerini ve amaçlarını çok iyi biliyordu. (İ. KARAGÖZ 5/194, 195)

Onlara verilen bu cevaplar **üç aşama** hâlindedir: **(1)** Birinci aşama 9-10'ncu âyetler, **(2)** ikinci aşama 11-19'ncu âyetler, **(3)** üçüncü aşama 20'nci âyet(te cevaplandırılmıştır) (S. HAVVÂ, 10/184)

(10).**'O (**Allah**) öyle yücedir ki dilerse sana, bu (**söyledikleri**)nden daha hayırlısını, alt tarafından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar.'** İbn Kesir'den: Süfyân es Sevri, Habib b. Ebi Sâbit'ten, o Hayseme'den rivâyetle dedi ki: Dilersen sana senden önce hiçbir peygambere vermediğimiz ve senden sonra da hiç kimseye vermeyeceğimiz şekilde yeryüzünün hazinelerini ve anahtarlarını veririz ve bunlar Allah katındaki mükâfatlarından da bir şey eksiltmeyecektir. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Hepsini bana âhirette toplayıp biriktirin.' Bunun üzerine Yüce Allah, **'Dilerse sana bunlardan daha iyi ve içlerinden ırmaklar akan cennetler verebilen sana köşkler kurabilen Allah'ın şânı ne yücedir'** buyruğunu indirdi. (S. HAVVÂ, 10/191)

25/11-16 İNKÂRCILARA CEHENNEM TAKVÂ SÂHİPLERİNE CENNET

11. Hâlbuki müşrikler (kıyâmet**) saati(**ni**) de yalan saydılar. Biz de, o saati yalan sayanlara alevli bir ateş hazırladık.**

12. (O ateş,**) onları uzaktan gördüğünde, onun (**kendilerine**) öfkelenip kükreyişini ve uğultusunu işitirler.**

13. (Âhireti yalanlayanlar) **Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman, (**azâbın şiddetinden dolayı**) yok olmayı (**ölüp kurtulmayı**) dilerler.**

14. (Âhireti inkâr edenlere şöyle denir:) **Bugün, yok olmayı bir kez değil, birçok (**defa**) dileyin (**çünkü durmadan diriltilip yakılacaksınız**). [**krş**. 20/74; 52/16; 87/13]**

15. (Ey Peygamberim ! Müşriklere) **de ki: "Bu mu daha iyi, yoksa müttakîlere (**Allâh'ın emirlerine uygun yaşayan**,** karşı gelmekten sakınanlara**) vaadedilen sonsuzluk cenneti mi? Ki bu, onlara bir mükâfat ve varılacak yer ola(**rak bahşedile**)cektir."**

16. Onlar için orada istedikleri herşey ebedî olarak vardır. Bu, Rabbinin üzerine aldığı ve (yerine getirilmesini**) üstlendiği bir vaadidir.**

11-16. (11).**'Fakat müşrikler kıyâmet saatini de yalanladılar.'** İbn Kesir der ki: Onlar bu sözlerini ancak kıyâmet saatini yalanladıkları için söylemektedirler. Bu tekliflerini basiretleri açılsın ve doğru yolu bulsunlar diye yapmıyorlar. Aksine kıymet gününü yalanladıkları için bu gibi sözleri söylerler.' (S. HAVVÂ, 10/185)

Mekke müşriklerinin, Allâh'a ortak koşmanın yanında en büyük günahlarından biri de **kıyâmet ve âhiret hayâtını inkâr etmeleri**ydi. 11. Âyette onların, bu inkârın cezâsını âhirette cehennemin alevli ateşine atılarak çekecekleri bildirilmekte; devâmında ise buradaki **acınacak hâlleri**yle, özellikle o ateşin dehşetini daha uzaktan gördüklerinde hissedecekleri **pişmanlık duydukları ile ilgili sarsıcı tasvirler** yapılmaktadır. (KUR'AN YOLU, 4/113)

'.. Biz hazırladık' cümlesi, **cehennemin şu anda mevcut olduğu**nu ifâde eder. Kıyâmetin kopacağına ve âhiret hayâtına inamak, îman esaslarından biridir. Âhiret hayâtına îman etmeyen kimse, mümin ve Müslüman olamaz. (İ. KARAGÖZ 5/196)

(12).**'Bu ateş kendilerini uzak bir yerden görünce onun kaynayışını ve uğultusunu duyacaklardır.'** Cehennemin görmesi, mecaz anlam olabileceği gibi, gerçek görme de olabilir. Günümüzde gizli kameralarla bütün fabrika ve işyerlerinin gözetlenebildiği ve her yere sesin ulaştırıldığı düşünülürse, bu akıl dışı bir şey olmaz. Nitekim kimi âyetlerde **cehennemin konuştuğu** da vurgulanır. Âyet: **'O gün cehenneme 'Doldun mu?' deriz. O da: 'Daha var mı?' der.'** (Kâf, 50/39) **Hadis:** 'Ateş Rabbine şikâyet edip, 'Ey Rabbim! Bir bölümüm, bir bölümümü yedi' der. (Buhâri, Tirmizi, İbn. Mâce, H. DÖNDÜREN, 2/574)

Cehennem kâfirleri görünce, onları cezâlandırmaya olan şiddetli arzusu sebebiyle son derece **öfkelenecek,** kaynayacak ve müthiş bir **uğultu** çıkaracaktır. Onun bu hâlini, cehenneme atılacaklar hem görecek, hem de duyacaklardır. Âyet-i Kerîmede buyrulur: **'Kâfirler cehenneme atıldıklarında, onun kendilerini yutmak için homurtularla nasıl içine doğru nefes alıp, uğuldaya uğuldaya kaynadığını işitirler. Cehennem öfkesinden neredeyse çatlayacak!..'** (Mülk, 67/6-7, Ö. ÇELİK, 3/559)

(13).**'(**Âhireti inkâr edenler zincirlere vurulmuş**) elleri boyunlarında (**bağlanmış ve her bir kâfir ile birlikte bir şeytan zincire vurularak ayaklarına da zincirler geçirilmiş oldukları hâlde)**'o ateşin dar bir yerine atıldıkları zaman' (**Katâde dedi ki**:** Ebû Eyyûb'dan o Abdullah b. Amr'dan dedi ki: Darlığı itibariyle mızrağın enini andıracak kadar daracık bir yerde ve bu darlıkla birlikte zincirlere vurulmuş oldukları hâlde); **'yetiş ey ölüm! diye feryad ederler.' (**Yâni helâk olmayı dileyecekler. Ey ölüm, gel, yetiş işte senin geleceğin asıl zaman bu vakittir! derler. Fakat onlara şöyle denilecektir: **'Bugün bir kere ölmeyi değil, birçok kereler ölmeyi isteyin.'** (S. HAVVÂ, 10/186)

(16).**'Onlar için (1) orada (**cennette**) diledikleri her şey vardır.'** Zevk veren yiyecek, içecek, mesken, binek, manzara, eşler ve buna benzer hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hatırından geçmedik, istedikleri her türlü nîmetler vardır. (S. HAVVÂ, 10/186)

've orada (2) temelli kalacaklardır.' Kesintisi, sona ermesi, bitip tükenmesi söz konusu olmaksızın ebedi olarak orada kalırlar. **'Bu Rabbinin yerine getirilmesini üstlendiği bir vaadidir.'** Yâni yerine getirilmesi istenmiş veya istenmeye değer bir va'didir. Ya da müminler ve melekler duâlarında Rablarından bunu istemişlerdir. (S. HAVVÂ, 10/186)

'Rabbinin üstlendiği bir vaadidir.' Yüce Allah, hiçbir konuda ve hiçbir kimseye karşı **sorumlu değil**dir (21/23). Ancak Allah, vaadinden dönmez ve vaadini mutlaka yerine getirir. (22/47, 30/6). Âyetin bu cümlesi, Allâh'ın müttaki müminleri âhirette mutlaka cennete koyacağını ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 5/199)

Cennet nîmetlerini şöyle hülâsa etmek mümkündür: Hûriler, koltuk ve yataklar, neşe ve sevinçler, rahatlıklar, güzel nasipler, güzel kokular, başka güzellikler ve ihsanlar, yepyeni lütuflar, ziyadesiyle **ikramlar,** en lezzetli **içecekler,** muhabbetle tokuşturulan **şarap** dolu kadehler, gönül genişliği, hâl güzelliği, ünsiyetin kemâli, **neşe**nin devâmı, huzur ve mutluluğun tamâmı, elbiseler harir denen **ipek**ten, yataklar ve döşekler **sündüs** denen ince ipek ve **istebrak** denen kalın ipektendir. Nîmetlerin isimleri **dünyadaki isimler gibi,** fakat kendileri dünyâda alışılmış olandan bambaşka mâhiyet ve güzelliktedir. (Ö. ÇELİK, 3/560)

25/17-19 ŞU KULLARIMI SİZ Mİ SAPTIRDINIZ?

17. (Ey Peygamberim! Rabbin**) onları ve Allah'tan başka (**bağlanıp**) taptıklarını topladığı gün** (Kıyâmet günü)**: "Şu kullarımı (**emirlerimden**) siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yolu sapıttılar?" diye soracak.**

18. Derler ki: "Seni eksikliklerden tenzih ederiz. Senden başka dostlar edinmek bize yakışmaz. Fakat sen, onları ve babalarını öyle nîmet içinde yaşattın ki, (onlar azıtıp**) zikri (**Kur'ân ve hükümlerini**) unuttular ve yok olacak bir kavim oldular." [**bk**. 2/166-167; 18/52; 29/25; 46/5-6]**

19. (Allah şöyle der: Ey müşrikler!) **İşte söylediklerinizde (**kendilerine bağlanıp taptıklarınız da**) sizi yalancı çıkarmışlardır. (**Sizin kendi kendinize saptığınızı söylemektedirler**.) Artık ne (**azâbı**) çevirmeye ne de (**kendiniz için**) bir yardım bulmaya güç yetirebilirsiniz. Sizden kim zulmeder (**küfre/inkâra sapar**)sa, ona büyük bir azap tattırırız.**

17-19. (17).**'Onları ve Allah'tan başka taptıklarını bir araya toplayacağı gün;'** Mücâhid'in görüşüne göre taptıkları melekler, Mesih ve Uzeyr; bir diğer görüşe göre Allah'tan başka kendilerine ibâdet edilen herkesin öldükten sonra diriltilerek **'bir araya toplanacağı gün'** Aziz ve Celil olan Allah, **'Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?' der.'** (S. HAVVÂ, 10/187)

(18).**'Derler ki: Tenzih ederiz Seni! Senden başka velîler edinmek bize yaraşmaz.'** Senden başka herhangi bir kimseyi dost edinmemiz doğru ve uygun olmaz. Nasıl olur da onlar senden başka bizleri velî / dost edinirler? **'Ama Sen onlara ve babalarına nîmetler'** mal, evlât, uzun ömür ve azaptan uzak esenlikli bir hayat **'verdin de nihâyet onlar da Zikr'i unuttular.'** Allah'ın zikrini, O'na îmânı, Kur'ân'ı ve şeriatı unuttular. İbn Kesir der ki: Elçileri aracılığı ile kendilerine indirmiş olduğun, sana hiçbir kimseyi ortak koşmaksızın yalnızca sana **ibâdeti unuttular**.' Buna göre küfre düşmelerinin sebebi, nîmetlerin çokluğudur. Hâlbuki bu, onların şükretmelerine sebep teşkil etmeliydi. (S. HAVVÂ, 10/187)

(19).**'İşte sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar.'** Yâni, O gün şimdi doğru olduğuna inandığınız **dîninizin sahteliği** ortaya çıkacak ve kendi ellerinizle yaptığınız tanrılarınız da bu dînin bâtıl olduğunu ilân edeceklerdir. Onlardan hiç birisi sizden kendilerini tanrılaştırmanızı ve kendilerine tapınmanızı istememişti. Dolayısıyla, sizin adınıza şefaatta bulunmak yerine, **aleyhinizde şâhitlik** edeceklerdir. (MEVDÛDİ, 3/521)

'Artık üzerinizden azâbı çeviremez ve yardım da göremezsiniz.' Ey kâfirler, sizler başınıza gelen bu azâbı savamazsınız ve kendi kendinize yardımcı da olamazsınız. Bundan sonra da mükelleflere hitap edilerek şöyle buyurulmaktadır: **'Sizden zulmedenlere büyük bir azap tattıracağız.'** Burada **'zulüm**den kasıt, **şirk**tir. Çünkü zulüm, bir şeyi olması gerekenden başka bir yere koymaktır. Yaratılmışı yaratıcısının ortağı kılan bir kimse ise, elbette ki zulmetmiştir. Böyle zulmedenlere verilecek **büyük azap** ise cehennemde ebedi bırakılmaktır. (S. HAVVÂ, 10/188)

25/20-23 BİZİMLE KARŞILAŞMAYI UMMAYANLAR

20. (Ey Rasûlüm**!) Biz senden önceki peygamberleri başka (**türlü**) göndermedik. Onlar da mutlaka yiyip içer, çarşı (**pazar**)larda dolaşırlardı. Siz (**insanlar**)ı birbirinize (**durumlarınızın farklılığıyla**) bir imtihan (**konusu**) yaptık. (**Bakalım bu farklı durumlarınıza**) sabredecek misiniz? Rabbin (**her şeyi**) hakkıyla görendir. [**bk**. 12/109; 18/110; 21/8; 23/24]**

21. Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: "Bize melekler indirilmeli veya Rabbimizi görmeli değil miydik?" dediler. Gerçekten onlar, kendi kendilerine büyüklük tasladılar ve büyük bir azgınlıkla haddi aştılar. [bk**. 6/124; 15/7; 17/92]**

22. (Müşrikler) **Gün gelecek (**azap edecek**) melekleri görecekler. (**Bilsinler ki**) o gün, artık günahkârlara hiçbir müjde yoktur. (**Melekler**) onlara: "Size cennet de, sevinmek de yasak edilmiştir, yasak!" diyecekler. [**krş**. 6/93; 8/50; 15/8]**

23. (Kâfirlerin**) yaptıkları her bir işi ele alacağız ve onu dağılmış toz zerresi yapacağız. (**Çünkü îman olmaksızın hiçbir işin değeri yoktur**.)**

20-23. (20).**'Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı.'** Allâh'ın daha önceden göndermiş olduğu bütün peygamberler de aynı şekilde yemek yerlerdi ve **yemek** ile **gıdalanmak ihtiyacını** duyarlar, kazanç ve **ticâret maksadıyla** da **çarşılarda dolaşırlardı**. Bu durum onların hâllerine ve makamlarına aykırı değildir. Çünkü Yüce Allah, onlara üstün sözler, iyi ameller, göz kamaştırıcı hârika hâller, üstün deliller vermiştir. Ve bütün bunlar, doğru dürüst akla, sağlıklı basirete sâhip olan herkes tarafından Allah'tan alıp getirdiklerinin doğruluğuna dâir delil olarak görülüp kabul edilecek özelliklerdir. (S. HAVVÂ, 10/188)

Servet sâhibi Ebû Cehil ve benzerleri, Bilâl-i Habeşî (r) ve diğer **fakir mü'minleri** gördüklerinde birbirlerine, "Biz de müslüman olup bunlarla eşit mi olalım? Hattâ onlar önce müslüman oldukları için bizden üstün bile sayılır." diyerek alay ederler ve böylece îman etmezlerdi. İşte bu âyette yüce Allah, bu farklılığın bir **imtihan konusu olduğunu** bildirmektedir. (H. T. FEYİZLİ, 1/360)

Hadis: Müsned'de Rasûlullah (s)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmektedir: 'İsteseydim, dağlar benimle birlikte altın ve gümüş olarak yürütülürdü.' Sahih'de de şöyle denilmektedir: Peygamber (s) kral bir peygamber ile **Rasul bir kul** olmak arasında muhayyer kılındı da o, Rasul bir kul olmayı tercih etti. (S. HAVVÂ, 10/189)

'Sabreder misiniz diye sizi birbirinizle deneriz.' Yüce Allâh'ın hikmetini, tasarısını, plânını kavrayamayanlar bu yasaya itiraz edecekler; Yüce Allâh'a, O'nun hikmetine ve desteğine güvenenler bu **itirazlara** karşı **sabredecekler**; ilâhi çağrı yoluna devam edecek; insanlar aracılığı ile ve insan işi yöntemlerle kavga verecek, **yenecek** ve kararlı direnişçiler bu sınavdan **alınlarının akıyla** çıkacaklardır. (S. KUTUB, 7/538)

(Öte yandan) **işkencelerle** îmanlarını deneme ve ispatlamada Rasul ve izleyicileri için de kâfirler fitneydi. Çünkü yalnızca bu fitne (sınama- deneme)dir ki, gerçek **müminlerin münâfıklardan seçilmesini** sağlar. Bu yüzden, başlangıçta yalnızca **yoksul**, bîçâre fakat samîmi kişiler İslâm'a kucak açmışlardı. İşkence, zorluklar ve güçlükler yerine refah, servet ve ihtişam olmuş olsaydı, önce dünyâya tapanlar ve bencil kişiler İslâm'ı kabul ederlerdi. (MEVDÛDİ, 3/523)

(21).**'Bizimle karşılaşmayı ummayanlar…'** Bunlar kendilerinden daha önce söz edilmiş olup, âhirete îman etmeyen, Kur'ân'ın yalan olduğunu söyleyen, Rasûlullah (sa) ile ilgili olarak da onun şöyle şöyle olması gerekir diyen **kâfirler**dir. **'Bize melekler indirilmeli değil miydi?'** Niçin insan yerine melekler bizlere elçi olarak indirilmedi veya melekler bu insanın peygamberlik iddiâsına, risâlet iddiâsına şâhitlik etmek üzere gelmedi? **'Veya Rabbimizi görmeli değil miydik? Dediler.'** Açıktan açığa Rabbimizi görmeli, O da bize Rasûlünün peygamberliğini bildirmeli, ona uymayı da bize emretmeli değil miydi? (S. HAVVÂ, 10/192)

‘.. kendi içlerinde kibirlendiler’ cümlesi ile yüce Allah, **müşriklerin kibirlendikleri**ni, bu sebeple Hz. Muhammed (s)’in peygamber olduğunu kabul etmedikleri, meleklerin inmesini ve Allâh’ı görmeleri gerektiğini söylediler. Bu, **hakka karşı kibirlenme**nin bir sonucu idi. Hakka karşı, yâni Allâh’a, peygambere, Kur’ân’a ve dînî esaslara karşı kibirlenmek, **inkâr**dır. (İ. KARAGÖZ 5/206)

(22).**‘Melekleri görecekleri’** ölecekleri veya öldükten sonra diriltilecekleri **‘gün, işte o gün günahkârlara’** yâni kâfirlere **‘hiç müjde yoktur.’** Ve o zaman melekler kâfirlere **‘Müjde size yasaktır, yasak, derler.’** Sizin için müjde söz konusu değildir. Allah size müjdeyi haram kılmıştır. **Müjde** ancak müminleredir. Veya sizin kurtuluşa ermeniz kesinlikle yasak ve imkânsızdır. Sizin kurtuluşunuz engellenmiştir, demektir. (S. HAVVÂ, 10/193)

İsrâ Sûresinde geçtiği üzere müşrikler, Rasûlullah (s)’den birtakım mûcizeler talep etmişlerdi. Son olarak da: **‘Yâhut Allah ve meleklerini karşımıza getirmelisin, onlar da senin doğruluğuna şâhitlik etmelidir.’** (bk. İsrâ, 17/90-92) demişlerdi. Bu, onların kendilerini büyük görmelerinin ve azgınlıkta çok ileri gitmelerinin açık bir göstergesi idi. Çünkü dünyâ gözüyle ne melekleri ne de Allâh’ı görmek mümkündür. **Melekler** ancak, ya **ölüm ânında** veya **azâbın indirilmesi** sırasında görülebilirler. İşte kâfirler, talep ettikleri doğrultuda melekleri görecekler fakat bu görme onlar için hiç de hayırlı olmayacaktır. Ya ölürken görecekler veya kıyâmet günü ilâhi azâbın her taraftan kendilerini kuşattığı zaman görecekler; fakat o gün onlar için hiç de **müjdeli bir haber olmayacak**tır. Melekler müminleri cennetle müjdelerlerken (bk. Fussilet 41/30; Hadid 57/12) **ölüm** â**nında** kâfir ve müşrikleri canları çıkıncaya kadar **demirden tokmaklarla** dövecekler (bk. Enfâl 8/50; Muhammed 47/27); mahşer günü de onları yetmiş arşın uzunluğunda zincirlere vurup ellerini boyunlarına bağlayarak kızgın cehennem ateşine doğru sürükleyeceklerdir. (bk. İbrâhim 14/49; Hâkka 69/30-32) Bu esnâda melekler onlara: **‘Allâh’ın rahmeti size haram, haram!** diyecekler; onlar ise bir taraftan **‘N’olur yapmayın, acıyın bize!’** diye yalvaracaklar, bir taraftan da artık bütün ümit kapılarının kapandığını anlayarak, eyvahlar edecek, **‘Vah bize! Demek, dönüşü olmayacak şekilde ilâhi rahmetten kovulmuşuz’** diyerek pişmanlık ateşiyle yanacaklardır. (Ö. ÇELİK, 3/562, 563)

İslâm dînine göre – Hz. Peygamber hâriç – ne diğer peygamberler ne de sıradan insanlar dünyâda melekleri asli görüntüleriyle müşâhede etmişlerdir. Çünkü **melekler,** maddeden uzak **rûhâni varlıklar**dır. O yüzden duyuları sınırlı olan beşeri varlıklar, bu lâtif meleki varlıkları göremezler. Ancak onlardan **biri diğerinin düzeyine inerse,** işte o zaman **görüşme imkânı ortaya çıkabilir.** Yâni, ya melek beşer suretinde görünür yahut beşer meleki boyuta yükseltilirse, o durumda ancak müşâhede mümkün olabilir. İslâm âlimlerine göre Hz. Peygamber’le melek (Cebrâil) arasındaki ilişki her iki şekilde de ortaya çıkmıştır. O hâlde burada denilebilir ki, Hz. Peygamber dışında hiçbir **beşerin baş gözüyle meleği asli sûretinde** görmesi söz konusu **değil**dir. Bu müşâhede Allah Resûlü (sav)’nün dışındaki insanlar için ancak **ölüm ânında mümkün**dür. Çünkü o zaman **ruh gözü**ne engel teşkil eden perdeler ortadan kalkmaktadır. Böyle olunca, ölümle bir başka âleme kapı açılır açılmaz, insanlar melekleri karşılarında görüverirler. (..) Bu sûrenin 21’nci âyetine bakılırsa görülür ki, **putperest Araplar**, melekleri dünyâda baş gözüyle görmek istiyorlar; bunu da îman etmek için bir gerekçe olarak öne sürüyorlardı. Ancak Yüce Allah **îman etmeyeceklerini bidiği için** söz konusu inkârcılara **‘.. melekleri görecekleri gün’** buyurarak, bir anlamda ‘merak etmeyin zamânı gelince melekleri mutlaka göreceksiniz, fakat o zaman iş işten geçmiş olacaktır’ demiştir. (M. DEMİRCİ, 2/427, 428)

(23).**‘Yaptıkları her işi ele alır ve onu toz duman ederiz.’** Âyet-i Kerîme’de sözü geçen **‘el heba’: Toz’:** Güneş ışığının bir delikten içeriye sızması esnasında görülen zerreciklerdir, toza benzetilmiştir. Toz duman gibi darmadağın ederiz, demektir. (S. HAVVÂ, 10/193)

Âyet-i Kerîme, Yüce Allâh'ın hiçbir **kâfirden** hiçbir **ameli kabul etmeyeceğinin** delîlidir. Ancak bu onun kâfire iyiliklerine karşılık mükâfat vermeyeceği mânâsına gelmez; aksine dünyâda ona ya **servet vermek** ya **övülmesini sağlamak** sûretiyle mükâfatlandırır. Âhirette ise ancak müminlerin amelini kabul eder.' İbn Kesir'in söylediği gibi de bunun sebebi şudur: 'Bu ameller, kabul edilmelerinin şer'i sebebi olan amellerde **ihlâs** ve bu amellerde **Allâh'ın şeriatına tâbi olmak** özelliğine sâhip değildir. Allah için ihlâsla yapılmayan ve Allâh'ın râzı olduğu **şeriatına uygun olmayan** her bir **amel bâtıl**dır. (S. HAVVÂ, 10/194)

25/24-26 GERÇEK MÜLK (HÜKÜMRANLIK) ALLAH'INDIR

24. O gün cennet ehlinin kalacakları yer çok iyi ve dinlenecekleri yer çok güzeldir.

25. Kıyâmet günü gök, beyaz bulutlarla (veya beyaz bulutlar hâlinde**) parçalanacak ve melekler indirildikçe indirilecek. [**bk**. 2/210]**

26. İşte o gün gerçek hâkimiyet Rahmân'ındır. Kâfirler/inkârcılar için o, pek çetin bir gündür.

24-26.(24).**'O gün cennetliklerin kalacağı yer çok iyi, dinlenecekleri yer çok güzeldir.'** Cennette uyku yoktur. Ancak onların hûrilerle birlikte dinlenmeye çekilmeleri benzetme yolu ile (öğle vakti uykusuna çekilmek anlamına gelen bir kökten): **'mekıylâ'** kelimesi kullanılmıştır. Diğer taraftan cennetlikler bu mükâfatları, Allah tarafından kabul edilen amelleri sâyesinde elde etmişlerdir. (S. HAVVÂ, 10/194)

el Avfi Yüce Allâh'ın; **'O gün cennetliklerin kalacağı yer çok iyi, dinlenecekleri yer çok güzeldir.'** Buyruğu ile ilgili olarak İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivâyet etmektedir: Onlar cennetin köşklerinde dinleneceklerdir. Hesapları ise Rablerine bir defa arz edilerek görülmüştür. İşte bu kolay olan hesaptır ve bu, Yüce Allâh'ın şu buyruğuna benzemektedir: **'Kitabı sağ eline verilecek olana gelince, o kolay bir hesap ile hesâba çekilecek ve akrabâsına sevinçli dönecektir. (**el İnşikak 84/9; S. HAVVÂ, 10/199)

Hadis: Sahâbe-i Kiramdan Ebû Said el Hudri'nin şöyle dediği rivâyet edilir: Rasûlullah (s) **'Miktârı dünyâ senesiyle elli bin yıl uzunluğundaki bir günde'** (Meâric 70/4) âyetini okuyunca ben: 'O gün ne kadar da uzun!' dedim. Bunun üzerine Nebiyy-i Ekrem (s) şöyle buyurdu: 'Nefsim kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki; o gün **mümine** o kadar çok hafifletilecektir ki, dünyâda kılmış olduğu **bir farz namazdan** dahi **daha hafif** ve **çabuk** gelecektir. (Heysemi 10/337'den, Ö. ÇELİK, 3/563)

(25).**'Ve o gün gök beyaz bulutlar hâlinde parçalanacak'** Göğün bulutlar ile yarılacağı o günü hatırla. İbn Kesir der ki: 'Bu gözleri kamaştıracak şekilde büyük bir nûrun gölgeleridir. **'Melekler bölük bölük indirileceklerdir.'** Gök içinden çıkacak beyaz bulutlar ile açılıp yarılacak, bulutlar içerisinden de melekler inecek, Mahşerde bütün mahlûkâtı kuşatacaklardır. (S. HAVVÂ, 10/194, 195)

Kıyâmet olayının **gerçekleşmesini** anlatan bâzı âyetlerde göğün yarılıp, açılacağından ve orada kapılar oluşacağından söz edilmektedir (Nebe 78/19; İnşikak 84//1). Bu âyetlerin zâhiri ifâdelerinden anlaşıldığına göre **kıyâmet sırasında** evrenin kozmik düzeni bozulacak; **'O gün yer başka bir yere, gökler başka göklere dönüştürülecektir.'** (İbrâhim 14/48) Günümüzde bâzı bilim adamları kıyâmetin nasıl kopacağına dâir çeşitli senaryolar ileri sürüyorlarsa da bu hususta Kur'ân'ın verdiği bilgiler dışında açıklama getirme imkânımız yoktur. (KUR'AN YOLU, 4/119)

(26).**'Kıyâmet günü egemenlik Rahmân'ındır.'** Çünkü o gün, her türlü mülk zâil olacak, ancak O'nun egemenliği kalacaktır. O gün, **'kâfirler için yaman bir gündür.'** Oldukça şiddetli ve zorlu bir gün olacaktır. Müminler için o günün kolay olacağı mânâsı anlaşılmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/195)

İnsanlara verilen fâni ve izâfi hâkimiyetler, **mülk ve tasarruflar** kıyâmet günü son bulacak, hâkimiyet mutlak mânâda Allâh'a âit olacaktır. O gün sâdece O'nun hükmü ve karârı geçerli olacaktır. Diğer günlerin aksine artık o gün bütün hükümdarlar O'na boyun eğecek, bütün yüzler O'na dönecek ve bütün zorbalar O'nun huzûrunda zilletini kabul edecektir. (bk. Mümin 40/16, Ö. ÇELİK, 3/564)

Hadis: 'Allah Teâlâ, gökleri kıyâmet günü dürer, sonra onları sağ eliyle alır ve der ki: 'Ben Melik'im, **cebbarlar nerede**? Büyüklük taslayan **mütekebbirler nerede**?' Sonra sol eliyle arzı dürer ve: 'Ben Melik'im, cebbarlar, mütekebbirler nerede?' buyurur. (Müslim Münâfikin 24; Ebû Dâvud Sünnet 19, No: 4732'den, Ö. ÇELİK, 3/564)

'O gün kâfirler için pek çetin bir gündür.' Âhiret günü, kâfirler için çok zor ve sıkıntılıdır. Çünkü kâfirler âhirette üzülecekler, korkacaklar, yardımcı bulamayacaklar, dostları olmayacak, şefaat edenleri bulunmayacaktır. Cehenneme atılacaklar ve ateşte yakılma, diken ve zakkum yedirilme, kaynar su ve irin içirilme gibi birçok çeşit azâba mâruz kalacaklardır. (İ. KARAGÖZ 5/209)

25/27-31 KEŞKE FALANCAYI DOST EDİNMESEYDİM

27. Kıyâmet günü o (her inkârcı**) zâlim, ellerini ısırıp: "Keşke ben, peygamberle berâber kurtuluş yolunu tutsaydım." diyecek. [**bk**. 33/66-67]**

28. "Yazıklar olsun bana! Keşke falanı dost edinmeseydim."

29. "Andolsun ki bana o (Kur'ân**) gelmişken, beni zikirden (**Allâh'ı anmaktan ve Kur'ân'dan**) o saptırdı. Zâten şeytan, (**darlıkta**) insanı yalnız ve yardımcısız bırakandır."**

30. Peygamber (âhirette)**: "Yâ Rabbi! Benim kavmim bu Kur'ân'ı (**okumayı ve hükümlerine uymayı bırakıp hattâ menedip onu**) terkettiler" diyecek. [**bk**. 20/124-127; 41/26]**

31. (Rasûlüm**!** Sana olduğu gibi**) her peygambere aynı şekilde, (**onlara uymayan**) günahkârlardan bir düşman var ettik. Doğru yolu gösterici ve yardımcı olarak Rabbin sana yeter. [**bk**. 6/112-113]**

27-31. (27).**'Ve kıyâmet günü zâlim kimse** (müşrikler) **ellerini ısırarak 'Ne olurdu ben de peygamberle berâber bir yol tutsaydım, diyecektir.'** Elleri ısırmak ifâdesi, zâlimlerin mahşer günü duyacakları pişmanlığın büyüklüğünü göstermektedir. Bu bakımdan insan, dünyâda **kimleri dost edindiğine**, kimlerle birlikte bulunduğuna ve kimlerin izinden yürüdüğüne dikkat etmelidir. (Ö. ÇELİK, 3/565)

Hadis: Nebiyy-i Ekrem (sav)e 'Ey Allâh'ın Rasûlü! Kendileriyle oturup kalktıklarımızın en **hayırlıları** kimlerdir?' diye soruldu: Efendimiz şöyle buyurdu: 'Kendisini **gördüğünüz** vakit size **Allâh'ı hatırlatan**, konuşması ilminizi artıran, ameli de size âhireti hatırlatan kimsedir.' (Heysemi 10/226'den, Ö. ÇELİK, 3/565)

(28).**'Vay başıma gelene! Keşke filâncayı dost edinmeseydim.' (..)** Kur'ân'a göre asıl ayartıcı **şeytan**dır. Zîrâ o, daha başlangıçta Hz. Âdem'e secde etmeyi reddettikten sonra cennetten kovulup

lânetlenmiş (Araf 7/11-13; Hicr 15/33-34; İsrâ 17/61), bunun üzerine diriliş gününe kadar Allah'tan mühlet istemiş ve o mühleti aldıktan sonra da bütün insanlara kötülükleri, küfür ve günahları süsleyip güzel göstererek (Nahl 16/63), onları hak yoldan uzaklaştırmak için var gücüyle çalışmaya başlamıştır. Bundan dolayı Yüce Allah **şeytanın düşmanlığı**na, hîle ve aldatmacalarına karşı pekçok defa uyarmıştır. **'…Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır'** (Bakara 2/168). (..) Bakara 2/169; Fâtır 35/6; Nisâ 4/120 âyetleri, sözünü ettiğimiz uyarılardan bâzılarıdır. Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki **şeytan,** insanı Allâh'ın gösterdiği istikâmette yürümekten alıkoyacak her türlü hîle ve desîseye başvurmak suretiyle onu cennete götürecek sağlam kulpa sarılmaktan men etmeye çalışmaktadır. (M. DEMİRCİ, 2/429, 430)

(29).**'Andolsun ki beni, bana gelen Zikir'den (**Allah'ın zikrinden yâhut Kur'ân'dan veya îmandan**) o saptırdı. Zâten şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakır.'** Şeytan hak yolunda kişiye yardımcı olmaz, onu haktan alıkoyar. Bâtıl yolda kullanır, bâtıla çağırır. Yâni kendisini dost edinen kimseyi terketmek, **şeytan**ın âdetidir. (S. HAVVÂ, 10/196)

İşte bütün gerçeklerin apaçık ortaya çıkacağı **hesap günü**nde onlar, kendi kendilerine duydukları öfke ve pişmanlık duygularıyla **ellerini ısırarak** haktan sapmış olmanın acısını ve elemini yaşayacaklardır. Zîrâ dünyâda **görülmez şeytanların** ve şeytan tabiatındaki **kötü önderlerin,** kendilerine uyanlara âhirette verecekleri şey sâdece **'yapayalnız ve yardımcısız'** bırakılmaktır. Kur'ân dilinde bu acı âkıbetin adı '**hızlan'**dır. (KUR'AN YOLU, 4/120)

(30).**'Peygamber** (âhirette) **diyecek ki: Ey Rabbim doğrusu kavmim (**Kureyş ve Araplar**) bu Kur'ân'ı bırakmıştı'** (..) Taberi gibi bâzı müfessirler, konunun akışını dikkate alarak Hz. **Peygamber'in** bu **şikâyetini âhirette,** o büyük yargılama sırasında **dile getireceği**ni belirtmişlerdir. Ayrıca yine ifâdenin gelişinden anlaşıldığına göre, **onun şikâyetçi olduğu kesim**, bütün ümmeti, hattâ kendi dönemindeki bütün kavmi değil, bunlar içinden onun risâletini tanımayan, Kur'ân'ın çağrısına uymayı reddeden **putperestlerdir.** (KUR'AN YOLU, 4/121)

Mehcur tutmak, iki anlama gelir; **(1)** birisi: terk edip uzak durmak, onunla amel etmemektir. Zîrâ bir **Hadîs-i Şerif**te şöyle buyurulmuştur: 'Her kim de Kur'ân'ı öğrenir de Mushaf'ını (duvara) asar, ilgilenmez ve bakmazsa; kıyâmet günü gelir, yakasına sarılır 'Yâ Rab! Bu kulun beni mehcur tuttu (beni terk edip uzak kaldı, benimle amel etmedi) benimle arasında hüküm ver' der. (Âlûsi'den) **(2)** Diğer anlamı ise, hakkında saçma sapan konuştular, evvelkilerin uydurma masalları dediler, demektir. Peygamberin bu şekilde şikâyetini söylemek, büyük bir tehdittir. Çünkü **peygamberler**, kavmini **Allâh'a şikâyet** ettikleri zaman haklarında **azap çabuklaştırılmış** olur. (ELMALILI, 6/65)

Kur'ân'a îman etmemek, Kur'ân'ı Allah sözü değil, insan sözü olarak kabul etmek(dir). **Kur'ân'a îman etmek,** Allâh'ın kesin emridir. (4/136). Kur'ân'ı Allah sözü olarak kabul etmeyen kimse, **kâfir** olur. Ancak kâfir, Kur'an'da verilen bilgilere, emir ve yasaklara, ilke ve hükümlere itibar etmez, Kur'an hükümlerini terk eder, Kur'ân'ı küçümser ve alaya alır. (..) **Kur'ân'ı Allah sözü olarak kabul ettiği hâlde,** emir ve yasaklarına, helâl ve haramlarına, ilke ve hükümlerine uymamak, **Kur'ân'ı hayâta hâkim kılmamak,** Kur'ân'ı terk edip ondan uzak durmak, onunla amel etmemek, sâdece okuyup sevap kazanma kitabı hâline getirmektir. Bu kimseler mümindir, ancak farzlarını yapmadıkları, yasaklarından sakınmadıkları için **isyankâr, fâsık ve zâlim olur**lar. (İ. KARAGÖZ 5/212)

(31).**'Böylece Biz her peygambere suçlulardan bir düşman çıkardık. Doğruyu gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.'** Bütün peygamberler, kendi toplumlarının yaşayan inanç ve telâkkilerini, ahlâk ve topyekün hayat düzenini sorgulamışlar, eleştirmişler ve değiştirmek istemişler; bu da o toplumlarda **mevcut yapıdan memnun olan** özellikle bu yapı sâyesinde **servet** yığmış,

yüksek **mevki, itibar** ve **sosyal statü** kazanmış kesimleri rahatsız etmiş, bu rahatsızlık giderek düşmanlıklara dönüşmüştür. **'..her peygambere karşı, günaha batmış kimseler içinden bir düşman çıkardık.'** Cümlesiyle ifâde edilmesi, ilke olarak âlemde olup biten her şeyin ilâhi irâde ve yasalar çerçevesinde gerçekleştiği şeklindeki Kur'ân'ın hâkim yaklaşım ve üslûbunun bir yansımasıdır. (KUR'AN YOLU, 4/122)

Peygambere düşmanlık küfürdür. Âyete göre küfrün yaratıcısı Allah'tır. Allah şerri, şirki, küfrü, zulnü ve isyânı istemez. (39/7). Bunları isteyen insanlar, yaratan ise Allah'tır. Çünkü Allah'tan başkahiçbir yaratıcı yoktur. (35/3; İ. KARAGÖZ 5/214)

'Doğruyu gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.' Buyurularak müşriklerin bâtıl inançlar, yanlış fikirler, haksız iddialar ve bencil hesaplar üzerine kurulan **düşmanca girişimlerinin başarılı olamayacağı**, Allâh'ın yol gösterici, kurtarıcı desteği ve yardımıyla elçisini başarıya ulaştıracağı müjdelenmektedir. (KUR'AN YOLU, 4/122)

Demek ki Kur'ân'ın ve İslâm'ın hayâtına hâkim olmasına karşı mü'minlere kendi kavminden düşmanlık yapanlar da çıkacaktır. Fakat mü'minler, **bâtıla karşı** sürdürdükleri **mücâdeleye devam etmeli**, onlar karşısında ezilip büzülmemelidirler. Çünkü onların plânları boşa çıkacaktır. Hakk'a bağlanan mü'minlere, maddî ve mânevî yardım için Rabbi kâfîdir.) (H. T. FEYİZLİ, 1/361)

25/32-34 KALBİNE İYİCE YERLEŞTİRMEK İÇİN

32. İnkâr edenler: "Bu Kur'ân ona bir defâda topluca indirilmeli değil miydi?" dedi(ler**). Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye böyle (**peyderpey**) indirdik. Hem de onu tertîl üzere (**tâne tâne**) okuduk. [**bk**. 17/106]**

33. (Ey Peygamberim!) **Kâfirler sana bir temsil getirmeye görsünler, (**hemen o bâtıl karşılığında**) biz sana gerçeği ve en güzel yorumu getiririz.**

34. O (kabirlerden diriltilip) **yüzüstü (**sürünerek**) cehenneme toplananlar yok mu, onlar, yer bakımından çok kötü, yolca da en sapıktır.**

32-34. (32).**'O küfredenler dediler ki: Kur'ân ona bir kerede toptan indirilmeli değil miydi?'** Nesefi şöyle demektedir: Böyle bir itiraz anlamsız ve fuzûli sözler, haklı hiçbir gerekçesi olmayan boş tartışmalardır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in îcâzını kâfirlere karşı delil olarak göstermek açısından, toptan veya parça parça indirilmesi fark etmez. Böyle bir itiraz yersizdir. Çünkü en kısa sûrelerden bir tek sûrenin benzerini getirmeleri istenerek onlara meydan okunmuş, onlar da âcizliklerini açıkça ortaya koymuşlardır. (S. HAVVÂ, 10/207)

Kur'ân'a inanmamak için bahâneler üreten **müşriklerin** başka bir **iddiâsı** dile getirilmektedir. Aslında Kur'ân'ın hepsi birden indirilseydi, onlar yine inanmayacaklardı. Çünkü **amaçları gerçeği bulmak değil**, körü körüne bağlandıkları bâtıl inançlarını, **maddi ve sosyal çıkarlarını korumaktır**.(KUR'AN YOLU, 4/123)

'Biz onu, senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle azar azar indirir ve onu ağır ağır okuruz.' Kur'ân-ı Kerîm, gerçekleşen olaylara uygun olarak, gerek duyulan hükümlere göre 23 sene içerisinde, kısım kısım inmiştir. Bundan maksat, müminlerin kalplerine sebat vermektir. (S. HAVVÂ, 10/207)

Yüce Allah, (..) Peygamberine ve onun şahsında müminlere de **'Kur'ân'ı tertil üzere oku'** (73/4) diye emretmiştir. 'Kur'ân'ı tertil üzere okumak' Kur'ân'ı her harf, kelime ve mânâsının hakkını vererek, edâ ve sedâ ile **tecvid kurallarına uyarak,** güzel, düzgün ve kusursuz bir şekilde ağır ağır ve **tâne tâne okumak**tır. (İ. KARAGÖZ 5/215)

Bu kısa cümle, Kur'ân'ın neden **parça parça indirildiğini** şu şekilde açıklamaktadır: **(1)** Hz. Peygamber (s) onu **hâfızasına nakşetsin** ve yazılı olarak sunmaktan çok, kavmine ezberden okusun diye. **(2)** Mesaj ve öğretileri **zihinlerde** iyice **yer etsin**, kısım kısım, değişik zamanlarda, değişik üslûplarla okunulan âyetlerden yararlansınlar diye. **(3)** Târif ettiği **hayat biçimi** tam bir inanç ve kanaatle uygulansın diye. **(4)** Hak ile bâtıl arasındaki savaşta, **Peygamberin** (s) ve **izleyenlerinin** yürekleri iyice **cesâretlendirilsin** diye. (MEVDÛDİ, 3/527)

Kur'an hükümlerinin uygulanmasının sağlanması: Toptan indirilseydi, hükümlerine, emir ve yasaklarına uymak zor olurdu. Alışkanlıkları terk etmek kolay değildir. Namaz ve oruç gibi emirler, içki ve fâiz gibi yasaklar **zamâna yayılarak** inmişti. Meselâ beş vakit namaz, hicrette bir buçuk yıl önce, oruç hicretin ikinci yılında farz kılınmıştı. (..) Burada bize verilen mesaj; Bir şeyi **bölümlere ayırarak ve zamâna yayarak öğrenmek ve öğretmek gerekir,** (İ. KARAGÖZ 5/216, 217)

(33).**'Onlar sana bir misâl getirmeye görsünler; Biz de mutlakâ sana gerçeği ve en iyi açıklamayı getirmişizdir.'** İbn Kesir, 'misâl' in tefsiri ile ilgili olarak 'huccet ve şüphe demektir' demiştir. …. (Buna göre) Kur'ân-ı Kerîm'in kısım kısım indirilmesindeki şüphelerine karşılık onlara, **üç ayrı hikmet** ile cevap verilmiş bulunmaktadır: **(1) Birinci hikmet:** Karşı karşıya kaldıkları durumlar yönünde Allâh'ın Rasûlü'nün ve müminlerin **kalbine sebat** verilir. **(2) İkinci Hikmet:** Böylelikle Kur'ân-ı Kerîm, daha **derin boyutlarda** anlaşılır. **(3) Üçüncü Hikmet:** Kâfirlerin ortaya attıkları **şüphe** ve delillere tek tek karşı durulur. (S. HAVVÂ, 10/208)

(34).**'Yüzükoyun cehenneme (**sürülüp**) toplanacak olanlar; işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır.'** **Hadis:** Sahih hadiste Enes (r)'den gelen rivâyete göre adamın birisi: Ey Allâh'ın Rasûlü, kıyâmet gününde kâfir nasıl olur da yüzü üzere haşredilecektir? Diye sordu. Peygamber (s) şöyle buyurdu: 'Onu (dünyâda iken) iki ayağı üzerinde yürüten, Kıyâmet Günü de **yüz üstü yürütmeye kâdir**dir.' (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 10/235)

Hadis: 'Şüphesiz ki sizler yayalar, biniciler ve yüz üstü çekilenler olarak hasrolunursunuz.' (Tirmizi, Sıfatü'l Kıyâme 3; İ. KARAGÖZ 5/218)

25/35-40 İNSANLAR İÇİN BİR İBRET

35. Andolsun ki biz, Mûsâ'ya Kitab'ı verdik ve kardeşi Hârûn'u da berâberinde yardımcı yaptık.

36. (Mûsâ ve Hârûn'a Haydi**!) "Âyetlerimizi yalanlayan kavme gidin." dedik. (**Firavun ve hâlkı inkârda inat edince**) biz de onları (**suda**) batırıp yok ettik.**

37. Nuh kavmini de. (Onlar**) peygamberleri yalanladıkları zaman, biz onları (**tûfanda**) boğduk ve kendilerini insanlara bir ibret yaptık. Biz, zâlimlere (**dâimâ**) pek acıklı bir azap hazırladık. [**bk. **69/11-12]**

38. Âd'ı, Semûd'u, Res hâlkını ve bu arada birçok nesilleri de (yok ettik**).**

39. Her birine (öncekilerin uğradıkları azâba dâir**) misâller verdik. (**Fakat küfürde ısrar ettikleri için**) hepsini batırıp yerle bir ettik.**

40. (Ey Peygamberim!) **Andolsun onlar (**Kureyş müşrikleri ticâret için Şam'a giderlerken**,** önceleri halkına**) felâket yağdırılmış olan o memlekete (**yâni Lût kavminin Sodom şehrine sık sık**) uğramışlardı. (**Acaba**) onu (**ibret için**) görmüyorlar mıydı? Hayır! Onlar yeniden dirilmeyi ummuyorlar.**

35-40. (35).**'Andolsun ki, Biz Mûsâ'ya Kitabı (**Tevrât'ı**) verdik.'** Sen Rasuller arasında benzeri görülmemiş bir tip değilsin. Kur'ân-ı Kerîm'in senin üzerine indirilmiş olması da Allah tarafından indirilen kitaplar arasında benzeri olmayan bir olay değildir. **'Kardeşi Hârûn'u da onunla birlikte vezir yaptık.'** Onu destekleyici, ona yardımcı ve onu teyid edici bir peygamber olarak gönderdik; o da bir beşerdi. Mûsâ'nın yardımcısı da onların vehmettikleri gibi meleklerden değildi. Nesefi der ki: **'Vezirlik** nübüvvete aykırı değildir. Aynı dönem içerisinde birden fazla peygamber gönderilir ve bunlara birbirlerine yardımcı ve destek olmaları emredilirdi. (S. HAVVÂ, 10/209)

(36).**'Âyetlerimizle yalanlayan kavme gidin, dedik.'** Yâni Ey Muhammed, seni bütün insanlara gönderdiğimiz gibi, onları da Firavun'a ve kavmine göndermiştik. Onlar seni inkâr ettiler, şirk koştular. Allâh'ın âyetlerini tahrif ettiler, değiştirdiler, yalanladılar. **'Neticede o kavmi yerle bir ettik.'** Görülmemiş bir şekilde **helâk** ettik. Çünkü **'tedmir'** = yerle bir etmek' görülmemiş bir işle helâk etmek mânâsına gelir. (S. HAVVÂ, 10/209)

(37).**'Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalancılıkla itham ettiklerinde onları, suda boğduk ve kendilerini insanlar için bir ibret yaptık.'** Nuh (as)a kavmi isyan edince, Yüce Allâh'ın isteği ile bir gemi hazırlamış, kendisine inanan az bir topluluk ve hayvanlardan türler gemiye alınmış, arkasından boşanan yağmur ve sellerle Ortadoğu, başka bir görüşe göre **tüm dünyâ sular altında** kalmıştır. Bundan sonra insan nesli bu gemideki kurtulanlar yoluyla sürmüştür. (bk. A'raf 7/59-64; Hûd 11/25-34, 36-49; Şuarâ 105-122; Nûh71/1-28, H. DÖNDÜREN, 2/595)

(38).**'Âd ve Semûd'u da; Ress ashabını (**aynı şekilde helâk ettik**). Ashab-ı Res(s),** konumuz olan 35**.** Âyetin dışında bir de Kâf sûresinde (50/12) peygamberlerini yalancılıkla suçlamış bir topluluk olarak anılmakta, başka bilgi verilmemektedir. Tarih ve tefsir kaynaklarında verilen sınırlı bilgilere göre **Res(s),** Orta Arabistan'daki Yemâme'de bulunan bir kasaba, vâdi veya kuyu adıdır. **Ashâb-ı Ress 'in** Yâsin sûresinde geçen (36/13) ashâb-ı karye veya Hz. Şuayb'in kavmi yâhut Semûd'un bir kolu olduğu gibi farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte, Râzi'nin de belirttiği üzere bu bilgilerin hiç biri ne Kur'ân'a ne de sahih bir rivâyete dayanmaktadır; bilinen tek şey, bunların **inkârları** yüzünden **helâk** edildikleridir. (KUR'AN YOLU, 4/125)

(39).**'..ve bunların arasında birçok nesilleri de.'** Sözü geçen bu kavimler arasında da kendilerine gönderilen rasulleri yalanlayan ve bundan dolayı helâk edilen, Allah'tan başka kimsenin bilmediği **pek çok kavimler geldi,** geçti, (S. HAVVÂ, 10/210)

'Her birine misâller vermiştik.' Onlara delilleri açıklamış, ileri sürecekleri hiçbir mâzeretlerini bırakmamış, geçmişlerin kıssalarından hayret verici kıssalar açıklamışızdır. **'Hepsini de kırıp geçirdik.'** Onları bu şekilde **helâk** ettik. Bu kimseler, bu sözü geçenlerin başına gelenlerden öğüt ve ibret almıyorlar mı? Geçmişleri nelerle inzar edip / korkutup uyardıysak, bunları da aynı şekilde uyarıyoruz. Onlara bir elçi gönderdiğimiz gibi, berikilere de bir elçi göndermiştik. (S. HAVVÂ, 10/210)

(40).**'Andolsun ki, bunlar belâ yağmuruna tutulmuş olan kasabaya uğramışlardır.'** Lût kavmine âit şehirlerin en büyüğü olan **Sedum kasabası** ki, oraya taş yağdırılmıştı. Kureyşli'ler **Şam'a ticârete** giderken, buraya uğruyorlardı. (ELMALILI, 6/70)

25/41-44 KÖTÜ DUYGULARINI İLÂH EDİNENİ GÖRDÜN MÜ?

41. (Ey Peygamberim! Müşrikler) **Seni gördükleri zaman: "Allâh'ın peygamber olarak gönderdiği bu mu?" (**diyerek**) seni eğlenceye alırlar. [**bk**. 13/32; 21/36]**

42. (Müşrikler**) "Eğer biz (**tapmada ve bağlılıkta**) sebat etmeseydik, neredeyse bizi put / tanrılarımız(**a bağlılık**)tan saptıracak (**Allâh'a ve O'nun emirlerine bağlayacak**)tı." (**derler**). Onlar azâbı gördükleri zaman, kimin yolunun daha sapık olduğunu bileceklerdir.**

43, 44. (Ey Peygamberim! Allâh'ı ve hükümlerini unutup**) hevâlarını/arzu ve heveslerini kendisine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Artık ona sen mi doğru yola getireceksin? [**bk**. 28/50; 45/23] 44. Yoksa sen, hakikaten onların çoğunun, (**hakkı**) dinlediklerini veya düşünüp anladıklarını mı zannediyorsun?** (Zannetme) **Hayır! Öyle değil. Onlar hayvanlar gibidir, hatta yolca daha şaşkındırlar. [**krş**. 7/179]**

41-44. (42).**'(**Müşrikler**) "Eğer biz (**tapmada ve bağlılıkta**) sebat etmeseydik, neredeyse bizi put/tanrılarımız(**a bağlılık**)tan saptıracak (**Allâh'a ve O'nun emirlerine bağlayacak**)tı." (**derler**).'** Bu ifâdede, Rasûlullah (s)'in, onları dâvet etmek, onlara karşı delilleri ortaya koymak konusundaki aşırı çaba ve gayretinin delili vardır. Allâh'ın Rasûlü, bu konuda o kadar ısrarla davranıyordu ki, onların iddiâlarına göre neredeyse kendileri de özellikle ısrar etmeseler, putlarına ibâdete sımsıkı sarılmamış olsalardı, dinlerini terk edip İslâm'a girmiş olacaklardı. Onların takındıkları bu tavır, **câhilce bir tavır** olduğundan dolayı, onlara verilen cevap **bir tehdittir** ve bir gözdağı mâhiyetindedir: **''Azâbı gördükleri vakit, kimin yolunun en sapık olduğunu bileceklerdir!'** Onların kendilerine verilen mühlet uzasa da, Allâh'ın gazâbından kurtulamayacaklarına dâir bir **tehdit**tir. (S. HAVVÂ, 10/211)

'Alay etmek' küçümsemenin, önemsiz ve değersiz görmenin sonucudur. Mekkeli müşrikler, yetim büyüyen ve varlıklı olmayan Hz. Muhammed (s)'i peygamberliğe lâyık görmüyorlar, **'Bu Kur'an iki şehrin birinden, bir büyük adama indirilmeliydi, diyorlardı.'** (43/31). Muhammed (s)'i küçümsüyorlar, bu sebeple alay ediyorlardı. Herhangi bir insan ile alay etmek **büyük günah,** peygamber ile alay etmek ise **inkâr**dır. (İ. KARAGÖZ 5/224)

(43).**'Hevâsını kendisine ilâh edineni gördün mü?'** Âyet-i Kerîme, yapıp yapmadığı her hususta hevâsına itaat eden kimsenin, **hevâsına ibâdet eden** ve onu ilâhı edinen bir kimse olacağının delilidir. Bu bakımdan Yüce Allâh'ın hevâsından başka kendisine mâbud kabul etmeyen böyle bir kimsenin **hidâyete nasıl dâvet edilebileceği** konusunda Rasûlüne açıklamada bulunduğunu görüyoruz. Bu da hevâsına ibâdet eden herkesin aynı zamanda bir **müşrik olduğu**nu ve bu şekilde olan bir kimsenin **hakkın çağrısını kabul edebilecek durumda olmadığını** ifâde etmektedir. Aynı şekilde peygambere düşenin **tebliğ**den ibâret olduğunu da dile getirmektedir. Âyet-i Kerîme, hevâsına tâbi olup, **Allah'tan başkasına ibâdet eden** herkesin bu durumunu reddetmektedir. (S. HAVVÂ, 10/214)

Bunlar delil, tanık, hak, hukuk tanımaz, yalnız **kendi istek** ve **zevkine taparlar**, zevkleri kendilerinin felâketine sebep olduğunu bilseler de yine, hakkı zevklerine kurban ederler. Dîni de insanın soyut duygularından, yâni sâdece istek, arzu ve zevklerinden ibâret sayarlar, gönülleri neye çekerse ona

taparlar, gerçeğin zevkini aramaz, hakkın hoşnutluğunu düşünmez, düşünmek istemezler, bilseler bile yine tanımazlar. (ELMALILI, 6/70)

(44).**'Yoksa sen, hakikaten onların çoğunun, (**hakkı**) dinlediklerini veya düşünüp anladıklarını mı zannediyorsun? Hayır! Öyle değil. Onlar hayvanlar gibidir, hattâ yolca daha şaşkındırlar.'** Burada işitecek kulaklarının ve düşünecek akıllarının olmadığı ifâde edilmektedir. Çünkü onlar hakkı işitmek için kulak vermiyorlar. Onun üzerinde akıllarıyla düşünmüyorlar. Bu bakımdan, **gaflet** ve **dalâlette** âdetâ örnek durumda olan dört ayaklı **hayvanlara benzer**ler.(S. HAVVÂ, 10/214)

'hattâ onlar yolca daha da sapıktırlar.' (Diğer taraftan) onlar, hayvanlardan da sapıktırlar. Çünkü hayvanlar **Rablarını tesbih** etmekte, kendilerine **yem verenlere itaat** etmekte, kendilerine kötülük yapanlarla iyilik yapanları ayırt edebilmekte, faydalı olacak şeyleri istemekte, kendisine zararlı olacak şeylerden uzak durabilmekte, nerede otlayıp, nerede su içeceğini bilebilmektedir. Bunlar ise Rablerine boyun eğmiyor, kendilerine yaptığı iyilikleri düşmanları olan şeytanın kötülüklerinden ayırt edemiyor, en büyük menfaat olan sevap ve ecri istemiyor, zarar ve tehlikelerin büyüğü olan cezâdan sakınmıyorlar. (S. HAVVÂ, 10/214)

Bu (gibi) kimseler Rablarını tanımazlar. O'nun **nîmetlerine** karşı **nankör**dürler. Ebedi fayda olan sevâbı istemez, en büyük zarar olan **azaptan korunmaz**lar. Yurtlarına bile **hâinlik eder**ler. Yaratılışı bozmaya, **fitneler çıkarmaya** çalışır, haksızlık ve **fitne** ile **yalan** dolan **ve aldatma** ile dünyâyı karıştırırlar. (ELMALILI, 6/71)

25/45-49 GÖLGEYİ NASIL UZATTIĞINI GÖRMEDİN Mİ?

45, 46. (Ey Peygamberim!) **Görmedin mi?** (Gör, bil, bak) **Rabbin gölgeyi nasıl uzattı/yaydı? Eğer dileseydi elbette onu hareketsiz kılar (**dünyâ dönmez**,** gölgeyi de olduğu yerde bırakır**)dı. Sonra biz güneşi, o (**gölgenin olması**)na bir delil kıldık. 46. Sonra onu, (**uzayan gölgeyi güneşin yükselmesiyle**) azar azar kendimize çekip alırız.**

47. O (Allah**) ki geceyi sizin (**sükûnetiniz**) için bir örtü, uykuyu bir dinlenme yapan, gündüzü de (**çalışmak için**) yeniden kalkış (**ve yayılış vakti**) kılandır. [**bk**. 28/73; 78/9-11]**

48, 49. O, (yağmur**) rahmetinin önünde bir müjdeci olarak rüzgârları gönderendir. Onunla ölü toprağı canlandıralım, hem de yarattığımız nice hayvanları ve insanları onunla sulayalım diye gökten tertemiz bir su indirdik. [**krş**. 22/5; 35/9]**

45-49. (45).**'Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu (**dâimâ**) hareketsiz kılardı.'** Yâni hareket ve durgunluğunun kendiliğinden olmayıp, ne verilirse onu kabul ettiğine ve gerçek etkileyicinin, basit etkiler değil, yalnız ve yalnız Yüce **Allâh'ın dilemesi** ve istemesi olduğuna özellikle dikkat çekme ve uyarmadır. Yâni Rabbın dileseydi o gölgeyi uzatmaz, uzattıktan sonra değiştirmez, bir kararda durdururdu. Fakat durdurmaz, değiştirir. (ELMALILI, 6/76)

'Rabbinin gücünü ve yaptıklarını görmedin mi?' soru cümlesi, peygamberin şahsında bütün insanlara yöneliktir. **'.. görmedin mi?'** sorusu bilgi edinmeye yönelik değil, **gör ve bil** anlamındadır. İnsanın, tabiatta olup bitenlere bakması, görmesi, incelemesi ve bütün bunları yapan Allâh'ı anması, O'nun gücünü ve yaptıklarını anlaması gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/228)

‘Sonra Biz güneşi ona delil kıldık.’ Güneş vâsıtasıyla gölge bilinebilmektedir. Güneş olmasaydı, gölge bilinemezdi. Çünkü eşya, **zıtları** ile bilinir. (S. HAVVÂ, 10/215)

’Sonra onu yavaş yavaş kendimize çektik.’ Onu yok eder ve görünmez kılarız. Çünkü yok olan herşey Allâh’a döner. Her şey Allah’tandır ve Allâh’a dönmektedir. (MEVDÛDİ, 3/531)

Yâni güneş doğdukça **gölge çekilmekte** ve Allah’tan geldiği gibi, yine yavaş yavaş, azar azar **Allâh’a döndürülmekte**dir. **Hakikat güneşi** görününce, **gölge söner**, Hakk’a döner. İşte Hak’tan uzanmış bir gölgeden ibâret olan bütün âlemin de içyüzü bu, sonu budur. (ELMALILI, 6/76, 77)

(47).**’Size geceyi örtü, uykuyu rahatlık kılan ve gündüzü çalışma zamânı yapan O’dur.’** Organlar ve uzuvlar gündüzün maişet için yeryüzüne yayılmakta çokça hareket ettiğinden dolayı yorulur. Gece olunca bu organlar sükûn bulur, hareketler sükûn bulur (ve) bedenler dinlenir ve bunun sonucunda da hem **beden** hem de **rûhun dinlendiği** uyku hâsıl olur. **‘ve gündüzü çalışma zamânı yapan O’dur.’** Yâni gündüzün insanlar maişetlerini sağlamak, kazanmak ve geçim sebeplerini elde etmek için etrâfa yayılırlar. Nesefi şöyle demektedir: Bu âyet-i kerîme **yaratanın kudretine** delâlet etmekle birlikte, Allâh’ın kullarına olan nîmetini de ortaya koymaktadır. Çünkü gece karanlığının perdesinin arkasına çekilmekte hem dînî hem dünyevi faydalar vardır. **Ölüme ve hayâta** bir bakıma benzeyen uyku ve uyanıklıkta ise ibret alanlar için **ibretler var**dır. (S. HAVVÂ, 10/215, 216)

Her gece insanların uyuması ve sabahleyin yeniden uyanması, **ölümün ve yeniden dirilişin** bir öğretilmesidir. Dolayısıyla ölümden sonraki hayâtın bir gerçek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Rasûl-i Ekrem (s) sabaha çıktığında: **Hadis:** Bizi öldürdükten sonra dirilten ve ölümden sonra yeniden diriltip huzûruna kalkacağımız **Allâh’a hamdolsun’** diye **duâ** ederdi. (Buhâri’den, Ö. ÇELİK, 3/574)

(48, 49).**’Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci gönderen O’dur.’** Rüzgârların; kirli havayı temizleme, bulutları iç içe getirip ‘**yağmur bulutu**’ oluşturma, bulutu çeşitli yerlere **nakletme**, bitkiler arası **aşılama**yı sağlama, **elektrik enerjisi üretme** gibi pek çok yararları vardır. (H. DÖNDÜREN, 2/595)

Rüzgârların oluşumunu sağlayan yüce Allah’tır. Hiçbir şey gelişigüzel, **kuralsız ve ölçüsüz hareket etmediği** gibi, rüzgârlar da yüce Allâh’ın varlık âlemindeki kurallarına göre hareket eder. Âyette bu husus **‘Allah rüzgârı gönderendir’** şeklinde ifâde edilmiştir. (..) **Rüzgârlar,** ağaç ve bitki çiçeklerinde bulunan polenleri taşıyarak çiçek, bitki ve ağaçların **döllenmesi**ni, tohumların etrafa saçılarak ağaç ve bitki örtüsünün **yayılması**nı, deniz ve göllerde **dalgalanma**yı gerçekleştirerek deniz canlılarının yaşaması için gerekli olan oksijenin suya karışmasını sağlar. Kirli havayı dağıtıp uzaklaştırır, ormanların üzerindeki **temiz hava**yı ddünyaya yayar ve havada serinlik yapar. Bütün bunlar hem Allâh’ın varlığının bir delili, hem de lütfu ve nimetidir. (İ. KARAGÖZ 5/232)

Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasını, bulutta su taneciklerine dönüşmesini sağlayan yüce Allah’tır. Bütün bunlar, **kendiliğinden değil,** Allâh’ın varlık âlemine koyduğu bir nizam sonucu meydana gelmektedir. Bu, hem Allâh’ın bir nimeti, hem de varlığının ve gücünün bir delilidir. (İ. KARAGÖZ 5/233)

‘..**ve Biz gökten’** yâni buluttan **‘tertemiz bir su’** yağmur **indirdik.’** O su vâsıtasıyla temizlenilir. **’Onunla’** yâni yağmur ile **‘ölü toprağa can verelim (**diye**).’** İbn Kesir der ki: Yâni uzun süredir yağmur bekleyen toprakları canlandıralım, diye. Uzun süre yağmur almamış bu topraklarda ne bitki, ne bir şey vardır. Yağmur geldiği zaman canlanır, çoraklıktan kurtulur, çeşitli renklerdeki çiçek ve bitkilerle donanır. (S. HAVVÂ, 10/216)

‘Ve yarattığımız nice hayvan ve insanları sulayalım.’ İbn Kesir şöyle demektedir: O sudan hayvanlar ve insanlar içerler. Ona ihtiyaçları sonsuzdur. Çünkü hem **içmek için,** hem **ekin ve meyveleri** için suya muhtaçtırlar. (S. HAVVÂ, 10/216)

25/50-52 İNSANLARIN ÖĞÜT ALMALARI İÇİN

50. Andolsun ki onu (yağmur, bulut ve rüzgârları)**, (**suyu**) ibret almaları için aralarında (**yerlere göre**) çeşitli şekilde evirip çevirmekteyiz. Ama insanların çoğu, ancak nankörlükte direndi(**ler**).**

51. Eğer dileseydik her kasabaya bir uyarıcı (peygamber**) gönderirdik.**

52. (Ey Peygamberim!) **Sen kâfirlere boyun eğme, bununla (**yâni Kur’ân’la**) onlara karşı büyük bir cihâda giriş.**

50-52.(50).**’Andolsun ki, düşünüp ibret alsınlar diye onu aralarında evirip çevirmekteyiz.’** Andolsun Biz değişik topraklarda ve farklı zamanlarda değişik niteliklerde kimi zaman bir **çisinti,** kimi zaman **sağanak,** kimi zaman **yavaş,** kimi zaman **hızlı,** kimi zaman **bir yerde,** kimi zaman **bir başka yerde,** olmak üzere, farklı niteliklerde, aralarında yağmuru evirip çevirdik. (S. HAVVÂ, 10/217)

Bulutların varlığı, rüzgârların esmesi ve **yağmurun beldelere göre farklı şekillerde az veya çok** yağması, Kur’an’da müteaddit defâlar anlatılması, insanların bunları yaratanın Allah olduğunu bilmeleri, anlamaları, öğüt, ders ve ibret almaları içindir. Ancak, insanların çoğu, bu nîmetleri bilmemekte, görmemekte, anlamamakta ve nîmet veren Allâh’aşükrederek ibâdetetmemekte, nankörlük etmektedir. Yağmuru yağdıranın Allah olduğunu, bilen, ancak bu nimete şükretmeyen kimse nankör olur. (İ. KARAGÖZ 5/235)

İslâm’ın **mûcizelerinden birisi** de İbn Kesir’in naklettiği şekilde İbn Abbas ile İbn Mes’ud’un söyledikleri şu sözlerdir: Bir **sene boyunca düşen yağmur,** bir diğer senenin yağmurundan daha **fazla değil**dir. (..) İbn Mes’ud ve İbn Abbas’ın söz konusu ettiği bu husus, şu anda konunun uzmanı olan ilim adamları tarafından **ispat edilmiş** bulunmaktadır. Çünkü onlar şöyle demektedir: **Dünyâda buharlaşma oranı** seneden seneye bir zerre dahi artmamaktadır. Çünkü yerin yıllık olarak aldığı **harâret artmıyor** ve **eksilmiyor. (**S. HAVVÂ, 10/237)

Hadis: Zeyd b. Hâlid Cüheni (r)’dan rivâyete göre o şöyle demiştir: Rasûlullah (sa) Hudeybiye’de geceleyin yağan yağmurun ardından sabah namazını kıldı. Namazdan çıktıktan sonra insanlara yöneldi ve: ‘Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?’ buyurdu. Oradakiler: ‘Allah ve Resûlü daha iyi bilir!’ dediler. Peygamber (sa) dedi ki: ‘O şöyle buyurdu: ‘Kullarımdan bâzısı bana (îman ederek) mümin, bâzısı da kâfir olarak sabahladı. Allâh’ın lütfu ile bize yağmur yağdı’ diyen kimse bana îman etmiş ve yıldızı inkâr etmiştir. **‘Falan yıldız sebebiyle bize yağmur yağdı’** diyen kimse ise beni inkâr etmiş, **yıldıza îman** etmiştir.’ (Buhâri, Müslim’den, İ. H. BURSEVİ, 13/582, 583)

(51).**’Dileseydik her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik.’** (Ancak) Bizler bütün âlemlere rasul olarak göndermek sûretiyle bütün elçilerin faziletlerinin sende toplanmasını istedik. Bu bakımdan sâdece seni, **bütün insanlara peygamber** olarak gönderdik ve bununla seni ululadık ve tek başına sen onların hepsinin durumundasın. (S. HAVVÂ, 10/217)

(Başka bir ifâdeyle – âyetin işâretine göre-) Hz. Muhammed'in son ve kendi döneminde **tek peygamber** olarak gönderilişinin temel gerekçesi, artık insanlığın **yazılı bilgi** ve **iletişim çağına** ulaşması; **uygarlıkların evrensel boyut** kazanması için **gerekli şartların** oluşmasıdır. Nitekim bu sâyede Hz. Muhammed'in İslâm mesajı -onun komşu ülkelerin liderlerine **İslâm'a dâvet mektupları** yazması örneğinde görüldüğü gibi – bizzat kendi girişimlerinin katkısıyla daha o dönemde **Arap yarımadasının sınırlarını aşmış** ve İslâm henüz birinci yüzyılını doldurmadan, bir dünyâ dini hâlini almış; İslâm'ın kutsal kaynağı Kur'ân da orijinal hâlini korumuştur. (KUR'AN YOLU, 4/130)

(52).**'O hâlde kâfirlere boyun eğme.'** Âyet, Peygambere ve onun şahsında **müminlere bir emir ve bir yasak** bildirmektedir. (..) **'.. kâfirlere itaat etmemek'** ile maksat, onların İslâm'a uymayan inanç, düşünce, söz, fiil davranışlarını benimsememektir. Din konusunda, Allah ve peygamberden başkasının İslâm'a uymayan inanç, düşünce ve sözlerini kabul eden, **Allâh'ın haram kıldığını helâl**, helâl kıldığını haram kılan kimse, **Allâh'a** bunları **ortak koşmuş olur.** Çünkü dînî hükümler, helâl ve haram konusundaAllah'tan başkasını hâkim, yâni hüküm verme, helâl ve haram koyma konumuna yükseltmiş olur. (İ. KARAGÖZ 5/236)

Yâni sana olan nîmetime şükür, sabır ve **tâvizsizlik** ile karşılık ver. Ben seni bütün peygamberlere üstün kıldığım gibi, sen de benim rızâmı tercih et ve üstün tut. (S. HAVVÂ, 10/217)

Hadis: 'Allâh'a isyan konusunda itaat olmaz. **İtaat** ancak mâruf (İslâm'a ve akl-ı şelîme uygun olan şeylerde) olur.' (Müslim İmâre 39; İ. KARAGÖZ 5/237)

'..ve bununla (Kur'ân ile**) onlara karşı büyük bir cihad et!'** Bu Kur'ân ile onlara karşı **mücâdele** ver ve onların benzerini getirmekten âciz olduklarını yüzlerine, vura vura söyle. Bu cihâdın Yüce Allah katındaki değeri büyüktür. Çünkü bu cihâdın gerçekleştirilmesinde zorluklara tahammül edilir. (S. HAVVÂ, 10/217)

Cihad ve **mücâhede,** bütün gücüyle düşmana karşı koymaktır. Sefih kimselere karşı belge ve **delillerle mücâhede**, düşmanla kılıçla cihaddan daha büyüktür. Bu âyette mücâhedenin kılıçla savaşmaya yorulmaması, ona izin verilmesinin hicretten bir zaman sonra meydana gelmiş olmasındandır. Bu sûre ise, **Mekke'de inmiştir.** (İ. H. BURSEVİ, 13/585)

25/53-55 TATLI VE ACI İKİ DENİZ ARASINA SINIR KOYAN O'DUR

53. O (Allah**)'dır ki iki denizi (**birbirine**) salmıştır. Bu(**nlardan**) biri tatlı, susuzluğu keser, şu (**diğeri**) de tuzlu ve acıdır. (**Allah**) aralarına bir perde ve (**karışmalarını**) önleyen bir engel koymuştur.**

54. İnsanı (nutfe olarak**) sudan yaratıp da ona soy sop ve akrabalık bağı veren O'dur. Senin Rabbin her şeye kâdirdir.**

55. (Böyle iken**) Allâh'ı bırakıp kendilerine fayda ve zararı olmayan putlara taparlar. Zâten kâfir(**ler**), Rabbine karşı şeytana arka çıkarlar. [**bk**. 58/22]**

53-55. (53).**'İki denizi salıveren O'dur. Bunun suyu tatlı ve serinletici, ötekinin ki tuzlu ve acıdır.' Aralarına da bir berzah (**engel**) koymuştur.'** Berzah, iki şey arasındaki bir engel, iki deniz arasındaki dildir. **'Ve bir hicr-i mehcur, aşılmaz bir serhad,** yâni bir nefret ve zıddiyet, bir **sınırlı hat** çizmiştir ki, birbirlerine karışmaları mümkün değildir. Böyle tatlı ve tuzlunun birbirine karışmaları

mümkün değildir. Böyle tatlı ve tuzlunun **birbirine karışmayarak** evrende yer almış olmaları, yalnız ve yalnız Yüce Allâh'ın koyduğu korumanın eseridir. (ELMALILI, 6/79)

Âyette de ifâde buyurulduğu gibi, Yüce Allâh'ın yasaları uyarınca tatlı sular, ırmaklar denizlere akmakta; bununla birlikte, günümüzde deniz araştırmalarının açıkça kanıtladığı üzere, bâzı denizlerde **tatlı su ile tuzlu suyun karışmadığı** görülmekte(dir). Âyetteki ifâdeyle âdetâ bu iki su kütlesinin arasında **'bir engel, aşılmaz bir perde'** bulunmakta, bilimin bu **yeni keşfi**nin Kur'ân tarafından çok açık ifâdelerle ortaya konması, **Kur'ân'ın** açık bir **mûcizesi** olarak değerlendirilmektedir. (Maurice Bucaille'den, KUR'AN YOLU, 4/131)

(54).**'O ki sudan bir insan yarattı.'** Yalnız mâ-i dâfık (fırlayan su) mâ-i mehin (hakir su) denilen insan nutfesinden değil, hiç insan tohumu yok iken, genel olarak hayâtın kaynağı olan ve gökten indirildiği bildirilen **'Biz her canlıyı sudan yarattık.'** (Enbiyâ, 21/30**)** buyurulan sudan - **'da onu neseb ve sıhriyyet bağı yaptı.'** Yâni soy sop olmak üzere iki cinse ayırdı: Erkek ve dişi. Bu sûretle insanlara bir özellik verdi. (ELMALILI, 6/79)

Çünkü O, **bir tek nutfeden** erkek ve dişi olmak üzere iki tür insan yaratmıştır. Şöyle de denilmiştir: Erkek tarafından akrabâlık ile onu **neseb,** evlilik yoluyla kurulan akrabâlık ile de **sıhri akrabâlık** kılmıştır**.** Çünkü insanların birbirlerine bağlanmaları, hem neseb yoluyla, hem sıhri akrabalık yoluyla gerçekleşmekte ve **beşeriyetin üremesi** bu şekilde devam etmektedir. (S. HAVVÂ, 10/218)

Burada insanın, bir **spermadan doğuşu** ve erkek ve kadından soyunun türeyişi mûcizesi **tevhide delil** olarak anılmaktadır. Her ne kadar, erkek ve kadın aynı türe âit ise de yine de onlar önemli **ortak insâni niteliklere** ve buna karşılık **farklı fiziki yapı ve psikolojik özelliklere** sâhip iki cinstir. Mutlak Kâdir olan Allâh'ın bu **'farklılığı'**, bu iki cinsi düşman değil, **birbirini tamamlayan** kılması tevhide bir delildir. Dünyâda **gerekli oranda oğullar** ve **kızlar yaratması** da Kadîr yaratıcının bir plânıdır. (MEVDÛDİ, 3/533)

(55).**'Allâh'ı bırakıp, kendilerine fayda ve zarar veremeyen şeylere ibâdet ederler.'** Yüce Allah, müşriklerin Allah'tan başka taptıkları fayda da veremeyen, zararı da olmayan **putlara ibâdet** etmekle ne kadar câhillik ettiklerini haber vermektedir. Hâlbuki onların bu ibâdete kendilerini götüren ne bir delilleri, ne de bir hüccetleri vardır. Bilâkis onlar, mücerred görüş, arzu ve hevâlarıyla bu ibâdete yönelmişlerdir. Onlar bu putlarını dost edinirler, onların yolunda savaşırlar; bu putlar uğruna Allâh'a, Rasûlüne ve müminlere de düşmanlık ederler. İşte bunun için Yüce Allah: **" Kâfir, Rabbine karşı duranın yardımcısıdır"** diye buyurmuştur. Yâni Allâh'ın tarafına karşı şeytan yolunda yardımcılık etmektedir. Mücâhid der ki: yâni **şeytana** Allâh'a günah uğrunda **destek olmakta**, yardımcı olmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/218, 219)

25/56-58 ÖLÜMSÜZ VE DÂİMÂ DİRİ OLAN ALLÂH'A GÜVANİP DAYAN

56. (Ey Peygamberim!) **Biz seni, sâdece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.**

57. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum, ancak Rabbine doğru bir yol tutmak isteyen kimse(**ler olmanızı**) istiyorum." [**krş**. 6/90; 34/47; 42/23]**

58. (Ey Peygamberim!) **Hiç ölmeyen, dâimâ diri (**Hayy ve Bâkî**) olan (**Allâh'**)a güvenip dayan O'nu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması yeter.**

56-58. (56).**'Biz seni sâdece (**müminlere**) bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.'**Allâh'a itaat eden kimseleri cennet ile müjdeliyor, Allâh'ın emrine aykırı hareket eden kimselere de önlerinde şiddetli bir azâbın bulunduğunu belirterek uyarıyor. (S. HAVVÂ, 10/223)

Hadis: Rasûl-i Ekrem (s) şöyle buyurur: 'Allâh'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk'ın senin vâsıtanla bir tek kişiyi hidâyete erdirmesi, en kıymetli dünyâ nîmeti sayılan kızıl develere sâhip olmandan daha hayırlıdır. (Buhâri Ashâbü'n Nebi 9'dan, Ö. ÇELİK, 3/578)

(57).**'De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum.'** Tebliğime ve uyarılarıma karşılık sizden istediğim bir ücret yoktur. Bun bunu Yüce Allâh'ın rızâsı için yapıyorum. (..) Yâni benim ecrim, sizin îman, itaat, tasadduk ve infak hususunda Allâh'ın yolunu izlemenizdir. İşte bu benim ecrimdir. (S. HAVVÂ, 10/223)

Yüce Allah, Hz. Peygamber'in kâfirlere **'îman edin'** deyip Müslüman olmalarını istemekle **onların mallarında gözünün olmadığı**nı söylemesini, fakat îman edipmalını Allah yolunda harcamak isteyene de engel olmayacağını bildirmesini emretmiştir. Çünkü Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri, çeşitli vesîlelerle, **peygamberlik dâvâsından vaz geçmesi karşılığı**nda kendisine dilediği kadar servet vermek, başlarına lider yapmak ve en güzel kadınlarla evlendirmek gibi câzip tekliflerde bulunmuşlar(dır). Fakat Hz. Peygamber, bu teklifleri kesinlikle reddetmiş, **'Kâfirlere itaat etme, onlara karşı Kur'an ile büyük bir cihad yap'** emri gereğince tebliğ ve irşad görevini sürdürmüş(tür). Sürekli Allâh'a dayanıp güvenmiş ve görevini ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür. (İ. KARAGÖZ 5/242)

(58).**'Ölümsüz ve dâimâ diri olan Allâh'a güvenip dayan.'** Tevekkülün aslı, kulun bütün olayların Allah'tan sâdır olduğunu, O'ndan başkasının yaratma gücü olmadığını bilmesi ve muhtaç olduğu her hususta işini Allâh'a havâle etmesidir. **Tevekkül**'ün bu kadarı **farz**dır ve îmânın şartlarındandır. Allah Teâlâ: **'Eğer müminler iseniz ancak Allâh'a tevekkül edin.'** (Mâide, 5/23) buyurmuştur. (İ. H. BURSEVİ, 13/599)

Allâh'a tevekkül, çalışmadan, sebeplere sarılmadan işi Allâh'a havâle etmek değildir. İnsan her ne iş yaparsa yapsın, o **işini kurallarına uygun** olarak **yapacak,** çalışacak, sabredecek, Allah'tan başarısı için yardım isteyecek ve Allâh'ın kendisini başarılı kılacağına güvenecektir. Bu konu, Ankebut sûresinin 58-59'ncu âyetlerinde açıkça belirtilmiştir: **'Çalışanların ücreti ne güzeldir. Onlar ki sabrederler ve Rablerine tevekkül ederler.'** Buna göre çalışma, sabır ve tevekkül birlikte olacaktır. (İ. KARAGÖZ 5/243)

'O'nu hamd ile tesbih et.' **Hadis:** Kim her gün yüz defa **'Sübhâna 'llâhi ve bi hamdihi'** (Allâh'ı hamd ile tesbih ederim) derse, günahları deniz köpüğü kadar bile olsa affedilir.' (Buhâri'den, İ. H. BURSEVİ, 13/600)

25/59-62 İBRET ALMAK VEYA ŞÜKRETMEK DİLEYEN KİMSELER İÇİN

59. Allah, gökleri, yeri ve aralarında olan şeyleri altı günde (devirde**) yaratan, sonra Arş'ı hükmü altına alandır. Rahmân'dır. Bunu (**ondan**) haberi olana sor. [**bk**. 7/54; 11/7]**

60. Müşriklere: "Rahmân'a secde edin." denildiği zaman, "Rahmân da nedir? Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?" dediler ve (bu secde emri**) onların nefretini artırdı.**

61. Gökte burçları (yıldız kümeleri) **yaratan, içlerinde (**ışık**) saçan bir kandil (**bir güneş**) ve (**yansıtıp**) aydınlık veren bir ay var eden (**Allâh'**)ın şânı yücedir. [**bk**. 17/12; 28/71-73; 36/37-38]**

62. O, (düşünüp**) öğüt almak isteyen veya şükretmek dileyenler için, gece ile gündüzü birbiri ardınca getirendir.**

59-62. (59).**'Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra da Arşa istivâ eden Rahman'dır O.'** Yüce Allâh'ın gökleri ve yeri yarattığı günler, kesinlikle bizim **dünyâmızın günlerinden farklı**dır. Çünkü bizim günlerimiz güneş sisteminin bir yansımasıdır, göklerin ve yerin yaratılışından sonra meydana gelmiş uzaydaki dolaşımın ölçüleridir. Bu günler, dünyânın güneş karşısında kendi etrâfında dönüşünün süresine ayarlıdırlar. Yaratılış **'ol'** kelimesinde sembolleşen ilâhi irâdenin yönelişinden başka bir şey gerektirmez. Bu irâde gerçekleşir gerçekleşmez, varoluş tamamlanır. **'Hemen oluverir.'** Belki de, sözü edilen **altı gün** süresini Allah'tan başka kimsenin bilmediği onun günleridir. Bu süre içinde bugünkü şeklini alana kadar göklerde ve yerde ard arda **çeşitli evreler** gerçekleşmiştir. **Arşa kurulma** ise, üstünlük ve **egemenlik** anlamındadır. **'Sonra'** sözcüğü zamana ilişkin bir sıralama ifâde etmez. Bu sâdece dereceye, üstünlük ve egemenlik derecesine işâret etmektedir. (S. KUTUB, 7/568, 569)

'.. gökler ile yer arasındakiler' insan, cin, melek, yıldız, hava, su, toprak, bulut kısaca, canlı ve cansız âlemdeki bütün varlıklardır. (25/59, 44/28). (..) '**Allâh'ın arşa istivâsı'** mecâzi anlamda olup, bununla maksatherşeyi yaratması, bütün varlıkları egemenliği altına alıp **yönetmesi**dir. (10/3, 13/2, 20/5; İ. KARAGÖZ 5/245)

'Bunu haberdar olana sor.' Şunu belirtelim ki; bu emirde Rasûlullah (s) eğer Allâh'ı en iyi bilen bir kimse olmasaydı, Allâh'ı kendisinden daha iyi bilen bir kimseden Allâh'ı öğrenebilecek bir kâbiliyette olduğuna bir işârettir. Kendisi Allâh'ı en iyi bilen, Allâh'ın bir yarattığı olduğuna göre, herkesin Allâh'ı ondan öğrenmesi gerekir. Bu ve bundan önceki buyrukta, Yüce Allah bize şunu öğretiyor gibidir: Dâvet, müjdelemek ve uyarmak yolunun azığı Allâh'ı bilmek, O'na tevekkül etmek, ecir ve mükâfâtı yalnızca O'ndan beklemektir. (S. HAVVÂ, 10/224)

(60).**'Onlara Rahmân'a secde edin, denildiği zaman; Rahman da nedir, Senin bize emrede geldiğine mi secde edeceğiz? derler.'** Sonra Allah Teâlâ'nın **'Rahmân'a secde edin'** emri, Rahman'dan başkasına secde edilemeyeceğine delâlet eder. Şâyet bu câiz olsaydı, kadına kocasına secde etmesi emrolunurdu. (Tirmizi'den, İ. H. BURSEVİ, 13/605)

Şemsü'l Eimme Serahsi der ki: Ululama için **Allah Teâlâ'dan başkasına secde** etmek, **küfür**dür. Âlimlerin önünde toprağı öpmek gibi bâzılarının yaptıkları fiiller **haram**dır. (..) Sultanların ve başkalarının önünde **eğilmek** de **mekruh**tur. Çünkü bu Yahûdilerin fiiline benzer. (İ. H. BURSEVİ, 13/605)

Müşriklerle **Hudeybiye sözleşmesi** yapılırken Peygamberimiz (s), Hz. Ali'ye **'Rahman ve Rahim Allâh'ın adı ile'** yaz buyurdu. Müşrikler **'Rahman nedir, biz bilmiyoruz'** deyip, besmelenin yazılmasına itiraz etmişlerdi. Peygamberimiz (s) de besmele yerine **'Allâh'ım senin adınla'** cümlesini yazdırmıştı. Çok merhametli anlamına gelen **'Rahman'** ismi, sâdece Allâh'a mahsustur. Başka hiçbir varlık için kullanılmaz. (İ. KARAGÖZ 5/246)

(Bu âyet) en önemli **secde** âyetlerindendir. Okuyana ve dinleyene hemen **secde etmek,** Hanefilere göre **vâcip,** diğer fakihlere göre sünnettir. (H. DÖNDÜREN, 2/595)

(61).**'Gökte burçlar (**muazzam yıldızlar**) vâreden, orada ışık saçan güneşi ve aydınlatan ay'ı vâreden Allah, yüceler yücesidir.'** 'Yıldız kümeleri' diye çevirdiğimiz **'bürûc'** kelimesi, her ne kadar klâsik tefsirlerde genellikle eski Grek astronomi – astrolojisinden gelen bilgiler ışığında

yorumlanmışsa da (Meselâ Râzi, Kurtubi, Şevkâni), Kur'ân'ın bu kavramını, modern astronominin verileri ışığında **'yıldız kümeleri'** veya **'galaksiler'** olarak anlamak gerekir. Eski tefsirlerde **'bürûc' 'büyük yıldızlar'** olarak da açıklanmıştır. (KUR'AN YOLU, 4/134)

Yıldızlar gökyüzünün süsü, **Ay** gecenin aydınlatıcısı, **Güneş** yeryüzünün ısı ve ışık kaynağıdır. Yıldızlar, ay ve güneş bir **sistem içerisinde yüce Allâh'ın kendilerine verdiği görevi yapmakta**dır. Yıldızlar, Ay ve Güneş hem Allâh'ın varlığının ve kudretinin delili ve göstergeleri, hem insan ve diğer canlılar için birer nimettir. (İ. KARAGÖZ 5/247, 248)

Râğıb der ki: **'es Sirâc'** bir fitil ile parlayan ve ışık saçan lamba ve kandile denir. Etrâfı aydınlatan her şeye bu isim verilmiştir. Burada kastedilen **'**güneş'dir. Çünkü Allah Teâlâ: **'….Güneşi de bir lâmba yaptı.'** (Nûh, 71/16) buyurmuştur. Güneş ve büyük yıldızlar, ışık saçma ve aydınlatma bakımından kandillere ve lâmbalara benzetilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ: **'Andolsun biz en yakın göğü lâmbalarla donattık.' (**buyurmuştur). (el Mülk, 67/5) (İ. H. BURSEVİ, 13/607)

(62).**'İbret almak veya şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.'** Aralıksız olarak gece ile gündüz birbirini izlemektedir. Birisi giderken, öbürü gelir. Biri gelirken, öteki gider. Veya insan onlardan herhangi birisinde Allâh'a ibâdet etmek isterken, yerine getiremediği **zikir**, **vird** ve **ibâdetlerini** ötekinde yerine getirmek sûretiyle **kazâsını yaparak** telâfi eder, demektir. (S. HAVVÂ, 10/225)

Düşünen ve aklını kullanan bir insan, Güneş, yer, Ay, yıldızlar, akşam, sabah, gece, gündüzve mevsimlerin **kendiliğinden var olmadığı**nı, sistemsiz varlıklarını sürdüremeyeceklerini, **boşuna yaratılmadıkları**nı, bunları bir yaratan ve yönetenin olduğunu, Güneş, Yer, Ay, yıldızlar, akşam, sabah, gece, gündüz ve mevsimlerin, insanlar ve diğer canlılar için bir nîmet ve lütuf olduğunu anlar, bunları yaratanı tanır, îman eder ve nîmetlere şükreder. Bir insanın şükredebilmesi için şartlarına uygun îman etmesi, Allâh'ın emir ve yasaklarına uyması gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/248)

Şâyet insanlar **gece** ve **gündüzü dönüşümlü** olarak **yaşamasalardı,** gece ve gündüz birbirine ardışık olarak gerçekleşmeselerdi, yeryüzünde hayat ne insanlar, ne hayvanlar, ne de bitkiler için mümkün olmazdı. Hatta **gece** ve **gündüzün süreleri** bile değişik olsaydı yine de **yaşamak** zorlaşırdı. 'İnsan Yalnız Değildir.' (İlim İman Etmeye Çağırıyor) kitabında şu açıklamalar yer alıyor: 'Dünyâ kendi ekseni etrafında yirmidört saatte bir kere döner. Bu, yaklaşık olarak **saatte bin mil hız**a eşittir. Şimdi dünyânın saatte sâdece yüz mil yaptığını varsayalım. Neden olmasın? Bu takdirde gecemiz ve gündüzümüz şimdikinden **on kat daha uzun** sürecektir. Bu durumda **kızgın yaz güneşi** her gün bitkilerimizi **yakacaktır**. **Geceleri** de yeryüzündeki tüm bitkiler **donacaktı**. (S. KUTUB, 7/570)

25/63-67 RAHMÂN'IN HAS KULLARI

63. Rahmân'ın (has**) kulları o kimselerdir ki yeryüzünde mütevâzı bir şekilde yürürler ve cahiller kendilerine lâf atarsa (**kavga ve tartışmaya fırsat vermeyip**): "Selâmetle (**hoşça kal**)." de(**r geçer**)ler.**

64. Onlar ki gecelerini Rablerine secde ederek ve (namaz kılmakla) **kıyamda durarak geçirirler.**

65, 66. Onlar ki: "Ey Rabbimiz! Cehennem azâbını bizden uzak tut, çünkü onun azâbı devamlı bir azaptır. Doğrusu o (cehennem**), ne kötü bir karargâh, ne kötü bir makamdır!" derler.**

67. (Rahmân'ın o has kulları**) ki harcadıkları zaman israf etmezler, cimrilik de yapmazlar, (**harcamaları husûsunda**) bu (**ikisi**) arasında bir denge tuttururlar. [**bk**. 3/180; 17/27-29; 59/9]**

63-67.(63).**'Rahmân'ın kulları onlardır ki, yeryüzünde (**zorbaca edâ ve kibirlenme ile değil, ağırbaşlılıkla, vakarla**) mütevâzı olarak yürürler.'** Burada Rahmân'ın kullarının her biri bir zümreyi andıran **sekiz sıfatla** nitelenerek İslâm ahlâkının, medeniyetinin, düşüncesinin ve idealinin bir özeti yapılmıştır, şöyle ki: **(1) Birinci Özellik:** Yâni Rahmân'ın kulları öyle kimselerdir ki, önce gidişleri, yeryüzünde yürüyüşleri ve hareket tarzları mülâyimdir. Zorba, mağrur, kibirli, saygısız, kaba ve haşin değil; sükûnet ve vakar ile alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli, nâzik ve yumuşak yürürler. (ELMALILI, 6/86, 87)

İbn Kesir şunları söylemektedir: 'Bundan maksat, onlar hastalar gibi riyâkârlık ve yapmacık bir şekilde yürürler değildir. Âdem evlâdının Efendisi (s) **yüksekten aşağıya düşercesine** yürür ve âdetâ yer onun altında katlanır gibi yürürdü. Selefin bâzı kimseleri kendisini yapmacık olarak **zayıf** gösterecek şekilde **yürümeyi mekruh** görmüşlerdir. Hattâ Hz. Ömer (r)'den rivâyet edildiğine göre, o yavaş ve ağır yürüyen bir genç gördü. Ona: Niye böyle yürüyorsun, **hasta mısın?** Diye sorunca o: 'Hayır, ey müminlerin emîri!' deyince, elindeki **kamçıyı** tepesine **kaldırdı,** hızlıca ve güçlü bir şekilde yürümesini emretti. Burada sözü geçen **'el Hevn'** mütevâzılıktan kasıt, **ağırbaşlılık** ve **vakar**dır. **Hadis:** Nitekim Rasûlullah (sa) şöyle buyurmuştur: 'Namaza gittiğinizde **koşarak gitmeyiniz**. Üzerinizde **sekînet** ve **vakar** hâli bulunarak namaza gidiniz. Yetiştiğinizi (imamın arkasında kılınız), yetişemediğinizi tamamlayınız. (S. HAVVÂ, 10/239)

Hadis: 'Ey insanlar! Size yavaş ve **sekînet ile yürümenizi** tavsiye ederim.' (Ebû Dâvud Hac 65, No 1922; İ. KARAGÖZ 5/252)

'Câhiller (zihni bakımdan seviyesiz olan sefihler) **kendilerine takıldıkları zaman onlara 'selâm' derler.'** '.. selâm dediler': Kâfirler müminlere sataştığı zaman, misli ile karşılık vermezler, selâmetle deyip geçerler, câhillerin söylediği sözlerin benzerlerini ve **tartışmaya sebep olacak söz söylemezler;** ancak edep ve ahlâka uygun söz söylerler. Sövene sövmezler, kötü söze kötü sözle karşılık vermezler. Kasas sûresinin 55'nci âyetinde müminlerin bu tür konulardaki davranışları şöyle bildirilmektedir: **'Müminler boş sözü işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve 'bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size, biz câhilleri istemeyiz', derler'** (28/55; İ. KARAGÖZ 5/253)(..) Âyetteki **'selâm',** müminlerin birbirlerine verdiği selâm anlamında değildir. Âyetteki selâm kelimesi, kavga değil **barış içerisinde olma**ya, câhillerin şerrinden ve kötü söze kötü sözle karşılık vermekten uzak olmayi ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 5/253)

(64).**(2) İkinci Özellik: 'Onlar ki gecelerini Rableri için secdeye vararak ve kıyamda geçirirler.'** Âyetteki ifâde tarzı, gecenin bir bölümünde insanlar uykudayken Rahmân'ın kullarının hareketlerini tasvir maksadıyla namazdan secde ve kıyam hareketlerini ön plana çıkarıyor. Onlar, Rablerine **secdeler ve kıyamlar** ederek geceliyorlar. Bu insanlar, tatlı ve rahat uykudan daha yararlı, daha dinlendirici bir şeyle meşgul oluyor. Rablerine yönelmekle, ruhlarını ve uzuvlarını O'na bağlamakla uğraşıyorlar. Gecelerini takvâ, **Allâh'ın murâkabesini ve azametini tefekkür,** onun azâbından korkma duygularıyla geçiriyorlar. (Ö. ÇELİK, 3/581)

(65).**(3) Üçüncü Özellik: 'Ve onlar ki: Rabbimiz, bizden cehennem azâbını uzaklaştır, doğrusu cehennemin azâbı sürekli ve kalıcıdır, derler.'** Yâni cehennem azâbından kurtulmak, ilk emelleridir. İbâdet ve gayretlerine güvenmeyerek, sürekli kurtuluşlarına duâ ederler. (ELMALILI, 6/87)

(67).**(4) Dördüncü Özellik: 'Onlar ki, infak ettikleri zaman ne israf ederler (**harcamalarında ne haddi aşarlar**) ne de cimrilik.' (**israftan kaçayım derken de işi sıkı tutmakta haddi aşmazlar. İbn Kesir dedi ki: Onlar infak ederken **israf** etmezler. İhtiyaç fazlasını harcamazlar. Âile hâlklarına karşı da **cimri değil**dirler. Aksine onlar, **orta yolda** yürümeye devam eden hayırlı kimselerdir. Zâten işlerin en hayırlısı, ne israf, ne cimrilik, ikisinin ortasıdır. (S. HAVVÂ, 10/227)

'.. malı israf etmek', yerli yerinde harcamamak, faydasız yerlere harcamak, gerektiğinden çok harcamak, anlam(lar)ına geldiği gibi, Allâh'ın uygun görmediğiyerlere harcamak anlamına da gelir. İhtiyâcı gidermeyen, güzel olmayan, yararsız, boş yere ve gayri meşru (İslâm'a aykırı) harcamalar, ihtiyâcın ötesinde hakkı olmayan alanlara nîmetlerin aktarılması, **israf**tır. (İ. KARAGÖZ 5/255)

Hadis: 'Cimrilik etmekten sakının. Çünkü **cimrilik,** sizden önce yaşayan insanları, birbirlerini öldürmeye ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek suretiyle perişan etmiştir. (Müslim Birr 56, İ. KARAGÖZ 5/256)

Hasan-ı Basri de şöyle demektedir: **Allah yolunda** yapılan **harcamalarda israf yok**tur. İyaz b. Muâviye der ki: Allâh'ın emrini aştığın her husus bir israftır. Başkası da: **İsraf,** Aziz ve Celil olan Allâh'ın günahı uğrunda yapılan harcamalardır, demektedir. (S. HAVVÂ, 10/241)

'İkisi arasında orta bir yol tutarlar.' Nesefi der ki: Yâni ikisi arasında âdil ve dengeli bir yol izlerler. Çünkü âyet-i kerîmede sözü geçen **'el kavâm'** iki şey arasında adâleti sağlamak demektir. (S. HAVVÂ, 10/227)

25/68-71 KİM TEVBE EDİP İYİ DAVRANIŞ GÖSTERİRSE

68, 69. Yine onlar ki Allah'la berâber başka bir tanrıya yalvarıp tapmaz/tapınmazlar. Allâh'ın haram kıldığı canı, haksız yere öldürmezler. Zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa, günahın(ın) cezâsını bulur. 69. Kıyâmet günü azâbı katmerli olur ve onun içinde hor ve aşağılanmış bir şekilde ebedî kalır.

70. Ancak (küfürden**,** şirkten ve günahlardan**) tevbe edip îman eden ve (**Allâh'ın rızâsına uygun**) iş yapanlar hâriçtir** (cezâlandırılmazlar)**. İşte Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

71. Kim (günahlarından**) tevbe edip sâlih amel işlerse, gerçekten o, Allâh'a tam bir yönelişle dönmüş (**demek**)tir.**

68-71. (68).**(5) Beşinci Özellik: 'Onlar ki Allah ile berâber başka bir ilâha tapıp yalvarmazlar (**yâni şirk koşmazlar**) Allâh'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zinâ etmezler.'** Gerçek kullar, **üç büyük günah**tan sakınırlar: **Şirk**, **katil** ve **zinâ**. Bizzat Hz. Peygamber (s) bu günahların ağırlığı konusunda uyarıda bulunmuştur. **Hadis:** Abdullah İbn Mes'ud'un rivâyetine göre, kendisine en kötü günahlar sorulduğunda şu cevabı vermişlerdir: **(1)** Seni yaratmış olan Allâh'a bir şeyi denk tutmak, **(2)** Rızık korkusuyla çocuğunu öldürmek, **(3)** Komşunun karısıyla zinâ etmek. (Buhâri, Müslim, Tirmizi, Nesâi, Ahmed) Büyük günahların yalnızca bunlar olmadığı açıktır. Fakat bu üçü, o zamanki Arap toplumunda işlenen günahların en yaygınları olduğundan, özellikle belirtilmişlerdir. (MEVDÛDİ, 3/538, 539)

Nesefi, buradaki **‘haksız yere’** ifâdesini şu şekilde açıklamaktadır: Onlar canı ancak (ve) kısas veya recim veya irtidat veya şirk ya da yeryüzünde fesat çıkartmak gibi öldürmenin söz konusu olduğu meşru olduğu hâllerde öldürürler. (S. HAVVÂ, 10/227)

‘.. haksız yere Allâh’ın haram kıldığı cana kıymazlar’ cümlesinde geçen **‘haklı sebep’** savaş, nefsî müdafaa ve kısasgibi meşru sebeplerdir. Meşru bir sebep olmadan **insan öldürmek haram**dır. İnsan öldürmenin haram ve büyük günah olduğuna dâir birçok âyet (4/93, 5/32, 6/151) ve hadîs-i şerif vardır. Suçsuz yere bir insanı öldürmek, bütün insanları öldürmek gibi günahtır. (5/32). Peygamberimiz (s), cana kıymayı helâk edici (Buhâri Vesâyâ 34) ve **en büyük günah**ların arasında saymıştır (Müslim Birr 32; İ. KARAGÖZ 5/258)

Hadis: Her Müslümanın diğer Müslümana **ırzı, malı ve canı haram**dır.’ (Müslim Birr 32)

İbn Cerir rivâyet ediyor… Said b. Cübeyr ’den o İbn Abbas’ın şunları anlattığını dinlemiş: Bâzı müşrikler **çokça insan öldürmüş** ve pek çok günah işlemişlerdi; daha sonra Muhammed (s)’in yanına gelip şöyle dediler: ‘Senin söylediğin ve kendisine dâvet ettiğin şey gerçekten güzeldir. Bir de bizim **işlediklerimizin keffâreti** olacak şeyleri bize bir haber versen? (diye sordular) Bunun üzerine: **‘Onlar ki Allah ile berâber başka bir ilâha tapıp yalvarmazlar’** âyeti ile, **‘Ey kendi öz nefisleri aleyhine (**günahta**) aşırı giden kullarım! Allâh’ın rahmetinden ümit kesmeyin!’** (ez Zümer, 39/53) buyruğu indi. (S. HAVVÂ, 10/241, 242)

(69).**’Kıyâmet günü azâbı kat kat verilir.’** İlgili âyet ve hadislerde iyiliğin karşılığının kat kat fazlasıyla verileceği, fakat **kötülüğün cezâsının katlanmayacağı** bildirilmektedir. (Nisâ, 4/40, En’am 6/160, Şûrâ 42/40, Müsned, Buhâri, Müslim) Şu hâlde, Zemahşeri, Râzi gibi bâzı müfessirlerin de dediği gibi âyette, belirtilen günahları işleyenlere bunun azâbının ‘**kat kat’** verileceği bildirilmekle, bir günahın cezâsının katlanarak verileceği değil, **şirk**, **katil**, **zinâ** gibi suçların cezâlarının **birbirine ekleneceği** açıklanmaktadır. (KUR’AN YOLU, 4/138) Sözgelimi, her bir cana kıyma ve her bir zinâ eylemi için **ayrı bir cezâ** söz konusu olacaktır. (Ö. ÇELİK, 3/583)

(70).**’Ancak tevbe eden, inanıp sâlih amel işleyenler müstesnâ. İşte Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.’** Bu buyrukta**, kâtilin tevbesinin sahih** olduğuna delâlet vardır**.** Bu âyet-i kerîme ile Nisâ sûresinde yer alan **‘Kim kasten bir mümini öldürürse…’** (en Nisâ 4/93) buyruğu arasında bir çelişki yoktur. Bu âyet-i kerîme her ne kadar Medîne’de inmişse de mutlaktır. Tevbe etmeyen kimseye hamledilir. Çünkü Furkan sûresindeki bu âyet-i kerîme ise **tevbe kaydı**nı getirmektedir. Hem bundan sonra Yüce Allah: **‘Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındakileri de dilediği kimselere bağışlar’** (en Nisâ, 4/116) diye buyurmaktadır. Diğer taraftan Rasûlullah (s)’den gelen sahih sünnette katilin tevbesinin sahih olduğu sâbittir. Nitekim **yüz kişiyi öldüren** kimsenin kıssasına dâir rivâyette bu durum açıkça zikredilmiştir. Yüz kişiyi öldürdükten sonra, bu kişinin tevbe ettiği ve Allah tarafından **tevbesinin de kabul** edildiği bu kıssada zikredilmektedir. (S. HAVVÂ, 10/242)

Bir **tevbe**nin geçerli ve **tevbe-i nasuh** (66/8) olabilmesi için, şu **şartların bulunması** gerekir: **(1). Pişmanlık** duymak (7/23), **(2).** Allâh’ı yücelterek **O’ndan af** ve mağfiret **dilemek** (71/23), **(3).** Günahı terk edip **hâli ıslah** etmek (6/54), **(4).** Tevbeyi **son nefese bırakmamak** (4/18), **(5).** Kul hakkı varsa haksâhibi ile **helâlleşmek.** (Buhâri Mezâlim 10; İ. KARAGÖZ 5/259).

‘İşte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.’ Burada iki önemli anlam dikkat çekmektedir: **(a)** Kul gönülden tevbe ettiği zaman, îman ve Allâh’a itaat hayâtına başlar. Allâh’ın yardımıyla, küfür hâlindeki kötülüklerin yerine **iyi ameller işlemeye koyulur** ve böylece kötülüklerinin yerini iyilikleri alır. **(b)** Yalnızca geçmişteki **kötülükleri silinmekle** kalmaz, ayrıca amel defterine, Rabbine isyanı bırakıp O’nu itaat yolunu benimseyen bir kul olarak yazılır. Sonra, geçmiş günahlarına üzülüp tevbe

ettikçe, daha çok sâlih ameller hânesine kaydolunur. Çünkü günahtan **tevbe** etmek ve **af dilemek** bizzat sâlih bir ameldir. Böylece, amel defterinde **iyilikleri bütün kötülükleri bastırır.** (Ö. ÇELİK, 3/583, 584)

Hadis: Ebû Zer (r)'den, dedi ki: Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: Ben cehennem hâlkı arasında **cehennemden en son çıkacak**, cennet hâlkı arasına da **cennete en son girecek** kimseyi biliyorum. Adamın birisi getirilir: Onun büyük günahlarını bir kenara bırakınız, küçük günahları ile ilgili soru sorunuz, denilir. Ona: 'Filân günü şunu şunu, filân günü de şunu şunu işledin' denilir. O da: 'Evet, der ve günahlarından hiç birisini inkâr edemez. Ona: ''İşlediğin **her bir günahın karşılığında** sana **bir iyilik verilmiştir'** denilir. Şöyle der: 'Rabbim birtakım şeyler daha işledim ki, ben bunları burada göremiyorum.' Ebû Zerr dedi ki: Rasûlullah (s) **azı dişleri** görününceye kadar **güldü,** dedi. Müslim'den S. HAVVÂ, 10/243)

25/72-77 SABRETMELERİNE KARŞILIK EN YÜKSEK MAKAM

72. Onlar ki yalana şâhitlik etmezler. Boş ve kötü sözlere rastladıkları zaman da, vakarlı bir şekilde (onlardan yüz çevirip**) geçerler.**

73. Onlar ki Rabbinin âyetleri hatırlatıldığı zaman, onlara karşı kör ve sağır davranmazlar.

74. Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve nesillerimizden gözler(imizin**) nûru (**olacak iyi insanlar**) lütfet ve bizi (**fenâlıktan**) sakınanlara rehber yap." derler.**

75, 76. İşte bu (sayılan özelliklere sâhip olarak Rahmân olan Allâh'a kulluk görevini yapa**)nlar sabırlarından dolayı, cennetin en yüksek mevki(**ler**)i ile mükâfatlandırılacaklar ve orada bir sağlık dilekleri ve selâm ile karşılanacaklardır. 76. Orada ebedî kalacaklardır. (**O**) ne güzel bir kalacak yer ve ne güzel bir makamdır!**

77. (Rasûlüm**!) De ki: "Duâ (**ve ibâdeti**)niz olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (**Ey inkârcılar**!) Siz ise, (**Allah ve Rasûlü'nün bildirdiklerini**) yalanladınız, bu yüzden (**bu günah ve onun**) cezâsı, boynunuza sarıl(**ıp yakanızı bırakmay**)acaktır." [**bk. 2/186]**

72-77. (72).**(6) Altıncı Özellik: 'Ve onlar ki yalan yere şâhitlik etmezler.'** Şâhitliklerinde yalan söylemezler. Yâni, 'yalan söyleyenlerin bulundukları yerlerden, günahkârların meclislerinden kaçarlar ve kötülüğe ve kötülük işleyenlere karışmamak maksadıyla, bu gibi yerlere yaklaşmazlar. Çünkü **bâtılın işlendiği** yerde **hazır bulunmak**, ona **ortak olmaktır**. Aynı şekilde Şeriatın uygun karşılamadığı şeylerin işlenmesi sırasında hazır bulunmaları hâlinde de durum böyledir. Onlar da bu işi yapanların **günahına ortak olurlar**. Çünkü onlarla birlikte olup bakmak, **râzı oluşun delîli**dir. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/228)

Fıkıh imamları **yalan yere şâhitlik** yapanın cezâlandırılması konusunda ihtilâf ettiler. **Ebû Hanife** (rh) '**Tâzir cezâsı verilmez**, kavmi arasında tutulur, insanlara onun **yalan** yere **şâhitlik yaptığı söylenir'** demiştir. **Üç imam** ise, **'Tâzir cezâsı verilir,** sonra kavmi arasında tutulur ve insanlara onun yalancı şâhitlik yaptığı tanıtılır' demişlerdir. **İmam Mâlik,** 'Mescidlerde, çarşılarda ve insanların toplandıkları yerlerde **ilân edilir,'** demiştir. **Ahmed b. Hanbel** ise, ''Herkesçe bilinen yerlerde dolaştırılıp, tanıtılır ve 'Biz onun yalan yere şâhitlik yaptığını gördük, **ondan sakının',** denilir. Hz.

Ömer (r) yalan şâhitlik yapana **kırk değnek** vurur, yüzünü **karaya boyar** ve **çarşıda dolaştırırdı.** (Keşfü'l Esrâr'dan, İ. H. BURSEVİ, 13/637)

Hadis: Hz. Peygamber yanındakilere, 'Büyük **günahların** da **en büyüğü** olan günahların ne olduğunu size söyleyeyim mi?' diye sormuş, 'buyurun ya Rasûlâllah' demeleri üzerine bunları, 'Allâh'a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak ve **yalancı şâhitlik yapmak'** şeklinde sıralamış; özellikle sonuncusunu birkaç defa tekrar ederek, bu hususta yanındakileri uyarmıştır. (Buhâri, Müslim Îman 143'den KUR'AN YOLU, 4/140)

'Boş ve kötü lakırdıya rastladıkları zaman' ahlâksızlıkla karşılaştıkları; aldırış edilmemesi, bir kenara bırakılması gereken herşeye rastladıkları zaman; yâni bunları işleyen ve boş işlerle uğraşan kimselerin yanından geçtiklerinde **'yüz çevirip vakarla geçerler.'** Kendilerini bu kötülüklere bulaşmaktan uzak tutar, şeref ve haysiyetlerini koruyarak, yüz çevirirler. (S. HAVVÂ, 10/229)

(74).**(7) Yedinci Özellik: 'Onlar ki kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı (**yâni onlara Kur'ân okunduğu veya Kur'ân okunmakla öğüt verildiği**) 'vakit, onlara karşı kör ve sağır davranmazlar.'** Nesefi der ki: 'Burada asıl nefyedilen onların secdeye kapanmaları değil, âyetlere karşı sağır ve kör davranmalarıdır.' (S. HAVVÂ, 10/229)

Bu ifâdeden, duymayan, görmeyen, bir hidâyete ya da nûra uymayan kör ve sağırlar gibi düzmece ilâhlarına, sapık inançlarına, bâtıl düşüncelerine körü körüne sarılan **müşriklere** yönelik **bir kınama** anlaşılmaktadır. Duymadan, görmeden, düşünmeden yüz üstü bir şeye kapanma hareketi, körlerin gafletliğini, körlüğünü ve dar düşünceliğini tasvir etmektedir. **Rahmân'ın kulları** ise, inanç sistemlerinin dayandığı gerçeği ve Allâh'ın âyetlerinin içerdikleri **doğru mesajı bilinçli** olarak, görerek kavrıyorlar. (S. KUTUB, 7/576)

(8) Sekizinci Özellik: 'Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve nesillerimizden gözler(imizin**) nûru (**olacak iyi insanlar**) lütfet ve bizi (**fenâlıktan**) sakınanlara rehber yap." derler.** Onların Allah'tan istediği **'göz aydınlığı**ndan maksat, mal, mevki, güzellik ve benzerleri değil, **dîni fazilet** ve üstünlüklerdir. (İ. H. BURSEVİ, 13/643)

Burada (..) iki mânâ câizdir: **Birisi**, bizlere gözlerimizi aydınlatacak eşler ve zürriyetler ver, demek; **diğeri** de eşlerimiz ve zürriyetlerimiz sebebiyle bizlere gözümüzü aydınlatacak **nîmetler, mutluluklar ver,** demektir. Bu dilek, âile ve evlât terbiyesine verilen önemi gösterir. (ELMALILI, 6/89)

(75).**'İşte bunlar yaptıkları sabırlarına karşılık gurfe (**yüce makamlar**) ile mükâfatlandırılacaklardır.' 'Onlar cennet odalarında huzur içindedirler.'** (Sebe' 34/37) olacaklar, yâni en yüksek dereceye, cennet köşklerinin en yükseklerine çıkarılacaklar. (ELMALILI, 6/89)

'..ve orada (cennette) **sağlık ve selâmla karşılanırlar.'** Yâni melekler onlara sağlık dileklerini iletir yâhut birbirlerine karşı bu şekilde dilekte bulunur ve selâmlaşırlar. Selâm onlara ve üzerlerine olsun. Melekler her bir kapıdan onların yanlarına: Sabrettiğinizden ötürü selâm size, âhiret yurdunun mükâfâtı ne kadar güzeldir! Diyerek girerler. (S. HAVVÂ, 10/229, 230)

(76).**'Orada temelli kalırlar'** sürekli ikâmet ederler, oradan başka yere göç etmezler, oradan çıkartılmazlar, orada ölmezler. Temelli oradadırlar ve oradan usandıkları için yerlerinin değiştirilmesi talebinde de bulunmazlar. **'Orası ne güzel bir yer'** ne güzel karar yeri **ve ne güzel bir duraktır.'** İkâmet etmek için ne güzel yerdir! (S. HAVVÂ, 10/230)

(77).**‘De ki; Duânız (**O’na ibâdetiniz**) olmasaydı, Rabbimin yanında değeriniz ne olurdu ki?’** İbn Kesir şöyle diyor: O’na ibâdet etmediğiniz takdirde sizin O’nun yanında bir öneminiz olmaz ve size itibar etmez. O, bütün mahlûkâtı sâdece kendisine ibâdet etsinler, sabah akşam O’nu tesbih etsinler diye yaratmıştır**. (**S. HAVVÂ**,** 10/232**)**

‘Ben cinleri ve insanları anca(k) bana kulluk etsinler diye yarattım.’ (Zâriyat, 51/56) buyurulduğu üzere, yaratılışınızın hikmeti **ibâdet** ve **kulluk**tur. Onun için ibâdetiniz ve kulluğunuz olmasa Allah katında ne kıymet ve öneminiz olurdu. (ELMALILI, 6/90)

Duâ, kulun Allah’a olan kulluğunu bilmesi, O’nun dergâhına gelmesi ve kalben O’nunla irtibat kurmasıdır. Yüce Allah; “**Ey îman edenler**! **Namazla ve sabırla/metânetle yardım isteyin**…” (2/153), “… **duânızı kabul ederim**…” (2/187) buyuruyor. Ancak, hâcet duâlarının Rasûlullâh’ın öğrettiği bir şekil ve âdâbı vardır. “Kimin Allah’tan veya insanlardan bir ihtiyacı varsa, iki rekât namaz kıldıktan sonra kıbleye yönelmiş olarak **avuç içleri semâya** bakacak şekilde, ellerini birleştirmeden omuz istikametinde kaldırır. Allâhu Teâlâ’ya **hamd**, Resûlü’ne **salât** ve **selâm** getirdikten sonra Allâh’a **tam teslimiyetle** huşû içinde ve yavaş/**hafif sesle** (7/55), meşru olan şeyleri O’ndan ister ve yardım diler. Gerektiğinde bütün mü’minler de duâya dâhil edilir.” (H. T. FEYİZLİ, 1/365)

Ey Kâfirler’ **‘Artık gerçekten yalanladınız. O hâlde azap yakanızı bırakmayacaktır.’** Yâni sizin bu yalanlayışınız azap edilmenizi, helâk edilmenizi, dünyâda ve âhirette yok edilmenizi gerektirmektedir ve bu artık peşinizi bırakmayacaktır. (S. HAVVÂ, 10/232)

26 / Şu'arâ Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 227 âyettir. Şu'arâ, "**şâirler**" demektir. Adını 224. âyetinde geçen şâirler anlamındaki "eş-şu'arâ" kelimesinden almıştır. 224-227. âyetleri Medîne döneminde inmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/366) (..) İniş sırasına göre 47'nci sûredir. Âyet sayısı bakımından Bakara'dan sonra Kur'ân'ın ikinci uzun sûresidir. Ancak âyetleri Bakara'nın âyetleri kadar uzun değildir. (M. DEMİRCİ, 2/438)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

26/1-9 NEREDEYSE KENDİNE KIYACAKSIN

1. Tâ, Sîn, Mîm.

2. Bunlar, apaçık Kur'an'ın âyetleridir.

3. (Rasûlüm**!) Îman etmiyorlar diye neredeyse kendini yiyip bitireceksin! [**krş**. 18/6; 35/8]**

4. (Ey Peygamberim!) **Biz istesek, (**inkârcıların**) üzerlerine gökten bir mûcize indiririz de ona boyun eğmek zorunda kalırlar.**

5. Müşrikler Rahmân'dan kendilerine yeni bir öğüt gelince, kesinlikle ondan yüz çevirirler.

6. (Müşrikler)**Hem de (**Allâh'ın âyetlerini) **yalanladılar, (**oysa**) kendisiyle alay edip durdukları şeyin (**azap**) haberleri yakında onlara gelecektir.**

7, 8. (Müşrikler**) yeryüzüne hiç bakmazlar mı?** (Baksınlar, görsünler) **Biz orada her çiftten / her çeşitten nice güzel bitkiler bitirdik. 8. Şüphesiz bunda elbette (**kudretimize**) bir işâret vardır. (**Fakat**) yine de müşriklerin çoğu îman etmezler.**

9. (Ey Peygamberim!) **Hiç şüphesiz Rabbin, elbette O, mutlak güç sâhibidir, çok merhametlidir.**

1-9. (1).**'Tâ, Sîn, Mîm.'** Burada verilen **kopuk harfler** bu sûrenin de bir bölümünü oluşturduğu apaçık Kitabın **âyetlerine dikkat çekmek** içindir. Bu harfler, vahyi yalanlayanların elleri altında olmalarına rağmen, onlar bu harflerden bu apaçık **kitabın bir benzerini** yapamamaktadırlar. Sûrede, bu kitaptan yoğun biçimde söz edilmektedir. Girişinde, sonucunda, bu kitaptan söz edilmektedir. Zaten Kur'ân'da **bu kopuk harfler** ile başlayan bütün sûrelerin özelliği budur. (S. KUTUB, 7/581)

(2).**'Bunlar, apaçık Kur'an'ın âyetleridir.'** Kitâbü 'l Mübin'in bir anlamı da, Kur'ân'ın şüphesiz **ilâhi** bir **kitap** olduğudur. Dili, üslûbu, işlediği konular, (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırdeden,

îcâzı apaçık belli (S. HAVVÂ, 10/262) sunduğu gerçekler ve vahyedilme gerekçesi, onun tüm yaratıkların Rabbinin Kitabı olduğuna şehâdet eder. Bu anlamda onun her cümlesi bir âyet ve bir **mûcize**dir. (MEVDÛDİ, 4/11)

(3).**'(**Rasûlüm**!) Îman etmiyorlar diye neredeyse kendini yiyip bitireceksin!'** Âyet, Mekke kâfirlerinin sapıklığı, ahlâki düşüklüğü ve getirdiği islâh mesajına karşı gösterdikleri inat ve muhâlefet karşısında Hz. Peygamber'in (s) duyduğu **aşırı üzüntü,** endişe ve kederi tasvir etmektedir. (MEVDÛDİ, 4/12) Bu âyetlerde (..) Hz. Peygamber ve müminler **teselli** edilmektedir. (krş. Kehf 18/6; Fâtır 35/8) Çünkü Peygamberin görevi, onları **zorla îman ettirmek değil,** Kur'ân'ı **tebliğ** edip, doğru yolu göstermektir. (Nahl, 16/82, KUR'AN YOLU, 4/144)

(4).**'Biz istesek, (**inkârcıların**) üzerlerine gökten bir mûcize indiririz de ona boyun eğmek zorunda kalırlar.'** 4. Âyette ifâde edildiği üzere, Allah Teâlâ isteseydi inkârcıları îman ettirecek bir **mûcize** ve bir **felâket** göndererek onların boyun eğmelerini sağlardı. Ancak böyle bir **zorlama, imtihan hikmetine aykırı**dır. Allah dünyâyı, hayâtı ve ölümü **imtihan** için yaratmıştır. İnsanın bu imtihânı kazanması serbest ve özgür irâdesiyle Allâh'a inanmasına ve itaat etmesine bağlıdır. (KUR'AN YOLU, 4/144)

(5).**'Onlar Rahmân'dan kendilerine yeni bir öğüt gelince, kesinlikle ondan yüz çevirirler.'** Yüce Allah, gönderdiği vahiyleri ile onlara öğüt verip, yeniden hatırlatmada bulunduğu her bir seferinde, onlar da yeniden bir öğüt ve hatırlatmadan yüz çevirir, onu inkâr edip kâfir olurlar. (Nesefi'den) Ve onlar bunu delilin ortaya konulmasına, i'cazın açık ve seçik olmasına, bütün bunlarla birlikte birçok mûcizenin bulunmasına rağmen böyle yapıyorlar. (S. HAVVÂ, 10/263)

(6).**'Hem de (**âyetleri**) yalanladılar, (**oysa**) kendisiyle alay edip durdukları şeyin (**azap**) haberleri yakında onlara gelecektir.'** Müşriklerin çoğu, Hz. Peygamberi ve ona indirilen âyetleri yalanladılar. Kur'ân'ı peygamberin kendisinin uydurduğunu söylediler, bu sebeple âyetlerden yüz çevirdiler. Bununla yetinmediler, âyetlerle ve peygamberlealay ettiler. Âyetleri ve Peygamberleri **ylyanlamak ve alaya almak inkâr**dır. Yüce Allah, inkâr edenleri, Hz. Nuh, Hz. Lût ve Hz. Hud kavimlerinde olduğu gibi, dünyâ hayâtında **âfet ve musibetlerle**, âhiret hayâtında cehennemle cezâlandırır. **'Alaya aldıkları şeylerin haberleri başlarına gelecektir'** cümlesi bu anlama gelmektedir. (İ. KARAGÖZ 5/269)

(7).**'(**Müşrikler**) yeryüzüne hiç bakmazlar mı? Biz orada her çiftten / her çeşitten nice güzel bitkiler bitirdik.'** Cansız topraktan canlı bitkiyi çıkarma, dişili erkekli çift nitelikte yaratma, bâzı bitki türlerinin erkeklerini dişilerini ayrı bitki (botanik) dünyasının çoğunda olduğu gibi, bâzı türlerinin **erkeğini dişisini birarada bulundurma,** bir tek dalın üzerinde hem dişiliğin organlarını hem de erkekliğin organlarını birarada yaratma mucizesi… Evet, işte **bu mucize** yeryüzünde gözlerinin önünde her an yaşanmakta, gözlenmektedir. (S. KUTUB, 7/584)

Âyet, şirk ve inkârda ısrar eden Mekkeli müşriklere ve onların konumunda olanlara hitap etmektedir. **'.. bakmadılar mı?'** istifhâm-ı inkâri olup, **'baksınla', 'görsünler'** ve bunları bir vâr edenin olduğunu **'bilsinler'** anlamındadır. (İ. KARAGÖZ 5/270)

(8).**'Şüphesiz bunda elbette (**kudretimize**) bir işâret vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman eden (**kimse**)ler değildir.'** Allâh'ın birliğine, rahmetinin genişliğine, kudretinin büyüklüğüne, âhiretin varlığına delâlet eden, îmânı gerektiren bir delil var. (ELMALILI, 6/94)

Toprakta yetişen ürünleri gözleyen ve inceleyen insanlar, bu **ürünlerin kendiliğinden yetişmediğini** bilirler. Aynı toprakta, aynı su ve karbondioksit ile beslendiği hâlde, her birinin gövdesi, **dalı,** yaprağı,

rengi, biçimi, **şekli,** meyvesi ve meyvenin **tadı farklı**dır. Bunların kendiliğinden olması mümkün değildir. (..) Bitki türlerinin yaratılmasında, tadı, rengi ve şekli farklı olan meyve ve ürünlerin oluşmasında **üstün bir irâde**nin, sonsuz bir bilgi, **hikmet ve kudretin varlığını gösteren deliller** vardır. (İ. KARAGÖZ 5/270)

26/10-15 RABBİN MÛSÂ'YA ŞÖYLE SESLENMİŞTİ

10, 11. (Ey Peygamberim!) **Hani Rabbin, Mûsâ'ya: "Git o zâlimler topluluğuna, Firavun'un halkına! Onlar hâlâ azâbımdan sakın(**ıp kulluk et**)meyecekler mi?" diye nidâ etmişti. [**bk**. 20/47]**

12. (Mûsâ**) dedi ki: "Ey Rabbim! Onların beni yalanlamalarından korkarım."**

13. "(Bu durumda**) göğsüm daralır, dilim çözülmez. Onun için Hârûn'a da peygamberlik ver." [**bk**. 20/25-28]**

14. "Onların, benim üzerimde bir de günah (isnâdı**) vardır (**vaktiyle ben hatâ ile bir kıptîyi öldürmüştüm**). Bundan dolayı beni öldürmelerinden korkuyorum." [**bk**. 28/15]**

15. (Allah**) buyurdu ki: "Hayır! (**Korkma**!) İkiniz de mûcizelerimiz ile gidin, şüphesiz biz sizinle berâberiz, (**her şeyi**) işitiriz."**

10-15. (10).**'Hani Rabbin, Mûsâ'ya: "Git o zâlimler topluluğuna, Firavun'un hâlkına! Onlar hâlâ azâbımdan sakınmayacaklar mi?" diye nidâ etmişti.'** Bulunduğu ortam ve dini tebliğle görevli olduğu muhâtapları bakımından **Hz. Mûsâ'nın durumu** bir yönüyle Hz. Muhammed'in durumundan **daha çetin**di. Mûsâ (a.s.) köle gibi işlem gören bir kavme mensup olduğu hâlde, bölgenin güçlü hükümdârı Firavun ve kavmini dîne dâvetle görevlendirilmişti. Hz. Peygamber ise, sosyal statü bakımından muhâtapları ile aynı seviyede bulunuyordu. Öte yandan Mekkeli müşrikler, Arap yarımadasının hatırı sayılır kabîlesi olmakla birlikte, Firavun ve adamaları kadar güçlü değillerdi. Bu âyetler, o zor şartlarda Hz. Mûsâ nasıl **başarılı** olduysa, Hz. Peygamberin de öyle başarılı olacağına işâret etmekte, **müminlere ümit** ve **cesâret** vermektedir. (KUR'AN YOLU, 4/149)

Bütün bunlara rağmen, **Firavun, Hz. Mûsâ'ya** hiçbir **zarar veremedi,** sonunda mağlup oldu. İşte Kur'ân bu kıssa ile Kureyş Müşriklerine ve kıyâmete kadar herkese şu dersi vermektedir: **Allâh'ın yardım ettiği kişiyi kimse yenilgiye uğratamaz.** Öyle zor şartlarda bile Hz. Mûsâ, bütün güç ve kuvvetine rağmen Firavun karşısında gâlip geldiğine ve hak din muzaffer olduğuna göre, ne Mekke kâfirlerinin ne de ondan sonra gelecek kâfirlerin İslâm dâvetine engel olmaları mümkündür. (Ö. ÇELİK, 3/593, 594)

'Hâlâ sakınmazlar mı onlar?' Yâni sen onlara yaptıklarından (İsrâiloğullarını köleleştirmek, çocuklarını boğazlamak sûretiyle zulmedenlere, **Firavn kavmine')** vaz geçmelerini söyleyerek git. Çünkü onların sakınma zamanları geldi. Bu şuna delildir: Rasûl'ün birinci görevi, insanların kalplerinde **takvâ eğitimi**ni gerçekleştirmektir. (S. HAVVÂ, 10/272)

(12).**'(**Mûsâ**) dedi ki: "Ey Rabbim! Onların beni yalanlamalarından korkarım." "(**Bu durumda**) göğsüm daralır, dilim çözülmez. Onun için Hârûn'a da peygamberlik ver (**ve onu yanımda gönder**)." "Onların, benim üzerimde bir de günah (**isnâdı**) vardır. Bundan dolayı beni öldürmelerinden korkuyorum."** Çoğu zaman insanlar peygamberleri yalancılıkla itham etmişlerdir. Hz. Mûsâ böyle bir durumla karşılaşmaktan endişe ettiği için moralinin bozulacağını, bunun da dilinin

dolaşmasına sebep olacağını (krş. Tâhâ, 20/27), dolayısıyla peygamberlik görevini yerine getirirken rahat konuşamayacağını Allah Teâlâ'ya arz etmiş; ya kendisine yardımcı olmak veya tek başına Firavun'a elçi olarak gitmek üzere kardeşi Hârûn'un görevlendirilmesini niyaz etmiştir. Ayrıca İsrâiloğullarından biriyle kavga eden bir Kıpti'yi öldürmüş olmasından dolayı kendisinin de öldürülmekten korkması böyle bir talepte bulunmasına sebep olmuştur.(asla **Allah'ın emrine aldırış etmemek** veya ona karşı gelmek **kastiyle değildi**, Ö. ÇELİK, 3/594) (Bu konuda bilgi için ayrıca bk. Kasas 28/15, KUR'AN YOLU, 4/149, 150)

(13).**'Onun için Hârûn'a da peygamberlik ver.'** Buradaki **'fe ersil ilâ Hârûun'** ibâresi, **'yakınlarımdan yükümü paylaşacak birini görevlendir.'** (20/29) **'görevimden bir pay da ona ver.'** (20/32) ve **'onun dili benden daha açık, daha düzgün'** (28/34) âyetleri ışığında anlaşılmalıdır. (Ferrâ)

(14).**'Beni öldürecekler diye korkarım.'** Öldürdüğüm kimseye kısas olarak beni öldüreceklerinden çekiniyorum. Nesefi der ki: 'Bu dahi, görevden kaçmak için bir mâzeret değildir. Aksine beklediği bir musîbetin bertaraf edilmesi için bir çabadır ve risâlet görevini yerine getirmeden önce öldürülmekten çekindiğini ifâde etmektedir. (S. HAVVÂ, 10/272)

Bir Kıpti'yi kaza ile öldürme dâvâsı vardı.(..) Bundan sonra Hz. Mûsâ, Mısır'ı terk edip, **Medyen**'e gitmiş, orada (..) 8-10 yıl kadar kalarak, (..) **evlenmiştir**. Mısır'a dönüşünde **Tûr Dağı** yakınından geçerken kendisine peygamberlik verilmiştir. Yukarıdaki âyetlerde anlatılan, bundan sonraki olaylardır. (H. DÖNDÜREN, 2/597)

(15).**'(**Allah**) buyurdu ki: "Hayır! (**Korkma**!) İkiniz de mûcizelerimiz ile gidin, şüphesiz biz sizinle berâberiz, (**her şeyi**) işitiriz."** Yüce Allah, Hz. Mûsâ'ya başına gelebilecek belâ ve kederi savacağını bu buyruğu ile vaad etmektedir. Böylelikle onun korkuya kapılmamasını istemiştir. (S. HAVVÂ, 10/273)

'.. mûcizelerimizle' sözüyle kastedilen, Hz. Mûsâ'nın **el**, **asâ** ve benzeri diğer mûcizeleridir. Bu da her bir rasûle delîlin ortaya konulduğunu ifâde edecek şekilde mûcizeler verildiğini ifâde etmektedir. (S. HAVVÂ, 10/273)

26/16-31 HAYDİ FİRAVUN'A GİDİP DEYİN Kİ

16, 17. Haydi varın da (Firavuna**): "Şüphesiz biz İsrâiloğulları'nı bizimle berâber gönderesin diye (**gelmiş**), âlemlerin Rabbinin (**iki**) peygamberiyiz!" deyin.**

18. (Firavun Mûsâ'ya**:) "Biz, seni (**küçük**) bir çocukken yanımızda yetiştirmedik mi? Üstelik ömrünün kaç yılını aramızda geçirdin!"**

19. "Sonunda yaptığın o (öldürme**) işini de sen yaptın. Doğrusu sen nankörlerdensin." dedi.**

20, 21, 22. (Mûsâ**:) "Ben (**bir yumruk vurmakla adamın öleceğini bilmeden**) şaşkın bir vaziyette o işi yaptım. Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Derken Rabbim bana hikmet ihsan etti ve beni peygamberlerden yaptı. Başıma kaktığın o nîmet ise (**aslında**), İsrâiloğulları'nı kendine köle yaptığın içindi." dedi.**

23. Firavun dedi ki: "Âlemlerin Rabbi de nedir?"

24, 25. (Mûsâ**:) "Göklerin, yerin ve bunlar arasındaki şeylerin Rabbidir, eğer kesin olarak gerçeği bilen kimseler iseniz." dedi. (**Firavun**) etrâfındakilere: "İşitiyorsunuz değil mi?" dedi.**

26. (Mûsâ**: "**O**) sizin de Rabbiniz, evvelki atalarınızın da Rabbidir." dedi.**

27. (Firavun**:) "Size gönderilen (**bu**) peygamberiniz kesinlikle delidir." dedi.**

28. (Mûsâ**:) "Eğer akıl erdir(**ip düşünebil**)iyorsanız (**O**), doğunun, batının ve bunlar arasında olanların da Rabbidir." dedi.**

29. (Firavun**:) "Andolsun ki benden başka bir ilâh edinirsen, kesinlikle seni zindana atılanlar arasına koyarım." dedi. [**bk**. 7/127; 28/38; 79/24]**

30. (Mûsâ**:) "Sana apaçık bir (**mûcize**) getirsem de mi?" dedi.**

31. (Firavun:) "**Eğer doğru (**söyleyenlerden**) isen haydi o (**mûcize**)ni getir!" dedi.**

16-31. (16).**'Haydi varın da (**ona**): "Şüphesiz biz İsrâiloğulları'nı bizimle berâber gönderesin diye (**gelmiş**), âlemlerin Rabbinin (**iki**) peygamberiyiz!" deyin.'** Mûsâ ve Hârun peygamberlerin (as) mesajı iki yönlüydü: **İlki**, her peygamberin en önde gelen misyonu olarak, Firavun'u Allah'a ibâdet ve taata çağırmak; **ikincisi** de kendilerine özgü bir görev olarak, İsrâil Oğullarını Firavun'un esirlik zincirinden kurtarmak. Kur'ân, bâzen bunlardan yalnızca birinciyi (Nâziât sûresinde olduğu gibi), bâzen de yalnızca ikinciyi söz konusu eder. (MEVDÛDİ, 4/17)

'İsrâiloğullarını bizimle berâber gönder.' Yâni onların esâretlerini sona erdir, kahır ve tasallutunun altından, azâbından kurtar. Çünkü onlar, Allâh'ın mümin kullarıdır, ihlâs sâhibi hizbidir ve onlar şu anda, senin hor kılan azâbın altında bulunuyorlar. Mûsâ Firavn'a bunları söyleyince, **Firavun bu teklifi** tümden **reddetti**, onu küçümsedi ve değer vermedi. (S. HAVVÂ, 10/273)

(18).**'(**Firavun Mûsâ'ya**:) "Biz, seni (**küçük**) bir çocukken yanımızda yetiştirmedik mi? Üstelik ömrünün kaç yılını aramızda geçirdin!" "Sonunda yaptığın o (**öldürme**) işini de sen yaptın. Doğrusu sen nankörlerdensin." dedi.'** Aramızda, evimizde büyütüp beslediğimiz, yetiştirdiğimiz, seneler boyu nîmetler verdiğimiz kişi sen değil misin? Bütün bunlardan sonra, bu iyiliklerimize kalktın, o yaptığın işle karşılık verdin. Bizden birisini öldürdün ve senin üzerindeki nîmetimizi inkâr ettin (kendisine yapılanlara karşı **nankörlük ettiği**ni belirtmek istedi, M. DEMİRCİ, 2/439) Dikkat edilecek olursa, Hz. Mûsâ, Firavun'dan belirli ve temel bir istekte bulunmuştu. Bu ise İsrâiloğulları'na Mısır'dan çıkış izni vermesi idi. Bu **siyasal bir talep**tir. Çünkü hedef İsrâiloğullarını kölelikten kurtarmak idi. Dikkat edilecek olursa Firavun, Mûsâ (as)'ın üzerindeki lütuflarını hatırlatmak sûretiyle onun temel isteğine cevap vermekten kaçınmıştır. (S. HAVVÂ, 10/273, 274)

(20, 21).**'(**Mûsâ**:) "Ben (**bir yumruk vurmakla adamın öleceğini bilmeden**) şaşkın bir vaziyette o işi yaptım. Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Derken Rabbim bana hikmet ihsan etti ve beni peygamberlerden yaptı. Başıma kaktığın o nîmet ise (**aslında**), İsrâiloğulları'nı kendine köle yaptığın içindi." dedi.'** Vaktiyle Firavun'un, İsrâiloğullarının yeni doğan erkek çocuklarını öldürtmesi sebebiyle Mûsâ dünyâya geldiğinde annesi onu bir **sandık içinde** nehre bırakmıştı; çocuk Firavun'un hizmetçileri tarafından bulunmuş ve Firavun'un sarayında yetiştirilmişti. Bu arada Mûsâ, İsrâiloğullarından biriyle kavga eden bir Kıpti'nin saldırılarını engelleme girişiminde bulunurken bir **yumruk vurmuş, adam ölmüştü.** 18. Ve 19. Âyetlerde Firavun bu olaylara işâret ederek, Mûsâ'yı **nankörlükle itham** etmektedir. Tefsirlerde Hz. Mûsâ'nın, öldürme kastı olmaksızın Kıpti'ye vurduğu

ve bu olayın **kastı aşan müessir fiil** sonucunda meydana geldiği anlatılmaktadır. (ayrıca bk. Kasas, 28/16; KUR'AN YOLU, 4/150) Bu olaydan sonra Hz. Mûsâ, Firavun ve kavminin kendisini öldürmek istediklerini haber alınca korkmuş ve Mısır'ı terk ederek, Akabe körfezinin kuzeyindeki **Medyen'**e gitmişti. (krş. Kasas, 28/20, KUR'AN YOLU, 4/150)

Buradaki '**dâllîn'** de kök anlamı olan 'kaybetme, yitme, yitirme' anlamını ifâde eder. Zâten dilde **'ed Dalâl'** kasıtlı- kasıtsız, küçük- büyük olmak üzere sapmanın her türünü ifâde eder. Buradan yola çıkan Râgıp, **her tür hatâ**nın **'dalâl'** olarak nitelendirilebileceğini ifâde eder ve örnek olarak, peygamberlere atfen kullanıldığı Duhâ 7, Yûsuf 8, 30, 95 ve bu âyeti gösterir. (Müfredât) Ona göre buradaki **'dalâl'** 'yanılgı, **kasıtsız hatâ' (sehv**) anlamındadır ki, olayın anlatıldığı âyetten Mûsâ'nın öldürme kastı taşımadığı anlaşılmaktadır. (28/15-16, Râzi)

(22**).'İşte bu başıma kaktığın nîmet, İsrâiloğullarını köle ettiğin içindir.'** Yâni İsrâiloğullarını zelil köleler yaptığın için bu böyle olmuştur. Böylelikle Hz. Mûsâ, Firavun'un lütuf diye göstermeye çalıştığı Hz. Mûsâ'yı beslemesini kökten çürütmüş olmakta ve buna **'nîmet'** adının verilmesini kabul etmemektedir. Çünkü böyle bir işin asıl sebebi İsrâiloğullarının köleleştirilmesidir. Çünkü onların köleleştirilip, **çocuklarının kesilmesi** Hz. Mûsâ'nın Firavun'un yanında büyümesinin sebebi olmuştur. Eğer onlara ilişmemiş olsaydı, Hz. Mûsâ'yı **annesi babası yetiştirmiş olacaktı.** (S. HAVVÂ, 10/275)

(23).**'Firavun dedi ki: "Âlemlerin Rabbi de nedir?"** 'Benden başka âlemlerin rabbi olduğunu ileri sürdüğün rab da kimdir?' Selef âlimleri ile hâlef imamları bunu böylece tefsir etmişlerdir. Mantıkçıların ve başkalarının; burada onun içeriğine dâir bir soru sorulmaktadır, iddiâsında bulunmaları bir **hatâ**dır. Çünkü **Firavun**, esâsen **yaratıcıyı kabul etmiyordu** ki, içeriği hakkında soru sorsun. Aksine o göründüğü kadarıyla onu tümden inkâr ediyordu. Ona karşı ortaya konulan delil ve burhanlara rağmen o bir **inkârcı**ydı. (S. HAVVÂ, 10/276)

(23, 24)**'(**Mûsâ**:) "Göklerin, yerin ve bunlar arasındaki şeylerin Rabbidir, eğer kesin olarak gerçeği bilen kimseler iseniz." dedi.'** Yâni düşünüp anlamaya ehil değilseniz, anlamazsınız. Fakat eşyânın hakikatini araştırmış, sebepsiz bir olay olmayacağına tam bir bilginiz var ise, bilirisiniz ki, bu üstünüzdeki **gökler** ve altınızdaki **yer,** aralarındaki **bütün varlıklar** meydana gelişleri, adetleri, şekillenmeleri, değişikliklere uğramaları ve bütün bu değişme kanunları ile bir Rabbın hükmü ve terbiyesi altında bulunduğuna ve bütün olabilecek her şeyin üstünde bir vâcibü'l vücud'un (varlığı zorunlu olan bir zâtın) **ortağı, benzeri olmayacağından** zâtı, niteliği ile târif edilmeyip, ancak **görünebilen eserleri**yle bilinebileceğine tam bir bilgi edinirsiniz. (ELMALILI, 6/97)

'(Firavun**) etrafındakilere: "İşitiyor musunuz?" dedi.' '(**Mûsâ**: "**O**) sizin de Rabbiniz, evvelki atalarınızın da Rabbidir." dedi.'** Bu sözler, Firavun'un 'Duymuyor musunuz?' diye sorduğu kurmaylarına yöneliktir. Hz. Mûsâ (as) şöyle demekteydi: 'Ben dün yokken bugün var olan, ya da bugün varken yarın yok olan **sahte ilâhlara inanmıyorum.** Sizin rabbiniz olarak kulluk ettiğiniz bu Firavun, dün yoktu ve atalarınızın kulluk ettikleri Firavunlar da bugün yok. Oysa ben, bugün sizin ve Firavun'un Rabbi olduğu gibi, dün de atalarınızın Rabbi olan gerçek Rabbin hâkimiyetine ve otoritesine inanıyorum. (MEVDÛDİ, 4/18, 19)

(27).**'(**Firavun**:) "Size gönderilen (**bu**) peygamberiniz kesinlikle delidir." dedi.' '(**Mûsâ**:) "Eğer akıl erdiriyorsanız (**O**), doğunun, batının ve bunlar arasında olanların da Rabbidir." dedi.'** Yâni her gün görüldüğü üzere, **güneşi doğurup** batıran O(dur). Doğuyu ve batıyı tayin eden ve değiştiren ve bu şekilde **cansız cisimleri hareket ettirerek** bütün evreni yöneten, hepsinin üzerinde **hüküm süren**, hepsinin sâhip ve mâliki O(dur). Eğer siz akıllı olsanız, bunu anlardınız; O doğu ve batının Rabbinin, bizi parlatıp sizi batırmağa kâdir, ortaktan uzak olduğunu anlardınız da, **'O nedir?' diye sormazdınız. (**ELMALILI, 6/98)

(29).**‘(**Firavun**:) “Andolsun ki benden başka bir ilâh edinirsen, kesinlikle seni zindana atılanlar arasına koyarım.” dedi.’** Çünkü Firavun, ülkesindeki otoritesiyle kendisini ilâh yerine koymuştu. Bunun için de Allâh’ın teklif ve hükümleri ülkesinde uygulansın istemiyor, kendi buyruklarını hâkim kılmaya çalışıyordu. (H. T. FEYİZLİ, 1/367)

Firavun mağlûp olup ileri sürülecek bir delili kalmayınca bu sefer, **makam, mevki, güç ve saltanatını kullanma** yolunu seçti ve bunun kendisine fayda sağlayacağına inandı. Hz. Mûsâ (as)’a bunun etki edeceğini zannetti. (S. HAVVÂ, 10/277)

Yapılan açıklamalarla, ortaya konulan akli delillerle Firavun’a karşı delil ortaya konulunca, bu sefer sâhip olduğu **güç ve otorite** ile Hz. Mûsâ (as)’yı **baskı altına almak** yolunu seçti ve bunun dışında söylenebilecek bir sözün olmadığını zannetti. Bütün **zâlimlerin yaptıkları** budur. İnsanlar zâlimce tavırlarında kendilerine muhâlefet edecek olurlarsa, **terör ve tehdid**e sığınırlar. (S. HAVVÂ, 10/278)

26/32-48 MÛSÂ VE SİHİRBAZLAR

32. (Mûsâ**) bunun üzerine âsâsını yere attı, bir de (**gördüler ki**) o apaçık bir yılan!**

33. Elini de (koltuğundan**) çekip çıkardı, bir de (**gördüler ki**) o bakanlara bembeyaz (**görünen bir el**)dir. [**krş**. 7/108; 20/22; 27/12; 28/32]**

34, 35. (Firavun**,) etrâfındaki ileri gelenlere: “Şüphesiz bu, çok bilgili bir sihirbazdır.” dedi. 35. “Sizi büyüsüyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi siz ne buyurursunuz?” [**bk**. 7/109]**

36, 37. Dediler ki: “Onu ve kardeşini meşgûl et. Şehirlere toplayıcılar (münâdîler**) yolla; bütün bilgin sihirbazları sana getirsin(**ler**).”**

38, 39, 40. Derken sihirbazlar belirlenen bir gün belli bir vakitte bir araya getirildi. İnsanlara: “Siz de toplu hâlde (hazır**) mısınız?” denildi. (**Firavun’un adamları**:) “Umarız ki sihirbazlar gâlip gelir de, (**böylece**) biz de onlara uyarız.” (**dediler**).**

41. Sihirbazlar (oraya**) gelince Firavun’a: “Eğer üstün gelenler biz olursak bize bir mükâfat var, değil mi?” dediler.**

42. “Evet, hem o takdirde siz kesinlikle (bana en**) yakın (**olan**)lardan (**olacak**)sınız.” dedi.**

43. Mûsâ onlara: “Atın atacağınız ne varsa!” dedi.

44. (Onlar da**) iplerini ve sopalarını attılar ve: “Firavun’un izzet ve azameti adına, üstün gelenler kesinlikle biziz, biz!” dediler.**

45. Mûsâ da âsâsını bıraktı. Bir de (gördüler ki**) o uydurdukları şeyleri yutuyor. [**krş**. 7/117-126]**

46, 47, 48. Sihirbazlar derhâl, secdeye kapandı(lar**): “Îman ettik âlemlerin Rabbine; Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine!” dediler.**

32-48. (32).**‘(**Mûsâ**) bunun üzerine âsâsını yere attı, bir de (**gördüler ki**) o apaçık bir yılan!’** ‘Elkâ’ fiili**,** ‘kaldırıp atmak’ değil, ‘almak için atmak’tır. (Bkz. 20/87) **Asâ,** bir çoban değneğidir ve Hz. Mûsâ (as) onu **çobanlığı** sırasında kullanmıştır. Sembolik olarak Firavunların ünlü **kamçısına karşılık**tır.

Firavunlar, günümüze kadar gelen heykellerinin istisnâsız tümünde, göğüslerine çaprazlama kavuşturdukları ellerinden birinde **kamçı,** diğerinde güneşi sembolize eden **hâlkalı haç**la resmedilmişlerdir.

(33).**'Elini de (**koltuğundan**) çekip çıkardı, bir de (**gördüler ki**) o bakanlara bembeyaz (**görünen bir el**)dir.'** İsrâiliyâtın etkisinde kalan bâzı müfessirler, **'beyza'** yı, 'beyaz' anlamında tercüme edip, sağlam elin koltuk altından çıkarıldığında cüzzama yakalanmış gibi beyazlaştığı tefsirinde bulunmuşlardır. Fakat İbn Cerir, İbn Kesir, Zemahşeri, Râzi, Ebû s'Suud İmadi, Âlûsi ve daha başka müfessirler burada 'beyza'nın **ışıklı, parlak anlamına geldiğini** belirtmişlerdir**. (**MEVDÛDİ**,** 4/21**)**

(34).**'(**Firavun**,) etrafındaki ileri gelenlere: "Şüphesiz bu, çok bilgili bir sihirbazdır." dedi.'** Yâni büyücülükte oldukça üstün ve mahâretlidir. Firavun, böylelikle Hz. Mûsâ (as)'nın yaptıklarının **mûcize değil sihir** türünden bir şey olduğunu söyleyip, onları etki altına almak istedi. (S. HAVVÂ, 10/278, 279)

(35).**"Sizi büyüsüyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi siz ne buyurursunuz?"** Yâni Mûsâ (as), yaptığı bu işler sebebiyle insanların kalbini kazanmak ve böylelikle ona tâbi olanları artırarak sizin ülkenizde size gâlip gelmek, ülkenizi elinizden almak istiyor. O bakımdan siz bana görüşünüzü belirtiniz, ben bunu hapis mi edeyim, yoksa öldüreyim mi? (..) Firavun, (..) kavmi ile **danışma** yoluna gitti. Yâhut ta onları emreden, kendisini de emredilen konumuna düşürdü. İşte bu, bütün tâğûtların yapa geldikleri bir iştir. Her zaman için hâlklarının verdikleri emirleri uyguluyor görüntüsünü vermeyi ihmal etmezler. (S. HAVVÂ, 10/279)

(36, 37).**'Dediler ki: "Onu ve kardeşini meşgûl et. Şehirlere toplayıcılar (**münâdîler**) yolla';** Yâni, onlara yapacağın işi biraz ertele. Onları öldürmekte o kadar acele etme. **'Şehirlere toplayıcılar gönder.'** Yâni sihirbazları toplayıp getirecek polisler gönder. **'bütün bilgin sihirbazları sana getirsin(**ler**)."** Sen onu da kardeşlerini de ülkendeki bütün şehirlerde bulunan **bilgiç bütün sihirbazları** toplayıncaya kadar beklet. Senin ülke sihirbazların onlara karşı çıkacaklar ve Mûsâ'nın getirdiğinin bir benzerini getirecekler, böylece sen onu yenik düşürmüş, zafer kazanmış olursun. Firavun da onların bu tekliflerini kabul etti. (S. HAVVÂ, 10/279)

(38, 39, 40).**'Derken sihirbazlar belirlenen bir gün belli bir vakitte bir araya getirildi.'** Bugün onların bir **bayram günü** idi. O bayram gününde sözleşilen vakit ise, kuşluk vakti idi. Çünkü bu, Hz. Mûsâ (as)'ın belirlediği ve bayram gününe rastlayan bir vakitti. Nitekim Tâhâ sûresinde bundan böylece söz edilmiş bulunmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/279)

'İnsanlara: "Siz de toplu hâlde (hazır**) mısınız?" denildi.' '(**Firavun'un adamları**:) "Umarız ki sihirbazlar gâlip gelir de, (**böylece**) biz de onlara uyarız." (**dediler**).'** İbn Kesir der ki: Bunlar, ister Hz. Mûsâ (as)'dan ister sihirbazlardan gelsin, her hâlükârda **hakka uyarız, demediler.** Aksine, yönetilenler genelde krallarının dini üzeredirler. (S. HAVVÂ, 10/280)

(41).**'Sihirbazlar (**oraya**) gelince Firavun'a: "Eğer üstün gelenler biz olursak bize mutlaka bir mükâfat var, değil mi?" dediler.' "Evet, hem o takdirde siz kesinlikle (**bana en**) yakın (**olan**)lardan (**olacak**)sınız." dedi.'** Yâni ben size belli bir **ücret** ödeyeceğim. Bununla birlikte, **makam** ve **mevki** itibâriyle bana yakın olacaksınız. (S. HAVVÂ, 10/280)

Böylece Firavun, Hz. Mûsâ (as)'ı yenmek için bütün gücünü ortaya koydu. Fakat amacına ulaşamadı. Çünkü mesele onun zannettiğinden çok daha büyüktü. Bu bir risâletti ve onun gösterdikleri mûcize idi. Allah ta onları çepeçevre kuşatmıştı. (S. HAVVÂ, 10/280)

(43).**‘Mûsâ onlara: “Atın atacağınız ne varsa!” dedi.’ ‘(**Onlar da**) iplerini ve sopalarını attılar ve: “Firavun’un izzet ve azameti adına, üstün gelenler kesinlikle biziz, biz!” dediler.’ ‘Mûsâ da âsâsını bıraktı. Bir de (**gördüler ki**) o uydurdukları şeyleri yutuyor.’** Sihirbazlar, menfaatleri gereği değer verdikleri Firavun’un **izzetine yemin** ederek iplerini ve değneklerini atıp, sonra bunların âniden kocaman bir ejderhâya dönüşen Mûsâ (as)’ın asâsı tarafından bir lokmada **yutulup** yok olduklarını görünce, **işin ciddiyetini** kavradılar. Hz. Mûsâ’nın kendileri gibi bir sihirbaz olmadığını, gösterdiği harikûlâde olayın da ancak Allâh’ın kudretiyle vuku bulacak bir **mûcize olduğunu** anlamakta gecikmediler. (bk. Araf, 7/115-119; Tâhâ, 20/65-69, Ö. ÇELİK, 3/600, 601)

(46, 47, 48).**‘Sihirbazlar derhâl, secdeye kapandı(**lar**): “Îman ettik âlemlerin Rabbine; Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine!” dediler.’** Firavun zulüm ve otoritesiyle kendisini rab ilân edip hâkimiyet kurduğu ülkesinde yetişen **sihirbazların**, ondan izin almadan âlemlerin Rabbine îman etmeleri ve Hz. Mûsâ’nın getirdiklerine tâbi olmaları karşısında çılgına dönmüştü. [bk. 7/121-122] (H. T. FEYİZLİ, 1/368)

Biraz önce dünyâdan başka bir hedefi olmayan bu insanlar, bir anda **seçkin müminler hâline geldiler**. Hem de azgın, zâlim bir iktidârın karşısında apaçık îman etmelerinin ne gibi sonuçları ve cezâları olacağını düşünmeden, zorba iktidar sâhibinin ne söyleyeceğine ve **ne yapacağına aldırmadan îmanlarını haykırdı**lar. Firavun’un ‘asarım, keserim’ tehditlerine karşı da metânetlerini bozmadan **‘Hiç önemi yok, biz nasıl olsa Rabbimize döneceğiz.’** (Şuarâ, 26/50) dediler ve önceki günahları için de Allah Teâlâ’dan bağışlanma niyaz ettiler. (bk. Araf 7/120-126; Tâhâ 20/70-73, Ö. ÇELİK, 3/601, 602)

Böylece **Firavun,** dünyâda benzeri görülmemiş bir **yenilgiye uğradı**, fakat oldukça arsız bir kimse idi. Allâh’ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. O bakımdan inatlaşıp karşı durmak yoluna, bâtıl iddiâlarda bulunma yoluna başvurarak onları **tehdit edip** korkutmaya yöneldi. (İbn Kesir’den, S. HAVVÂ, 10/281)

26/49-68 BEN SİZE İZİN VERMEDEN ONA ÎMAN ETTİNİZ HA!

49. (Firavun**:) “Ben size izin vermeden ona îman mı ettiniz? Elbet o size sihri öğreten büyüğünüzdür. Ama yakında (**size ne yapacağımı**) öğreneceksiniz. (**Yemin ederim ki**) kesinlikle ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizin hepinizi asacağım.” dedi.**

50, 51. Dediler ki: “Zararı yok. Zâten biz Rabbimize döneceğiz.” 51. “Biz (senin kavminden O’na**) inananların ilki olduğumuzdan, Rabbimizin hatâlarımızı bağışlayacağını umarız.”**

52. Mûsâ’ya: “Mü’min kullarımı geceleyin (yola çıkarıp**) yürüt. Çünkü siz tâkip edileceksiniz.” diye vahyettik. [**bk**. 20/77; 44/23]**

53-56. Firavun da şehirlere: “Şüphesiz onlar (İsrâiloğulları**) dağınık ve az bir topluluktur. Buna rağmen onlar, bize hep öfke duyuyorlar. Biz ise uyanık (**ve hazırlıklı**) olan bir topluluğuz.” diye (**asker**) toplayıcılar gönderdi.**

57-60. Biz de onları (yâni Firavun ve yandaşlarını**,** Mısır’daki**) bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve güzel/şerefli makam(**lar**)dan çıkardık. İşte böylece İsrâiloğulları’nı da (**bütün**) bunlara mîrasçı yaptık. Şöyle ki: (**Firavun ve yandaşları**) güneş doğarken (**Mûsâ ve ashâbını yakalamak için**) onların peşine düştüler. [**bk**. 7/137; 28/5]**

61. İki topluluk (yaklaşıp**) birbirini görünce, Mûsâ'nın adamları: "Biz kesinlikle yakalandık." dediler.**

62. (Mûsâ**:) "Hayır! Rabbim benimle berâberdir, bana kurtuluş yolunu gösterecektir." dedi.**

63. Bunun üzerine Mûsâ'ya: "Âsânı denize vur." diye vahyettik. (Vurunca deniz**) hemen yarıldı, her bölüm büyük bir dağ gibi oldu.**

64. Diğerlerini de oraya yanaştırdık (onlar da açılan denize girdiler**).**

65, 66. Mûsâ'yı ve berâberindeki kimseleri toptan (denizi geçirip**) kurtardık. Sonra ötekileri (**suda**) boğduk. [**bk**. 20/78]**

67. Doğrusu bunda (kudretimizi gösteren**) bir ibret vardır. (**Buna rağmen**) yine de çokları îman etmediler.**

68. (Ey Peygamberim!) **Hiç şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

49-68. (49).**'(**Firavun**:) "Ben size izin vermeden ona îman mı ettiniz?'** Yâni yaptığınız bu işte, sizin benden izin almanız ve bu konuda benim otoritemi çiğnememeniz gerekirdi. Ben size izin vermiş olsaydım o zaman yapardınız, vermeseydim vaz geçerdiniz. **'Elbet o size sihri öğreten büyüğünüzdür.'** Yâni sizler, bu konuda bir tuzak hazırlamak üzere onunla anlaşmış bulunuyorsunuz. Ancak bu (iddiâ) herkesin bâtıl olduğunu rahatlıkla anlayıp bilebileceği boş bir iddiâdır. Çünkü o günden önce Hz. Mûsâ (as) ile birlikte bir araya gelmiş değillerdi. **'Ama yakında (**size ne yapacağımı**) öğreneceksiniz. (**Yemin ederim ki**) kesinlikle ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim'** Yâni siz bana aykırı hareket ettiğinizden dolayı bunu size yapacağım yâhut ta **keserken** elleriniz ve ayaklarınızdan birisinin **sağını,** ötekinin **solunu** keseceğim. **'ve sizin hepinizi asacağım, dedi.'** Onun vermek istediği bu cezâdan bir maksadı da göründüğü kadarıyla îman husûsunda kimse onların **arkasından gitmemesi** için halkın üstünde de bir **terör havası** estirmekti. (S. HAVVÂ, 10/281)

Her dönemde böyle **zâlimler,** inanan ve 'Allah'tan gelenlere tâbi olacağız' diyen müminlere çeşitli **hapis** ve **işkenceler** uygulamışlardır. Çünkü Firavun, kendinden izinsiz Allâh'a inanmayı ve inandığını yaşamayı ilkelerine aykırı buluyor ve **ilâhlığına** /rabliğine **hakâret** sayıyordu. (bk. 85/4-8, H. T. FEYİZLİ, 1/368)

(50).**'Dediler ki: "Zararı yok. Zâten biz Rabbimize döneceğiz." "Biz (**senin kavminden O'na**) inananların ilki olduğumuzdan, Rabbimizin hatâlarımızı bağışlayacağını umarız."** İşlemiş olduğumuz günahları, senin bizi yapmak için zorladığın büyünün vebâlini / günahını, ilk îman edenler olduğumuzdan dolayı, Rabbimizin bağışlayacağını umarız. Çünkü bizler Kıpti kavmimiz arasında **ilk olarak îmâna** yönelenler olduk. İbn Kesir: 'Onların **tümü öldürüldü'** demektedir. (S. HAVVÂ, 10/282)

(52).**'Mûsâ'ya: "Mü'min kullarımı geceleyin (**yola çıkarıp**) yürüt.'** Onlarla birlikte geceleyin yola koyul. Nesefi der ki: Yüce Allâh'ın onlardan 'kullarım' diye söz etmesi gönderdiği peygamberine îman etmeleri sebebiyledir.' **Çünkü siz tâkip edileceksiniz." diye vahyettik.'** Yüce Allah onlara verdiği bu emrine Firavun ve askerlerinin peşlerinden gelmesini gerekçe göstermiştir. Yâni: Ben onların da sizlerin de işlerinizi şu esâsa göre belirledim: Sizler önden gideceksiniz, onlar arkanızdan

gelecekler. Nihâyet onlar da sizin denize girdiğiniz yerden gireceklerinde onları **helâk** edeceğim. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/282)

Firavun'un İsrâiloğulları'na karşı hazırladığı komplodan söz edilmesi, Aziz ve Celil Allâh'ın kâfirlerle müminler arasında cereyân edecek savaşı tâyin edenin / belirleyenin olduğunun bilinmesi içindir. Bu bakımdan kâfirler, müminlere karşı ne tür komplo hazırlarlarsa hazırlasınlar **âkıbet takvâ sâhiplerinin** olacaktır. Çünkü Allah, kâfirlerin tuzaklarını bilir, müminler lehine takdir O'nundur. Müminlere düşen ise **sebeplere yapışmak**tır. (S. HAVVÂ, 10/282)

(53, 54, 55, 56).**'Firavun da şehirlere: "Şüphesiz onlar (**İsrâiloğulları**) dağınık ve az bir topluluktur. Buna rağmen onlar, bize hep öfke duyuyorlar. Biz ise uyanık (**ve hazırlıklı**) olan bir topluluğuz." diye (**asker**) toplayıcılar gönderdi.** Firavun ve kavmi, Hz. Mûsâ'ya îman edenlere uyguladıkları haksızlıklar sebebiyle birçok **felâket ve musîbete** uğratıldılar. Mısır'da yıllarca **kuraklık** ve **kıtlık** oldu, büyük sıkıntılar çektiler. Hz. Mûsâ'ya başvurarak sıkıntılar kaldırıldığı takdirde İsrâiloğulları'na Mısır'dan **çıkış izni** vereceklerini söylediler. Mûsâ'nın duâsı üzerine, sıkıntıları giderdikçe **sözlerinden döndüler.** (bk. Araf 7/130-135, KUR'AN YOLU, 4/153)

(57, 58, 59, 60).**'Biz de onları (**yâni Firavun ve yandaşlarını**,** Mısır'daki**) bahçelerden, pınarlardan, hazînelerden ve güzel/şerefli makam(**lar**)dan (**Firavun'a âit iktidar, saltanat, otorite ve bunun temsil edildiği değerli mekânlardan, M. DEMİRCİ, 2/440**) çıkardık. İşte böylece İsrâiloğulları'nı da (**bütün**) bunlara (**onlara âit tüm topraklara, mal ve varlıklara, M. DEMİRCİ, 2/441 **) mîrasçı yaptık. Şöyle ki: (**Firavun ve yandaşları**) güneş doğarken (**Mûsâ ve ashâbını yakalamak için**) onların peşine düştüler.'** Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'ya İsrâiloğullarını Mısır'dan geceleyin gizlice çıkarmasını vahyetti. Mûsâ **geceleyin** kavmi ile birlikte yola çıktı. Durumu haber alan Firavun ve adamları İsrâiloğulları'nı izleyip, yok etmeye karar verdiler. Firavun, İsrâiloğulları'nı rahatlıkla ezebileceğini ifâde ediyordu. Çünkü onların düzenli orduları ve yetişmiş askerleri yoktu. Şehir ve kasabalara görevliler göndererek asker toplayıp harekete geçti. Filistin'e gitmek üzere yola çıkmış olan İsrâiloğulları **Kızıldeniz'e** gelmişlerdi. Güçlü ordusuyla onları tâkip etmekte olan Firavun bir gün sabahleyin güneş doğarken onlara yetişti. (KUR'AN YOLU, 4/153)

(61).**'İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ'nın adamları: "Biz kesinlikle yakalandık." dedi.' '(**Mûsâ**:) "Hayır!'** Yâni, Allah hakkında kötü zan beslemekten uzak durunuz. Düşmanlarınız kesinlikle size yetişemeyeceklerdir. **'Rabbim benimle berâberdir, bana kurtuluş yolunu gösterecektir." dedi.'** Onların bizlere yetişip zarar vermelerine fırsat vermeyecek şekilde kurtuluş yoluna beni iletecek, onu bana gösterecektir. (S. HAVVÂ, 10/284)

(63).**'Bunun üzerine Mûsâ'ya: "Âsânı denize vur." diye vahyettik. (**Vurunca deniz**) hemen yarıldı, her bölüm büyük bir dağ gibi oldu.'** Tâhâ sûresinin 77. âyetinde Allâh'ın Hz. Mûsâ'ya (as) **'denize vurup onlar için kuru bir yol aç'** diye emrettiği anlatılmaktadır. Bu da gösteriyor ki, denize vurma, yalnızca suların ikiye ayrılıp büyük dağlar gibi iki yana yığılması sonucunu doğurmakla 24. âyetinde kavmiyle birlikte denizi geçtikten sonra Hz. Mûsâ'ya (as) **'Firavun boğulacağından denizi açık bırakması'** emrinin verildiği de hatırlatılmalıdır. (MEVDÛDİ, 4/27)

(67).**'Doğrusu bunda (**kudretimizi gösteren**) bir ibret vardır. (**Buna rağmen**) yine de çokları îman etmediler.'** Yâni, **Kureyş** bundan şu dersi almalıdır: Firavun, kurmayları ve adamları gibi inatçı kişiler, kendilerine yıllarca apaçık mûcizeler gösterildiği hâlde îman etmediler. **İnat** gözlerini öylesine kör etmişti ki, denizde boğulmaları olayında, gözlerinin önünde denizin yarıldığını, suların dağlar gibi iki tarafa yığıldığını ve İsrâil kervanlarının geçmesi için ortada kuru bir yol açıldığını gördükleri hâlde, yine de, savaşmak üzere çıktıkları Hz. Mûsâ'nın arkasında **ilâhi destek** ve yardımın olduğunu anlayamadılar. Sonunda kendilerine geldiler ama artık çok geçti. Çünkü **Allâh'ın gazabı** kendilerini

kuşatmış ve deniz suları üzerlerini bütünüyle örtmüş bulunuyordu. Tam bu durumda Firavun bağırdı: **'İnandım ki, İsrâiloğulları'nın inandığından başka ilâh yoktur ve ben müslümanlardanım'** (Yûnus, 10/90) Öte yandan bu olayda, müminler için de bir âyet / ibret vardır: Şimdilik **şer güçler egemen görünseler de** Allah uzun vâdede lütfuyla **hakkı hâkim** kılar ve **bâtılı yok** eder**.** (MEVDÛDİ, 4/27)

(68).**'Hiç şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.'** Düşmanlarını kahretmesi onun **izzetinin**, dostlarına, velîlerine yardımcı olup zafer vermesi de onun **rahmetinin** bir tecellisidir. (S. HAVVÂ, 10/285)

26/69-77 NEYE TAPTIĞINIZI DÜŞÜNDÜNÜZ MÜ?

69. (Rasûlüm**!) Ümmetine İbrâhîm'in haberini de oku:**

70. Hani vaktiyle o, babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz?" demişti.

71. (Onlar da**:) "Putlara tapıyoruz ve tapmaya da devam edeceğiz." demişlerdi.**

72, 73. "Peki" dedi; "siz duâ ettiğiniz zaman, sizi işitiyorlar mı, yâhut size (taparsanız bir**) fayda veya (**tapmazsanız bir**) zarar veriyorlar mı?"**

74. "Hayır!" dediler; "biz atalarımızı böyle (ibâdet**) yaparlarken bulduk."**

75, 76. (İbrâhim**:) "Şimdi gördünüz mü** (düşündünüz mü)**, siz ve geçmişteki atalarınız neye tapıyormuşsunuz?" dedi.**

77. "Doğrusu âlemlerin Rabbinden başka o (tapıla**)nlar(**ın hepsi**) benim düşmanımdır."**

69-77. (69).**'(**Rasûlüm**!) Onlara (**ümmetine**) İbrâhîm'in haberini de oku:'** Çünkü o, Allâh'ın dostu, **Hanif**lerin önderidir. Allah; ihlâs, tevekkül ve O'na hiçbir kimseyi **şirk koşmaksızın** yalnızca Allâh'a ibâdet etmek, şirkten ve müşriklikten uzaklaşmak hususlarında bu ümmetin kendisine uyması için kıssasının okunmasını emretmektedir. (S. HAVVÂ, 10/288, 289)

Hz**.** İbrâhim'in kıssasının bir bölümü anlatılarak, onun müşriklerden olmadığına, bilakis getirdiği dinin Hz. Muhammed'in getirdiği **özü itibâriyle aynı** olduğuna, onu sevdiklerini ve peşinden gittiklerini iddiâ edenlerin Hz. Muhammed'i de sevmeleri, ona tâbi olmaları gerektiğine işâret edilmektedir. Ayrıca kıssada, Allâh'ın birliği esâsına dayanan **tevhid dînini yaymak** uğruna öz vatanından **hicret** etmiş olan Hz. İbrâhîm'in **Filistin**, **Mısır** ve **Hicaz'da** yaşadığı gurbet hayâtı ve şirke karşı verdiği mücâdele anlatılarak başta Hz. Peygamber olmak üzere müminlere **ümit aşılamakta** ve **teselli** verilmektedir. (KUR'AN YOLU, 4/157)

(70).**'Hani vaktiyle o, babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz?" demişti.'** İbrâhim (as) onların puta taptıklarını biliyordu. Fakat taptıklarının ibâdete lâyık olmadığını onlara göstermek maksadıyla bu soruyu sormuştur. (S. HAVVÂ, 10/289)

(74).**"Hayır!" dediler; "biz atalarımızı böyle (**ibâdet**) yaparlarken bulduk."** Böylece onların işitmediklerini, fayda ve zarar vermediklerini ve bu maksatla onlara ibâdet etmediklerini, fakat babalarını belli bir şey üzerinde bularak onları **taklit ettiklerini** itiraf ettiler. (S. HAVVÂ, 10/289)

Âyet, din konusunda atalar dâhil hiçbir **insanı taklîdin câiz olmadığı**nı, doğrudan Allah ve Peygamberinin emir ve yasaklarına, hüküm ve ilkelerine uyulması gerektiğini ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 5/291)

(75, 76).**'(**İbrâhim**:) "Şimdi gördünüz mü, siz ve geçmişteki atalarınız neye tapıyormuşsunuz?" dedi.'** Kur'an böylelikle müminlere de öğretiyordu ki, inanç konunda ne ırka, soya ne de babaya hoş görünmek yoktur. En başta gelen bağ, **inanç bağı**dır. En başta gelen değer, îman değeridir. Bunların dışında kalan bütün bağlar, ona bağlıdır. Onlar neredeyse, bunlar da oradadır. (S. KUTUB, 7/609)

26/78-89 O GÜN, NE MAL FAYDA VERİR NE DE EVLAT

78-82. "O (Rab**) ki beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir." "Bana yediren, bana içiren O'dur." "Hastalandığım zaman bana şifâ veren O'dur." "Beni öldürecek, sonra diriltecek olan O'dur." "Cezâ günü hatâmı bağışlamasını umduğum da O'dur."**

83-88. (İbrâhim şöyle duâ etti) **"Ey Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler (**zümresin**)e kat." [**bk**. 26/21] "Bana, (**benden**) sonra gelecek (**ümmet**)ler arasında 'iyilikle yâd edilmeyi' nasip eyle." "Beni Na'îm cennetinin vârislerinden kıl." "Babamı da bağışla. Çünkü o sapmışlardandır." [**krş**. 9/113-114] "(**İnsanların dirilip**) kabirlerden kaldırılacakları gün, beni utandırma!" "O gün ne mal ne de oğullar fayda verir." 89. "Ancak Allâh'a (**îmanlı**) temiz ve sağlam bir kalple gelenler hâriçtir."**

78-89. (78).**"O (**Rab**) ki beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir." "Bana yediren, bana içiren O'dur."** Beni yaratan ve doğruya ileten O olduğu gibi, gökler ve yerin sebeplerinden emrine verdiği yollarla beni **rızıklandıran** da O'dur. **Bulutu** sürükleyen, ondan **yağmur** indiren, onunla yeryüzünü **canlandıran**, o **su** ile kullara bir rızık olmak üzere her türlü **meyve**den çıkartan, yaratmış olduğu bir çok insan ve hayvana içecek olmak üzere **tatlı ve hoş su**yu indiren O'dur. (S. HAVVÂ, 10/290)

"Hastalandığım zaman bana şifâ veren O'dur." Hastalık da Allâh'ın kaderi, kazâsı ve yaratmasından olmakla birlikte, onu kendisine nisbet etmesi, Yüce Allâh'a karşı edebinden dolayıdır. Âyet-i kerîmenin mânâsı da şudur: Ben bir hastalığa yakalanacak olursam takdir edeceği ve şifâya götürecek sebepler ile O'ndan başka hiçbir kimse beni iyileştirmeye kâdir değildir. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 10/290, 291)

İnsan hastalanınca doktora gider ilâç kullanır, tıbbî tedbirleri alır. (İlâveten duâsını da ihmâl etmez.) Ancak **gerçel şifâyı veren,** ilâçlarda şifâyı var eden Allah'tır, diğerleri vâsıtadır, sebeptir. (İ. KARAGÖZ 5/293)

"Beni öldürecek, sonra diriltecek olan O'dur." Yoktan var eden ve canımı aldıktan sonra tekrar diriltecek olan O'dur. (S. HAVVÂ, 10/291)

İnsanları kıyâmet kopunca **Allâh'ın diriltmesi îman esaslarından biri**dir. Hac sûresinin 6'ncı âyetindeki **'O ölüleri diriltir'** ve 7'nci âyetindeki **'Allah kabirdekileri diriltir'** cümleleri ile bu husus bildirilmiştir. (İ. KARAGÖZ 5/293)

“Cezâ günü hatâmı bağışlamasını umduğum da O’dur.” Bu açıklamalar şunu ifâde etmektedir: İbrâhim (as) yaratmayı, doğruya iletmeyi, yedirmeyi, içirmeyi, şifâyı, öldürmeyi, diriltmeyi ve Kıyâmet günü günahları bağışlamayı yapan kimseden başkasına ibâdet etmez. Bütün bunları kim yapıyor ise, âlemlerin Rabbi O’dur ve yalnız başına ibâdete O lâyıktır. (S. HAVVÂ, 10/291)

Evet en büyük arzusu kıyâmet gününde Rabb’ının onun **günahlarını bağışlaması**dır. O kendi nefsini temize çıkarmamaktadır. Kendisinin bir günahı (suçu) olmasından endişe etmektedir. **Ameline güvenmemektedir.** Kendi yaptıkları ile bir mükâfâtı hak ettiği kanısında değildir. Ancak o, **Rabbinin lütfundan** umutludur. Rahmetini ummaktadır. Affedilmesine ve günahlarının bağışlanmasına yönelik arzusunu kamçılayan tek sebep de budur. (S. KUTUB, 7/610)

İbrâhim (as)’ın açıklamalarından Yüce Allâh’ın fiilleri hususunda peygamberlerin inancının ne olduğunu öğrendiğimiz gibi, **ehl-i sünnet ve‘l cemaat** ile **Mûtezile** arasında ortaya çıkan anlaşmazlık hakkındaki kesin hükmü de öğrenebiliyoruz. İbrâhim (as)’ın sözleri **mutlak etkin olanın Allah olduğu** husûsunda gâyet kesindir. Eşyânın etkisinin ancak Allâh’ın dilemesiyle söz konusu olabileceğini de gâyet açık bir şekilde bu ifâdeler ortaya koymaktadır. (S. HAVVÂ, 10/291)

(83).**“Ey Rabbim! Bana hikmet (**ilim, anlayış, kavrayış, M. DEMİRCİ, 2/443) **ver ve beni iyiler (**zümresin**)e kat.”** Yâni bana bir **hikmet** yâhut insanlar arasında **hak ve adâletle hükmetmek** yâhut bir ilim veya **hakkı bâtıldan ayıran** kesin bir **söz** veya **peygamberlik** bağışla, demektir. Çünkü peygamber, hem hikmet sâhibidir, hem de Allâh’ın kulları arasında hüküm sâhibidir. (S. HAVVÂ, 10/291)

‘..ve beni sâlihlere kat.’ Bu sözü yumuşak huylu, içini Allâh’a açan, şerefli peygamber **Hz. İbrâhim** söylüyor. Bu ne **alçak gönüllülük!** Bu ne hassâsiyet. Bu ne kusur işlemekten endişe etme duygusu! Bu ne kalpleri evirip çeviren **Allah korkusu!** Allah’ın sâlih kullarına katılmaya karşı bu ne **büyük arzu!** Rabbinin kendisini iyi işlerde başarılı kılması vâsıtası ile **sâlih kullara katması** konusunda ne coşkun bir beklenti. (S. KUTUB, 7/611)

Hadis: ‘Allâh’ım sen bizleri Müslümanlar olarak yaşat, Müslümanlar olarak canımızı al ve bizleri sâlihlere kat, bizleri rezil ve rüsvâ etme, nîmetimizi değiştirme.’ (başka rivâyette ‘fitneye düşürme’)

“Bana, (benden**) sonra gelecek (**ümmet**)ler arasında ’iyilikle yâd edilmeyi’ nasip eyle.”** Âyetteki **lisân-ı sıdk** ifâdesi; dünyâda kıyâmete kadar eseri devam edecek güzel bir isim, nam ve şöhret, dosdoğru, güzel bir anı demektir. Bu yüzden **her ümmet** İbrâhim (as)’ı sevegelmiştir. Nitekim o, oğlu **İshak** (as)’dan başlayarak, en son **İmran âilesi**, **Zekeriya**, **Yahyâ** ve Hz. **Îsâ** ile sona eren peygamberler zincirinin atası olduğu gibi, Hz. Hacer’den olma diğer oğlu Hz. **İsmâil’in** neslinden gelen **Hz. Muhammed** (s)’in de büyük atasıdır. **Hac** menâsiki / eylemleri, **kurban**, **sünnet (**olma, hitan), **diş**, **koltuk altı** ve **etek temizliği** gibi pek çok köklü sünnet, onun döneminden gelen güzel anılardan ve sünnetlerdendir. (H. DÖNDÜREN, 2/598)

Hz. İbrâhim’in **‘hep iyilikle anılması’** konusundaki duâsının bir sonucu olarak her ümmet ona ayrı bir sevgi duymuş ve adını övgüyle anar olmuştur. Müslümanlar namazda ve namaz dışında **‘salli’** ve **‘bârik’ duâlarını** okurken, Hz. Peygamberle birlikte onu da anarlar. (KUR’AN YOLU, 4/158)

“Babamı da bağışla. Çünkü o sapmışlardandır.” Hz. İbrâhim (as) babasından o kadar ağır sözler işitmesine ve ağır **tehdîdine mâruz** kalmasına rağmen, ona böyle davranıyor. Çünkü daha önce babasını bağışlanması için ona **duâ** edeceğine **söz vermişti.** Böylece sözünü yerine getirdi. Kur’ân-ı Kerîm’in başka âyetlerinde akrabâ bile olsalar **müşrikler için af dilemenin câiz olmadığı** açıklanmıştır. Hz. İbrâhim’in babası için af dilemesinin ona verdiği bir sözden kaynaklandığı ifâde

edilmiştir: **‘Fakat babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle anlayınca onunla ilişkisini kesti.’** (Tevbe sûresi, 9/114) Yakınlığın, soy yakınlığı değil, **inanç yakınlığı**ndan ibâret olduğunu anlamıştır. Bu da **İslâmi eğitimin** apaçık ilkelerinden biridir. Her şeyin başında gelen bağ, Allah yolundaki bağlılığın sembolü olan **inanç bağı**dır. İnsanoğlunun iki bireyi arasında, inanç temeline dayanmadan herhangi bir bağ oluşturulamaz. (S. KUTUB, 7/612)

“(İnsanların dirilip**) kabirlerden kaldırılacakları gün, beni utandırma!” Hadis:** Ebû Hüreyre’den, Nebi (s) şöyle buyurmuştur: ‘İbrâhim (as) kıyâmet günü babasını toz toprak içinde görünce şöyle diyecek: ‘Ey Rabbim! Sen insanların diriltileceği günde, beni utandırmayacağına dâir söz vermiştin’ Allah buyuracak: ‘Ben kâfirlere cenneti haram kıldım.’ (Buhâri Tefsir 26/1’den, H. DÖNDÜREN, 2/598)

(88).**“O gün ne mal ne de oğullar fayda verir.” “Ancak Allah’a (**îmanlı**) temiz ve sağlam bir kalple gelenler hâriçtir.”** Müfessirler**,** 89. Âyette ‘teniz bir kalp’ diye çevirdiğimiz **‘kalb-i selim’** tamlamasını şu mânâlarda yorumlamışlardır: **Şirk** ve **şüpheden arınmış**, îman esaslarına samîmiyetle inanmış, mânen sağlıklı, kötülüklerden korunmuş, sünnete gönülden bağlı olup, bid’atlardan uzak duran, mal ve evlât sâhibi olduğu için şımarmayan bir kalp. Râzi’ye göre bu konudaki görüşlerin en doğrusu **kalb-i selim**i, cehâletten ve kötü huylardan arınmış kalptir’ diye tanımlayan görüştür. (KUR’AN YOLU, 4/158)

Kur’ân-ı Kerîm’e göre hem göklerde hem de yerde **hâkimiyetin yegâne sâhibi Allah’**tır. Yaratmak O’na özgüdür. İstese de istemese de herşey O’na boyun eğmektedir. Hükümranlıkta hiç kimse O’na ortak olamaz. Bu yüzden bir kimse Allâh’a inandıktan sonra **başka bir varlığa itaat ederse,** yahut tabiatı etkin olarak görür ya da **gizli kuvvetlerin etkisine inanırsa, Allâh’a ortak koşmuş olur.** Bu durumda tabii ki böyle bir kimsenin âhirette azaptan kurtulması mümkün değildir. Zîrâ bu nitelike bir inanca sâhip olan kişinin kalbi **selim olmaktan çıkmış, şirk** ınsurlarıyla **dolmuş** demektir. (M. DEMİRCİ, 2/445)

Böylece İbrâhim **(**as**)**’in duâsı sona ermiş olmaktadır**.** Bununla kerîm bir Müslümanın yüksek taleplerinin neler olduğunu da öğrenmiş oluyoruz**.** Bunlar: Hüküm (hikmet), iyilik / fazîlet, Allah yolunda kendisinden güzelce söz edilmesi, cennet, kıyâmet gününde zelil olmamaktır. (S. HAVVÂ, 10/292)

26/90-104 AH KEŞKE!.. DÜNYÂYA BİR DÖNÜŞ DAHA OLSA!..

90-93. (O gün**) cennet, takvâ sâhiplerine yaklaştırılır. Cehennem de azgınlar için açığa çıkarıl(**ıp gösteril**)ir. Ve onlara: “Allah’tan başka taptıklarınız (**ve onların kuluymuş gibi bağlandıklarınız**) nerede? Size (**azâba karşı**) yardım ediyorlar mı, yâhut kendilerine yardımları dokunuyor mu?” denilir. [krş. 2/165-167]**

94, 95. Artık hem onlar, hem azgınlar (müşrikler, kâfirler)**, hem de İblis’in askerleri (**Allâh’a boyun eğmeyenler**), toptan tepetaklak o (**ateş**)in içine atılırlar.**

96, 97, 98. Orada kâfirler birbirleriyle çekişerek şöyle diyeceklerdir: “Vallâhi biz, gerçekten apaçık bir sapıklıkta imişiz. Çünkü biz, siz (putlarımız/ putlaştırdıklarımız**)ı âlemlerin Rabbine eşit / denk tutuyor (**hattâ Allâh’a değil**,** size bağlanıyor**)duk.” [bk. 2/165-167]**

99. “Bizi ancak kâfirler saptırdı..”

100, 101, 102. "Artık bizim için şefaatçiler ve yakın / candan bir dost yoktur. Keşke bizim için bir kere daha (dünyaya dönüş**) olsa da inananlardan olsaydık."**

103. Elbette bunda (İbrâhim ve kıssasında alınacak**) bir ibret (**çıkarılacak bir ders**) vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman etmediler.**

104. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

90-104. (90).**'(**O gün**) cennet, takvâ sâhiplerine yaklaştırılır.'** Cennetliklere yakınlaştırılır. Onu gören kimselerin gözünde oldukça süslü ve göz alıcı olacaktır. Cennete ehil olan kimseler ise, cennetteki nîmetleri dünyâlıklara tercih edip dünyâda iken onun için amel eden **takvâ sâhipleri**dir. (S. HAVVÂ, 10/293)

'Cehennem de azgınlar için açığa çıkarılır.' Yâni kâfirlere nerdeyse alevleri onları alıp yutacakmış gibi gösterilir. İbn Kesir şöyle demektedir: Yâni cehennem onlara gösterilir ve üzerindeki perde kaldırılır. Ondan fırlayan alev öyle bir ses çıkartacaktır ki, korkudan kalpleri ağızlarına gelecektir. (S. HAVVÂ, 10/293)

(94).**'Artık hem onlar, hem azgınlar, hem de İblis'in askerleri, toptan tepetaklak o (**ateş**)in içine atılırlar.'** Kâfirler ve onları şirke dâvet edip hem kendileri azan, hem de başkalarını azdırıp saptıran **önderleriyle birlikte** üst üste atılırlar. İblisin askerleri de topluca oraya atılırlar. Yâni insanlardan ve cinlerden isyan edip iblise uyan yâhut onun şeytanları hep birlikte en son fertlerine kadar cehenneme yığılacaklardır. (S. HAVVÂ, 10/293)

(96).**'Orada onlar birbirleriyle çekişerek şöyle diyeceklerdir:' "Vallâhi biz, gerçekten apaçık bir sapıklıkta imişiz. Çünkü biz, siz (**putlarımız / putlaştırdıklarımız**)ı âlemlerin Rabbine eşit / denk tutuyorduk." "Bizi o (**uyduğumuz**) suçlulardan başkası saptırmadı."** Burada, dünyâdayken hâlkın ilâh gibi sayıp hizmet ettikleri, sözlerini ve davranışlarını otorite saydıkları ve kendilerine her türlü arz ve takdimde bulundukları **'dînî lider'** ve **'önderleri '**ne nasıl davranacakları anlatılmaktadır. Âhirette hâlk, önderlerinin kendilerini saptırmış ve helâklerine yol açmış olduğunu anlayınca, durumlarından onları sorumlu tutacaklar ve onlara lânetler yağdıracaklardır. (MEVDÛDİ, 4/35)

(99).**'Bizi ancak o günahkârlar saptırdı.'** Başkanlar ve büyükler, büyüklerden kötü olanlar ve kötü işler yapanlar saptırdı. Hidâyetten dalâlete çağırdı / çevirdi. Nitekim başka bir âyette de: **'Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk.'** (el Ahzâb, 33/67) buyurulmuştur. (İ. H. BURSEVİ, 14/95)

(100, 101, 102).**"Artık bizim için şefaatçiler ve yakın/candan bir dost yoktur. Keşke bizim için bir kere daha (**dünyâya dönüş**) olsa da inananlardan olsaydık."** Kur'ân âhirette yalnızca müminlerin birbirlerine dost olmaya devam edeceklerini belirtir. **Kâfirler** ise, dünyâda iken dostluk yemini bile etmiş olsalar, **birbirlerine düşman** kesileceklerdir. Her biri diğerini kötü sonlarından sorumlu tutacak ve onun en fazla cezâyı görmesi için çalışacaktır. **'O gün dostlar, müttakiler dışında birbirine düşmandır.'** (Zuhruf, 67, MEVDÛDİ, 4/35)

'Keşki bizim için (dünyâya**) geri dönüş olsa da müminlerden olsak.'** Orada kendi iddiâlarına göre Allâh'a itaat etmek üzere amel etmek maksadıyla dünyâya geri döndürülmelerini temenni edeceklerdir. Yüce Allah biliyor ki, onlar **tekrar dünyâ hayâtına** döndürülecek olsalar, yine kendileri için yasak olan şeylere geri dönerler ve yine O bilir ki, onlar şüphesiz yalan söylemektedirler. (S. HAVVÂ, 10/294)

(103).**‘Elbette bunda (**alınacak**) bir ibret (**çıkarılacak bir ders**) vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman etmediler.’** Allah’tan başkasına tapanlar için bir ibret vardır. Böylece o kimse bilsin ki, âhirette ondan uzak durulur, hiç kimse ona şefaatte bulunmaz. Özellikle de İbrâhim (as)’ın dîni üzere olduklarını iddiâ eden Mekkeliler için. Ama çokları, İbrâhim (as)’ın kavminin çoğu, Kureyş’in çoğunun durumunda olduğu gibi, îman etmezler. (İ. H. BURSEVİ, 14/98)

‘Şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.’ Kâfirleri ateşte azaplandırması izzetinin, müminleri cennete koyması da rahmetinin tecellisidir. (S. HAVVÂ, 10/294)

26/105-122 SİZDEN HİÇBİR ÜCRET İSTEMİYORUM

105. Nûh’un kavmi de peygamberleri yalanladı.

106. Hani kardeşleri Nuh, onlara demişti ki: “Allâh’ın azâbından sakınıp emirlerine uymaz mısınız? (uyunuz, sakınınız)**”**

107, 108. “Şüphesiz ben, sizin için (gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim.” “Artık, Allâh’ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin.”**

109. “Buna karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfâtım âlemlerin Rabbine âittir.”

110. “Artık, Allâh’ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin.”

111. (Onlar**): “Sana toplumun en düşük tabaka(**sın**)dan (**bayağı**) kimseler takılmışken biz sana îman eder miyiz?”** (îman etmeyiz) **dediler.**

112. (Nuh**) dedi ki: “Onların (**daha önce neler**) yapmakta olduklarına dâir benim bilgim yoktur.”**

113. “Onların hesâbı Rabbime âittir. (Bunu**) bir düşünseniz.”**

114. “Ben o inananları (sizin için**) kovmam.”**

115. “Ben sâdece apaçık bir uyarıcıyım.”

116. Dediler ki: “Ey Nuh! (Bu işe**) son vermezsen muhakkak taşlanarak öldürüleceklerden olacaksın.”**

117. (Nuh**:) “Ey Rabbim! Halkım beni yalanladı.”**

118. “(Ey Rabbim) **Artık, benimle onlar arasında hükmünü sen ver. Hem beni hem de berâberimdeki inananları** (zâlimlerden) **kurtar.”**

119. Biz de Nûh’u ve onunla berâber olanları o dolu geminin içinde kurtardık.

120. Sonra geride kalan (kâfir)**leri (**suda**) boğduk.**

121. Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. (Ama**) yine de çokları îman etmediler.**

122. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

105-122. (105).**‘Nûh’un kavmi de peygamber)leri yalanladı.’** Bu âyet kümesi (105-122) incelendiğinde Hz. Nûh’un dâvetinin esaslarıyla Hz. Mûsâ ve Hz. İbrâhîm’in dâvetini anlatan âyetlerdeki ilkelerin öz ve **içerik** olarak **aynı olduğu** görülmekte; kezâ bu peygamberin tebliğde bulunduğu toplulukların inançları ve hak din karşısındaki **tavırları** arasında da **büyük bir benzerlik** olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç itibariyle her üç peygambere dâir âyetler grubunda da **aynı mesajlar** verilmiştir. (Hz. Nûh’un kıssası hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Hûd, 11/25-49, KUR’AN YOLU, 4/161)

(106).**‘Hani kardeşleri Nuh, onlara demişti ki: “Allâh’ın azâbından sakınıp emirlerine uymaz mısınız?”** Yâni başkasına ibâdet ettiğinizden dolayı Allah’tan korkmaz mısınız? Nesefi der ki: Yâni bütün varlıkları yaratandan korkarak putlara ibâdeti terk etmez misiniz? (S. HAVVÂ, 10/300)

(107).**“Şüphesiz ben, sizin için (**gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim.”** Hâinlik yapmam, aldatmam. hîle yapmam. Açıklanması istenen yükümlülüklerde hiçbir şeyi ne arttırırım ne de eksiltirim. (S. KUTUB, 7/617)

(109).**“Buna karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfâtım âlemlerin Rabbinden başkasına âit değildir.”** Hz. Nûh’un (as) **mesajının gerçekliği** konusundaki iki delilinden ikincisi budur. **İlki,** aralarında geçen hayatının ilk döneminde kendisini **güvenilir bir insan** olarak tanımalarıydı. Bu **ikinci delil** ise, şunu ifâde etmektedir: ‘Sizden gelen her türlü itiraz ve düşmanlığa rağmen, gece gündüz demeden tebliğ ettiğim mesajı aktarmada benim hiçbir **kişisel çıkarım yok**tur. (MEVDÛDİ, 4/37)

(110).**“Artık, Allâh’ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin.” ‘(**Onlar**): “Arkana toplumun en düşük tabaka(**sın**)dan (**bayağı**) kimseler takılmışken biz sana îman eder miyiz?” dediler.’** Âyetten anlaşıldığına göre Hz. Nûh’a (as) inananlar çoğunlukla **yoksullar,** işçiler veya toplumda hiçbir mevkisi olmayan bâzı **gençler**di. Toplumda etkili ve zengin olanlar ise, Hz. Nûh’un (as) en azılı düşmanları idiler. (MEVDÛDİ, 4/38)

Âyette müşriklerin, Hz. Nûh’a îöam etmemelerinin iki gerekçesi bildirilmektedir: **(a).** Hz. Nûh’a toplumun **fakir ve gariban kesimi**nin îman etmesi, **(b).** Zengin ve toplumun ileri gelenlerinin **kibirlenme**leri, îman eden müminleri aşağı görmeleri ve onları küçümsemeleri, onlar ile birlikte olmak istememeleridir. Mekkeli müşrikler de böyle yapmıştı. (İ. KARAGÖZ 5/302)

(112).**‘(**Nuh**) dedi ki: “Onların (**daha önce neler**) yapmakta olduklarına dâir benim bilgim yoktur.”** Müşriklerin Hz. Nûh’a ‘sana îman edenler, mal – mülk sâhibi olmak ve toplumda itibar kazanmak için îman ettiler’ demeleri üzerine Hz. Nuh, ‘Ben obların niyetlerini ve yaptıklarını bilemem, ben bana îman etmelerine, sözümü onaylamalarına itibar ederim, niyetlerini Allah bilir, onların hesâbını görmek, bana değil Rabbime âittir. Sizin bu gerçeği bilmeniz gerekir, düşünseniz bunu anlarsınız’ der. (İ. KARAGÖZ 5/303)

(113).**“Onların hesâbı Rabbimden başkasına âit değildir. (**Bu inceliği**) bir düşünseniz.”** Nesefi der ki: Denildiğine göre Hz. Nûh’un kavmi ona îman eden kimseleri **bayağı** ve **aşağılık** görmekle birlikte, îmanlarını da tenkit ederek: Sana îman ettiğini söyleyen bu kimselerin aslında açığa vurdukları şeyin aynısı (îman) kalplerinde yoktur, demeye kalkışmışlardı. Bunun üzerine Hz. Nuh da: Bana düşen sâdece **zâhire /** dış görünüşe **itibar etmek**tir, onların gizlediklerini araştırıp incelemek değildir. (S. HAVVÂ, 10/303)

(114).**“Ben o inananları (**sizin için**) kovacak değilim.”** İbn Kesir der ki: ‘Sanki kavmi kendisine îman edenleri çevresinden uzaklaştırmasını ve ondan sonra ona tâbi olacaklarını teklif etmişler de, o da

onların bu tekliflerini reddetmiş gibi bir mânâ anlaşılmaktadır.' Nesefi der ki: Yâni sizin îman etmeniz umudu ile çevremde bulunan müminleri kovarak sizin arzularınıza boyun eğecek değilim. (S. HAVVÂ, 10/304)

(116).**'Dediler ki: "Ey Nuh! (**Bu işe**) son vermezsen muhakkak recmedilenlerden olacaksın (**taşlanarak öldürüleceksin**)."** İşte bu, Allah düşmanlarının bir âdetidir: Onlar son tahlilde Allâh'ın yoluna dâvet eden kimseleri dâvetlerinden döndürmek maksadı ile **tehdîde başvurur**lar. (S. HAVVÂ, 10/304)

(119).**'Biz de onu ve onunla berâber olanları o dolu geminin içinde kurtardık.'** Yüklü gemi, çünkü gemi müminler ve her türden çift çift hayvanla dolu idi. Ayrıntı için bkz. Hûd, 11/40, MEVDÛDİ, 4/41)

(120).**'Sonra (**onların**) ardından geride kalanları (**suda**) boğduk.' 'Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. (**Ama**) yine de çokları îman etmediler.'** Muhakkak ki bunda, kiminin helâk edilmesi, kiminin de kurtarılmasında bir âyet, Yüce Allâh'a rasullerinin doğruluğunu, çağrılarının sıhhatini açık bir şekilde ortaya koyan bir delâlet ve bir mûcize vardır. (S. HAVVÂ, 10/305)

(122).**'Şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir/azizdir, çok merhametlidir.'** İnkâr eden ve zararlı olan kimseleri aşağılatıp helâk etmek sûretiyle intikam alandır. Tevhidi kabul edip ikrar eden kimselere yardım etmek ve azaptan kurtarmak sûretiyle nîmet ve ihsanda bulunandır. (S. HAVVÂ, 10/305)

26/123-140 ALLÂH'A KARŞI GELMEKTEN SAKINMAZ MISINIZ?

123. Âd (kavmi**) de peygamberleri yalanladı.**

124. Hani kardeşleri Hûd, onlara demişti ki: "Allah'ın azâbından sakınıp emirlerine uymaz mısınız? (uyun, sakının)**"**

125, 126. "Şüphesiz ben sizin için (gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim." "Artık, Allah'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana da itaat edin."**

127. "Buna karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfâtım, âlemlerin Rabbi olan (Allah'**)a âittir."**

128, 129. (Ey kavmim!) **"Siz, her yüksek yerde (**övünecek ve boş şeylerle**) eğleneceğiniz bir alâmet (**köşk**,** büyük yapılar**) mı binâ ediyorsunuz?" 129. "(**Yoksa**) ebedî kalacağınızı umarak (**mı böyle**) sağlam köşkler (**ve kaleler**) ediniyorsunuz?"**

130. "Ve (insanları**) yakaladığınız zaman zorbalar gibi yakalıyor (**cezâlandırıyor**)sunuz." [**bk. **9/109]**

131. "Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin."

132, 133, 134. "Bildiğiniz (o nîmetler**)le size yardım eden 'Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uygun yaşayın." "Size davarları, oğulları, bahçeleri, pınarları O verdi."**

135. "Şüphesiz ben, üzerinize (gelecek**) büyük bir günün azâbından korkuyorum."**

136-139. (Kavminin ileri gelenleri) **Dediler ki: "Sen öğüt versen de, öğüt vermesen de bize göre birdir." "Bu (**durumunuz**) öncekilerin âdet ve uydurmalarından başkası değildir." (**Onlar**:) "Biz**

azâba uğratılacak da değiliz." diyerek onu (Hûd peygamberi**) yalancı saydılar. Biz de kendilerini yok ettik. Şüphesiz ki bunda elbette bir ibret vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman etmediler.**

140. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz ki Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

123-140. (123).**'Âd (**kavmi**) de peygamberleri yalanladı.' 'Hani kardeşleri Hûd, onlara demişti ki: "Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uymaz mısınız?" "Şüphesiz ben sizin için (**gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim." "Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana da itaat edin." "Buna karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfâtım, âlemlerin Rabbi olan (**Allah'**)dan başkasına âit değildir."** Hz. Nuh'dan sonra târih sahnesine çıkmış olan Âd kavmi, Yemen'de Uman ile Hadramut arasındaki bölgede yaşamış bir **Arap toplumu**dur. Önceleri doğru yolda yürürlerken zamanla bunlar da Nuh kavmi gibi yoldan sapmış, **putperest** olmuşlardı. Kendilerine gönderilmiş olan peygamberi dinlemedikleri için **helâk olup** târih sahnesinden silinmişlerdir. (KUR'AN YOLU, 4/162)

Âd kavmi hakkında Kur'ân'ın verdiği ayrıntıları göz önünde bulundurmak gerekir: **(1)** Nuh kavminin helâk edilmesinden sonra, Âd'a yeryüzünde **iktidar** ve üstünlük verilmişti (Araf, 69),(..) **(2) Güçlü** kuvvetli insanlardı, (Araf,69),(..) **(3)** Yer yüzünde onların **dengi** bir **başka kavim yoktu** (Fecr, 8)(..). **(4)** Medeni idiler ve dünyâda **yüksek sütunlu** muhteşem **binâlar** yapma sanat ve hünerleriyle tanınmışlardı (Fecr, 6-7) (..). **(5)** Bu maddi refah ve güç onları mağrur ve **kibirli** yapmıştı (Fussilet 15) (..). **(6)** Siyâsi iktidar, karşılarında kimsenin ses çıkaramadığı birkaç **despot**un ellerinde idi (Hûd, 59)(..). **(7)** Allâh'ın varlığına inanmıyor değillerdi, fakat **şirk** içinde idiler. (MEVDÛDİ, 4/41)

(128).**"Siz, her yüksek yerde (**övünecek ve boş şeylerle**) eğleneceğiniz bir alâmet (**köşk**,** büyük yapılar**) mı binâ ediyorsunuz?"** Boş şeylerle uğraşmaktan kasıt, oyun ve eğlence olsun diye, bunları yapmalarıdır. Yâni siz, bu binâları onlara duyduğunuz ihtiyaç dolayısıyla yapmıyorsunuz**.** Mücerret oyun ve eğlence olsun diye yapıyorsunuz. (S. HAVVÂ, 10/307)

Güvercin kuleleri veya gelip geçenlerle alay etmek için **yüksek binâlar** ya da tepe noktalarına dikilen âbideler. Bunlar ihtiyaç için değil, sırf **eğlenme,** oyun ve **güç gösterisi** için yapılıyordu. (Muhtasar İbn Kesir' den, H. DÖNDÜREN, 2/598)

Öyle anlaşılıyor ki, onlar yeryüzünün yüksek yerlerine binâlar yapıyorlardı. Uzaktan bakan onları bir **işâret biçiminde** görüyordu. Bundan amaç da güçlerini ve ustalıklarını ortaya koyup, bununla böbürlenip **övünmek**ti. Bu nedenle Kur'ân onların bu eylemlerini **'boş bir eylem'** olarak nitelemiştir. Eğer onlar bu binâları yolculara kılavuzluk yapmak ve yönlerini belirlemelerini sağlamak için yapmış olsalardı, kendilerine **'Boş işlerle mi oyalanıyorsunuz?'** denmezdi. Bu direktif de, çabaların, ustalıkların ve malların **yararlı** ve **zorunlu olan işlerde harcanması** gerektiğine dikkat çekmekte, sırf üstünlüğünü ve ustalığını ortaya koymak amacı ile **lüks ve zînet için harcanmaması** gerektiğine parmak basmaktadır. (S. KUTUB, 7/621)

Hadis: '**Zarûri** ihtiyâcın **dışındaki** her **binâ**, kıyâmet gününde sâhibi için bir vebaldir. (Ebû Dâvud'dan İ. H. BURSEVİ, 14/114)

"(Yoksa**) ebedî kalacağınızı umarak (**mı böyle**) sağlam köşkler (**ve kaleler**) ediniyorsunuz?"** Göründüğü kadarıyla Hûd (as)'un onların bu durumlarını tepki ile karşılaması, **maddi meselelere** gırtlaklarına kadar gömülmüş olmaları ve dünyânın dışında herhangi bir hedef gözetmeksizin maddi **lüks ve refâh**ın içerisine gömülmüş olmalarıdır. (S. HAVVÂ, 10/307)

Hz. Hûd'un (as) kavmini **'mimârideki israf'** ve lüksten dolayı eleştirmesi, yalnızca yüksek köşk ve anıtlara değil, ayrıca, ülkenin her yerinde **tefessüh alâmetleri anıt ve köşkler** şeklinde görülen köhnemiş medeniyetlerine ve sosyal sistemlerine de yönelikti. (MEVDÛDİ, 4/43)

(130).**"Ve (**bir kimseyi**) yakaladığınız zaman zorbalar gibi yakalıyor (**cezâlandırıyor**)sunuz öyle mi?"** Onlar **katı kalpli** sert yapılı taşkın insanlardır. Tuttukları zaman koparırlar. Yakaladıkları zaman katı yürekle **kaba davranmakta** bir sakınca görmezler. Tıpkı sâhip oldukları maddi kaba kuvvetle övünen **zorbalar** gibi. (S. KUTUB, 7/621)

(131).**"Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin." "Bildiğiniz (**o nîmetler**)le size yardım eden 'Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uygun yaşayın."** Onların bu durumlarını reddettikten ve emrini de verdikten sonra üzerlerinde bulunan Allâh'ın nîmetlerini onlara hatırlatmaya koyuldu. Bu ise Yüce Allâh'ın bizlere öğretmiş olduğu **dâvet yolları**ndan bir yoldur: Önce **durumlarını reddetmek,** ondan sonra onların **doğruluk üzere olmalarını istemek,** arkasından **hatırlatmak,** ondan sonra da **öğüt** vermek. Burada olduğu gibi.. (S. HAVVÂ, 10/308)

(133, 134).**"Size davarları, oğulları, bahçeleri, pınarları O verdi."** Yâni bağlarla, bostanlarla, kaynak sularla, nehirlerle sizleri desteklemiştir. (S. HAVVÂ, 10/308)

"Doğrusu ben, üzerinize (gelecek**) büyük bir günün azâbından korkuyorum." 'Dediler ki: "Sen öğüt versen de, öğüt vermesen de bize göre birdir."** Senin sözünü kabul etmeyiz, içinde bulunduğumuz durumdan geri dönmeyiz. Sen ister bize öğüt ver, istersen de sus! (S. HAVVÂ, 10/308)

(136, 137).**"Bu (**durumunuz**) öncekilerin âdet ve uydurmalarından başkası değildir." (**Onlar**:) "Biz azâba uğratılacak da değiliz." diyerek onu (**Hûd peygamberi**) yalancı saydılar. Biz de kendilerini yok ettik. Şüphesiz ki bunda elbette bir ibret vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman etmediler.'** Diyorlar ki: Üzerinde bulunduğumuz bu yol, önceki ataların dinidir ve biz de onlara uyuyoruz, arkalarından gidiyoruz, onların yaşadıkları gibi yaşıyoruz, öldükleri gibi öleceğiz. Öldükten sonra ise **dirilmek** diye bir şey **yoktur.** İşte bundan dolayı; **'Hem biz'** dünyâda da âhirette de **'azâba uğratılacak da değiliz.'** Çünkü öldükten sonra, dirilmek de hesap da yoktur.

(139).**'Biz de kendilerini yok ettik.'** Yâni kavmi Allâh'ın peygamberi Hûd'u yalanlamaya ona muhâlefet etmeye, ona karşı inatlarını sürdürmeye devam ettiler, Allah da onları **helâk** etti. Kur'ân-ı Kerîm'in başka yerlerinde de onların helâk ediliş sebepleri beyan edilmiştir. Böylece Yüce Allah, onların üzerine herşeyi yok eden **ıslıklı rüzgâr**ı gönderdi. Bu ise onların kendi durumlarına uygun bir sebeple helâk edilmeleri demektir. Çünkü onlar herşeyden çok zorlu ve **zorba** idiler. Allah da onların üzerine kendilerinden daha zorlu ve daha çetin bir **rüzgârı musallat** etti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **'Rabbinin Âd kavmine direkli İrem'e ne yaptığını görmedin mi?'** (el Fecr, 89/6-7) Bunlar ise Yüce Allâh'ın şu buyruğunda olduğu gibi birinci Âd kavmidir: **'Muhakkak ki o ilk Âd'ı da helâk etti.'** (en Necm, 51/53, S. HAVVÂ, 10/310)

(140).**'Şüphesiz ki bunda elbette bir ibret vardır.'** Yâni rasullerin dâvâlarında doğru olduklarına, Allah'tan alıp getirdiklerinin sıhhatine bir delil vardır. (S. HAVVÂ, 10/308)

26/141-159 SEN DE ANCAK BİZİM GİBİ BİR İNSANSIN

141. Semûd (kavmi**) de peygamberleri yalancı saydı.**

142. Kardeşleri Sâlih, onlara demişti ki: "Hâlâ, (Allâh'ın azâbından**) sakınmaz mısınız?** (sakının.)**"**

143, 144. "Hiç şüphesiz ben sizin için (gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim." "Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin."**

145. "Peygamberlik görevime karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfâtımı vermek âlemlerin Rabbi olan (Allah'**)dan başkasına âit değildir."**

146, 147, 148. "Siz burada bahçelerin ve kaynak sularının, ekinlerin ve tomurcukları dolgun yumuşak hurmalıkların içinde emin olarak bırakılacak mısınız (Hayır, bırakılmayacaksınız**)?"**

149. "Dağlardan da ustalıkla (gösterişli**) birtakım evler yontup oyuyorsunuz."**

150. "Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin."

151, 152. (Ey kavmim!) **"Yeryüzünde (**ilâhî emirleri dinlemeyip**) karışıklık çıkaran ve (**ortalığı**) düzeltmeyip aşırı giden (**beyinsiz**)lerin emrine uymayın."**

153. Dediler ki: "Sen iyice büyülenmişlerdensin."

154. "Sen de bizim gibi bir insandan başkası değilsin. Eğer doğru söylüyor isen haydi (bize**) mûcize getir!"**

155. (Sâlih**) dedi ki: "İşte (**mûcize**) bu dişi devedir. Onun (**belli**) bir (**gün**) su içme hakkı var, belli bir gün su içme hakkı da sizindir." [**bk**. 54/28]**

156. "Ona bir kötülük dokundurmayın. Sonra (pek**) büyük bir günün azâbı sizi yakalar."**

157, 158. Derken onu ayaklarından biçip öldürdüler. Ancak sonra da pişman oldular. Bunun üzerine azap onları (kıskıvrak**) yakalayıverdi. Şüphesiz bunda elbette (**alınması gerekli**) bir ibret vardır. Böyle iken çokları îman etmediler. [**bk**. 11/61-68; 91/11-14]**

159. (Ey Peygamberim!) **Hiç şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

141-159. (141).**'Semûd (**kavmi**) de peygamberleri yalancı saydı.' 'Kardeşleri Sâlih, onlara demişti ki: "Hâlâ, (**Allâh'ın azâbından**) sakınmaz mısınız?** (Sakının.)**" "Hiç şüphesiz ben sizin için (**gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim." "Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana da itaat edin." "Buna karşı sizden bir ücret** (menfaat, dünyevi çıkar) **de istemiyorum. Benim mükâfâtımı vermek âlemlerin Rabbi olan (**Allah'**)dan başkasına âit değildir."** Semud, Vâdi 'l Kurâ ile Şam (Sûriye) toprakları arasında yer alan **el Hicr** adlı şehirde yaşayan **Arap** bir kavim idi. Onların yaşadıkları **meskenler meşhur**dur. (..) (S. HAVVÂ, 10/314)

Peygamberler kelimesinin **çoğul** olarak kullanılması, peygamberlerden birini yalanlamanın bütün peygamberleri yalanlamak gibi olduğundandır. Çünkü hepsi tevhidde ve şeriatın temel prensiplerinde (usûl) birleşirler. (İ. H. BURSEVİ, 14/122)

(150).**"Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emirlerine uyun ve bana itaat edin."** Nasıl Âd medeniyetinin önde gelen özelliği yüksek sütunlu binalar yapmak idiyse, Semûd medeniyetinin eski kavimler arasında meşhur olmuş bulunan önde gelen özelliği de **kayalarda evler** oymalarıydı. Bu nedenledir ki, Fecr sûresinde Âd'dan, **^sütunlar sâhibi'** olarak söz edilirken, Semûd'dan **'vâdide**

kayalar oyanlar' diye söz edilmektedir. Bunlar hiç gerek olmadığı hâlde, sırf servet, **güç ve mimâri hüner gösterisi**nde bulunmak için **ovalarda köşkler** de yaparlardı. (MEVDÛDİ, 4/45)

'El Hicr' terk edilmiş bir yer görünümündedir. Burada, zayıf insanlar, birkaç yeşillik ve içlerinden biri Hz. Sâlih (as) devesinin su içtiği söylenen kuyu olmak üzere, **birkaç** tâne de **kuyu** var**.** Şimdi **kuru olan** bu **kuyu**, Türkler zamânında terk edilmiş askeri bir karargâhın içinde kalmaktadır. Bu yöreye girip de '**el Ula'ya** yaklaştığımızda sanki şiddetli bir **depremle** baştan aşağı parça parça olmuş görünümü veren **tepeler**le karşılaştık. Aynı tip tepeleri doğuya, el Ula'dan Hayber'e yaklaşık 90 mil ve **Ürdün içlerinde** kuzeye 30-40 mil kadar giderken de gördük. Demek ki, **uzunluğuna 300 – 400 mil, enine 100 mil** uzanan bir alan korkunç bir **depremle yerle bir** olmuştu. (MEVDÛDİ, 4/45)

Onların kaldıkları bu meskenler, hâlen **Medîne-i Münevvere** 'den **400 km.** dolaylarında bir **uzaklıkta** bulunmaktadır. Şu âna kadar **sanatlarındaki incelik ve mahâret,** yapımları için harcanan büyük **emek gücü** dolayısıyla görenleri **dehşet** içinde bırakacak şekildedir. (S. HAVVÂ, 10/315)

(154).**"Sen de bizim gibi bir insandan başkası değilsin. Eğer doğru söylüyor isen haydi (**bize**) mûcize getir!" '(**Sâlih**) dedi ki: "İşte (**mûcize**) bu dişi devedir. Onun (**belli**) bir (**gün**) su içme hakkı var, belli bir gün su içme hakkı da sizindir."** Kavmin ileri gelenleri, bir **taşı** göstererek ondan deve çıkarmasını istemişlerdi. Hz. Sâlih Allâh'a namaz kılıp, duâ edince **taştan deve çıkmıştı.** '**Şirbun'** su içme hakkı demek olup, fıkıhta; içmek, hayvan ve tarla sulamak ve kullanmak üzere **'su alma hakkı'** olarak nitelendirilir. Yalnız insanın içmek için su alma hakkına **'şefeh (**dudak**) hakkı'** denir. Bir su kaynağı ve su arkı gibi tek kaynaktan **nöbetleşe yararlanma**ya ise **'muhâyee'** denir**.** Günümüzde '**devre mülk'** uygulaması da muhâyee esâsına dayanır. (H. DÖNDÜREN, 2/598, 599)

Hz. Sâlih onlara **dişi deve**yi getirdi. İçtikleri suyun **bir gün** kendilerine **bir gün** de dişi deveye âit olması şartıyla. Ne onlar dişi devenin gününü zorla elinden alacaklar, ne de dişi deve onların gününü ellerinden alacaktı. Ne günleri birbirine karışacak, ne de içtikleri. Hz. Sâlih bu deveye hiçbir şekilde **kötülük yapmamaları uyarısında** bulunmuştu. Yoksa dehşet verici bir günün azâbı kendilerini yakalayacaktı. (S. KUTUB, 7/625)

Fıkıh bilginleri, **'Su içme hakkı belirli bir gün onun, belirli bir gün izindir.'** (âyet 155) buyruğunu ortak bir takım mallarda **muhâyee'**nin, yâni **'nöbetleşe kullanıp istifâde etme'**nin **câiz** olduğuna delil göstermişlerdir. (..) **Hanefi mezhebi** fakihleri de şöyle demektedir: Muhâyee istihsânen **câiz**dir. Her birisi belli bir süre yâhut biri üstte, öteki altta sâkin olmak üzere bir tek evde muhâyee yapmak câiz olur. Her birisi payına düşeni kirâya verip, kirâsını alabilir. Her birisi bir evde sâkin olmak üzere iki ayrı evde muhâyee yapılsa o da câizdir. Küçük bir evde, birisi belli bir müddet sâkin olmak, öteki de o kadar süre sâkin olmak üzere **muhâyee** yapılırsa, bu da **câiz**dir. (S. HAVVÂ, 10/317, 318)

(156).**"Ona bir kötülük dokundurmayın. Sonra (**pek**) büyük bir günün azâbı sizi yakalar."** O dişi deveye kötülükle ilişecek olurlarsa, Allâh'ın kendilerine azap göndereceğini belirterek onları uyardı ve sakındırdı. Deve bir süre aralarında kaldı, suyunu içti, yaprakları ve otları yiyip beslendi. Onlar da o devenin sütünden yararlanıyor, hem içmek hem de ihtiyaçlarını karşılamak için yeteri kadar sütünü sağıyorlardı. Ancak bu iş böylece uzayıp gidince, onların en bedbahtları da gelince, o dişi deveyi **kesip öldürmek kararı**nı aldılar. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 10/316)

(157).**'Derken onu ayaklarından biçip öldürdüler. Ancak sonra da pişman oldular.'** Ancak onların pişmanlıkları tevbe etmek maksadı ile duyulmuş bir pişmanlık değildi. Veya pişmanlığın fayda vermeyeceği bir vakitte pişmanlık duydular. (S. HAVVÂ, 10/316) Deveyi kesmelerinin nedeni, **lezzetli et yeme**ye tamah etmeleri de olabilir.

(..) Aslında **deve** bir **imtihan** aracı idi, maksat onların ilâhi buyruklara itaat husûsundaki niyet ve kararlılıklarını denemekti. Ne var ki onlar **bu sınavı kaybetti**ler. **(**KUR'AN YOLU**,** 4/166**)**

'Bunun üzerine azap onları (kıskıvrak**) yakalayıverdi. Şüphesiz bunda elbette (**alınması gerekli**) bir ibret vardır. Böyle iken çokları îman etmediler.'** Bu azap: Onların yaşadıkları topraklar son derece **şiddetle sarsıldı** ve oldukça büyük bir **fırtına** geldi, kalpleri âdetâ yerinden söktü. Ummadıkları bir yerden onlara **azap emri** geldi ve yurtlarında **ölmüş ve dizleri üstü çökmüş** olarak sabahı ettiler. (S. HAVVÂ, 10/316)

Dişi deveyi **kesen tek kişi**, komployu hazırlayanlar da -Neml sûresinde de göreceğimiz gibi – **dokuz kişi** olmakla birlikte, **hepsinin azap edilmesi** tümünün bu işe **râzı** olmalarındandır. O bakımdan Yüce Allâh'ın bir kavmi **toptan helâk etmek** şeklindeki sünneti de gelip onlara isâbet etti. Zîrâ böyle bir âyet (mûcize) teklifini yapanlar onlardı. Allah da onların tekliflerini kabul etti. (S. HAVVÂ, 10/316)

Yüce **Allâh'ın sünneti** şöyledir: Kendilerinin teklif ettiği bir **âyeti gördükten sonra inkâr** edenler, **kökten helâk** edilir. İşte bunlar, mûcizenin bizzat kendisine saldırıda bulundular. Bundan daha büyük küfür olabilir mi? (S. HAVVÂ, 10/317)

26/160-175 KARDEŞLERİ LÛT ONLARA ŞÖYLE DEMİŞTİ

160. Lût'un kavmi de peygamberleri yalanladı.

161. Kardeşleri Lût, onlara demişti ki: "Allâh'ın azâbından sakınmaz mısınız? (Sakının.)**"**

162, 163. "Şüphesiz ben sizin için (gönderilmiş**) güvenilir (**emin**) bir peygamberim." "Artık, Allâh'ın azâbından sakınıp emrine uyun ve bana itaat edin."**

164. "Buna karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfâtımı vermek âlemlerin Rabbi olan (Allah'**)a âittir."**

165, 166. (Ey kavmim!) **"Rabbinizin sizin için yarattığı eşleri bırakıyorsunuz da (**bu kadar**) insan içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz."**

167. Dediler ki: "Ey Lût! Andolsun ki eğer (bu sözlerine**) son vermezsen, kesinlikle (**buradan**) çıkarılanlardan olacaksın."**

168. (Lût**) dedi ki: "Doğrusu ben sizin (**bu çirkin**) işinizden nefret edenlerdenim."**

169. "Ey Rabbim! Beni ve âile (fertleri**)mi bunların yaptıklarından kurtar!"**

170, 171. Biz de geride kalanlardan ihtiyar bir kadın (olan karısı**) dışında, onu, âilesini (**ve inananları**) topyekün kurtardık.**

172. Sonra (karısıyla**) diğerlerini yok ettik.**

173. Üzerlerine (helâk eden**) bir (**taş**) yağmur(**u**) yağdırdık. Uyarıl(**ıp da yola gelmey**)enlerin yağmuru ne kötü idi!**

174. Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. (Fakat**) yine de çokları îman etmediler.**

175. (Ey peygamberim!) **Şüphesiz Rabbin, elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

160-175. (160).**‘Lût’un kavmi de gönderilen (**peygamber**)leri yalanladı.’** Lût aleyhisselâm, Hz İbrâhim’in kardeşi Haran’ın oğludur. İbrâhim aleyhisselâm ile birlikte **Irak**’tan ayrılıp **Filistin‘e** gitmiş**,** daha sonra da **Ölüdeniz** (Lût Gölü) kıyısında yaşayan, inkârcılık ve **sapık ilişkiler** (homoseksüellik) içinde bulunan Sodom ve Gomore hâlkını ıslah etmekle görevlendirilmiş bir peygamberdir. (bk. Araf, 7/80, KUR’AN YOLU, 4/168)

(165, 166).**“Rabbinizin sizin için yarattığı eşleri bırakıyorsunuz da (**bu kadar**) insan içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz.”** Ürdün vâdisinde bulunan çeşitli kentlerde yaşayan Lût kavminin bu tiksindirici günahı **cinsel sapıklık**tı. Kadınları bırakıp erkeklere yönelmekti. Bu cinsel sapıklık **fıtrata aykırı** çirkin bir sapma idi. Yüce Allah kadını ve erkeği temiz kılmış ve her birini **eşine karşı eğilimli** yaratmıştır ki, üreme yoluyla hayâtın devam etmesine ilişkin dilemesi ve hikmeti gerçekleşsin. **Üreme** ise ancak kadın – erkek buluşması ile mümkündür. (S. KUTUB, 7/627)

(Demek ki) Lût kavminin bu çirkin fiilinin, **evrenin yasasına aykırı** olduğu açıktı. Bu nedenle sözkonusu sapıklıktan vaz geçmek veya yok olmaktan başka çâreleri yoktu. Zîrâ onlar hayâtın rotasından çıkmış, **fıtrat kervanından ayrılmışlar**dı. Çünkü varlıklarının hikmeti olan **evlenme ve çocuk sâhibi olma yolu** ile hayatlarını sürdürmekten soyutlanmışlardı. (S. KUTUB, 7/627)

Livâta fiilini işleyene verilecek **cezâ** konusunda ihtilâf edilmiştir. Ebû Hanife (r.h.) imâmeynin (İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf) aksine **tâzir cezâsı** verileceğini, had uygulanmayacağını söylemiştir. İmam Malik, yapanı da yapılanı da evli olsunlar veya olmasınlar recmetmek gerektiğini söylemiştir. İmam Şâfii ve Ahmed’e göre, onun hükmü zinânın hükmü ile aynıdır. (İ. H. BURSEVİ, 14/137)

Âyet 166 buyruğundan da bütün şeriatlerde **kadına arka taraftan yaklaşma**nın kocaları için **haram** kılınmış **olduğunu** da öğreniyoruz. Nesefi şöyle diyor: Bu buyruk, hanımlara ve câriyelere arka yoldan yaklaşmanın haram olduğunun da delilidir. Bunu câiz gören bir kimse ise çok büyük bir hatâya düşmektedir. (S. HAVVÂ, 10/321)

(170, 171).**‘Biz de geride kalanlardan ihtiyar bir kadın (**olan karısı**) dışında, onu, âilesini (**ve inananları**) topyekün kurtardık.’** Bu da Hz. Lût’un karısı olup, bu mâsiyete / günaha **rızâ gösteren** birisi idi. Çünkü günaha râzı olan, bizzat günahı işleyen hükmündedir. İşte o bakımdan o da azaptan kurtulamayıp, geride kalan yâni azâba dûçar olanlardan oldu. (S. HAVVÂ, 10/321)

(172).**‘Sonra (**karısıyla**) diğerlerini yok ettik.’** Bir rivâyete göre onların kasabaları **yerin dibine** geçirildi. Üzerini su kapladı. Bu kasabalardan biri **Sodom’**dur. Sodom’un Ürdün’deki **Ölü Deniz’**in altında kaldığı sanılıyor. Bâzı jeoloji bilginleri, **Ölü Deniz’**in altında daha önceleri yerleşme bölgesi olan bâzı şehirlerin bulunduğunu doğrulamaktadır. Bâzı arkeoloji bilginleri Deniz’in altında bir **kalenin kalıntıları**nı, bu kalenin yanında ise kurbanların kesildiği bir **mezbahanın kalıntıları**nı ortaya çıkarmışlardır. (S. KUTUB, 7/628)

(173).**‘Üzerlerine (**helâk eden**) bir (**taş**) yağmur(**u**) yağdırdık. Uyarıl(**ıp da yola gelmey**)enlerin yağmuru ne kötü idi!’** Bu, su yağmuru değil, **taş yağmuru**ydu. Kur’ân’ın başka yerlerinde verilen ayrıntılara göre, Hz. Lût (as) gecenin son saatlerinde ehliyle birlikte memleketinden ayrılınca, şafak vakti korkunç bir **patlama** ve şiddetli bir **deprem** olmuş(tur). Şerli kavmin tüm evlerinin altını üstüne getirdikten sonra, **volkanik patlama** ve rüzgârın etkisiyle **pişmiş çamurdan oluşan taşlar** yağmur gibi lânetli şehrin üzerine inmeye başlamıştır. (MEVDÛDİ, 4/51)

(174).**‘Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman etmediler.’** Yüce Allâh’ın varlığına, Rasuller göndermesine ve onları korumasına dâir bir delâlet ve alâmet vardır. (S. HAVVÂ, 10/321)

26/176-191 EYKE HÂLKI

176. Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.

177. Hani Şuayb onlara demişti ki: “Allah’tan korkmaz azâbından sakınmaz mısınız?” (Sakının)

178, 179. “Ben sizin için (gönderilmiş**) güvenilir bir peygamberim.” “Artık, Allâh’ın azâbından sakınıp emrine uyun ve bana itaat edin.”**

180. “Buna karşı sizden bir ücret de istemiyorum. Benim mükâfatımı vermek âlemlerin Rabbi olan (Allâh’**)a âittir.”**

181. “(Ey kavmim!) **Ölçeği tam ölçün de, eksik ölçen (**ve hak yiyen**)lerden olmayın.”**

182. “Doğru terâzi ile tartın.”

183. “İnsanlara eşyâlarını (haklarını**) eksik vermeyin. Yeryüzünde (**ilâhî emirlere karşı**) bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.”**

184. “Sizi ve önceki nesilleri yaratan (Allâh’**)ın azâbından sakınıp emirlerine uyun.”**

185, 186. (Eyke halkı) **Dediler ki: “Sen ancak (**iyice**) büyülenmişlerdensin.”** (Ey Şuayb!) **“Sen de bizim gibi bir insandan başkası değilsin. Doğrusu biz senin yalancılardan olduğunu sanıyoruz.”**

187. (Ey Şuayb!) **“Eğer doğru (**söyleyen**)lerden isen, o hâlde üzerimize gökten bir parça düşür.” [**bk**. 8/38; 17/92]**

188. (Şuayb**:) “Rabbim yaptıklarınızı daha iyi bilir.” dedi.**

189. (Böylece**) onu yalanladılar. Nihâyet o gölge gününün azâbı kendilerini yakaladı. Gerçekten o, büyük bir günün azâbı idi.**

190. Şüphesiz bunda (büyük**) bir ibret vardır. (**Fakat**) yine de çokları îman etmediler.**

191. (Ey Peygamberim!) **Senin Rabbin ise elbette, mutlak gâliptir, çok merhametlidir.**

176-191. (176).**‘Eyke hâlkı da gönderilen (**peygamber**)leri yalanladı.’ ‘Hani Şuayb onlara demişti ki: “Allah’tan korkmaz azâbından sakınmaz mısınız?”** Eyke, ‘sık ağaçlı yer’ anlamına gelir. Bâzı müfessirlere göre Eyke ile Medyen aynı yerin adı, hâlkları da aynı hâlktır; bâzılarına göre ise bunlar iki ayrı yerin adıdır, hâlkları da aynı ırkın iki koludur. **Medyen hâlkı** şehirde, **Eyke hâlkı** ise Medyen çevresinde bir vâdide yaşıyorlardı. (Eyke hakkında bilgi için bk. Hicr 15/78-79) **Medyen,** Hicaz bölgesi ile Sûriye ticâret yolu üzerinde, Akabe körfezine yakın bir yerleşim merkezidir. Şehir, adını Hz. İbrâhîm’in oğlu Medyen’den almıştır. (Bilgi için bk. Araf, 7/85-87, KUR’AN YOLU, 4/170)

Hz. Şuayb hem kendi kavminin yaşadığı **Medyen’e** (bk. Araf, 7/85), hem de burada beyan buyrulduğu üzere **Eyke** hâlkına peygamber olarak gönderilmiştir. Medyen’e gönderilişinden bahsedildiğinde

‘kardeşleri Şuayb’ ifâdesi kullanılırken (bk. Hûd 11/84), Ashâbü‘l Eyke’ye gönderilişi söz konusu edildiğinde bu kayıt düşülmez. Çünkü nesep itibâriyle Medyen’lilerin kardeşi, fakat Ashâb-ı Eyke’nin kardeşi değildi. (Ö. ÇELİK, 3/622)

Doğrusu ise onların hepsinin **bir tek ümmet** olduğudur ve her bir yerde ayrı olarak nitelendirilmişlerdir. İşte bundan dolayı bunlara verilen öğüt ve emir, **ölçü ve tartıları tastamam yerine** getirmek şeklinde idi. Tıpkı Medyen kıssasında anlatıldığı gibi. İşte bu, onların bir **tek ümmet** olduğunun delilidir. (S. HAVVÂ, 10/325)

(181).**“Ölçeği tam ölçün de, eksik ölçen (**ve hak yiyen**)lerden olmayın.” “Doğru terâzi ile tartın.” “İnsanlara eşyâlarını (**haklarını**) eksik vermeyin.’** Nesefi der ki: Tam ölçmek ve tartmak emredilmiştir. Eksik ölçüp tartmak yasaklanmıştır. **Fazladan vermek** hakkında ise bir şey söylenmemiştir. **Bir şey söylenmemesi**, yapılması hâlinde güzel bir iş yapılacağının, yapılmaması hâlinde ise bir sorumluluk olmayacağının delilidir. **‘Dosdoğru’** yâni eğriliği büğrülüğü olmayan **‘ölçekle’** terâzi veya kantarla **‘tartın. İnsanların eşyâsını azaltmayın.’** Mâli ve diğer haklarını onlara eksik vermeyin. **‘ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.’** Yol kesmek, değiştirmek, ekinleri telef etmek gibi işlerle orada fesat çıkartmakta ileri gitmeyin. (S. HAVVÂ, 10/325, 326)

(187).**“Eğer doğru (**söyleyen**)lerden isen, o hâlde üzerimize gökten bir parça düşür.”** Kureyş de – İsrâ ve Enfâl sûrelerinde vârid olduğu / geldiği üzere aynı şeyleri söylemişti: Kâfirlerin kalpleri birbirine benzediği gibi, onların sözleri de birbirini andırır. (S. HAVVÂ, 10/326)

(189).**’(**Böylece**) onu yalanladılar. Nihâyet o gölge gününün azâbı kendilerini yakaladı. Gerçekten o, büyük bir günün azâbı idi.’** İbn Abbas’tan: Allah onların üzerine gök gürültüsü ve ileri derecede sıcak gönderdi. Onların nefesleri daralmaya başlayınca evlerinden çıkıp kaçıştılar. Allah üzerlerine bir bulut gönderdi, bu bulut onlara güneşe karşı gölge oldu. Altında bir serinlik ve bir lezzet aldılar. Birbirlerini çağırmaya koyuldular. O bulutun altında toplandıklarında Allah üzerlerine bir ateş gönderdi. İbn Abbas dedi ki: İşte o bulutlu günün azâbı, bu gündür. (S. HAVVÂ, 10/329)

26/192-213 KUR’ÂN ÂLEMLERİN RABBİNİN İNDİRMESİDİR

192. (Ey Peygamberim!) **Kesinlikle bu (**Kur’ân**), elbette âlemlerin Rabbinin indirmesidir.**

193, 194, 195. (Ey Peygamberim!) **Kur’ân’ı, Rûhu’l-Emîn (**Cebrâil**) senin kalbine, uyarıcılardan olman için apaçık bir Arapça dille indirdi.**

196. Hem şüphesiz ki bu (Kur’ân**), evvelkilerin kitaplarında da vardır.**

197. İsrâiloğulları bilginlerinin (kitaplarında**) onu bilmesi, (**Kur’ân’ın da ona gelen Allah kelâmı olduğuna**) onlar için bir delil değil mi?**

198, 199. Biz onu, yabancı (Arapça bilmeyenlerin**) birine indirseydik de onu onlara okusaydı, yine (**bir bahâne ile o inkârcılar**) ona îman etmezlerdi.**

200-203. Biz onu (kendi dilleriyle anlatarak Kur’ân’ın**) o günahkârların kalbine girmesini sağladık. Ama onlar** (Mekkeli müşrikler) **yine de acıklı azâbı görünceye kadar ona inanmazlar. O (**azap**) onlara, kendileri farkında değillerken ansızın gelecektir. (**O zaman**: “**İnanmamız için**) bize mühlet verilir mi?” derler.**

204. (Buna rağmen**) hâlâ azâbımızı çabuklaştırmak mı istiyorlar?**

205, 206, 207. (Ey Peygamberim!) **Gördün ya, artık kâfirleri senelerce yaşatıp faydalandırsak, sonra da tehdit edildikleri (**azap**) kendilerine gelse, (**Senelerce eğlence ve zevk içinde**) faydalandırıldıkları şeyler, artık kendilerine (**hiçbir**) fayda vermez** (azaptan kurtulamazlar)**. [**bk**. 2/96]**

208, 209. (Ey Peygamberim!) **Biz, hiçbir memleketi, o(**nun hâlkı**)na öğüt veren/hatırlatan (**gönderdiğimiz**) uyarıcılar olmadıkça helâk etmedik. Biz zulmedenler değiliz. [**bk**. 17/15; 28/59]**

210. (Ey Peygamberim!) **Kur'ân'ı şeytanlar indirmedi.**

211. Kur'ân'ı indirmek şeytanların işi değildir, onların buna güçleri de yetmez.

212. Şüphesiz onlar, (vahyi**) işitmekten uzaklaştırılmışlardır. [**bk**. 37/7-10; 72/8-10]**

213. (Ey Peygamberim!) **O hâlde, sakın Allah ile berâber (**tutup da**) başka bir ilâha yalvarma, sonra azâba maruz bırakılanlardan olursun!**

192-213. (193).**'Onu R+uhu 'l Emin indirmiştir.'** Rûhu'l Emin'in Cebrâil olduğu hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı yoktur. O Allâh'ın emrinin, vahyinin güvenilir elçisidir. Ona **'Ruh'** denmesinin sebebi, insan kalbine hayat veren vahyi getirmesidir. (S. HAVVÂ, 10/333)

Bu Ruh, Allâh'ın mesajlarını, kendisine emânet edilen şekil ve içerik içinde **aynen getirir,** onun mesajlarla oynaması veya onlara şu veya bu şekilde eklemelerde bulunması mümkün değildir. (MEVDÛDİ, 4/57)

'Senin kalbine' Muhammed (s)'in kalbine indirmiştir. Bu gayb âleminden gelenleri algılama merkezinin kalp olduğuna delildir. (S. HAVVÂ, 10/333)

'Şüphesiz Kur'an senin uydurman değil, ..' cümlesi, müşriklerin Kur'an hakkındaşiir, büyü, Muhammed'in uydurması ve eskilerin masalları şeklindeki söylemlerine reddiye olup, Kur'ân'ın Allah sözü olduğunun beyanıdır. (..) Âyetteki **kalp** bedendeki biyolojik kalp değil, bilinç, vicdan, duygu, sezgi ve düşünme kuvvetinin kaynağı olan ve **bedende yeri belli olmayan** kalptir. (İ. KARAGÖZ 5/324, 325)

'Kur'ân'ı, Rûhu'l-Emîn (Cebrâil**) senin kalbine, uyarıcılardan olman için apaçık bir Arapça dille indirdi.'** Fasih, anlaşılır ve sahih bir Arap diliyle… İbn Kesir der ki: Yâni Bizim sana indirdiğimiz Kur'ân-ı Kerîm'i mükemmel, kapsayıcı Arap diliyle indirdik. Böylelikle gâyet açık, net ve zâhir olsun, kimsenin ileri sürecek bir **mâzereti kalmasın**, yapılabilecek itirazlara karşı da en güçlü delilleri ortaya koysun diye. (S. HAVVÂ, 10/333)

Yüce Allah mesajını insanlara iletmek üzere peygamberleri hangi kavimden seçmişse kitaplarını da **o kavmin diliyle** göndermiştir. (bk. İbrâhim, 14/4) Hz. Peygamber de Araplar arasından seçilerek görevlendirildiği için Kur'ân ona Arapça olarak indirilmiştir. Fakat bu, onun sırf Araplara hitap ettiği anlamına gelmez. Nitekim **Kur'ân'ın evrensel olduğu**nu gösteren birçok âyet vardır. (meselâ bk. Araf 7/158, Furkan 25/1, Kur'ân'ın **Arapça** olarak indirilmesi ve evrenselliği hakkında bilgi için bk. Yûsuf 12/2, ez Zümer 39/28, KUR'AN YOLU, 4/173)

(196).**‘Hem şüphesiz ki bu (**Kur’ân**), evvelkilerin kitaplarında da vardır.’** Kur’ân-ı Kerîm’in ilâhi kelâm oluşunun bir delili de İsrâiloğulları âlimlerinin onun Allâh’ın sözü olduğunu bilmeleri ve buna şâhitlik yapmalarıdır. Rivâyete göre Mekkeliler, Medîne’de bulunan Yahûdi âlimlerine adam gönderip, Rasûl-i Ekrem (s) hakkında onlardan bilgi istemişler; onlar da böyle bir **peygamberin geleceğini** ve **vasıflarının Tevrat’ta** mevcut **olduğunu** söylemişlerdir. (bk. Ankebût 29/47, Ahkaf 46/10, Kurtubi’den, Ö. ÇELİK, 3/625)

(Çünkü) Tahrif edilmiş olmalarına rağmen, Ahd-i Kadim ve Ahd-i Cedid’in arasıda yer alan kitapları okuduğumuzda, **Kur’ân-ı Kerîm’in bunların içerdiği mânâları kuşatmış** olduğunu ve yine Kur’ân-ı Kerîm’in ele aldığı pek çok husûsun onlarda bulunduğunu da görürüz. Bu ise, indirilen **vahyin,** bilginin ve **Kur’ân-ı Kerîm’in aynı kaynaktan** gelmiş olduğunun delilidir. (S. HAVVÂ, 10/334)

(197).**‘İsrâiloğulları bilginlerinin (**kitaplarında**) onu bilmesi, (**Kur’ân’ın da ona gelen Allah kelâmı olduğuna**) onlar için bir delil değil mi?’** (Özellikle) Mekke döneminde, İsrâiloğulları bilginlerinden bâzıları Kur’ân’da anlatılan bu kıssaların Tevrat’ta anlatılanlara uygun olduğu gerçeğini teslim ediyorlardı. Nitekim Mekke döneminde inmiş olan Ankebût sûresinin 47. Âyetinde **Ehl-i Kitap**tan bâzılarının **Kur’ân’a îman** ettikleri haber verilmiştir. (KUR’AN YOLU, 4/174)

(198, 199).**‘Biz onu, yabancı (**Arapça bilmeyenlerin**) birine indirseydik de onu onlara okusaydı, yine (**bir bahâne ile o inkârcılar**) ona îman etmezlerdi.’** (Ancak) Hz. Peygamber **Arap**, getirdiği mesaj da **Arapça** olunca müşrikler, bunu **kendisinin uydurduğunu** iddia ettiler (bk Hûd, 11/13) Oysa Allah mesajını, Arap olmayan birine Arapça olarak indirse ve onun okumasını sağlasaydı – uydurdu diyemezlerdi ama- yine de îman etmezlerdi. (Şevkâni’den) veya Kur’ân’ı bir yabancının diliyle vahyetmiş olsaydı inkârcılar bu sefer de **mesajı anlayamadıklarını** ileri sürerek yine **inanmayacaklardı.** (krş. Fussilet, 41/44, KUR’AN YOLU, 4/174) Fakat **müşrikler,** inanmamak için bahâne üstüne bahâne uyduruyor, açık bir mûcize görmüş bile olsalar, **inanmak niyetinde olmadıklarından** mutlaka bir mâzeret ileri sürüyor, inkârdaki **inatlarına** devam ediyorlardı. (bk. En’am 6/7, Hicr 15/14-15, Ö. ÇELİK, 3/626)

Bu îman etmeyişlerinin mevcut delilin açık olmadığından ileri gelmediğinin, aksine akıl, kalp ve ruhlarındaki bir hastalıktan kaynaklandığının delilidir. (S. HAVVÂ, 10/335)

(200-203).**‘Biz onu (**kendi dilleriyle anlatarak Kur’ân’ın**) o günahkârların kalbine girmesini sağladık. Ama onlar yine de acıklı azâbı görünceye kadar ona inanmazlar.’** Mânâsını anlarlar, fesâhat ve belâgatının (kusursuz ve olağanüstü açık ifâdelerinin) güzelliğini tanırlar, gerek tertîbi ve gerek mânâsındaki gizli haberleri yönünden yapılması mümkün olmadığını ve bir benzerinin yapılamayacağını bilirler. Ve önceki kitaplarda sözü geçtiğini de duyarlar **‘ona îman etmezler’** günahkâr oldukları için inanmak işlerine gelmez, o uyarmalar hoşlarına gitmez, **‘tâ ki, o acıklı azâbı görsünler’** yâni azâbı görecekleri ana kadar inanmazlar, görmek için inanmazlar. (ELMALILI, 6/118)

‘Onlar elim azâbı (ölüm esnâsında acıklı azâbı**) görünceye kadar ona’ (**Yâni Kur’ân-ı Kerîm’e) **inanmazlar.’** O takdirde getirecekleri îman, bir ümitsizlik hâli (yeis) îmânıdır, onlara bir faydası olmaz. Ya da acıklı azaptan kasıt, dünyâ hayâtındaki Rabbâni azap ta olabilir. (S. HAVVÂ, 10/336)

‘(O zaman**: “**İnanmamız için**) bize mühlet verilir mi?” derler.’** Kendilerine bir göz açıp kırpacak bir süre kadar dahi bir süre / zaman verilmesini isteyecekler de, onların bu talepleri kabul edilmeyecektir. (S. HAVVÂ, 10/336)

(204).**‘(**Buna rağmen**) hâlâ azâbımızı çabuklaştırmak mı istiyorlar?’** Zâhiren 203. İle 204. Âyet arasında çelişki varmış gibi görünmektedir. Zîrâ ilk bakışta birinden ansızın gelen azap karşısında

inkârcıların **mühlet istedikleri,** diğerinden ise **azâbın çabucak gelmesini** talep ettikleri anlaşılmaktadır. Gerçekte ise **çelişki** ifâdede değil, inkârcıların bu ifâdelerle özetlenen tutumlarındadır. Çünkü 203. Âyete göre onlar, beklemedikleri azapla **âhirette karşılaşınca azaplarının ertelenerek**, yanlışlarını telâfi etmeleri için kendilerine yeni bir hayat, yeni bir fırsat tanınmasını isteyeceklerdir. Oysa 204. Âyete göre daha önce onlar, -alay yollu ifâdelerle- Hz. **Peygamberin** söyledikleri **doğru ise** hemen şimdi başlarına **taş yağdırılmasını** veya elem verici bir azap göndermesini Allah'tan istemişlerdi. (bk. Enfâl, 8/32; KUR'AN YOLU, 4/175)

(205-207).**'Gördün ya, artık onları senelerce yaşatıp faydalandırsak,' 'Sonra da tehdit edildikleri (**azap**) kendilerine gelse,' '(**Senelerce eğlence ve zevk içinde**) faydalandırıldıkları şeyler, artık kendilerine (**hiçbir**) fayda vermez.'** Yâni azâbın ertelendiği süre içerisinde faydalandıkları yılların onlara bir faydası olmaz. (S. HAVVÂ, 10/337)

(208, 209).**'Biz, hiçbir memleketi, o(**nun hâlkı**)na öğüt veren/hatırlatan (**gönderdiğimiz**) uyarıcılar olmadıkça helâk etmedik.'** Yüce Allah insanları iyiyi kötüden ayırt edebilecek niteliklerle donatmıştır. Ancak yine de O, -merhametinin bir sonucu olarak- peygamber gönderip, onlara doğru yolu gösteren mesajını ulaştırmadıkça sorumlu tutmamaktadır. Helâk edilen toplumlara mutlaka **önceden peygamber gönderilerek** Allâh'ın mesajı kendilerine ulaştırılmış, fakat insanlar onu reddettikleri için cezâlandırılmışlardır. (bu konuda bilgi için bk. Hicr 15/4, İsrâ 17/15, Tâhâ 20/134, KUR'AN YOLU, 4/175)

Kendilerine peygamber gönderilen toplumlar, peygamberlerini yalanlamaları (22/42; 67/10), alaya almaları (6/10, 21/41, 43/7), ve **azgınlık edip isyan** etmeleriüzerine o belde halkı **helâk** edilmiştir. Yüce Allah, peygamber ile uyarmadan hiçbir topluma azap etmemiş ve zâlim olmayan hiçbir halkı **helak etmemiştir.** (17/15, 28/59; İ. KARAGÖZ 5/330)

'Biz zulmedenler değiliz.' Yüce Allah, ne dünyâda ne âhirette **kullarına aslâ zulmetmez.** Allah, mutlak âdildir. Îman edip, sâlih ameller işleyen ve haramlardan sakınanlarımükâfatlandırır; inkâr, isyan ve zulmedenleri ise cezalandırır. Bu husûsu belirten onlarca âyet vardır: **'Şüphesiz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler.' (**10/44**,** Ayrıca bk**.** 3/182**;** 8/51**;** 22/10**;** 3/108**;** 40/31**;** 18/49; İ. KARAGÖZ 5/330)

(210).**'Kur'ân'ı şeytanlar indirmedi.'** Mekkeli bâzı müşrikler risâlet görevinin ilk yıllarında Peygamber Efendimizin karanlık güçler ve kötü ruhlarla ilişkisi olan bir **kâhin** olduğunu iddia ediyor, Kur'ân'ı ona bir şeytanın getirdiğini söylüyorlardı (krş. Tûr, 52/29); Zîrâ onların inançlarına göre kâhinlerin söylediklerini onlara **şeytanlar telkin** ediyordu. Bu sebeple onlara göre Rasûlullâh'ın getirdiği Kur'ân da, olsa olsa, bir şeytan sözü olabilirdi. Söz konusu âyetler, bu tür yersiz iddiâları reddetmektedir. (Râzi, İbn Âşur'dan KUR'AN YOLU, 4/176)

(211).**'Bu onlara yaraşmaz, hem de güçleri yetmez.'** Yâni bu, onlara düşecek onlar böyle bir şeyi isteyecek olsalar dahi, buna güçleri müsâit değildir. Çünkü Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır: **'Eğer Biz bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirseydik, muhakkak ki onu Allâh'ın korkusundan başını eğmiş, dağılıp parça parça olmuş görürdün. İşte biz bu misâlleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz.'** El Haşr, 59/21, S. HAVVÂ, 10/338)

(212).**'Şüphesiz onlar, (**vahyi**) işitmekten uzaklaştırılmışlardır.'** Onlar, Kur'ân'ın indirilişinde onu dinlemekten uzak tutulmuş, alıkonulmuşlardır. Çünkü gök, Kur'ân-ı Kerîm'in Rasûlullah (s)'in üzerine indiriliş süresi boyunca, **güçlü koruyucular** ve **alevli ateşler**le doldurulmuştur. Hiçbir şeytan, Kur'ân'ı Kerîm'den **bir harf olsun** dahi, işitebilme imkânına sâhip kılınmamıştır. (S. HAVVÂ, 10/338, 339)

(213).**‘O hâlde, sakın Allah ile berâber (**tutup da**) başka bir ilâha yalvarma, sonra azâba maruz bırakılanlardan olursun!’** Muhammed (s) zaten öyle bir şey yapacak değildi. Fakat bu buyruk ile daha ileri derecede bir **ihlâsa doğru yönlendirilmekte** ve aynı zamanda bu buyrukla başkaları da terbiye edilmektedir. (S. HAVVÂ, 10/339)

26/214-220 EN YAKIN AKRABÂNI UYAR

214, 215. (Ey Peygamberim! Önce**) en yakın akrabanı uyar (**ve dâvet et**). Mü’minlerden sana uyanlara (**şefkat**) kanadını indir.**

216. Eğer sana karşı gelirlerse: “Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım (sorumlu değilim**).” de.**

217,218, 219. (Ey Peygamberim!) **Sen (**sâdece**) mutlak gâlip ve çok merhametli olan (**Allâh’**)a güvenip dayan. O (**Allah**) ki (**namaza**) kalktığın zaman seni görür. (**O,**) secde edenler arasında dolaşmanı da (**görür**). (**bk**. 10/61; 52/48]**

220. Şüphesiz ki Allah, (hereyi**) hakkıyla işitendir, bilendir.**

214-220. (214).**‘(**Önce**) en yakın akrabânı uyar (**ve dâvet et**).’** Tebliğ usullerinden biri, tebliğe öncelikle **yakın akrabâlardan** başlamaktır. Dâvetçi, tebliğini kademe kademe bütün insanlığa ulaştırabilmek ve cihanşümul kılabilmek için hitap ettiği muhâtap katmanlarında da **tedrîciliğe riâyet** etmek, mesajını kendini ihâta eden dâvet hâlkalarına birer birer ulaştırarak ilerlemek mecburiyetindedir. (Ö. ÇELİK, 3/628)

Yakın **akrabâları uyarmakla** işe **başlamak**, dâvetçinin **dâvetinde doğruluğunun** ve onun bu dâvâdaki **ciddiyetinin** alâmetidir. Diğer taraftan bu dâvetin fıtri yönüdür de. İşte bu bakımdan dâvetçinin yakınlarına dâvet için vaktinin ve çalışmalarının bir kısmını ayırması görevidir. (S. HAVVÂ, 10/352)

Hadis: İbn Abbas’tan rivâyete göre, yukarıdaki âyet inince Allâh’ın Rasûlü, Mekke’de **Safâ Tepesi**ne çıkarak ‘Ey Kureyş’ten Fihr oğulları, Adiyy oğulları’ diye seslenmiş, Ebû Leheb ve Kureyş’ten bir topluluk gelmişti. Hz. Muhammed onlara şöyle dedi: ‘Şu vâdinin arkasında, size saldırmak isteyen bir düşman var, desem, bana inanır mısınız?’ ‘Evet, sen doğruyu söyleyen birisin’ dediler. Hz. Muhammed; ‘Öyleyse, ben sizi yakın bir azapla uyarıyorum’ deyince, Ebû Leheb: ‘Helâk olasın! Bizi bunun için mi topladın?’ diyerek karşı çıktı. Bunun üzerine, Ebû Leheb ve âilesini kınayan **‘Tebbet Sûresi’** inmiştir. (Buhâri Tefsir 26/2’den, H. DÖNDÜREN, 2/600)

‘Mü’minlerden sana uyanlara (şefkat**) kanadını indir.’** Onlara yumuşak davran, berâberlik ve sohbete devam et, Onlarda görülen bâzı hatâları görmezden gel, nâhoş hâllerine tahammül et, iyi ve güzel ahlâkla davran, onların hepsine katlan. (İ. H. BURSEVİ, 14/167)

(Çünkü) Alçakgönüllülük ile kanatların alçaltılması arasındaki ilişki esâsında şudur: **Kuş yere konmak** istediğinde **kanatlarını** kendisine doğru çeker ve **alçaltır**. Uçmak istediği zaman ise de kanatlarını yükseltir. O bakımdan kuşun kanatlarını aşağıya doğru alçaltması, alçak gönüllülüğe ve yumuşaklığa örnek gösterilmiştir. (S. HAVVÂ, 10/352)

Dikkat edilecek olursa, **kanatların alçaltılması emri,** Kur’ân-ı Kerîm’de birkaç defa tekrarlanmış bulunmaktadır. Yüce Allâh’ın şu buyruğu da bunlardan birisidir: **‘Onlara merhametinden dolayı**

tevâzu kanadını onlara alçalt.' (el İsrâ, 17/26) Bu buyruk ta anne baba hakkındadır. (S. HAVVÂ, 10/353)

(217-219).**'Sen (**sâdece**) mutlak gâlip ve çok merhametli olan (**Allâh'**)a güvenip dayan.'** İzzetiyle düşmanları kahreden ve rahmetiyle de seni onlara karşı muzaffer eden O Aziz olan Allâh'a tevekkül et! Bütün işlerinde O'na dayan. Sana zafer verecek ve sözünü yükseltecek O'dur. (S. HAVVÂ, 10/340)

'O (Allah**) ki (**namaza**) kalktığın zaman seni görür.' '(**O,**) secde edenler arasında dolaşmanı da (**görür**).'** İbn Kesir şöyle demektedir: Yâni bütün işlerinde böyle davran, demektir. O seni destekleyecek, seni koruyacak, sana yardımcı olacak, sana zafer verecek, senin sözünü yükseltecektir. Yüce Allâh'ın **'O ki kalktığında seni görür'** buyruğunun mânâsı; 'o sana gereken itinâyı gösterir' demektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: **'Rabbinin hükmüne sabret. Muhakkak ki sen bizim gözetimimiz altındasın.'** (et Tûr, 52/48, S. HAVVÂ, 10/353)

Bu âyette (218) yer alan **'tekûmü / kalktığında'** fiili, onun özel bir durumunu ortaya koymaktadır ki, o da Rasûlullâh'ın geceleri kalkıp kıldığı **tehecüd namazı** olmalıdır. Çünkü söz konusu fiilin en temel anlamı olan ayakta durmak, namazın en başta gelen şartlarından biridir. Ayrıca âyetin devâmında yer alan **'… secde edenlerle birlikte (**cemaatle amaz kılarken**) de görür.'** Cümlesi bize göstermektedir ki, **'ellezî yerâke hîne tekûm'** sözü, Hz. Peygamber tarafından edâ edilen ferdi namaza işâret etmektedir. O hâlde 218. Âyetteki '**kıyam'**dan maksat **gece namazı** demektir. (M. DEMİRCİ, 2/453)

'Secde edenler arasında bulunduğunda da' buyruğundan kasıt şudur: Tek başına namaz kıldığın vakit de cemaat ile birlikte olduğun vakit de seni görür. Bu İkrime'nin, Atâ'nın, Hasan-ı Basri'nin de görüşüdür. Mücâhid der ki: Rasûlullah (s) önündekileri nasıl görüyor idiyse, **arkasındakileri** de öylece **görüyordu**. (Delili sahih hadis var, S. HAVVÂ, 10/354)

'seni ve secde edenler arasında dönüp dolaştığını,' namaz kılanlara imam olarak hareket tarzını veya müminleri kontrol için aralarında dolaştığını veya Allâh'ın dînini yükseltmekte müminler arasında gayretini veya peygamberlik görevini yerine getirmek için peygamberler arasındaki hizmetlerini (görür). (ELMALILI, 6/119)

(..) Allah Rasûlünün cemaatle namaz kılması esâsen onun imam olarak **ashâbına namaz kıldırması** demektir. Böyle olunca o, arkasında saf tutup namaz kılanların nasıl hareket ettiklerinin farkındadır. Bu da esâsen namazda Rwsûlullâh'ın **mânevi olarak ashâbın arasında dolaşması** demektir. Zîrâ Hz. Peygamber bir **hadis**inde cemaatle namaz kıldırırken arkasında saf tutanlara 'Saflarınızı sık ve düzgün tutunuz. Zîrâ ben arkamda da sizleri görürüm.' (Buhâri, Nesâi) diyerek, onları saf konusunda uyarmıştır. Bu uyarı, Müslümanın Allah Teâlâ karşısındaki duruşunu ifâde etmektedir. Çünkü kulluk görevi bununla başlamaktadır. O da Müslümanda bulunması gereken sorumluluk (takvâ) bilincidir. Aslında Hz. Peygamberin namazda yâni kıyam, secde ve rükûda cemaatla birlikte olması, sahâbilerine sorumluluk bilinci yerleştirmesi, onları **birbirine kenetlenen bir topluluk** hâline getirmesi (..) Rasûlullah (s)'ın içinde bulunduğu toplumu islah etmek için elinden gelen gayreti göstermesi demektir. (M. DEMİRCİ, 2/454)

26/221-227 ŞEYTANLAR KİME İNERLER

221. (Ey insanlar!) **Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi?**

222, 223. Şeytanlar, her günahkâr, iftirâcı (düzenbaz**) üzerine inerler. Kâhinler (**şeytanın vesveselerine**) kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar.**

224. (İslâm karşıtı**) şâirler(**e ve şiirlerine gelince**), onlara da yoldan sapan (**ve azgın**)lar uyar.**

225, 226. (Ey Peygamberim!) **Görmüyor musun onlar, (**nefse ve zevke hitap eden**) her sahada hayâl peşinde dolaşır (**ölçüsüz konuşur**)lar ve onlar yapmadıkları (**ve yapamayacakları**) şeyleri söylerler.**

227. Ancak (şâirlerden**) îman edip sâlih amel (**sevaplı iş**) işleyenler, Allâh'ı çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıktan sonra (**şiirle**) haklarını alanlar böyle değildir. Zulmedenler de hangi âkıbete uğrayacaklarını bileceklerdir.**

221-227. (221).**'Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi?'** Yukarıda Kur'ân'ın şeytan telkini olamayacağı anlatılmıştı. Şimdi de şeytanların kimler üzerine ineceği anlatılarak Hz. Peygamberin yüce şahsiyetine yanaşamayacağı ifâde ediliyor. Bakınız şeytanlar kimin üzerine inerler: **'Onlar, her günahkâr, iftirâcı (**düzenbaz**) üzerine iner.'** Nerede bir iftirâcı, çok yalancı, yalan uydurucu, sahtekâr, günahkâr, günahtan korkmaz, vebâl yüklenen, kötülük işleyen kimse varsa onlara **inerler.** Şeytan inmek için önce böyle günahtan, yükten çekinmez, sahteci, kötülükçü, kötü nefisleri arar. (ELMALILI, 6/119, 120)

(222, 223).**'Kâhinler (**şeytanın vesveselerine**) kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar.'** Onların kulak vermelerinden kasıt, **gökten hırsızlama** bir şeyleri dinlemeleridir. Gayb âlemine âit bir söz işitirler, ona **yüz yalan** daha katarlar, sonra da bu yalanları insandan dostlarına öğretirler. Onlar da bu doğru sözü söyleyince artık, insanlar bütün söylediklerinde onları tasdik ederler. **Hadis:** Âişe (r) dedi ki. Bâzı kimseler peygamber (s)'e **kâhinler** hakkında soru sordu o da: 'Onlar bir şey değildir' dedi. Soru soranlar: Ey Allâh'ın Rasûlü, onlar bir şeyden haber veriyorlar, gerçekten de oluyor, deyince, Peygamber (s) şöyle buyurdu: 'İşte o cinden olan kimse haktan bellediğini tavukların gıdaklamaları gibi, velî edindiği kimsenin kulağına bırakır ve o hak söz ile birlikte **yüzden fazla yalan** da karıştırırlar.' (Buhâri'den, S. HAVVÂ, 10/354)

Peygamberimiz (s) zamânında **kâhinler,** kendilerinin özel cinleriolduğunu, bunların kendilerine gökten haberler getirdiklerini, bu sâyede gaybı bildiklerini, iddiâ ediyorlardı. Müşrikler, Hz. Peygamberi de bir kâhin, Kur'ân'ı da bir kâhin sözü zannettiler. Yüce Allah, Hz. Peygamberin kâhin, âyetlerin de kâhin sözü olmadığını bildirdi. (52/29, 69/42; İ. KARAGÖZ 5/337)

'(İslâm karşıtı**) şâirler(**e ve şiirlerine gelince**), onlara da yoldan sapan (**ve azgın**)lar uyar.'** Hak ve gerçek peşinde değil, sâde bir istek, arzu ve hevesleri peşinde giden, hep zevk ve eğlence arayan şaşkınlar ve azgınlar onların ardına düşerler. (ELMALILI, 6/120)

Üzerine bu Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği o yüce elçi, kâhin de değildir, şâir de değildir. Çünkü onun durumunun onlarınkine uymadığı çok açık bir şekilde ortadadır. Nitekim Yüce Allah, bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: **'biz ona şiiri öğretmedik. Bu onun için gerekmez de. O ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân'dır.'** (Yâsin, 36/69). Başka yerde de şöyle buyurmaktadır: **'Muhakkak ki o, çok şerefli bir peygamberin sözüdür. O bir şâir sözü değildir. Ne kadar az inanıyorsunuz? O bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünür, ibret alır kimselersiniz? O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.'** (el Hâkka 69/40-43, S. HAVVÂ, 10/355, 356)

Abdullah b. Abbas'a göre bu âyette yer alan **'el ğâvûn / yoldan sapmışlar'** sözcüğü ile Yüce Allah bâzı sapık **(müşrik) râvile**ri yâni nakilcileri kastetmiştir. Çünkü onlar hoşlandıkları birtskım şâirlerin şiirlerini aktarıyorlardı. (Taberi'den M. DEMİRCİ, 2/455)

(225-227).**'Görmüyor musun onlar, (**nefse ve zevke hitap eden**) her sahada hayâl peşinde dolaşır (**ölçüsüz konuşur**)lar ve onlar yapmadıkları (**ve yapamayacakları**) şeyleri söylerler.'** Her boş işle uğraşıp dururlar. Yalan, bâtıl veya başka türlü her dalda söz söylerler. Oysa bu Kur'ân-ı Kerîm'in izlediği yol tektir. Onun düzeni birdir. **Muhammed** (s) **şâir değil**dir. O ahlâkıyla da yaşayışı ile de sözleriyle de şâirlere benzemez. O hâlde nasıl olur da Kur'ân'a şiir, Muhammed'e şâir denilebilir? (S. HAVVÂ, 10/343)

'her vâdîde dolaşmak': Her konuya girmek, her konuda söz söylemek demektir. Gerçekten de – izleyen âyette belirtildiği üzere inançlı ve ahlâki değerlere bağlı olanlar farklı olmakla berâber- öyle şâirler de vardır ki, bunlar her vâdîde dolaşır, iyi kötü, eğri doğru **her konuya** girerek toplumu etkilemeye çalışırlar. **Sözleri** ile **yaptıkları** birbirini tutmaz, yapmadıklarını söyler, söylemediklerini yaparlar. Bu sebeple onların peşinden dürüst insanlar değil, ancak sapkınlar gider. (ELMALILI'dan, KUR'AN YOLU, 4/179)

Hadis: İmam Ahmed ile İbn Ebi Şeybe, Ebû Said (r)'den şöyle dediğini rivâyet etmektedir: Rasûlullah (s) ile birlikte yol alırken karşısına **şiir okuyan bir şâir** çıktı. Peygamber (s) şöyle buyurdu: 'Sizden herhangi birinizin karnının irin ile dolması, **şiir** ile dolmasından hayırlıdır.' İmam Şâfii burada söz konusu olan şiiri **ahlâksızlık ve kötü sözler** içeren şiir diye yorumlamıştır. (Âlûsi'den, S. HAVVÂ, 10/357)

'Ancak (şâirlerden**) îman edip sâlih amel işleyenler, Allâh'ı çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıktan sonra (**şiirle**) haklarını alanlar böyle değildir. Zulmedenler de hangi âkıbete uğrayacaklarını bileceklerdir.'** Şiirlerinin çoğu Allâh'ı birleme, O'na hamd ve şükretme ve O'nun yüceliğini ifâde ile Allâh'ı anma ve yarattığı şeylerden O'nun kudretini hatırlama ile O'na kulluk yapmayla ilgili olanlar **'ve kendilerine zulmedildikten sonra öclerini alanlar müstesnâ.'** Yâni hiciv yaparlarsa kendilerine, yâni müminlere yapılan zulmün öcünü almak, söylenen hicvi reddetmek için söylerler. İşte böyle; mümin, iyi, Allâh'ı zikreden ve müminlere yapılan zulüm ve haksızlığın öcünü alan, hakkın savunucusu Abdullah b. Revâha, Hassan b. Sâbit, Ka'b b. Mâlik ve Ka'b b. Züheyr gibi Müslüman şâirleri o kötü hâllerden müstesnâdırlar. Bunlar sâdıktırlar, bunlara tâbi olanlar / uyanlar sapkın değildirler. (ELMALILI, 6/120, 121)

Bu âyet-i kerîme, övülen ve **teşvik edilen şâir ve şiir**in özelliklerini belirtir. Kısaca bunlar: **(a)** İman etmek, **(b)** Sâlih ameller işlemek, **(c)** Allâh'ı çok çok zikretmek, **(d)** Zulme mâruz kaldıklarında şiirleriyle kendilerini savunmak, İslâm'ın ve Müslümanların gâlip gelmesine yardımcı olmak. Belirtilen bu çerçevede şiirle meşgûl olmanın dînen bir sakıncası yoktur. (Ö. ÇELİK, 3/632)

Hadis: Hz. Peygamber Hassan b. Sâbit'e, 'Müşrikleri **şiirlerinle hicvet**, bil ki Cebrâil de seninle berâberdir' buyurmuştur. (Buhâri Bed'ül Hâlk 6'dan, KUR'AN YOLU, 4/180)

'.. zulmedildikten sonra kendilerini savunan şâirler böyle değildir.' Kendisine zulmedilen kimse, **yapılan zulmü,** kötülüğü, kötü sözü ve kötü davranışı dile getirebilir**,** feryad edebilir, zâlimi şikâyet edebilir, hakkını arayabilir, uğradığı haksızlığı, **kendisine yapılan kötülüğü açıklayabilir,** ilgililere duyurabilir ve **kötü sözlere karşılık verebilir.** Ancak Kur'an ahlâkı ile bağdaşmayan söz söylenmez. Meselâ iftirâ edene iftirâ edemez. Kendisini hicvedene **misli ile karşılık** verebilir. (İ. KARAGÖZ 5/340)

27 / Neml Sûresi

Mekke döneminde inmiştir. 93 âyettir. 18. âyetinde Hz. Süleyman'ın ordusuna yol veren karıncaların (neml) zikri geçtiğinden sûreye bu ad verilmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/376)

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

27/1-6 HİDÂYET REHBERİ

1-3. Tâ, Sîn. Bu (okuna**)nlar, Kur'ân'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir. (**Ki**:) 2. İnananlara (**bir**) doğru yol (**rehberi**) ve müjdedir. 3. O (**inana**)nlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı (**eksiksiz**) verirler, hem de âhirete kesinkes inanırlar.**

4. Âhirete inanmayanlar var ya, onlara kendilerinin (kötü**) işlerini süslü gösterdik. Bu yüzden onlar 'şaşkınlık' içinde bocalarlar.**

5. İşte onlar için azâbın en kötüsü vardır. Âhirette en çok ziyâna uğrayacaklar da yine onlardır.

6. (Ey Rasûlüm**!) Şüphesiz ki sen, (**bu**) Kur'ân'ı, (**herşeyi**) bilen, hüküm ve hikmet sâhibi (**Allah**) katından alıyorsun.**

1-6.(1).**'Tâ, Sîn. Bu (**okuna**)nlar, Kur'ân'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir.' (**Ki**:)** Bu hece harfleri, sûrenin ve Kur'ân'ın bütününü oluşturan ana malzemeye **dikkat çekmek** içindir. Bu harfler, Arapça konuşan herkesin eli altındadır. Onca meydan okuyuşa ve delillerin hepsinin çürütülmesine rağmen onlar, bu malzemeden **Kur'ân** gibi bir kitap meydana getirmekten **âciz** kalıyorlar. (S. KUTUB, 8/9)

Kitâb-ı Mübîn: Her türlü buyruk, emir ve yasaklarını apaçık ortaya koyan; hak ile bâtılın, helâlle haramın, iyi ile kötünün arasını net çizgilerle ayıran; ilâhi bir kitap olduğunda asla şüphe bulunmayan bir kitap demektir. (Ö. ÇELİK, 3/638)

(2).**'İnananlara (**bir**) doğru yol (**rehberi**) ve müjdedir.'** Yâni o kitapta, hem hidâyet, hem müjde vardır. Ancak onun hidâyeti ve müjdesi, ona îman edip uyan kimselere, onu tasdik edip gereğince amel eden, üzerinde farz kılınan namazı kılan, farz olan zekâtı yerine getiren, âhiret yurdunu ve ölümden sonra dirilmeye, hayrı ile şerri ile amellerin karşılıklarının görülmesine, cennete ve cehenneme kesin olarak inanan kimse için böyledir. (S. HAVVÂ, 10/370)

Kur'an, îman edip sâlih ameller işleyen ve haramlardan sakınan, kısaca **Allah ve peygamberine itaat eden** müminleri **cennet**le müjdeler: **'Şüphesiz bu Kur'an** (insanları ve toplumları) **en doğru olana götürür, sâlih ameller işleyen müminler için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.'** (17/9-10). Çünkü Kur'an müjdeci ve uyarıcı olarak indirilmiştir. (41/4, 46/12; İ. KARAGÖZ 5/343)

(3).**'O (**inana**)nlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı (**eksiksiz**) verirler, hem de âhirete kesinkes inanırlar.'** 3'ncü âyette Müslümanlar, Medîne döneminde hükümleri ayrıntılı olarak belirlenen ve İslâm'ın temellerinden birini oluşturan **zekât vecîbesine** hazırlanmaktadır, o sırada daha çok **gönüllü**

mâli ödemeler şeklinde gerçekleşen bu davranış övülmektedir. (Zekâtın farz kılınması konusunda bilgi için bk. Tevbe, 9/60, 103; KUR'AN YOLU, 4/183)

Âhiret gününe îman, altı îman esâsından biridir. Kur'ân'ı Kerim'de birçok âyet-i kerimede âhirete îmandanaçık – seçik söz edilmektedir. Âhiret hayâtına îman etmeyen veya bu hayattan şüphe eden kimse **mümin olamaz**. (2/177, 4/136, 11/15-16, 30/16, 41/6-7) '(Ey Peygamberim!) **De ki: 'Allah sizi yaşatıyor. Sonra sizi öldürecek, sonra da kendisinde şüphe olmayan kıyâmet gününde sizi bir araya getirecek, ama insanların çoğu bunu bilmiyorlar.'** (45/26; İ. KARAGÖZ 5/344)

(4).**'Âhirete inanmayanlar var ya, onlara kendilerinin (**kötü**) işlerini süslü gösterdik.'** İçinde bulundukları hâli, onlara güzel gösterdik. O bakımdan onlar, dünyevi şehvet ve arzularının arkasından biricik hedef diye gittiler ve bunu güzel gördüler. **'Bu yüzden onlar 'şaşkınlık ve kalp körlüğü' içinde bocalar**lar**.' (**S. HAVVÂ**,** 10/375**)**

İnanmayanların yapıp ettiklerinin kendilerine güzel gösterilmesi, Allâh'ın onlara inanç ve yaşayışları konusunda seçme hakkı tanımaması anlamına gelmez; bilâkis kendi **irâde ve tercihleriyle** inkârcılıkta ısrar ettikleri için, Allah onları yapıp ettikleriyle başbaşa bırakır. Böylece **kalpleri katılaşır,** îman etmezler ve yaptıklarının güzel olduğunu sanırlar. Bunun sonucu olarak da hem dünyâda hem de âhirette yaptıklarının **sonucuna katlanırlar**. (Bu konuda ayrıca bk. Bakara 2/7, KUR'AN YOLU, 4/183)

'.. biz onların kötü işlerini kendilerine güzel ve câzip görme imkânı verdik.' Yüce Allah, her insana **iyilik ve kötülüğü ilham** etmiş, iyi ve kötünün, doğru ve yanlışın, hayır ve şerrin, hak ve bâtılın ne olduğunu anlayacak **akıl, idrak** ve yetenek (91/9-10), îman edip etmeme, iyi ve kötü ileri yapıp yapmama **özgürlüğü vermiştir.** Şu âyetler bunun delilidir: **'Hak olan Kur'an Rabbinizden gelmiştir, artık isteyen kimse îman etsin, isteyen kimse inkâr etsin.'** (18/29). **'Kim iyi bir iş yaparsa kendi lehinedir, kim de kötü bir iş yaparsa kendi aleyhinedir.'** (41/46). (..) Yüce Allah, kullarının inkâr ve isyan etmelerini kötü ve pis işler yapmalarını istemez. (39/7). Îmânı veya inkârı, kötü işleri veya iyi işleri **seçen, isteyen insan**(dır), **yaratan Allah'tır.** (İ. KARAGÖZ 5/345)

(5).**'İşte onlar için azâbın en kötüsü vardır.'** Bu gibi kimselere dünyâ hayatında isâbet eden azaplar, pek çok ve türlü, çeşitlidir. **Huzursuzluk** bir azaptır, kalbin sıkıntılarla dolması bir azaptır, fıtratın verdiği cezâlar azaptır ve buna benzer pek çok cezâlar. (S. HAVVÂ, 10/375)

(6).**'(**Ey Resûlüm**!) Şüphesiz ki sen, (**bu**) Kur'ân'ı, (**her şeyi**) bilen, hüküm ve hikmet sâhibi (**Allah**) katından alıyorsun.'** Âyet, Kur'ân'a Hz. Peygamberin uydurması, şiir, büyü ve eskilerin masalları diyen Mekkeli **müşriklere cevap** niteliğindedir. Âyet, Kur'ân'ı Hz. Peygamberin uydurmadığını, Allah tarafından kendisine verildiğini, açıkça ifâde etmektedir. Dolayısıyla **Kur'an,** her sözü hikmetli olan ve herşeyi bilen **Allâh'ın sözü**dür, Kur'ân'ın da her hükmü, her emir ve yasağı **hikmet dolu**dur, verdiği her bilgi **mutlak doğru**dur. **'Rabbinin kelimesi** (Kur'an) **doğruluk ve adâlet açısından tamdır.'** (6/115; İ. KARAGÖZ 5/347)

27/7-14 HZ. MÛSÂ VE MUCİZELERİ

7. (Ey Peygamberim!) **Hani, Mûsâ (**Medyen'den Mısır'a dönerken gece yolunu şaşırdığında**) âilesine: "Gerçekten ben bir ateş farkettim; ondan size ya (**yol hakkında**) bir haber getireyim yâhut da parlak bir kor getireyim de (**ateş yakıp**) ısınasınız." demişti.**

8. Oraya varır varmaz (kendisine**) şöyle seslenildi: "Ateş(**in yanıbaşın**)da bulunan da etrâfında bulunan** (melekler) **de mübârek kılındı. Âlemlerin Rabbi Allah, eksiklerden münezzehtir (**ve şânı yücedir**).**

9. "Ey Mûsâ! Gerçek şu ki Ben mutlak gâlip, hüküm ve hikmet sâhibi olan Allâh'ım."

10. "Âsâ'nı bırak!" (Mûsâ da âsâsını yere bıraktı ve**) onu çevik bir yılan gibi hareket eder hâlde görünce dönüp arkasına bakma(**dan kaç**)tı. "Ey Mûsâ! Korkma! Çünkü ben (**yanınday**)ım; huzûrumda peygamberler** (yılandan ve başka şeyden) **korkmaz."**

11. "Ancak zulmeden hâriçtir. Sonra (bu zâlim**) bir kötülüğün ardından bir iyiliğe döner (**tevbekâr olur**)sa, şüphesiz ben çok bağışlayıcı, çok merhamet ediciyim."**

12. (Ey Mûsâ!) **"Elini koynuna sok da Firavun ve kavmine (**göstereceğin**) dokuz mûcize arasında (**o**) kusursuz bembeyaz (**bir el**) olarak çıksın. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdir." [bk. 7/108, 133; 20/22; 26/33; 27/12; 28/32]**

13. Mûcizelerimiz gerçeği gösterecek şekilde onlara gelince: "Bu apaçık bir sihirdir." dediler. [bk**. 28/29-32]**

14. Firavun ve kavmi onlar(ın doğruluğun**)a kesin inandığı hâlde, sırf haksızlık ve kibirden dolayı (**bilerek**) inkâr ettiler. İşte bak, o fesatçıların sonu nasıl oldu?**

7-14. (7).'**Hani, Mûsâ (**Medyen'den Mısır'a dönerken gece yolunu şaşırdığında**) âilesine: "Gerçekten ben bir ateş farkettim; ondan size ya (**yol hakkında**) bir haber getireyim yâhut da parlak bir kor getireyim de (**ateş yakıp**) ısınasınız." demişti.'** Hz. Mûsâ'nın kıssası çeşitli yerlerde, çeşitli vesîlelerle anlatılmaktadır. Burada anlatılanlar, biraz daha genişçe ve farklı üslûplarla Araf (7/104-136), Tâhâ (20/9-98), Kasas (28/2-46) sûrelerinde de yer almıştır. Bu âyetlerin bağlamından ve bunlar üzerine yapılan yorumlardan anlaşıldığına göre bu olay, Hz. Mûsâ'nın âilesiyle birlikte **Medyen'den Mısır'a** yaptığı yolculuk esnâsında soğuk bir gecede meydana gelmiştir. Müfessirler, Hz. Mûsâ'nın ateş sandığı ışığın gerçekte **ilâhi bir nûr** olduğunu belirtirler. (Taberi, Şevkâni'den KUR'AN YOLU, 4/185)

Bu olay, Hz. Mûsâ (as), Medyen'de sekiz – on sene geçirdikten sonra, âilesi ile birlikte yerleşmek için uygun bir yer aramak üzere dolaşması sırasında **Tûr Dağının eteğinde** meydana gelmiştir. Akabe körfezinin her iki tarafında, Arabistan ve Sînâ Yarımadasının deniz sâhillerine kadar uzanan bir bölgeyi içine alan Medyen'den kalkarak adanın güneyinde Sînâ Dağı ile Cebel-i Mûsâ adındaki yere vardı. Adı geçen yer, Kur'ân'ın indiği sırada **Tûr** diye meşhurdu. (MEVDÛDİ, 4/78)

(8).'**Oraya varır varmaz (**kendisine**) şöyle seslenildi: "Ateş(**in yanıbaşın**)da bulunan da etrâfında bulunan da mübârek kılındı. Âlemlerin Rabbi Allah, eksiklerden münezzehtir.'** Kasas sûresinin 30'uncu âyetine göre, ağaçtan yükselen bir ses çağırmakta idi. Bundan anlayacağımız şey şudur: Vâdinin kenarında bir yerde bir çeşit ateş yanmakta, fakat ortada ne yanan bir şey, ne de yükselen bir duman vardı. Ateşin ortasında duran **yemyeşil bir ağaç**tan birden bir ses çağırmaya başladı. (MEVDÛDİ, 4/79)

Kâdi Beydâvi gibi müfessirlerin kabul ettikleri bu tefsire göre, bu ateşi hisseden yalnız Mûsâ (as) değildir. **'Bu ateşteki ve etrâfındaki kimseler….'** Geneldir. (ELMALILI, 6/126) (..) İbn-i Abbas ve başkaları der ki: Onun gördüğü bir ateş değildi. Aksine **parıldayan** bir **nûr** idi. (S. HAVVÂ, 10/378)

‘Ateşin bulunduğu yerdekilerle çevresindekiler mübârek kılınmıştır!’ Ateşin yâni nûrun bulunduğu yerde **mübârek** kılınandan maksat, **Hz. Mûsâ,** çevresindekiler ise **Cebrâil** ve o yeri aydınlatmakla görevli **melekler**dir. (İbni Âşur’dan, KUR’AN YOLU, 4/185)

Esâsen Hz. Mûsâ’nın karşılaştığı bu olay bir **mûcizeden** başka bir şey değildir. Zîrâ o, vâdinin kenarında yandığını zannettiği ateşin yanına vardığında gördü ki, orada ne yanan bir ateş ne de bir duman vardır. İşte tam da o esnâda ateşin ortasında bulunan yemyeşil bir **ağaçtan** bir **ses duymaya başladı.** Onun duyduğu bu ses esâsen Âlemlerin Rabbi Allah’tan gelen bir nidâ idi. Bilindiği gibi bu ve benzeri durumlarda peygamberler kendi içlerinde veya hâriçte olağanüstü hâllerle karşılaşırlar. Ancak onlar, başlarına gelen bu olağanüstülüklerin ne cin ne şeytan ne de kendi zihinsel yanılgılarından kaynaklanmadığından son derece emindirler. (MEVDÛDİ’den) Çünkü onlar bunun bir mucize olduğunubilmektedirler. İşte Hz. Mûsâ da **karşılaştığı bu olayın** aslında bir **mûcize olduğun anlamıştı.** Zîrâ uzaktan ateş diye görüp yanına gittiğinde ortalığı **aydınlatan bir nurla** karşılaşması, üstelik o yönden kendisine doğru gelen bir ses işitmiş olması bunun bir **mûcizeden** başka bir şey olmadığını açıkça ifâde etmektedir. (M. DEMİRCİ, 2/460, 461)

(9).**“Ey Mûsâ! Gerçek şu ki Ben mutlak gâlip, hüküm ve hikmet sâhibi olan Allâh’ım.”** Nesefi der ki: Bu sözler, Yüce Allâh’ın Hz. Mûsâ vasıtasıyla açık etmeyi dilediği mûcizeler için bir hazırlıktır. (S. HAVVÂ, 10/378)

(10).**“Âsâ’nı bırak!”** İbn Kesir (de) der ki: Yüce Allah ona elindeki âsâsını bırakmasını emretti. Böylece ona Yüce Allâh’ın muhtar, fâil ve herşeye kâdir olduğuna açık bir delil göstermiş olsun. (S. HAVVÂ, 10/378)

‘(Mûsâ da âsâsını yere bıraktı ve**) onu çevik bir yılan gibi hareket eder hâlde görünce dönüp arkasına bakma(**dan kaç**)tı. “Ey Mûsâ! Korkma! Çünkü ben (**yanınday**)ım; huzûrumda peygamberler korkmaz.”** Araf ve Şuarâ sûrelerinde yılan, büyük bir yılan mânâsına ‘**su’ban’** denmiştir. Burada ise aksine, küçük ve çevik bir yılan anlamında **‘cann’** kelimesi kullanılmıştır. Böyle ayrı ayrı kelimelerin kullanılmasının sebebi, görünüşte büyük, fakat çevik ve süratle hareket etmesi bakımından küçük bir yılana benzer olmasındandır. Tâhâ sûresinin 20’nci âyetinde aynı şey, **‘hayyetün tes’a’** (süratle hareket eden bir yılan) terkibi ile ifâde edilmiştir. (MEVDÛDİ, 4/79)

(11).**“Ancak zulmeden hâriçtir. Sonra (**bu zâlim**) bir kötülüğün ardından bir iyiliğe döner (**tevbekâr olur**)sa, şüphesiz ben çok bağışlayıcı, çok merhamet ediciyim.”** Nesefi der ki: ‘Bu buyruklarla sanki Hz. Mûsâ’nın Kıpti’yi öldürdüğü zaman söylediği sözlere bir işâret vardır: **‘Rabbim, gerçekten ben nefsime zulmettim. Bana mağfiret eyle, dedi. Allah da ona mağfiret etti.’** (el Kasas, 28/16) **(..)** İbn Kesir der ki: Bu buyrukta insanlığa büyük bir **müjde** vardır. Çünkü kötü bir iş işleyip duran, sonra da ondan kesinlikle vazgeçip Allâh’a **tevbe** edip dönerse, Allah da onun tevbesini kabul eder. (S. HAVVÂ, 10/379)

Peygamberlerin günah işlemesinin mümkün olup olmadığı konusunda âlimler ihtilaf ettiler. İmam (Râzi) bu konuda şöyle demiştir: ‘Bize göre tercih edilen görüş, peygamberlik sırasında onlardan ne küçük ve ne de büyük günah sadır olmadığıdır. Onların, öncelikli olanı terk etmeleri de bizim küçük günahlarımız gibidir. Çünkü seçkin kimselerin sevap saydıkları şeyler, Hakka yakın kılınanlara göre günah kabul edilir.’ (İ. H. BURSEVİ, 14/199)

(12).**“Elini koynuna sok da Firavun ve kavmine (**göstereceğin**) dokuz mucize arasında (**o**) kusursuz bembeyaz (**bir el**) olarak çıksın. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdir.”** İsrâ Sûresinin 101. Âyetine göre, Hz. Mûsâ’ya (as) gözle görülen **dokuz mûcize** verilmiştir. Hakkında Araf sûresinde verilen ayrıntılı bilgiye göre bunlar şöyledir: **(1)** Yılan şekline dönen **Âsâ. (2)**

Koynundan çıkarıldığında **ışık saçan el** (Yed-i Beyzâ). **(3) Sihirbazları** açıkça **yenilgiye** uğratması. **(4)** Hz. Mûsâ'nın (as) daha önceden verdiği habere uygun olarak, **ülkede** genel bir **kıtlığın** meydana gelişi. **(5) Fırtına** (Tûfan). **(6) Çekirge. (7)** Ve ambarlarda buğdayları yiyip bitiren buğday kurdu ile berâber insan ve hayvanları saran **bit istilâ** olayı. **(8)** Her tarafı **kurbağaların** kaplaması. **(9)** Gökten yağmur hâlinde **kan yağması**. (MEVDÛDİ, 4/81)

(13).**'Mûcizelerimiz bütün parlaklığıyla apaçık onlara gelince: "Bu apaçık bir sihirdir." dediler.'** Firavun ve onun ileri gelen adamları, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mûcizelerin insanları iknâ ettiğini görüp, kendileri bile bundan etkilenince şaşırıp kalmışlar; ancak îman etmeyi **gurur ve kibirlerine yediremedikleri** için inkâr yolunu tutup, mûcizelerin düpedüz sihir olduğunu ileri sürmüşlerdir. (KUR'AN YOLU, 4/185, 186)

(14).**'Firavun ve kavmi onlar(**ın doğruluğun**)a kesin inandığı hâlde, sırf haksızlık ve kibirden dolayı (**bilerek**) inkâr ettiler. İşte bak, o fesatçıların sonu nasıl oldu?'** Yukarıda geçtiği ve Kasas Sûresinde geleceği üzere **batırıldılar,** (suda boğuldular, lânetlenmiş oldular. İşte bu bozguncu zâlimlerin uğradıkları kötü sonuç, **bugünkü zâlimlerin uğrayacağı** â**kıbet** için de örnek bir derstir. (ELMALILI, 6/127)

Kureyş'in ileri gelenlerinin de Kur'ân'a karşı tavırları böyle idi. Bu Kitab'ın gerçek olduğunu bildikleri hâlde onu inkâr ediyorlardı. Peygamberimizin kendilerini bir olan Allâh'a çağrısını inkâr ediyorlardı. Çünkü onlar inançlarına ve dinlerine bağlı kalmayı istiyorlardı. Zîrâ onlar bu dinlerine ve inançlarına bağlanmaları ile **önemli** bir **konuma** geliyor ve bundan **büyük kazançlar** elde ediyorlardı.(S. KUTUB, 8/16)

27/15-19 SÜLEYMAN DÂVÛD'A VÂRİS OLDU

15. Andolsun ki biz, Dâvûd'a ve Süleyman'a bir ilim verdik de onlar: "Bizi, inanan kullarının birçoğuna üstün kılan Allâh'a hamdolsun." dediler.

16. Süleyman, Dâvûd'a (peygamberlik ve idârede**) mîrasçı oldu. Dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve bize herşeyden bolca verildi. Şüphesiz ki bu, apaçık (**bir**) lütfun ta kendisidir."**

17. Süleyman'ın cinler, insanlar ve kuşlardan oluşan askerleri toplandı. İşte bunlar (onun tarafından düzenli bir şekilde**) sevk ve idâre olunuyorlardı.**

18. Nihâyet karınca vâdisi üzerine geldikleri zaman, bir karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi ezip telef etmesin!" dedi.

19. (Süleyman**) onun sözüne gülercesine tebessüm etti: "Ey Rabbim! Bana, anneme ve babama lütfettiğin nîmetine şükretmemi ve senin râzı olacağın iyi bir iş yapmamı bana ilham et (**beni başarılı kıl**). Rahmetinle beni iyi (**mü'min**) kullarının arasında (**cennete**) koy." dedi.**

15-19. (15).**'Andolsun ki biz, Dâvûd'a ve Süleyman'a bir ilim verdik de onlar: "Bizi, inanan kullarının birçoğuna üstün kılan Allâh'a hamdolsun." dediler.'** Dâvud (as) İsrâiloğulları'na gönderilmiş bir peygamber ve hükümdardır. Kur'ân'da ilmi, hikmeti, adâleti ve güzel konuşmasıyla meşhur olduğu bildirilmektedir. (Sâd 38/17-20, 26) Kendisine dört büyük kitaptan biri olan **Zebûr** gönderilmiş, dağlar ve kuşlar emrine verilmiştir. (bilgi için bk. Bakara 2/251; Enbiyâ 21/78-80)

Süleyman da Dâvûd'un oğlu olup, babası gibi İsrâiloğulları'na gönderilmiş bir peygamber ve hükümdardır. Yahûdi literatüründe daha çok kral olarak tanınmaktadır. (Bilgi için bk. Bakara 2/102, KUR'AN YOLU, 4/188, 189)

'İlâhi yüceliğime and olsun ki' Dâvûd'a ve Süleyman'a **'bir ilim verdik.' 'Allah ona (**Dâvûd'a**) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti.'** (Bakara, 2/251) ifâdesine göre, hükümet ve hükümdarlık ile bilinen seçilen Dâvud (as) ve Süleyman (as)'a verilen ilâhi nîmetlerden öncelikle ve yalnız ilmin ifâde olunması, **ilmin yüceliği** ve öneminin hepsinden yüksek olmasındandır. **'İlmen'** diye nekre (belirsiz) ifâde edilmesi bunun olağanüstü bir ilim olduğuna işâret etmek içindir. (ELMALILI, 6/130, 131)

Kur'ân'ın beyânı ile **üstünlük** beden, cinsiyet ve etnik yapıda değil; îman, sâlih amel, takvâ ve ilim sâhibi olmadadır. Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman'ın üstünlüğü de böyledir. Allah onlara, peygamberlik, ilim, hikmet ve kuşların dilini anlama kâbiliyeti vermiştir. (..) Hz. Süleyman mal ve mülkte değil; makam, **ilim** ve **hikmet**, **peygamberlik** ve hükümdarlık konularında **babasına mirasçı** olmuştur. (19/6). Peygamberlerin bıraktığı mal, sadakadır; ona mirasçı olunmaz. (Buhâri Humus 1; İ. KARAGÖZ 5/354)

(16).**'Süleyman, Dâvûd'a (**peygamberlik ve idârede**) mîrasçı oldu.'** **Hadis:** 'Peygamberler altın ve gümüş mîras bırakmadılar, ancak ilim mîras bıraktılar.' Hadis-i şerifine göre bu mîras **mal mîrası** değil**, 'Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde hâlîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında hak ve adâletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma.'** (Sâd, 38/26) buyurulduğu üzere, insanlar arasında hak ve adâletle hüküm yürütmek için yerine geçmek, yâni bahsedilen ilim ve iyilikte **peygamberlik, hâkimiyet ve siyâsette** yerini tutmaktır**.** (ELMALILI, 6/131)

'Dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve bize herşeyden bolca verildi. Şüphesiz ki bu, apaçık (bir**) lütfun ta kendisidir."** Hz. Süleyman kuşdilini anlama yanında, onların hislerini yöneten ana mantığı, işin gizli ilâhi sırlarını da anlıyor ve cinler gibi kuşları da idâresi altına alarak toplum hizmetinde ve ordusunda kullanıyordu. Burada **'kuşdili'** yerine **'kuş mantığı'** terimi, dilin de ötesinde daha **derin** bir **anlayış** ve **sezgiyi** ifâde eder. Bu çeşit o tür yaratığın beyin gücüne nüfuz ederek, onu anlama, kendi irâde ve sözlerini ona iletme yeteneği demektir. Nitekim Hz. Süleyman'a **'rüzgâr enerjisinden** uçarak **yararlanma'** yeteneği de verilmiştir. (bk. Sebe, 34/12; Sâd, 38/36, H. DÖNDÜREN, 2/601)

(17).**'Süleyman'ın cinler, insanlar ve kuşlardan oluşan askerleri toplandı.' Cin**, ateşten yaratılmış, gözle görülmeyen, insanlar gibi iyileri ve kötüleri bulunan varlık' anlamına gelir. (Cinler hakkında bilgi için bk. En'am 6/100; Cin, 72/1-19) 17 nci âyetten, Hz. Süleyman'ın **cinlerle** de irtibat kurduğu; ordusunun **cinler, insanlar ve kuşlar** olmak üzere üç sınıftan meydana geldiği anlaşılmaktadır. **Cinleri** gizli işlerde, **insanları** ülke savunmasında ve düşmana karşı savaşta, **kuşları** da haberleşme, su bulma vb. hizmetlerde istihdam ediyordu. (İbn Âşur'dan, KUR'AN YOLU, 4/190)

Cinlere gelince**,** Yüce Allah onlar hakkında Kur'ân'da verdiği bilgiden başka bir şey bilmiyoruz. Buna göre **cinler ateş**in alevinden yaratılmışlardır. Yâni ateşin birbirine giren alevlerinden yaratılmışlardır. Onlar **insanları görürler**, insanlar onları göremezler. **'…..Sizin şeytanın ve adamlarının göremeyeceğiniz yerlerden onlar sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanlara dost yaptık.'** (A'raf, 7/27) (Burada şeytandan söz ediliyor. Şeytan ise cinlerdendir.) Onlar normalde insanların kalplerine **kötülük telkin** edebilirler. İnsanlara günahları aşılayabilirler. Bunu nasıl yaptıklarını bilmiyoruz. Onlardan bir grup peygamberimize **îman etmişler.** Fakat Rasûlullah –salât ve selâm üzerine olsun- onları görmemiş ve onların îman ettiklerini de bilememiştir. Yalnız Allah kendisine bildirmiştir. (S. KUTUB, 8/21)

Yine biliyoruz ki, Yüce Allah onlardan bir grubu Hz. **Süleyman'ın hizmetine** vermiştir. Bu cinler, Hz. Süleyman'a **saraylar**, câmiler, **büstler**, yemek için büyük **kazanlar** yapıyorlardı. Onun için denize dalıyorlardı. Allâh'ın buyruğuyla onun emrine bağlı kalıyorlardı. (S. KUTUB, 8/21)

'İşte bunlar (onun tarafından düzenli bir şekilde**) sevk ve idâre olunuyorlardı.'** Yüce Allâh'ın **'Hepsi topluca gidiyorlardı'** buyruğunda **askeri disiplin**e ve askerde belli bir düzenin varlığına dâir âyet bulunmaktadır. **'Orduları'** ifâdesinde de **'itaat'** düşüncesine dâir âyet bulunmaktadır. Bütün bu hususlar ise, **sağlıklı** bir **askeri hayâtın** esaslarıdır: İtaat, disiplin ve hassas bir düzen. (S. HAVVÂ, 10/393)

Yüce Allâh'ın; **'Hepsi topluca gidiyorlardı'** buyruğunda da **disiplini sağlamak**la yükümlü kimselerin bulunduğuna işâret vardır. Bu da çağımızda **ordu disiplini** ve ordudaki rütbe sistemini andırmaktadır. Bu gibi buyruklardan şunu anlıyoruz: Yüce Allah, Hz. Süleyman kıssasında **İslâmi yönetimin esaslarına** dâir bir takım dersler verdiği gibi, bu buyruklar İslâmi yönetimin bir örneğini de bize vermektedir. (S. HAVVÂ, 10/393)

(18).**'Nihâyet karınca vâdisi üzerine geldikleri zaman, bir karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi ezip telef etmesin!" dedi.'** Âyet, toplu hâlde yaşadığı bilinen **karıncaların** aynı zamanda bir **topluluk düzeni** içinde hareket ettiklerini de ifâde eder. Süleyman (as) üç sınıftan oluşan ordusunu düzenli bir şekilde yönetirken **Karınca vâdisi** denilen yere gelmiş ve burayı geçerken de karıncaların başkanının onlara verdiği emri işitmiş, anlamış ve neşelenerek **gülümsemiş,** bütün bu nîmetlerden dolayı Rabbine **şükür ve niyâzını** arzetmiştir. (KUR'AN YOLU, 4/190)

Karınca yuvası, arının yuvası gibi düzenli ve son derece muntazamdır. Orada **herkesin vazifesi** ayrılır. Ve her karınca, akıl **almaz** bir **nizam içerisinde** kendi **görevini yerine getirir** ki, çoğu kere akıllı ve idrak sâhibi insanoğlu, onlardaki nizam ve intizamı sağlamaktan âciz kalır. (S. KUTUB, 11/136)

(19).**'(**Süleyman**) onun sözüne gülercesine tebessüm etti: "Ey Rabbim! Bana, anneme ve babama lütfettiğin nîmetine şükretmemi ve senin râzı olacağın iyi bir iş yapmamı bana ilham et (**beni başarılı kıl**). Rahmetinle beni iyi (**mü'min**) kullarının arasında (**cennete**) koy." dedi.'** Hz. Süleyman 19'ncu âyette dile getirilen duâsıyla **üç mühim talep**te bulunmuştur: **(1) Birincisi,** hem kendisine, hem de ana – babasına verilen nîmetlere **şükre muvaffak kılması.** Çünkü Cenâb-ı Hak, kullarından **şükür** istemekte, şükredenlere nîmetleri artıracağını müjdelemekte, fakat şükreden kulların da **sayıca az** olduklarını haber vermektedir. (bk. İbrâhim, 14/7; Sebe', 34/13) (..) **(2) İkincisi,** Allâh'ın râzı olacağı **sâlih ameller yapmaya** başarılı kılması. Kulun tüm niyet, söz, fiil ve davranışlarının Allâh'ın rızâsına uygun olması çok büyük bir başarıdır. (..) **(3) Üçüncüsü,** Allâh'ın rahmetiyle sâlih kullar arasına girebilmesi, **hüsn-i hâtime /** güzel son istemesi. Buradaki **'salâh'**tan maksat, hiçbir günah lekesi olmayarak rahmet-i Rahmân'a kavuşmaktır. Kişinin iyi hâlinin devam etmesi, ahlâkının peyderpey kemâle ermesi, kulluktaki sadâkat ve samîmiyetinin artması ve hüsn-i hatimeyle / güzel sonla Rabbine varabilmesi için sâlih ve **sâdıkların arasında bulunması** zaruridir / gereklidir. Dünyâda sâlih ve sâdık kullarla dost olanlar, âhirette de onlarla birlikte cennete gireceklerdir. (bk. Yûsuf, 12/101, Ö. ÇELİK, 3/646)

27/20-24 HÜDHÜDÜ NİÇİN GÖREMİYORUM?

20. ‘(Süleyman**) kuşları denetledikten sonra dedi ki: “Hüdhüd’ü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?”**

21. “(Gelince**) kesin bir delil (**mâkul bir mâzeret**) getirmediği takdirde, kesinlikle çetin bir cezâya uğratacağım yâhut onu keseceğim!”**

22. Derken çok geçmeden (Hüdhüd**) gelip dedi ki: “Ben senin bilmediğin (**bir hakikat**)i öğrendim ve sana (**Yemen’deki**) Sebe (**kavmin**)den doğruluğu kesin bir haber getirdim.”**

23. “Hakikaten ben, orada onlara hükümdarlık yapan bir kadın gördüm. Kendisine, (bir hükümdara gereken**) her şey verilmiştir ve onun büyük bir tahtı da vardır.”**

24. “Onun ve hâlkının, Allâh’ı bırakıp güneşe secde ettiklerine de şâhit oldum. Şeytan, onlara yaptıklarını süslemiş de kendilerini hak yoldan alıkoymuş. Bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar.”

20-24. (20).‘**(**Süleyman**) kuşları denetledikten sonra dedi ki: “Hüdhüd’ü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?”** **‘Teftiş etti /** denetledi**.’:** Demek ki, en küçük unsurlarına varıncaya kadar devletin kuvvetlerini ve işlerini **teftiş ve tetkik** etmek, devlet adamının görevidir. Araştırdı. (ELMALILI, 136) **‘ne diye dedi, ben hüdhüdü görmüyorum.’** (ELMALILI, 6/136)

Hz. Süleyman’ın **‘bana ne oluyor ki’** diye söze başlayarak ilk aşamada yanlış görmeyi kendine izâfe etmesi, peygamberlerin tâbi olanlarını **sevk** ve **idârede**, onların hatâlarını düzeltmede **gösterdikleri edep**, nezâket ve **zarâfetin** açık bir örneğidir. **Hadis:** Nitekim aynı **nezâket**i Rasûlullah (s)’in hayâtında daha fazlasıyla müşahede etmek / görmek mümkündür. Efendimiz (s), gördüğü **hatâlı davranışlar**da hatâyı işleyen **kişiyi bizzat muhâtap almaksızın** sanki herkese söylüyormuşçasına **genel ifâdeler** kullanırdı. Böylece hatâ işleyen kişinin **toplum içinde rencide olmadan** yanlışını düzeltmesini sağlardı. (bk. Buhâri, Müslim, Ebû Dâvud, Ö. ÇELİK, 3/647)

Yüce Allâh’ın **‘Kuşları araştırarak…’** (âyet 20) sözünde **yönetime dâir** bir **ders** bulunmaktadır. Çünkü bu, Hz. Süleyman’ın askerlerine âit küçük – büyük her durumu bildiğini ve askerlerinden herhangi birisinin bir **disiplinsizlik etmesi** hâlinde bunu bilip, farkına vardığını ve sebebini araştırdığını göstermektedir. (S. HAVVÂ, 10/404)

(21).**“(**Gelince**) kesin bir delil (**mâkul bir mâzeret**) getirmediği takdirde, kesinlikle çetin bir cezâya uğratacağım yâhut onu keseceğim!” (**Hz**.** Süleyman’ın bu sözünde**)** yine **yönetime** dâir bir başka ders, hatta dersler vardır: **(1) Birinci ders:** Açılan herhangi bir gediğin mutlaka **cezâlandırılarak** kapatılması gerekir. İşte bundan dolayı Hz. Süleyman: **‘Ya onu şiddetli bir cezâya uğratırım veya keserim’** demiştir. Fakat cezâ veya kesmenin herhangi bir mâzeretin olmadığının anlaşılmasından sonra verilmesi gerekir. İşte bundan dolayı: **‘Ya da apaçık bir belge getirecektir’** demiştir. O hâlde cezâdan önce mutlaka kayboluş sebebinin bilinmesi gerekir. İşte bu da alınacak **(2) ikinci ders**tir. **(3) Üçüncü ders** ise **yöneticinin** kullandığı **sözleri dikkatle seçmesi**, **tedbirli konuşması** ve özlü konuşmasıdır. Herhangi bir **disiplinsizlik** gördüğünde askerin işiteceği şekilde **cezâ tehdîdi**nde bulunması gerekir. (S. HAVVÂ, 10/404, 405)

Fakat biz biliyoruz ki, Hz. Süleyman yeryüzünde zorbalık yapan bir kral değildir. O Allâh’ın bir elçisidir. Ve henüz ortadan kaybolan Hüdhüd’ün söylediğini dinlememişti. Onu dinlemeden ve **sebebini araştırmadan** hakkında son **hükmü vermesi** doğru olmazdı. İşte burada âdil olan peygamberin karakteri ortaya çıkıyor. **‘Ya da bana, mâzeretini belgeleyen açık bir kanıt getirecek.’**

Suçsuzluğunu açığa çıkaran ve cezâlandırılmasını önleyen güçlü bir **delil** getirir belki. (S. KUTUB, 8/25)

(22).**'Derken çok geçmeden (**Hüdhüd**) gelip dedi ki: "Ben senin bilmediğin (**bir hakikat**)i öğrendim ve sana (**Yemen'deki**) Sebe (**kavmin**)den doğruluğu kesin bir haber getirdim."** Henüz varmadığım yere vardım, dolaştım, keşifte bulundum. Sence tam bilinmeyen bilgiyi etrâfıyla kavradım. Yerine getirdiği hizmetin zevkiyle neşelenen Hüdhüd'ün bu şekilde söze başlamasında Süleyman (as)'a karşı Allah tarafından bir uyarı inceliği vardır. **'Sana Sebe'den çok doğru (**ve önemli**) bir haber getirdim.'** Bunda, **devlete arz olunacak haberlerin** iyi araştırılarak **şüpheden uzak** olması gereğine işâret vardır. (ELMALILI, 6/137)

(23).**"Hakikaten ben, orada onlara hükümdarlık yapan bir kadın gördüm. Kendisine, (**bir hükümdâra gereken**) her şey verilmiştir ve onun büyük bir tahtı da vardır."** Sebe ülkesi Arap yarımadasının güneyinde bulunan Yemen'in bir bölgesidir. Orada bu ülkeyi bir kadının idâre ettiğini bildiriyor. **'Allah ona herşeyi vermiş, görkemli bir tahtı var.'** Bu ifâde, kraliçenin hükmünün ve servetinin kuvvet ve güzel yaşam şartlarını en mükemmel biçimde gerçekleştirdiğini ifâde ediyor: **'Gökemli bir tahtı var.'** Zenginliği, **refâhı**, teknolojik gelişmeyi gösteren **ihtişamlı**, debdebeli bir hükümdarlık tahtı olduğu belirtiliyor, kraliçenin. (S. KUTUB, 8/26)

Beydâvi ve diğerleri de bu kadını meşhur olan ismiyle **Belkıs** binti Şerahil diye kaydediyor. (ELMALILI, 6/137) Hz. Süleyman'ı ziyâret etmesi sebebiyle **Ahd**-i **Atik'te** ve **Kur'ân-ı Kerîm'de adı zikredilmeksizin** bahsi geçer; (TDV, İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ, 5/420)

(24).**"Onun ve hâlkının, Allâh'ı bırakıp güneşe secde ettiklerine de şâhit oldum. Şeytan, onlara yaptıklarını süslemiş de kendilerini hak yoldan alıkoymuş. Bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar."** Bu, Hüdhüd'ün Yüce Allâh'ı tanımak meselesini idrak ettiğini, **güneşe secde etmenin** de **haram** olduğunu **bildiğini** göstermektedir. O bu hususları ya Yüce Allâh'ın ona verdiği ilham ile yâhut da Hz. Süleyman'ın bütün askerlerinin gerçekten meseleleri açık olarak görüp, değerlendirdiklerinin bir neticesi olarak belirlemişti. (S. HAVVÂ, 10/407)

Kraliçe ve milletinin Allâh'ı bırakıp **güneşe secde ettiklerini** belirtiyor. Burada onların sapıklığa düşüşlerini, **şeytanın** onlara yaptıklarını **güzel göstermesine** bağlanıyor. Bu nedenle onlar, herşeyi bilen ve herşeyden haberi olan Allâh'a kulluk etmeye fırsat bulamadıklarını açıklıyor. (S. KUTUB, 8/26, 27)

27/25-31 TESLİMİYET GÖSTERİP BANA GELİN

25. "Göklerde ve yerde gizlenen (yağmur**,** bitki ve diğer**) şeyleri ortaya çıkaran, (**nefislerinin**) gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilen Allâh'a secde etmeleri gerekmez mi?**

26. "O Allah ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, büyük arşın Rabbi (sâhibi**)dir."**

27. (Süleyman da Hüdhüd'e**:) "Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız!" dedi.**

28. "Bu mektubumu götür, onu kendilerine bırak. Sonra onlardan (biraz**) uzaklaş da bak ne yapacak (**ve ne cevap verecek**)ler?"**

29. (Hüdhüd mektubu götürüp atınca**,** Sebe melîkesi Belkıs**) dedi ki: "Ey ileri gelenler! Doğrusu bana çok önemli bir mektup bırakıldı."**

30, 31. "O, Süleyman'dan (gelmekte**)dir. O, Bismillâhirrahmânirrahîm (**ile başlamaktadır**). Bana karşı (**gelerek**) büyüklük taslamayın ve bana müslümanlar olarak (**teslim olup**) gelin' diyor."**

25-31. (25).**"Göklerde ve yerde gizlenen şeyleri ortaya çıkaran, (**nefislerinin**) gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilen Allâh'a secde etmeleri gerekmez mi?** Âyet-i kerîmede geçen **'hab'e'** kavramı özlü bir ifâde ile **gizlenmiş** şey demektir. İster gökten inen **yağmur** ve yerdeki **bitkiler** olsun, isterse **göklerin** ve **yerin sırları** olsun fark etmez. Bu sözcük; uçsuz – bucaksız evrende **gayb perdesinin öteside gizlenmiş** bulunan herşeyi içeren kinâyeli bir sözdür. **'Gerek saklı tuttukları ve gerekse açığa vurdukları tüm duyguları bilen Allâh'a'** Bu da göklerde ve yerde gizlenmiş olan sırların, **insanın iç** â**leminden** gizlenmiş olan **sırlar** ile karşılaştırılmasıdır. Psikolojik dünyâsının, gizli – açık herşeyini kuşatmaktadır, bu ifâde. (S. KUTUB, 8/27)

(26).**"O Allah ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, büyük arşın Rabbidir."** Bu, okunduğu zaman **secde** yapmanın **vâcip** olduğu Kur'ân âyetlerinden birisidir. Bu konuda müctehitlerin icmâı vardır. Burada secde etmenin mânâsı şudur: Bir müminin, kendisini güneşe tapanlardan ayırması ve bu davranışıyla, İlah ve Rab olarak yalnızca Yüce Allâh'ı tanıdığını fiilen ilân etmesidir. (MEVDÛDİ, 4/92, 93)

(27).**'(**Süleyman da Hüdhüd'e**:) "Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız!" dedi.'** Demek ki, Hüdhüd'ün **'Çok doğru ve önemli bir haber'** diye teminat vermesini yeterli görmedi. **Haber-i vâhid** ile amel etmedi. Zîrâ bir taraftan başkalarının hakları ortaya çıkıyordu, aynı zamanda Hüdhüd kaybolduğu için töhmet altında bulunuyordu. Bu sebepten, **'Eğer fâsıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın, yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız.'** (Hucurat, 49/6) âyetine uygun olarak amel etmek gerekiyordu. (ELMALILI, 6/137)

Senin verdiğin bu haber, doğru mudur, değil midir, araştıracağız. Böylelikle senin için yaptığım tehditten kurtulman söz konusu olsun. İşte burada da **yönetime dâir** bir başka ders ile karşı karşıya bulunuyoruz. **Yönetici** kendisine ulaşan bütün **haberleri** sağlamca **araştırmalı**dır. Kendisine gelen bu haberler, ister dış şartlarla ilgili olsun, ister iç şartlarla ilgili olsun, o bunu yapmalıdır. (S. HAVVÂ, 10/409)

(28).**"Bu mektubumu götür, onu kendilerine bırak. Sonra onlardan (**biraz**) uzaklaş da bak ne yapacak (**ve ne cevap verecek**)ler**.' Burada Hüdhüd bir posta hizmetinde kullanılmış oluyor. Fakat bunda, bir güvercinin mektup götürmesinden fazla bir şey var. Çünkü bıraktıktan sonra çekilip netice hakkında **gözlem yapması** da emrediliyor. (ELMALILI, 6/137)

İşte bunda **yönetim**e dâir bir başka ders vardır. O da şudur: Verilen **tâlimatlar** görevli tarafından iyice ve **açık seçik bilinmeli** ve dış düşmanın tasarrufları da düşman farkında olmaksızın, Müslüman yönetici tarafından iyice bilinmelidir. (S. HAVVÂ, 10/409)

Bu âyet-i kerîmeler, müşriklere ve dinden habersiz insanlara mektuplar gönderip, bu yolla onlar **İslâm'a dâvet**i bir usûl olarak önümüze koyar. Ayrıca **dînin tebliği** bakımından günümüzün, **mektup**, **telefon**, telgraf, mesaj, elektronik posta gibi tüm **iletişim vasıtalarının** etkin bir şekilde kullanımını **teşvik** eder. Nitekim Rasûlullah (sav), Medîne döneminde pek çok devlet başkanı ve kabîle reîsine **İslâm'ı tebliğ** etmek üzere **mektuplar** göndermiştir. (Ö. ÇELİK, 3/649)

(29, 30).**'(**Hüdhüd mektubu götürüp atınca**,** Sebe melîkesi Belkıs**) dedi ki: "Ey ileri gelenler! Doğrusu bana çok önemli bir mektup bırakıldı." "O, Süleyman'dan (**gelmekte**)dir. O, Bismillâhirrahmânirrahîm (**ile başlamaktadır**).** Hz. Süleyman'ın dili İbrânice, Sebe' (Himyeriler) 'in

ise Arapça'dır. Mektubun Arapça olarak anladıkları dilde yazıldığı anlaşılmaktadır. Asıl mektubun İbrânice olup, bu ifâdenin onun tercemesi olması da mümkündür. Buna göre **besmele,** Kur'ân'dan bir âyettir. Ancak sûre başlarındakilerin, sûre aralarını ayırmak için yazılması muhtemel olduğu için onlar hakkında görüş ayrılığı vardır. (H. DÖNDÜREN, 2/601, ELMALILI, 6/138)

(31).**'Bana karşı (**gelerek**) büyüklük taslamayın'** (itaatsizlik etmeyin)' **ve bana müslümanlar olarak gelin' diyor."** Müminler veya boyun eğmişler olarak bana gelin. Mektubun içeriği bize **yönetimin** edeplerinden birisini öğretmektedir. Bu da **dış yazışmalarda** ifâdelerin açık seçik olmakla birlikte, **oldukça kısa** kesilmesidir. (S. HAVVÂ, 10/409)

Hz. Süleyman'ın mektubundaki ifâdelerden de **Müslüman yöneticinin** boyun eğdirebildiği kimselere, **Allâh'ın egemenliğine boyun eğdirmesi** gerektiğini de öğreniyoruz. Aynı şekilde Hüdhüd'ün bundan önceki sözlerinden ve Hz. Süleyman'ın uygulamalarından da bunu idrak ediyoruz. Diğer taraftan, Hz. Süleyman'ın **egemenlik** ve nüfûzunun **Filistin sınırları dışında** oldukça geniş alanlara yayıldığını da görmekteyiz. (S. HAVVÂ, 10/410)

27/32-37 BU İŞİMDE BANA BİR FİKİR VERİN

32. (Belkıs:) **"Ey ileri gelenler! Bana (**bu**) işimde bir fikir verin. Siz benim yanımda hazır bulunmadıkça ben hiçbir işe kesin olarak karar vermedim." dedi.**

33. (İleri gelenler) **Dediler ki: "Biz hem güçlüyüz hem de (**gerçekten**) savaşçı bir milletiz. Emir sana âittir. Sen neyi (**uygun görüp**) emredeceğine karar ver!"**

34. (Melike genelleme yaparak**) dedi ki: "Hiç şüphesiz, hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman, orayı bozarlar (**tahrip ederler**), hâlkının şereflilerini zelil hâle getirirler. Bunlar da (**âdet gereği**) böyle yaparlar."**

35. "Ben onlara bir hediye göndereceğim. Sonra da elçiler ne ile dönecek, bir bakacağım!"

36. Bunun üzerine (elçi**,** hediyelerle**) Süleyman'a gelince (**Süleyman**) dedi ki: "Bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allâh'ın bana verdiği (**nîmetler**), size verdiğinden (**çok**) daha iyidir. Fakat siz hediyenizle sevinirsiniz."**

37. "(Süleyman şöyle dedi: Ey elçi**!** Hediyelerinle**) dön onlara! (**Eğer teslim olup gelmezlerse**) andolsun ki onlara, (**aslâ**) güç yetiremeyecekleri bir ordu ile geliriz ve kendilerini (**esâretle**) hor ve aşağılanmış olarak oradan çıkarırız."**

32-37. (32).**"Ey ileri gelenler! Bana (**bu**) işimde bir fikir verin. Siz benim yanımda hazır bulunmadıkça ben hiçbir işe kesin karar verecek değilim." dedi.'** Belkıs mektubun kendisine ulaşmasından sonra kavmindeki görüş sâhiplerini topladı. Nitekim bu ülkenin köklü olduğunu da ortaya koymaktadır. Zîrâ onun bir **şûrâ meclisi**nin olduğunu görüyoruz. Yine Belkıs'ın sözlerinden şunu anlıyoruz: Kadın onların şûrâlarında aldıkları **karârı** kendisi için **bağlayıcı** kabul etmektedir. Aynı şekilde bu da onun bu emirlere bağlılığının da delilidir. (S. HAVVÂ, 10/410)

'siz hazır bulunmadıkça' Söz konusu ifâdeler, krallık olmasına rağmen Sebe'lilerdeki idâre şeklinin bir **diktatörlük olmadığı**nı aksine zamânın hükümdârının mühim işlerde, devletindeki önemli zevatla **istişâre** ettikten sonra **karar** verdiğini gösterir. (MEVDÛDİ, 4/95)

(34).**‘(**Melike genelleme yaparak**) dedi ki: “Hiç şüphesiz, hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman, orayı bozarlar (**tahrip ederler**), hâlkının şereflilerini zelil ederler. Bunlar da (**âdet gereği**) böyle yaparlar.”** Kadının bu sözlerinden, onun savaşı istemediği ve savaş yolunu hatâlı bulduğu anlaşılmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/411)

(35).**“Ben onlara bir hediye göndereceğim. Sonra da elçiler ne ile dönecek, bir bakacağım!”** Hediye kalbi yumuşatır ve sevginin sembolüdür. Savaşın önlenmesine de yol açabilir. Bu aynı zamanda bir denemedir. Eğer Hz. Süleyman onu **kabul ederse**, bu onun **dünyâlık peşinde olduğunu** ve dünyâ vâsıtalarının fayda verebileceğini gösterir. Yok eğer **kabul** etmeye **yanaşmazsa** o zaman bir **inanç meselesidir.** Hiçbir mal onu engelleyemez. Yeryüzünün en değerli varlıkları bile onu durdurmaz. (S. KUTUB, 8/29)

Âyetlerde yüce Allah, bir ülkenin başında **kadın liderin bulunması** ile ilgili **olumsuz bir beyanda ve işârette bulunmamıştır.** (İ. KARAGÖZ 5/366)

(36).**‘Bunun üzerine (**elçi**,** hediyelerle**) Süleyman’a gelince (**Süleyman**) dedi ki: “Bana mal ile yardım mı ediyorsunuz?’** Yâni ben sizleri şirkiniz üzere ve krallığınızda olduğu gibi bırakmam için bu şekilde bana karşı riyâkârlık mı ediyorsunuz? **‘Allâh’ın bana verdiği (**nîmetler**), size verdiğinden (**çok**) daha iyidir.’** Allâh’ın bana bağışlamış olduğu nübüvvet, hükümdarlık, mal ve asker sizin sâhip olduklarınızdan üstündür, hayırlıdır. ‘**Fakat siz hediyenizle sevinirsiniz.”** İbn Kesir der ki: Yâni asıl sizler hediye ve armağanlara boyun eğersiniz. Ben ise sizden ya İslâm veya kılıçtan başkasını kabul etmiyorum. (S. HAVVÂ, 10/413)

Peygamberin görevi, insanlarla savaşarak ganîmet elde etmek veya savaş tehdîdiyle hediye almak değil, Allâh’ın dînini **tebliğ etmek,** insanların sapkın inançlarından kurtulmalarının yolunu açmak olduğu için Hz. Süleyman, kraliçenin gönderdiği **hediyelere iltifat etmemiştir**. Ülkenin güvenliği bunu gerekli kıldığı için de **teslim** ve tâbi **olmadıkları** takdirde karşı koyacakları **ordularla** üzerlerine gideceğini söyleyerek onları **tehdit** etmiştir. (KUR’AN YOLU, 4/194)

(37).**“(**Ey elçi**!** Hediyelerinle**) dön onlara! (**Eğer teslim olup gelmezlerse**) andolsun ki onlara, (**aslâ**) güç yetiremeyecekleri bir ordu ile geliriz ve kendilerini (**esâretle**) hor ve hakir olarak oradan çıkarırız.”** (Dikkat edecek olursak) Hz. Süleyman, Belkıs’ın ızhâr ettiği zaaf noktası üzerinde özellikle durmuştur. O da **Belkıs**’ın kavminin şerefli olanlarını alçaltacağından yana korkmasıdır. İşte bundan dolayı Hz. Süleyman’ın şöyle dediğini görüyoruz: **‘Onları oradan alçalmış ve küçültülmüş olarak çıkartırız.’** Bu sebepten kadın, teslim olmayı kabul etmiştir. İşte buradan, **düşmanı** tam anlamıyla **bilmenin** önemini ve bunun **zaferi** elde etmekteki **etkisini** de **idrak** ediyoruz. (S. HAVVÂ, 10/414)

27/38-44 GÖZ AÇIP KAPAMADAN ONU GETİRİRİM

38. (Kraliçenin kendisine geleceğini öğrenen Süleyman**,** emrindeki başkanlara**:) “Ey ileri gelenler! Onlar bana müslüman olarak (**teslim olup**) gelmeden önce, hanginiz onun tahtını bana getirir?” dedi.**

39. Cinlerden bir ifrit (kuvvetli bir cin**): “Sen makâmından kalkmadan önce, ben sana onu getiririm. Benim, bunu yapabilecek gücüm ve (**bu konuda kendime**) güvenim var.” dedi.**

40. Kendisinde Kitap’tan bir ilim bulunan kimse de: “Gözünü kırpmadan evvel, ben onu sana getiririm.” dedi. (Süleyman**) o(**nun tahtı**)nı yanında yerleşmiş olarak görünce: “Bu, Rabbimin**

(bir**) lütfudur. (**Bu da**) şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni imtihan etmek içindir. Kim şükrederse, ancak kendi (**faydası**) için şükretmiş olur. Kim de nankörlük yaparsa, şüphesiz ki Rabbim zengindir (**hiçbir şeyinde noksanlık olmaz**), çok kerem sâhibidir." dedi.**

41. (Süleyman**) dedi ki: "Tahtını onun tanıyamayacağı hâle getirin (**değişiklik yapın**). Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacak mı?"**

42. Artık (Melike**) gelince (**ona**): "Senin tahtın böyle mi?" denildi. (**O da**:) "Sanki bu odur. Zaten bundan önce bize ilim verilmiş (**Allâh'ın kudretini ve senin peygamberliğini anlamış**) ve müslüman olmuştuk." dedi.**

43. (Fakat önceleri**) Allah'tan başka taptığı şeyler (**müslüman olmaktan**) onu alıkoymuştu. Çünkü o inkâr eden bir kavimden idi.**

44. Ona: "Köşke gir!" denildi. Onu(n avlusunu**) görünce derin bir su zannetti ve ayaklarını aç(**ıp sıva**)dı. (**Süleyman**:) "O billûrdan (**döşenip**) düzeltilmiş bir avludur." dedi. (**Melike**:) "Ey Rabbim! Hakikaten ben kendime yazık etmişim. (**Şimdi**) Süleyman ile birlikte, âlemlerin Rabbi olan Allâh'a teslim oldum." dedi.**

38-44. (38).'**(**Sonra Süleyman**,** emrindeki başkanlara**:) "Ey ileri gelenler! Onlar bana müslüman olarak (**teslim olup**) gelmeden önce, hanginiz onun tahtını bana getirir?" dedi.'** Kur'ân, tahtı getiren kişinin kimliğini ve bilgi aldığı kitabın ne olduğunu gizlediği için, bununla ilgili tartışmaların sağlayacağı bir fayda yoktur. Esas üzerinde düşünülmesi gereken, **kocaman tahtın** o dönemin ilmi ve teknik şartları içerisinde **sâniyeden daha kısa bir süre** içinde 2000 km. den daha uzun bir mesâfeden getirebilmiş olmasıdır. Şüphesiz **mûcize** veya kerâmet olarak kabul edilen bu olayın, günümüzde **elektronik yollarla ses** ve **görüntü** naklinden sonra **ışınlama yöntemiyle eşyâ nakli** üzerinde çalışan bilim dünyâsına **açık** bir **ufuk gösterdiği** ve onların önüne yüksek bir çıta koyduğu anlaşılmaktadır. (Ö. ÇELİK, 3/655)

(39).'**Cinlerden bir ifrit (**kuvvetli bir cin**): "Sen makâmından kalkmadan önce, ben sana onu getiririm. Benim, bunu yapabilecek gücüm ve (**bu konuda kendime**) güvenim var." dedi.'** (İşte bundan) Hz. Süleyman'ın tahtın yanına getirilmesini istediğini ve bunu da Yüce Allâh'ın kendisine bağışlamış olduğu mülkün azametini ortaya çıkarmak, emrine verdiği askerleri göstermek için yaptığını anlıyoruz. Bu ise kendisinden önce hiçbir kimseye verilmemiş bir imkândır. Ondan sonra kimseye de verilecek değildir. (S. HAVVÂ, 10/415)

Diğer taraftan o bu durumun, hem Belkıs hem de kavmine karşı **peygamberliğinin kesin delîli** olarak kabul edilmesi için böyle yapmıştı. Çünkü böyle bir iş, gerçekten büyük bir olağanüstülüktür. Onun ülkesinden, kendileri oraya ulaşmadan önce tahtının olduğu gibi getirilmesi ve bu tahtın kilitler arasında, bekçilerin koruması altında kalmasına rağmen bunun başarılması, gerçekten olağanüstü bir olaydır. (S. HAVVÂ, 10/415)

(40).'**Kendisinde Kitap'dan bir ilim bulunan kimse de: "Gözünü kırpmadan evvel, ben onu sana getiririm." dedi.'** Bu şahıs kimdi, ne gibi bir özel bilgiye sâhipti, burada atıfta bulunulan kitap hangi kitaptı ve kimler hakkında bilgi sâhibi idi, kesin hiçbir şey bilinmiyor. Ne Kur'ân-ı Kerîm'de, ne de sahih hadislerde, bu konular hakkında hiçbir açıklamaya rastlamıyoruz. (MEVDÛDİ, 4/99)

‘(Süleyman**) o(**nun tahtı**)nı yanında yerleşmiş olarak görünce: “Bu, Rabbimin (**bir**) lütfudur. (**Bu da**) şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak içindir. Kim şükrederse, ancak kendi (**faydası**) için şükretmiş olur. Kim de nankörlük yaparsa, şüphesiz ki Rabbim zengindir (**hiçbir şeyinde noksanlık olmaz**), çok kerem sâhibidir.” dedi.’** Bâzılarının söylediklerine göre, nîmetin küfrânı (yâni nîmete karşı **nankörlük**) **nîmetin yok olup** gitmesi demektir. **Ürküp kaçanın** tekrar **yerine dönmesi** az rastlanılan bir şeydir. O bakımdan sen elinden kaçırdığın nîmeti **şükürle ele geçirmeye** bak! Güzel bir şekilde davranarak onu korumaya devam et! Şunu da bil ki, şâyet sen Allâh’ın nîmetine şükretmeyecek olursan, aradan fazla geçmeden dört bir yanını kuşatan **Allâh’ın nîmetleri** fazla sürmez, geri çekilecektir. (Nesefi’den, S. HAVVÂ, 10/418)

(41).**‘(**Yine**) dedi ki: “Tahtını onun tanıyamayacağı hâle getirin (**değişiklik yapın**). Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacak mı?”** Görüldüğü kadarıyla Hz. Süleyman; bir taraftan onun akli durumunu sınamak istemiş, diğer yandan ise İslâm’a girmeye ulaştıracak rûhi bir konuma düşürmek istemişti. (S. HAVVÂ, 10/416)

(42).**‘Artık (**Melike**) gelince (**ona**): “Senin tahtın böyle mi?” denildi. (**O da**:) “Sanki bu odur. Zâten bundan önce bize ilim verilmiş (**Allâh’ın kudretini ve senin peygamberliğini anlamış**) ve müslüman olmuştuk.” dedi.’** Kadın verilebilecek en güzel cevâbı verdi. (Tahtı için) Kendisidir de demedi, o değildir de demedi. Bu ise **olgun aklının** bir sonucudur. Çünkü her iki şeye de **ihtimâlli** olan bir husus hakkında, **kesin** bir şey **söylemedi**. (Nesefi ‘den, S. HAVVÂ, 10/416)

Bu büyük bir irkiliştir. Burada kraliçenin aklına bir şey gelmiyor. Yurdundaki **kilit altında,** muhâfızların korumasında bulunan kendi tahtı nerede, sultan Süleyman’ın başkenti olan **Kudüs** nerede? Onu nasıl buraya getirebilirler? Kim onu getirebilir? Fakat bunca değişikliklere ve farklılıklara rağmen taht yine kraliçenin tahtıdır. Sonunda **zekice ve usta bir dille** ifâde edilen cevâbını veriyor: **‘Sanki odur’** Ne benim diyor, ne de benim değil diyor. Bu ilginç olay karşısında **ileri görüşlülüğünü ve keskin zekâsını** ortaya koyuyor. (S. KUTUB, 8/33)

(44).**‘Ona: “Köşke gir!” denildi. Onu(**n avlusunu**) görünce derin bir su zannetti ve ayaklarını aç(**ıp sıva**)dı.’** Eteklerini ıslanmasın diye topladı, paçaları göründü, önce şaşırmamışken, bu defa şaşkınlık gösterdi. (ELMALILI, 6/146)

‘(Süleyman**:) “O billûrdan (**döşenip**) düzeltilmiş bir avludur.” dedi.’** Buradaki beklenmedik olay, camın billûrlaştırılmasıyla yapılmış bir saraydı. Zemini su üzerine kurulmuştu. Bu sebepten derin bir havuz şeklinde görünüyordu. **‘Saraya gir’** denildiğinde, bu suya girmesi gerektiğini sandı. **Eteklerini toparladı.** Böylece beklenmedik olay amacına ulaşınca, Hz. Süleyman ona bunun sırrını açıkladı: **‘Bu cilâlı billûr bir köşktür.’** (S. KUTUB, 8/33, 34)

Kraliçe insanlığı âciz bırakan bu **hayret verici olaylar** karşısında irkilmiş ve dehşete kapılmıştı. Hemen Yüce Allâh’a dönmüş, daha önce başka varlıklara tapınmakla kendi kendine zulmettiğini itiraf ederek O’na niyazda bulunmuş ve Hz. Süleyman’a değil, **‘Süleyman ile birlikte tüm varlıkların Rabb’i olan Allâh’a’** teslim olduğunu açıklamıştır. Hz. Süleyman’a insanın gücünü aşan büyük kuvvetlerin verildiğine şâhit ve tanık olması bu **teslim oluşu**nu kolaylaştırmıştı. (S. KUTUB, 8/34)

Böylece kraliçe belki doğru yola kavuşmuş ve aydınlanmıştı. Allâh’a teslim oluşun, onun kullarından birine itaat etmek olmadığını anlamıştı. İsterse bu insan onca mûcizenin sâhibi peygamber ve hükümdar olan Hz. Süleyman olsun, fark etmez. **İslâm** sâdece âlemlerin Rabb’i olan **Allâh’a teslim olmak**tır. Ona îman edenlere O’nun dâvetçileriyle bir tarağın dişleri gibi eşit bir şekilde kul olmaktır: **‘Şimdi Süleyman ile birlikte tüm varlıkların Rabb’i olan Allâh’a teslim oldum.’** (S. KUTUB, 8/34)

Belkıs kıssası bizlere köklü bir **uygarlığa sâhip** bir ümmet arasında bulunduğunu göstermektedir. O bakımdan Hz. Süleyman, köşkte kendisinin uygarlığından daha köklü ve daha büyük bir uygarlıkla karşı karşıya olduğunu göstermiş, o da boyun eğmiştir. (S. HAVVÂ, 10/419)

Hz. Süleyman'dan aldığımız bu büyük ders, şunu ifâde etmektedir: **İslâm uygarlığının,** uygarlıkların **en üstünü** olması **icap** eder. Çünkü bununla diğer uygarlıkların sâhiplerine boyun eğdirilir. (S. HAVVÂ, 10/419)

27/45-53 SEMÛD KAVMİNE SÂLİH'İ GÖNDERDİK

45. Andolsun ki biz, Semûd (kavmin**)e de "Allâh'a kulluk edin." (**desin**) diye kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Bir de gördü ki onlar (**inanan ve inanmayan olarak**) birbirleriyle çekişen iki grup (**olmuşlar**). [**bk**. 7/73-77; 11/61-68; 26/141-159]**

46. (Sâlih**) dedi ki: "Ey kavmim! Niçin iyilikten önce kötülük işleme konusunda aceleci davranıyorsunuz? Allah'tan mağfiret dilemelisiniz ki bu sâyede merhamet olunasınız."**

47. (Onlar**:) "Senden ve seninle berâber olanlardan dolayı kuraklık ve kıtlığa uğradık." dediler. (**Sâlih de**:) "Sizin uğursuzluğunuz, Allah katında (**amelinize karşılık yazılmış**)tır. Doğrusu siz, (**çeşitli olaylarla**) imtihan edilen bir kavimsiniz." dedi.**

48. O (Semud kavminin yaşadığı**) şehirde dokuz (**çete başı**) adam vardı ki o yerde (**Allâh'a itaate karşı diretip**) bozgunculuk çıkarırlar, düzeltmeye uğraşmaz (**ve iyiliğe yanaşmaz**)lardı.**

49. (Çete mensupları**) Allâh'a and içerek: "Biz mutlaka ona (**Sâlih'e**) ve âilesine, bir gece baskını yapalım (**ve onları öldürelim**). Sonra da (**hakkını arayan**) velîsine, (**Sâlih**) âilesinin öldürüldüğünde hazır değildik (**görmedik**) ve biz kesinlikle doğru (**söyleyen**) kimseleriz.' diyelim." dediler.**

50. (Böyle**) bir tuzak kurdular. Biz de onlar hiç farkında değillerken (**kendilerini helâk eden**) bir tuzak hazırladık.** (Tuzaklarına karşılık verdik.)

51. (Ey Peygamberim!) **İşte bak, tuzaklarının sonucu nasıl oldu, (**nasıl**) onları ve kavimlerini topyekün yok ettik! [**bk**. 8/30; 13/42]**

52. İşte zulümleri (isyan ve inkârları) **yüzünden çöküp ıssız kalan evleri! Hiç şüphesiz, bunda, bilen bir kavim için elbette bir ibret vardır.**

53. İnanıp da (küfür ve isyandan**) sakınanları kurtardık. [**bk**. 7/73-79; 11/63-68]**

45-53. (45).**'Andolsun ki biz, Semûd (**kavmin**)e de "Allâh'a kulluk edin." (**desin**) diye kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Bir de gördü ki onlar (**inanan ve inanmayan olarak**) birbirleriyle çekişen iki grup (**olmuşlar**).'** Yâni Hz. Sâlih (as), görevine başlar başlamaz hâlkı, mümin ve kâfirler olmak üzere **iki gruba** ayrıldı. Kur'ân'ın başka yerlerinde de ifâde edildiği gibi aralarında hemen bir çekişme başladı: **'O'nun (**Sâlih**) kavminin ileri gelenlerinden (**bu sözleri**) kibirlerine yediremeyenler, içlerinden zayıf ve âciz saydıkları müminlere sordular: 'Sâlih'i Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz? Dediler. Onlar da doğrusu biz (**ona ve**) onunla gönderilenlere inananlardanız dediler.' Fakat îmânı kibirlerine yediremeyenler dediler ki: 'Biz de sizin îman ettiklerinizi inkâr ediyoruz.'** (Araf, 75-76)

Mekke'de peygamberimiz **Hz**. **Muhammed'in** (s) zuhûrunda da tamâmıyla **benzer** bir **durumun** ortaya çıkmış olması şayân-ı dikkattir. Nitekim **Mekke ahâlisi** iki ayrı gruba ayrılmış ve aralarında bir mücâdele başlamıştı. Dolayısıyla bu kıssa, bu âyetlerin indiği zamandaki şartlara mükemmel bir şekilde işâret etmiş oluyor. (MEVDÛDİ, 4/105)

(47).**'(**Onlar**:) "Senden ve seninle berâber olanlardan dolayı uğursuzluğa uğradık." dediler. (**Sâlih de**:) "Sizin uğursuzluğunuz, Allah katında (**amelinize karşılık yazılmış**)tır.'** Yâni sizin asıl hayır ve şer ile karşılaşmanızın sebebi, Allah katındandır. Bu ise onun kaderi, kısmetidir. Yâhut: Sizin ameliniz Allah katında yazılıdır. Başınıza inen bu azaplar sizin için bir cezâ ve bir fitne olmak üzere inmiştir. (S. HAVVÂ, 10/422) **'Belki siz, (**çeşitli olaylarla**) imtihan edilen bir kavimsiniz." dedi.'** Buyruğu ile anlatılmak istenen; sizler içinde bulunduğunuz dalâlette bırakılmak sûretiyle derece derece azâba yaklaştırılmaktasınız, mânâsının kastedildiğidir. (S. HAVVÂ, 10/422)

Semud kavmi, **kuraklık** ve kıtlığın **sebebini peygamber** ve **müminler olarak gördükleri** gibi; Firavun ve kavmi, yahûdi ve münâfıklar da aynı şekilde kıtlık, pahalılık ve darlığın sebebini Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed (s) olarak görmüşlerdi. (7/131, 4/78; İ. KARAGÖZ 5/377).

(48).**'O (**Hicr adlı**) şehirde dokuz (**çete başı**) adam vardı ki o yerde (**Allâh'a itaate karşı diretip**) bozgunculuk çıkarırlar, düzeltmeye uğraşmaz (**ve iyiliğe yanaşmaz)**lardı.'** Bu gibi kimseler, Semûd kavminde baskın bir durumda idiler. Çünkü bunlar o kavmin ileri gelenleri ve başkanları idi. El Avfi, İbn Abbas'tan rivâyetle şöyle demektedir: İşte **dişi deve**yi kesenler bunlardır. Yâni böyle bir işin yapılması görüşünü ortaya koyanlar ve bu konuda danışıp karar alanlar onlardır, Allâh'ın lânetleri üzerlerine olsun; nitekim de olmuştur. (S. HAVVÂ, 10/423)

48'nci âyette geçen şehirden maksat Hz. Sâlih'in yaşadığı ve peygamber olarak görev yaptığı **Hicr** şehridir. (bk. Hicr 15/80, Taberi) Bu şehirde **dokuz elebaşı**ndan oluşan bir grup, **geceleyin** bir baskınla, uğursuz saydıkları **Sâlih** (as) ve **âilesini öldürüp** yok etmeyi (peygamber ve ona inananların inkârcılar tarafından **uğursuz** sayılması hakkında bk. Araf 7/131). Kan dâvâsında bulunacak olan akrabâsına da, **'Biz Sâlih âilesinin yok edilişi sırasında orada değildik'** veya farklı kıraate göre, 'Onun âilesini kimin öldürdüğünü görmedik' demeyi plânlamıştır. Onlar bu **plânları** kurarken, Sâlih (as) kendisine inananlarla birlikte **yurdu terkedip** kurtulmuş, Semûd kavmi ise, **şiddetli bir depremle** yok olup gitmiştir. (bk. Araf 7/78; Hûd 11/66-67, KUR'AN YOLU, 4/197)

(49).**'(**Onlar bir arada**) Allâh'a and içerek: "Biz mutlaka ona (**Sâlih'e**) ve âilesine, bir gece baskını yapalım (**ve onları öldürelim**). Sonra da (**hakkını arayan**) velîsine, (**Sâlih**) âilesinin öldürüldüğünde hazır değildik (**görmedik**) ve biz kesinlikle doğru (**söyleyen**) kimseleriz.' diyelim." dediler.'** El Avfi İbn Abbas'tan rivâyetle dedi ki: Bunlar dişi **deveyi kesenler** idi. Dişi deveyi kesince, geceleyin de Sâlih'i ve ev hâlkını öldüreceğiz; sonra da **Sâlih'in kanı**nı talep edecek velîlerine de: iz bu gibi bir şeye tanık olmadık, bu konuda da her hangi bir bilgimiz yoktur, diyelim, dediler. Allah onların hepsini yerle bir etti. (S. HAVVÂ, 10//425, 426)

Bu, **Mekke ileri gelenleri**nin Hz. Peygambere karşı düzenledikleri tam bir **komplo** idi. Onlar Hz. Peygamberi öldürmek üzere, benzer bir komploy**u hicreti esnâsında** da düzenlediler. Şöyle ki, **her kabîleden birer kişi** olmak kaydıyla bir **çete** kurmaya karar verdiler. Bu çete gürûhu, Hz. Peygamber'e hep berâber hücum edecek ve öldürecekti. Öyle ki, onun hangi kabile tarafından öldürüldüğü belli olmayacak ve böylece, Beni Hâşim de, bu cinâyetin fâilini bulamayacak, dolayısıyla Hâşimoğullarının, olaya karışan kabilelerin hepsi ile birden, intikam almak üzere savaşması imkânsız hâle gelmiş olacaktır. (MEVDÛDİ, 4/107)

(50).**‘(**Böyle**) bir tuzak kurdular. Biz de onlar hiç farkında değillerken (**kendilerini helâk eden**) bir tuzak hazırladık.’** Allâh’ın düzeninin farkına varmadılar. Onların düzenlerinden kasıt, Hz. Sâlih ve onun âile hâlkını öldürmek için **komplo** hazırlayıp bunu gizlemeleridir. **Allâh’ın düzeni** ise onların fark etmedikleri bir yerden onları **helâk etmesi**dir. (S. HAVVÂ, 10/423)

Hûd sûresinin 65’nci âyetine göre kavmi, **dişi deve**yi öldürdüğü zaman Hz. Sâlih (as) onlara **üç gün** yurtlarında istediklerini yapabileceklerini söyledi. Çünkü bu süre içinde onları, **Allâh’ın azâbı** yakalamıştı. Bu noktada onlar, Sâlih’in (as) kendilerini korkuttuğu azâbın gelebileceği gibi, gelemeyeceğini de düşünmüş olabilirler. Bunun üzerine, azâbı başlarına indirmek için Allâh’ın (cc) belirlemiş olduğu geceyi, büyük bir ihtimalle onlar da, Peygambere saldırmak için seçmişlerdir. Böylece Hz. Sâlih’e (as) dokunmadan hemen önce Allah (cc) onları **yerle bir** etmiştir. (MEVDÛDİ, 4/109)

(51).**‘İşte bak, tuzaklarının sonucu nasıl oldu, (**nasıl**) onları ve kavimlerini topyekün yok ettik!’** Bu kıssada Hz. Peygamber için bir **teselli,** Kureyş müşrikleri için de **bir uyarı** vardır. Çünkü Semûd kavminin Sâlih peygamber hakkında düşündüklerinin aynını, **Kureyşliler** Hz. Peygamber hakkında düşünmüşler ve onu yok etme teşebbüsünde bulunmuşlardır. (bilgi için bk. Enfâl 8/30, KUR’AN YOLU, 4/197, 198)

27/54-58 LÛT’U DA KAVMİNE GÖNDERDİK

54. Lût’u da (peygamber olarak kavmine gönderdik**). Vaktiyle, o kavmine demişti ki: “Siz göz göre göre hâlâ o hayâsızlığı yapıyor musunuz?** (Hayâsızlık yapmayın) **[krş. 7/80-84; 11/74-83; 15/57-77]**

55. “Gerçekten, kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz, ne yaptığını bilmeyen (beyinsiz**) bir kavimsiniz.” [bk. 26/165-166]**

56. Kavminin cevâbı da: “Lût âilesini şehrinizden çıkarın. Çünkü onlar, temizlik taslayan insanlardır.” demekten başka (bir şey**) olmadı.**

57. Biz de onu ve âilesini karısı hâriç kurtardık. Onun da, geride (helâk içinde**) kalanlardan (**olmasını**) takdir ettik.**

58. Üzerlerine (taş**) yağmur**(u) **yağdırdık. Ne kötü idi uyarıl(**dıkları hâlde îman edip yola gelmey**)enlerin taş yağmuru! [**bk**. 26/161-173]**

54-58. (54).**‘Lût’u da (**peygamber olarak gönderdik**). Vaktiyle, o kavmine demişti ki: “Siz göz göre göre hâlâ o hayâsızlığı yapacak mısınız?’** Birçok kötülüğü yanında homoseksüellik gibi iğrenç bir ilişkiye alışmış olan ve peygamberin uyarılarına kulak asmayan bir topluluğun nasıl helâk edildiği anlatılarak insanların bu tür **kötülüklerden sakınmaları** istenmektedir. 58 nci âyette bu kavmin başına yağdığı bildirilen müthiş yağmurun **taş yağmuru** olduğu Hûd sûresinin 82 nci âyetinde bildirilmiştir. (Hz. Lût ve peygamber olarak gönderilmiş olduğu **Sodom** hâlkı hakkında bilgi için bk. Araf 7/80-84, Hûd 11/69-83, Şuarâ 26/160-173, KUR’AN YOLU, 4/198, 199)

‘.. siz görüyorsunuz’ cümlesi, erkekler ile cinsel ilişki kurmanın çok çirkin bir şey olduğunu görüyor ve biliyorsunuz veya birbirinizin bu çirkin işi yaptığını görüyorsunuz, kimseden çekinmiyorsunuz, **gizlemiyorsunuz** ve **alenen yapıyorsunuz** anlamındadır. (İ. KARAGÖZ 5/381)

(56).**‘Kavminin cevâbı da: “Lût âilesini memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar, temizlik taslayan insanlardır.” demekten başka (**bir şey**) olmadı.’** Şu kavmin yüzsüzlüğüne, hayâsızlığına bakınız! Hz. Lût ve ona uyanların ne kadar temiz olduğunu biliyorlar ve bunu ise sürülmelerini gerektirecek kadar büyük bir suç kabul ediyorlar. (S. HAVVÂ, 10/428)

Onların bu sözleri, bu iğrenç ve pis işten **arınmayı küçümsemeleri**nden kaynaklanmış olabilir. Bu pis işten uzaklaşmamaları, arınmaya karşı gelişlerinden de kaynaklanmış olabilir. Onların **fıtratları bozulduğu için** bu sapık eğilimlerin iğrençliğini bile (..) (olağan karşılıyor hâle gelmişlerdi). İffetli ve nâmuslu bir hayat yaşamak kendilerine zor geldiği için de böyle söylemiş olabilirler! (S. KUTUB, 8/41)

(57).**‘Biz de onu ve âilesini karısı hâriç kurtardık. Onun da, geride (**helâk içinde**) kalanlardan (**olmasını**) takdir ettik.’** Çünkü helâk edilen bu karısı, onların dinleri üzere idi ve onlara yardımcı oluyordu. Onların çirkin fiillerine râzı olarak yollarında gidiyordu. Kendi kavmine Hz. Lût’a gelen **misâfirleri haber ediyor** ve böylelikle onların bu misâfirlere gelmelerini sağlıyordu. Yoksa onlar gibi gayr-i ahlâki işleri fiilen işlemiyordu. (S. HAVVÂ, 10/428)

(58).**‘Üzerlerine (**taş**) yağmuru yağdırdık.’** Rabbin tarafından işâretlenmiş ve pişmiş çamurdan yapılmış **taşlar** yağdırdık**. (**S. HAVVÂ**,** 10/428**)**

Melekler, Hz. Lût’a geceleyin müminleri (51/36) ve **âileni al götür,** içinizden hiçbir kimse ardına bakmasın, ancak hanımını götürme, çünkü kavminin başına gelecek olan azap, onun da başına gelecektir, kavminin **azap ile buluşma zamânı sabah**tır, zâten sabah da yaklaştı, derler. Yüce Allâh’ın azap emri, güneş doğarken gelir. Korkunç bir gürültü yakalar, ardından şiddetli bir **deprem**le şehir alt üst olur. Allah tarafından işâretlenmiş balçıktan pişirilmiş taşlar, sağanak hâlinde üzerlerine yağar, bütün **kâfirler helâk** edilir. (15/73, 74; İ. KARAGÖZ 5/383)

27/59-64 ALLAH’TAN BAŞKA BİR İLÂH MI VAR!

59. (Rasûlüm**!) De ki: “Hamdolsun Allâh’a, selâm olsun O’nun seçtiği kul (**peygamber**)lerine. Allah mı hayırlı yoksa (**müşriklerin**) ortak koştukları (**Allah yerine kendisine bağlılık gösterdikleri**) putlar mı?”**

60. Gökleri ve yeri yaratıp gökten sizin için su indiren kimdir? İşte biz onunla, sizin bir ağacını bile bitiremeyeceğiniz, gönül açan güzel bahçeler bitirdik. Allah ile berâber bir tanrı mı var?! Hayır! Onlar Allâh’a putları denk tutan ve haktan sapan bir kavimdir. [bk**. 6/99; 7/57; 16/11; 29/63]**

61. Yâhut yeryüzünü ikâmet edilecek bir yer yapan, aralarında ırmaklar meydana getiren, orada köklü (ve yüce**) dağlar var eden ve iki deniz arasına bir perde koyan kimdir? Allah ile berâber bir tanrı mı var?** (Kesinlikle yoktur) **Hayır! Onların çoğu (**bu gerçekleri**) bilmezler. [**bk**. 25/53 ve dipnotu]**

62. Yâhut darda kalmışın, duâ ettiği zaman isteğini karşılayan, kötülüğü/zararı aç(ıp gider**)en ve sizi yeryüzünde halîfeler yapan kimdir? Allah ile berâber bir tanrı mı var?!** (Hayır, yoktur) **Ne kadar sığ düşünüyorsunuz!**

63. Yâhut o kara ve denizin karanlıkları (ve tehlikeleri**) içinde size yol gösteren ve rahmetinin (**yağmurun**) öncesinde rüzgârları müjdeci olarak gönderen kimdir? Allah ile berâber bir tanrı mı var?!** (Hayır, yoktur) **Allah, onların ortak koştukları şeylerden çok yücedir.**

64. Yâhut mahlûkâtı(n her birini**) baştan** (sürekli) **yaratan, (**öldükten**) sonra onu (**mahşerde diriltip aynen**) iâde edecek olan kimdir? (**bk**. 29/19-20) Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Allah ile berâber bir tanrı mı var?!** (Hayır, kesinlikle yoktur) **De ki: "Eğer (**var diyor da**) doğru (**söyleyen**) kimselerseniz delilinizi getirin." [**bk**. 17/56; 18/51; 34/22-23]**

59-64. (59).**'(**Rasûlüm**!) De ki: "Hamdolsun Allâh'a, selâm olsun O'nun seçtiği kul (**peygamber ve sâlih kul**)lerine. Allah mı hayırlı yoksa (**müşriklerin**) ortak koştukları şeyler mi?"** 'Elhamdü lillâh' / Her türlü övgü Allâh'a mahsustur': Bu cümle **'**el hamdü lillâh' deyin anlamındadır. (Bu) cümle ile Allâh'a nasıl hamdedileceği bildirilmekte, hamdin '**el hamdü lillâh'** diyerek yerine getirilmesi öğretilmektedir. (..) **'De, söyle, anlat'** emrinde hitap Hz. Peygambere ve onun şahsında **bütün müminlere**dir. Allâh'ın varlığı, birliği, isim ve sıfatlarının insanlara anlatılması gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/384)

İlgili âyetin başında yer alan **'de ki'** emri her ne kadar Hûd peygamber'e yönelik bir hitaptır (Kurtubi) denirse de, çoğunluk onun **Hz. Peygamber'e yönelik bir emir olduğu**nu kabul etmektedir. Böyle olunca o zaman Yüce Allâh'ın, bundan sonraki âyetlerde sonsuz kudretini gösteren kozmik delllerini sıralamaya başlamasından önce elçisinden, kendisine ihsan ettiği peygamberlikve diğer nîmetlerden dolayı **Yüce zâtına hamdetmesi**ni, dâvetini tebliğ etmek üzere görevlendirdiği diğer peygamberlere ve onların tebliğlerine inananlara **salât ve selâm getirmesi**ni istediği öne sürülebilir. Bu da Müslümanlara sözlü ya da yazılı herhangi bir **hitapta bulunurken** söze nasıl başlamaları gerektiği konusunda önemli bir bilgi ve yöntem anlamına gelir. Buna göre her türlü **kelâmın başında** Allâh'a **hamdetmek**, O'nun şerefli elçisine, âilesi ve ashâbına **selât-ü selâm getirmek** gerekli olmuş olur. (M. DEMİRCİ, 2/469)

Yüce Allah, Rasûlü Muhammed (s)'e önce kendisine **hamdetmesini,** sonra da kulları arasından seçkin kimselere **salât-ü selâm**da bulunmasını emretmektedir. Bu ise bu buyruktan sonra gelen Allâh'ın tekliğine, O'nun herşeye kâdir olduğuna delâlet edecek buyruklara bir hazırlık mâhiyetindedir. Aynı zamanda her önemli husus hakkında söz söyleyecek her kişiye de bu **hamd ve salât-ü selâm**ı zikrederek, teberrüken başlamasını ve bunların önemlerini böylece ortaya koymasını öğretmektedir. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/432)

'Allah mı daha iyidir, yoksa onların Allâh'a ortak koştukları düzmece ilâhlar mı?' Putlar, heykeller, cinler, melekleri veyâhut Allâh'ın herhangi başka bir yaratığını ortak koşmuş olmaları fark etmez. Bunların hiç biri, değil Yüce Allah'tan daha iyi olmak, O'nun **eşi benzeri olmaktan** bile çok **uzaktır**. O'nun seviyesine aslâ ulaşamaz. Bunlar ile Yüce Allah arasında karşılaştırma yapıp, bir yakınlık düşünmek, aklı başında hiçbir insanın harcı değildir. Bu nedenle bu soru, bu şekilde ortaya konuyor. Sanki bu katıksız bir aşağılama, yalın bir azarlamadır. Zîrâ böyle bir soruyu ciddi biçimde sormak veya onun cevâbını istemek mümkün değildir. (S. KUTUB, 8/43)

(60).**'Gökleri ve yeri yaratıp gökten sizin için su indiren kimdir? İşte biz onunla, sizin bir ağacını bile bitiremeyeceğiniz, gönül açan güzel bahçeler bitirdik. Allah ile berâber bir tanrı mı var?! Hayır! Onlar (**haktan**) sapan bir kavimdir.'** Yâni aynı sudan güzellikleri ile birlikte türlü türlü sınıfların, değişik renk, tat ve şekillere sâhip bitkilerin, bu derece hassas ve muhkem bir şekilde başkası tarafından yaratılmalarının imkânsız olduğunu ifâde etmektedir. (S. HAVVÂ, 10/433)

‘Allah size gökten su indirdi’ cümlesi, bulutlardan yağmuru yüce Allâh’ın yağdırdığını ifâde eder. Su ve bulutlar, kendiliğinden yağmıyor, yüce **Allah yağdırıyor.** Yüce Allah, herşeyi sudan yaratmıştır. Su hayattır, su olmadan canlılar varlıklarını sürdüremezler. Dolayısıyla su, **canlılar için en büyük nimettir**. Bu nimeti var eden, yüce Allah’tır. (24/45; İ. KARAGÖZ 5/386)

‘Biz su ile güzel bahçeler yetiştirdik’ cümlesi, toprakta yetişen sebze, meyve, tahıl, ot, ağaç, çiçek ve benzeri bütün bitkileri yetiştireninAllah olduğunu ifâde eder. Toprak, su, hava, **Güneş’ın ısı** ve **ışığı olmasaydı,** dünyâda hiçbir ürün ve bitki olmazdı. Bunları yaratan, yöneten ve devamlı var eden Allah’tır. İnsanlar; toprak, su, hava, Güneşin ısı ve ışığı olmasaydı hiçbir ürün yetiştiremez kendileri de yaşayamazdı. (İ. KARAGÖZ 5/386)

Tek bir **çiçeğin rengini** ve ahengini vermek bile insanların en büyük sanat ustalarını âciz bırakır. Bir tek renkleri ve tonlarını belirlemek, çizgilerini içiçe yerleştirmek ve **yaprakларını düzenlemek** klâsik ve modern bütün sanat dâhîlerinin ulaşamayacağı gerçek bir **mûcize**dir, ağaçta gelişen hayat mûcizesi bir tarafa dursun, şimdilik zâten **hayat olgusu** insanlığın anlamaktan âciz kaldığı **en büyük sır** olma niteliğini korumaktadır. (S. KUTUB, 8/44)

‘Bir tek ağacını bile bitirmeye gücünüz yetmeyeceği’ Hayâtın sırrı, önceden olduğu kadar şimdi de bize kapalıdır. Bitkide, hayvanda ve insanda **hayat** hep **sır olarak** kalmıştır. Şimdiye kadar hiç kimse bu **hayâtın nereden** ve **nasıl geçtiğini** bir biçimde **açıklamamıştır**. Öyleyse onu açıklamak için gözle görülen bu evrenin **ötesinde bir kaynağa** başvurmak gerekmektedir. (S. KUTUB, 8/44, 45)

‘Allah yeri karargâh yaptı’ cümlesi, yeri, insanlar ve hayvanlar için yaşayacakları karargâh ve yaşamaya elverişli yaptı anlamındadır. Üzerinde yaşadığımız dünya, insanların, hayvanların ve cinlerin mekânıdır. Dünyâyı; toprağı, suyu, havası, Güneşten aldığı ısı ve ışığı ile insanların ve onlar için yaratılan hayvan, bitki, ağaç ve diğer varlıkların **yaşamasına elverişli yapan** yüce Allah’tır. Yüce Allah, **yeri insanların faydalanabileceği özellikte** yaratmıştır. Meselâ **toprak**, taş gibi sert, su gibi akışkan değildir. Öyle olsaydı, topraktan istifâde edilemezdi. Allah toprağı, **her türlü ürünü yetiştirebilecek özellikte** yaratmıştır. (İ. KARAGÖZ 5/387, 388).

(61).**‘Yâhut yeryüzünü ikâmete elverişli bir yer yapan, aralarında ırmaklar meydana getiren, orada köklü (**ve yüce**) dağlar var eden ve iki deniz arasına bir perde koyan kimdir? Allah ile berâber bir tanrı mı var? Hayır! Onların çoğu (**bu gerçekleri**) bilmezler.’** Yâni dağların altında ve aralarındaki deniz gibi tatlı sularla acı denizleri birbirine karıştırmayıp, aralarında bir gergi, bir engel koyan veya iki acı deniz arasında Arabistan kıtası gibi ince uzun bir kara parçasını koyup tutan zat mı hayırlı, yoksa onların ortak koştukları mı? **‘Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerinin ki tuzlu ve acı iki denizi salıveren … O’dur’** (Furkan, 25/53; ELMALILI, 6/154)

61’nci âyette **iki deniz arasına** konulduğu bildirilen **engel**den maksat, **tuzluluk oranı farklı** denizleri birbirinden ayıran sınırdır. Özgül ağırlığı farklı olan yâni birinin suyu diğerine nispetle daha tuzlu olan iki su kütlesi yan yana durdukları hâlde, **aralarında görünmeyen** bir **perde** varmış gibi **birbirine karışmamakta** ve birleşimlerindeki farklılık değişmemektedir. (krş. Furkan 25/53; Rahman 55/19-20; bu âyette geçen diğer konular hakkında bilgi için bk. Nahl 16/14-16; KUR’AN YOLU, 4/201)

(..) Ünlü Deniz bilimcisi Jacque Cousteau’nun bir **araştırmasından** burada söz etmek istiyoruz. Onun bu konudaki açıklaması şöyledir: ‘Bâzı araştımacıların farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engellerin bulunduğu hakkında görüşlerini inceliyorduk. Araştırmalar sonucunda gördük ki, **Akdeniz**’in kendine özgü sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu vardır. Sonra **Atlas Okyanusu’**ndaki su kütlelerini inceledik ve onun Aldeniz’den tamâmen farklı olduğunu gördük. Bu **iki su kütlesi Cebel-i Târık Boğazı’nda birleşiyor** ve bu birleşme binlerce yıldan beri devam ediyordu. Buna göre iki

denizin karışması ve sonuç olarak **tuzlulukta**, **yoğunlukta** içerdikleri madde oranında **eşit veya eşite yakın bir durumda olmaları gerekirdi.** Oysa su kütlelerinin **birbirine karışmadığı**nı ve onların her iki denizin yakın kısımlarında dahi ayrı bir yapıya sâhip olduğunu hayretle gözlemledik. Bunun üzerine yaptığımız araştırmalarda bizi **şaşkına çeviren bir durum**la karşılaştık. Zîrâ bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan hârika bir **'su engeli'** mâni oluyordu. Aynı türdeki bir **'su engeli'** de 1962 yılında Alman bilim adamları tarafından Aden Körfezi ile Kızıl Deniz'in birleştiği Mendep Boğazı'nda bulunmuştu. Sonraki araştırmalarımızda farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında aynı **'su engeli'**nin bulunduğuna da tanık olduk. (bk. S. ATEŞ, M. DEMİRCİ, 2/470, 471)

(62).**'Yâhut darda kalmışın, duâ ettiği zaman isteğini karşılayan, kötülüğü/zararı aç(**ıp gider**)en'** çâresiz olan, hastalık veya diğer bir şiddet ve ihtiyaç ile sıkışan, bunalan çâresiz demektir. Burada kastedilen cinstir. Bu sebepten her sıkılanın **duâsını kabul etmek** gerekmez. **'O dilerse kaldırılmasını istediğiniz belâyı kaldırır.'** (En'âm 6/41) gibi dilemesiyle kayıtlıdır. Bununla birlikte çoğu zaman şiddetli ihtiyaç hâlinde duânın kabul olunacağına işâret, hattâ vaad, yâni söz verme de var, demektir. Çünkü sıkışma hâlinde ihlâs ortaya çıkar. (ELMALILI, 6/155)

've sizi yeryüzünde halîfeler yapan kimdir?' Birbirlerinin hâlefi olmaları ile yeryüzünde sâkin olmak açısından, sonrakilerin öncekilerin yerlerini almaları, bir neslin ötekinden sonra gelmesi yâhut da **hâlîfelik**, mülk ve **egemenlik** itibâriyle birbirlerinin yerlerine geçmeleri kastedilmiştir. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/434)

Ve o hâlde bu cümle, müminlere daha da İslâm'ın başlangıcında geleceğin **İslâmi hâkimiyetini** vaad eden büyük bir müjdeyi ifâde eder. Sûrenin başındaki **'Müminler için hidâyet rehberi ve müjdedir.'** (Neml, 27/2) müjdesi ile Dâvud ve Süleyman kıssasının burada zikredildiğine göre de bu mânâya olduğu belli demektir. (ELMALILI, 6/155)

62'nci âyette **Allâh'ın** insanlar üzerindeki **iki türlü tasarrufu**ndan söz edilerek **kudretinin sonsuzluğuna delil** getirilmektedir. Bunlar, **(a)** Allâh'ın ihtiyaçtan dolayı kendisinie **duâ edenin duâsını kabul edip** imdâdına yetişmesi, sıkıntılarını gidermesi; **(b)** İnsaları yeryüzünün yöneticileri yapması veya nesilleri birbirinin ardından getirerek yeryüzünün sâhipleri kılmasıdır. (KUR'AN YOLU, 4/201)

'.. ne kadar az şükrediyorsunuz' İnsan kendi yaratılışını, yediklerini ve içtiklerini, göklerde ve yeryüzünde var olanları düşündüğü zaman, bunların **kendiliğinden meydana gelmediğini,** bunları bir var edenin olduğunu, verilen **sayısız nîmetlere şükredilmesi** gerektiğini, insanın gâyesiz yere var edilmediğini, bir görevinin olduğunu anlar, bilir ve **Rabbini tanır.** Bu anlamda **düşünmek, ibadettir.** Âyette az düşünenler, kınanmaktadır. (İ. KARAGÖZ 5/391)

(63).**'Yâhut o kara ve denizin karanlıkları (**ve tehlikeleri**) içinde size yol gösteren ve rahmetinin (**yağmurun**) öncesinde rüzgârları müjdeci olarak gönderen kimdir?'** İnsanların karada ve denizde gece karanlığında yolculuk yaparken yönlerini belirlemelerine elverişli olarak yaratılmış olan yıldızlar, bunlardan faydalanacak özellikte yaratılmış olan **insan zekâsı** (krş. En'âm 6/97), ayrıca denizlerden buharlaşan suyu kara parçalarının içlerine kadar götürüp oralarda **yağmur** veya **kar** olarak yağmasını sağlayan ve bu yağmurların (rahmet) müjdecisi olan **rüzgâr,** işte bütün bunlar **Allâh'ın varlığını, birliğini ve kudretinin büyüklüğünü** gösteren kevni delillerdendir. (krş. Araf, 7/57, KUR'AN YOLU, 4/201, 202)

'Allah ile berâber bir tanrı mı var?! (Hayır, kesinlikle yoktur.) **Allah, onların ortak koştukları (**ilâhmış gibi bağlılık gösterdikleri**) şeylerden çok yücedir.'** Müşrikler "Allah var" derler. Fakat

O'nun sevgisini ve yetkisini devre dışı bırakıp yerine birtakım eşyâ ve varlıkları yüceltirler. Yücelttikleri varlıkları putlaştırdıklarından onların huzûruna gidip sevinç, şikâyet ve dileklerini onların huzûrunda dile getirirlerdi. Böylece onlara tapmış olarak, onlar adına güç birliği yaparlardı. İşte yüce Allah, insan ve diğer varlıkları kendi yerine koyanlara bağlanmayı **ortak koşma** olarak nitelendirmektedir. [bk. 2/165; 6/97-102; 9/31; 17/56; 34/22] (H. T. FEYİZLİ, 1/381)

'Allah varlıkları ilk defâ yaratır, sonra onu iâde eder.' Yâni yaratmayı tekrarlar, **sürekli yaratır,** anlamındadır. Meselâ ilk insan Âdem'i yaratan Allah'tır. Hz. Âdem'den insan yaratmaya devam etmektedir. Bir **bitki**yi, meselâ elma ağacını ilk defâ yaratan Allah'tır, elma ağacını yaratmaya devam etmektedir. Allâh'ın bu niteliği, esmâ-i hüsnâ ile ilgili hadislerde **'el mübdi''** ve **'el muîd'** olarak geçmektedir. (Tirmizi Deavât 83) Allâh'ın sıfatı olarak bu isimler, varlıkları ilk defâ yaratan, **benzerlerini ve yenilerini yekrar yaratan,** ölümlerinden sonra **tekrar diriltecek** ve hayatlarını iâde edecek olan anlamlarına gelir. **'Allah ilk defâ yaratan, sonra tekrar yaratandır. Bu, O'na göre ilk yaratmadan daha kolaydır.'** (30/27; İ. KARAGÖZ 5/393, 394)

(64).**'Yâhut mahlûkâtı(**n her birini**) baştan yaratan, (**öldükten**) sonra onu (**mahşerde diriltip aynen**) iâde edecek olan kimdir?' (**bk**.** 29/19-20**)** (Diğerleri yanında) varlığın, oluşun ve **hayâtın** başlaması devam etmesi ve yenilenmesi de **Allâh'ın varlığını** ve birliğini gösteren delillerdendir. (yaratılış hakkında bilgi için bk. Yûnus 10/4, 34; Ankebût 29/19) **Müşrikler,** evrenin Allah tarafından yoktan yaratılıp yönetildiğine, Allâh'ın gökten yağmur yağdırıp onunla yeryüzüne hayat verdiğine ve buradan canlıları rızıklandırdığına inanıyor (bk. Ankebût 29/61-63; Zümer 39/38) fakat **öldükten sonra dirilmeye** inanmıyorlardı. (KUR'AN YOLU, 4/202)

'Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Gökten gönderilen rızık **yağmur,** yerden verilen rızık da **bitkiler**dir. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/435)

'Allah ile berâber bir tanrı mı var?! De ki: "Eğer (var diyor da**) doğru (**söyleyen**) kimselerseniz delilinizi getirin.'** Yâni bir tanrı daha olsa idi, ilk defa yaratma başlayamazdı, **iki kudret** bir birine engel olur, aralarında **çatışma çıkardı**. Biri gâlip gelse, mağlûp olan ilâh olamaz, gelmese hiç biri ilâh olamaz, bir şey yaratılmazdı ve şu görülen yaratılış düzeni bulunamaz ve siz yerden ve gökten rızıklanamazdınız. Demek ki, bu yaratılışı ta başından yapan ve yerden maddi ve mânevi rızıklarla rızıklandıran ve sonra çevirip soracak olan Allah Teâlâ'dan başka tapılacak hiçbir şey yoktur. (ELMALILI, 6/156)

Âyette **putların** hem **yaratmadığı ve rızık var edemediği** bildirilerek ilâh olamayacakları hem de Allâh'ın yaratmayı tekrar ettiği bildirilerek **kıyâmet kopunca ölüleri diriltmeye kâdir olduğu** dolayısıyla **âhiretin varlığı** bildirilmektedir. (İ. KARAGÖZ 5/394)

27/65-69 ALLAH'TAN BAŞKA KİMSE GAYBI BİLEMEZ

65. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Göklerde ve yerde olanlardan hiç kimse** (melekler, cinler, insanlar) **gaybı bilmez. Ancak Allah bilir. (**Dolayısıyla onlar**) ne zaman dirileceklerini de bilmezler." [bk. 6/59; 31/34]**

66. Fakat âhiret hakkındaki bilgileri (gelen peygamberlerle**) kendilerine hep ulaşmıştır. Ama onlar, bu hususta şüphe içindedirler. Hattâ onlar bu konuda büsbütün kördürler.**

67. İnkâr edenler dediler ki: "Biz ve atalarımız toprak olduktan sonra, gerçekten mi (diriltilip**) çıkarılacağız?"**

68. "Andolsun ki biz de, atalarımız da daha önce bununla tehdit edildik. Bu evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir."

69. (Rasûlüm**!) De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da suçluların sonu nasıl olmuştur görün (**ibret alın**)."**

65-69. (65).**'De ki: "Göklerde ve yerde olanlardan hiç kimse gaybı bilmez. Ancak Allah bilir.'** Rivâyete göre putperestler, Rasûlullâh'ın peygamberliğini reddetmek için ona kıyâmetin ne zaman kopacağına dâir bir soru yöneltmişler bunun üzerine inen âyette **kıyâmetin gayb olaylarından olduğu**, Allah'tan başka kimsenin onu bilemeyeceği açıklanmıştır. (Gayb hakkında bilgi için bk. Bakara 2/3; İbn Âşur'dan KUR'AN YOLU, 4/202)

'(Dolayısıyla onlar**) ne zaman dirileceklerini de bilmezler."** Yâni göklerde ve yerde sâkin olan mahlûkat, Kıyâmetin kopuş saatinin ne zaman olduğu hakkında bir bilgi sâhibi değildir. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 10/441)

Göklerde ve yerde bulunan ister melek, ister cin, ister peygamber, ister velî, ister diğer insan ve başka yaratıklar olsun, bütün bunlar **sınırlı bir bilgiye** sâhiptirler. Bilginin büyük bir kısmı onlardan gizlenmiştir. Her şeyi bilen tek Alîm, sâdece Allah'tır. (MEVDÛDİ, 4/119)

(66).**'Fakat âhiret hakkındaki bilgileri (**gelen peygamberlerle**) kendilerine hep ulaşmıştır. Ama onlar, bu hususta şüphe içindedirler. Hattâ onlar bu konuda büsbütün kördürler.'** Kıyâmetin mutlaka gerçekleşeceğine dâir bilginin sağlam ve tam olması için gerekli sebepler, onlar için tamamlanmış bulunmakta ve bu ilmi elde etmek imkânına sâhip olacak hâle gelmiş bulunmaktadırlar. Hâlbuki onlar, âhireti inkâr etmektedirler, bilgisizlik içerisindedirler. (S. HAVVÂ, 10/441)

(67).**'İnkâr edenler dediler ki: "Biz ve atalarımız toprak olduktan sonra, gerçekten mi (**diriltilip**) çıkarılacağız?" "Andolsun ki biz de, atalarımız da daha önce bununla tehdit edildik.''** Yâni biz de, atalarımız da tehditleri işitip durduk; fakat bunun gerçek olduğunu zannetmiyoruz, gerçekleşeceğine ihtimal vermiyoruz. '**Bu evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir."** Yâni bedenlerin tekrar diriltileceği şeklindeki vaad ve tehdit, geçmişlerin uydurmalarından ve yalanlarından ibârettir. Her bir kavim bunu kendilerinden öncekilerden öğrendi ve biri ötekinden aldı. Bunun hakikati yoktur. (S. HAVVÂ, 10/443)

Öldükten sonra **yeniden dirilme**yi anlayamayan, kabullenemeyen, imkânsız gören, bu sebeple âhireti inkâr eden **müşrikler,** kıyâmetin kopması, insanların dirilmesi, cennet ve cehennem inancını **eskilerin masalları** olarak dillendirdiler. **Bu söylem inkârdır.** Öldükten sonra dirilmeye, cennet ve cehennemin varlığına îman etmek, mümin olmak için olmazsa olmaz şarttır. Mekkeli müşrikler, sâdece öldükten sonra dirilmeye değil, Kur'ân'a da **eskilerin masalları** diyorlardı. (6/25, 8/21, 11/13, 29/50-51, 52/33-34, 28/48-50, 46/7, 68/15; İ. KARAGÖZ 5/397)

(69).**'(**Rasûlüm**!) De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da suçluların sonu nasıl olmuştur görün (**ibret alın**)."** Kâfirlerin yâni peygamberleri yalanlayanların, onların getirdikleri öldükten sonra dirilmek ve benzeri hususları yalan sayan kimselerin sonunun nasıl olduğuna bir bakın! Nasıl Yüce Allah onlardan intikam aldı, onları azâba ve belâya uğrattı? Buna karşılık aralarından Allah, şerefli rasullerini ve onlara uyan müminleri kurtardı. İşte bu, **peygamberlerin getirdiklerinin doğruluğunun** delîlidir. Âhiret günü de onların getirdikleri arasındadır. (S. HAVVÂ, 10/443)

‘.. bakın’ İlâhi emirlerini yerine getirebilmek için **geçmiş kavimlerin başına gelen felâketler**in Kur’an’dan okunması ve imkân varsa yeryüzündeki **kalıntılarının** gezilip **görülmesi** ve incelenmesi gerekir. (İ. KARAGÖZ 5/398)

27/70-75 RABBİN, İNSANLARA KARŞI LÜTUF SÂHİBİDİR

70. (Rasûlüm**!) Müşrikler(**in inkârların**)a karşı üzülme. (**Sana**) tuzak kurmalarından dolayı da bir endişe içinde olma!**

71. (Müşrikler**:) “Eğer doğru (**söyleyen**) kimselerseniz, bu tehdit (**günü**) ne zaman?” derler.**

72. (Ey Peygamberim!) **De ki: “Acele gelmesini istediğiniz (**azâb**)ın bir kısmı, başınıza gelmek üzeredir.”**

73. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz ki Rabbin insanlara karşı (**yine de**) lütuf sâhibidir (**azâbını geciktirir**). Fakat onların çoğu şükretmezler.**

74. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz ki Rabbin, sînelerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da kesinlikle bilir.**

75. Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitap (Levh-**i** Mahfûz**)’da olmasın.**

70-75. (70).**‘(**Rasûlüm**!) Onlar(**ın inkârların**)a karşı üzülme. (**Sana**) tuzak kurmalarından dolayı da bir endişe duyma!’** Mekkeli müşrikler, Hz. Muhammed (s)’in hem Peygamber olduğunu hem de tebliğ ettiği Kur’ân’ı yalanlıyor, kendisine şâir ve büyücü, Kur’ân’a şiir ve büyü diyorlar, hem de alaya alıyorlar, **sözlü olarak tâciz** ediyorlar, kötülük tuzaklıyorlardı. Hz. Peygamber (s) hem buna, hem de bunca çabasına rağmen **îman etmiyorlar diye** üzülüyordu. Yüce Allah, Hz. Peygamberin müşrikler îman etmiyorlar diye üzülmemesini, kuracakları tuzaklar sebebiyle daralmamasını ve **endişeye düşmemesini istedi.** Üzülme ve darlık içerisinde olma ile ilgili emirler hem teselli, hem yardım vaadidir. (İ. KARAGÖZ 5/398, 399)

(72).**‘De ki: “Acele gelmesini istediğiniz (**azâb**)ın bir kısmı, başınıza gelmek üzeredir.”** 72’nci âyette, Hz. Peygamberin bu soruya nasıl cevap vermesi gerektiği bildiriliyor. Genellikle müfessirler, bu âyette müşriklerin tepesine inmek üzere olduğu bildirilen azâbı **Bedir savaşında** başlarına gelen ölüm ve esâret olarak yorumlamışlardır. (Râzi ve Şevkâni’den, KUR’AN YOLU, 4/205)

Bu âyetler, **Kur’ân’ın Allah sözü ve Hz. Muhammed’in hak peygamber olduğu**nu gösterir. Çünkü âyette verilen haber, kısa sürede gerçekleşmiştir. (İ. KARAGÖZ 5/399)

(74).**‘Şüphesiz ki Rabbin, sînelerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da elbette bilir.’** Yâni, O, sâdece onların açık suçlarından değil, aynı zamanda, kalplerinde gizledikleri kin ve garaz ve gizli **gizli** çevirdikleri **entrikalardan** da tam olarak **haberdardır**. Bu nedenle hesap vermek üzere çağırıldıkları zaman onlar, her şeyden sorumlu tutulacaklardır. (MEVDÛDİ, 4/125)

(75).**‘Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitap (**Levh-i Mahfûz**)’da olmasın.’** O kitaba bakan melekler, bunu açıkça görürler. Söz konusu bu kitap ise, levh-i mahfuzdur. (S. HAVVÂ, 10/445)

‘Apaçık kitap / levh-i mahfuz’ Yüce Allâh’ın evrende olup biten herşeyin bilgisini kaydettiği, her varlığın yaratılışını, özelliklerini, yaşama sürelerini, görevlerini önceden programladığı ve yazdığı kitaptır. Göklerde ve yerde bulunan gizli veya âşikâr herşeyin bilgisi bu kitapta mevcuttur. (İ. KARAGÖZ 5/401)

27/76-81 SEN APAÇIK HAKİKAT ÜZERESİN

76. Şüphesiz ki bu Kur’ân, İsrâiloğulları’na, hakkında ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu anlatmaktadır.

77. şüphesiz Kur’an, inananlara doğru yol için bir rehber ve bir rahmettir.

78. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz Rabbin, İsrâiloğulları arasında** (kıyâmet günü) **hükmünü verecektir. O mutlak gâliptir, her şeyi hakkıyla bilendir.**

79. (Rasûlüm**!) O hâlde Allâh’a güvenip dayan. Çünkü sen apaçık bir gerçek üzeresin.**

80. (Ey Peygamberim!) **Şüphesiz sen, (**kalpleri**) ölmüşlere duyuramazsın. Arkasını dönmüş kaçarlarken o sağırlara da dâvetini işittiremezsin.**

81. (Ey Peygamberim!) **Sen o (**kalp gözü**) körleri, sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin. (**Sen, hak dâveti**) âyetlerimize îman edenlere duyurabilirsin. İşte müslüman olanlar onlardır. [bk. 7/179; 27/80; 35/22]**

76-81. (76).**‘Şüphesiz ki bu Kur’ân, İsrâiloğulları’na, hakkında ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu anlatmaktadır.’** Onlara bunların çoğunu beyan etmektedir. Bu ise Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından gönderildiğinin delîlidir. (S. HAVVÂ, 10/445)

Hıristiyanlar ve Yahûdiler, **Hz**. **Îsâ hakkında ihtilâf** etmişlerdir. Yahûdiler Hz. Îsâ’nın **zinâ sonucu** doğduğunu iddiâ etmelerine karşılık, Hıristiyanların Yâkubi grubu **Hz**. **Îsâ’ya tanrı**, Nesturi grubu **Allâh’ın oğlu**, Melkâni grubu **üçün üçüncüsü**, yâni üçlü Allah inancının üçüncüsü demişlerdir. Kur’ân’a göre Hz. Îsâ, ilâh ve Allâh’ın oğlu değil, kendisine kitap ve peygamberlik verilen, ibâdetle emredilen doğan, ölen ve tekrar diriltilecek olan **Allâh’ın bir kelimesi, ruhu ve kulu**dur. (5/7, 71-73; İ. KARAGÖZ 5/401)

‘Şüphesiz Kur’an, inananlara doğru yol için bir rehber ve bir rahmettir.’ Kur’ân bütün insanlığa doğru yolu gösteren bir kılavuz, onları her türlü kötülükten ve bunun sonucu olan **azaptan koruyan bir rahmet** olmakla birlikte, inanmayanlar onun hidâyetinden faydalanamadıklarından dolayı 77. âyette Kur’ân sâdece **müminler için bir hidâyet** rehberi ve bir rahmet olarak tanıtılmıştır. (KUR’AN YOLU, 4/206)

Kur’an îman, ibâdet, ahlâk, eğitim, hukuk, ticâret, yargı, yürütme, yeme, içme, mîras, evlenme, boşanma, âile içi sorunlar, sosyal ilişkiler ve benzeri **hayâtın her alanında** insanlara **yol gösterir,** rehberlik eder. (2/185, İ. KARAGÖZ 5/401, 402)

(78).**‘Şüphesiz Rabbin, onlar arasında hükmünü verecektir.’** Gerçekte **‘İnsanlar arasında hükmedesin diye sana kitabı indirdik.’** (Nisâ, 4/105) ifâdesinde bildirildiğine göre **Kur’ân**, insanlar arasında hüküm için indirilmiştir. Buna göre ahkâmı ile hükmedecek demek, Kur’ân ile hüküm

buyuracak demek olur. Bu şekilde Yahûdi ve hıristiyanların ileride fiilen Kur'ân'ın hükmü ile mahkûm olup, **İslâm idâresi altına girecekleri** haber verilerek, sûrenin başında hatırlatıldığı üzere, vaad edilen kudret ve saltanat müjdelenmiştir. (ELMALILI, 6/159)

Bu âyette, Allâh'ın **İsrâiloğulları hakkında hükmünü âhirette vereceği** bildirilmektedir. Yüce Allah, âhirette haklı ile haksızı, doğru ile yanlışı, suçlu ile suçsızı, mümin ile kâfiri ayırt edecek, kimin neyi tahrif ettiğini, kimin doğru ve hak yolda, kimin yanlış ve bâtıl yoldaolduğunu bildirecek, müminleri cennete, kâfirleri cehenneme koyacaktır. (İ. KARAGÖZ 5/402)

(79).**'(**Rasûlüm**!) O hâlde Allâh'a güvenip dayan. Çünkü sen apaçık bir gerçek üzeresin.'** Buyruğu ile Allâh'a **tevekkül** etmesini emretmekte, din düşmanlarına pek o kadar aldırış etmemesini istemektedir. Bundan maksat ise, Allâh'ın buyruklarını uygulamak ve tebliğ etmektir. Böyle bir emrin gerekçesi ise, Hz. Peygamberin apaçık bir hak üzere olmasıdır. Ona en ufak bir şüphe ve tereddüdün bulaşmadığı bir dîne sâhip olmasıdır. Aynı zamanda bu buyrukta **hak sâhibinin** Yüce **Allâh'a güvenmesi gerektiği,** Allâh'ın da ona yardım etmesine lâyık olduğu da beyan buyurulmaktadır. (S. HAVVÂ, 10/449, 450)

Tevekkül, bütün varlığı ile Allâh'a yönelip güvenmek (tebettül), işini O'na ısmarlamak / havâle etmek ve O'nun dışındakileri (mâsivâyı) sebep görmekten yüz çevirmektir. Yine **tevekkül,** ürkütücü / korkutucu bir şey ortaya çıktığında kalbin Allah ile sükûna / huzûra ermesi ve organların mutmain olmasıdır. (İ. H. BURSEVİ, 14/321)

'.. apaçık hak' ile maksat, Hz. Muhammed'in hak peygamber, tebliğ ettiği Kur'ân'ın Allah sözü ve İslâm'ın hak din olmasıdır. (İ. KARAGÖZ 5/403)

(80).**'Şüphesiz sen, (**kalpleri**) ölmüşlere duyuramazsın. Arkasını dönmüş kaçarlarken o sağırlara da dâvetini işittiremezsin.'** Ölülere benzetilmeleri, ancak kendilerine okunan âyetlerden istifâdeleri olmadığından dolayıdır. Burada kastedilen, onların **kalpleri mühürlenmiş** kimseler olduklarıdır. Dolayısıyla artık onların kalplerinde bulunan küfür çıkmaz ve orada hiç bulunmamış olan îman da oraya giremez. (İ. H. BURSEVİ, 14/321)

(81).**'Sen o (**kalp gözü**) körleri, sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin. (**Sen, hak dâveti**) âyetlerimize îman edenlere duyurabilirsin. İşte müslüman olanlar onlardır.'** Yüce Allah, îman etmek isteyenleri hidâyete erdirir. Îman etmek istemeyenleri dalâlette bırakır. Allâh'ın hidâyete erdirmesi de, dalâlette bırakması da, **insanın tercihine göre**dir. Sapıklığı da, hidâyeti de **isteyen kul, yaratan Allah**'tır. (İ. KARAGÖZ 5/405)

27/82-86 HESAP YERİNE GELDİKLERİ ZAMAN

82. (Kıyâmetin kopmasına dâir**) o söz başlarına gelince, onlara yerden bir Dâbbe çıkarırız ki o, insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını kendilerine söyleyecektir. (**Artık tevbe kapısı kapanmış olup gerçek inananla inanmayan ortaya çıkacaktır**.)**

83. (Kıyâmet koptuğu) **gün (**mahşer**)de, her ümmetten âyetlerimizi yalanlayanları bir grup hâlinde toplarız. Artık onlar (**hepsi bir arada**) tutuklanıp (**öylece hesâp yerine**) sevk edilirler.**

84. Nihâyet (hesap yerine**) geldikleri zaman (**Allah**) buyurur: "Âyetlerimi, (**evet**) onları bir bilgiyle kavrayamadığınız hâlde (**körü körüne**) yalan mı saydınız? Yoksa neydi o (**âyetlerimi geçersiz sayarak**) yaptığınız?" [bk. 77/34]**

85. Zulmettiklerinden dolayı hak ettikleri o söz (azap**) onlar üzerine gerçekleşmiştir. Artık onlar konuşamazlar.**

86. (Müşrikler) **Görmediler mi,** (Görsünler, bilsinler ki) **biz içinde dinlenmeleri için geceyi ve (**çalışıp**) görmeleri için de gündüzü yarattık. Hiç şüphesiz bunda, inanan bir toplum için elbette ibretler vardır.**

82-86. (82).**'(**Kıyâmetin kopmasına dâir**) o söz başlarına gelince, onlara yerden bir Dâbbe çıkarırız ki o, insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını kendilerine söyleyecektir.'** Ehl-i Sünnet âlimleri çoğunluk itibâriyle ilgili âyette **'tükellimühüm'** denilerek söz konusu varlığın **konuşma özelliği**ne işâret edilmesinden ötürü, dâbbetü'l arz'ın bir insan, bâzı rivâyetlerde de sakallı olduğunun ileri sürülmesinden dolayı onun bir **erkek olduğu**nu iddiâ etmişlerdir. (..) Bediüzzaman Said Nursi de konuyu tamâmen **gaybi** bir mesele olarak ele almış, şunları söylemiştir: 'Gelecekle ilgili haberler müteşâbih, örtülü, kapalı, yoruma açık ve doğru yorumlamaya muhtaç bir üslûp içinde bildirilmiştir. Çünkü bunlar tamâmen nazari konular ve ayrıntı ile ilgili bilgilerdir. Böyle ayrıntı bilgiler de bilindiği gibi apaçık cümlelerle bildirilmez; şâyet bildirilmişse, bildirildiği şekilde ortaya çıkması beklenmez. O yüzden bu tür ifâdelerin, birtakım **gaybî haberler**i insanların belleğine yaklaştırmak için birer temsil ve teşbih olmak üzere söylendiği düşünülür. Ve teklif sırrına uygun biçimde yorumlanır. Hakikatı ise, Allâh'ın ilmine ve irâdesine bırakılır. Çünkü ilmin ve realitelerin izzeti bunu gerektirir. (Said NURSİ, Şuâlar, 1/498) Sonuç olarak ifâde edelim ki, (..) **dâbbetü'l arz**'ın **ne olduğu ve hakikatını bilme imkânı yoktur.** Çünkü o, Said NURSİ'nin de dediği gibi tamâmen gaybî bir meseledir. O hâlde bize düşen, bu meseleye âyette ifâde edildiği şekliyle inanmaktır. (M. DEMİRCİ, 2/473, 474)

Hadis: Dabbetü 'l Arz, Mûsâ'nın âsâsı, Süleyman'ın mührü yanında olarak çıkacak, mühür ile müminin yüzünü parlatacak, âsâ ile kâfirin burnunu kıracak, insanlar sofraya toplanacak, mümin ve kâfir tanınacak.' (Tirmizi, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel'den, ELMALILI, 6/161)

Bu hadise göre de, **dabbe,** maddi ve mânevi normalin üzerinde bir kuvvet ve saltanat ile ortaya çıkıp **büyük bir İslâm devleti kuracak lider olmuş oluyor. Şüphe yok ki, Mûsâ'nın âsâsına, Süleyman'ın** mührüne sâhip olan kimse, **büyük bir şahsiyet** olacaktır. Hem de kötülerden değil, iyi ve hayırlılardan olacak, bütün müminlerin yüzünü güldürecek, kâfirlerin burnunu kıracaktır. (ELMALILI, 6/161)

Dabbetü'l Arz, kıyâmetin büyük alâmetlerinden biridir. Bu hususta Allah Rasûlü (s) şöyle buyurur: **Hadis:** Şu üç husus ortaya çıktığı vakit, eğer kişi önceden îman etmemiş veya mümin olarak herhangi bir hayır işlememiş ise, hiçbir nefse o vakit, inanmasının bir faydası olmayacaktır. Bunlar: Güneşin batıdan doğması, Deccal ve Dabbetü'l Arz'ın çıkmasıdır. (Müslim Îman 249'dan, Ö. ÇELİK, 3/668)

Hadis: 'Kıyâmetten önce **on alâmet**i görmediğiniz sürece **kıyâmet** kopmayacaktır: Duman, Deccal, Dabbe, Güneşin batıdan doğması, Îsâ b. Meryem'in yeryüzüne inişi, Ye'cüc ve Me'cüc, doğuda batıda ve Arap Yarımadasında olmak üzere üç yer çöküntüsünün meydana gelmesi ve son olarak Yemen'den çıkacak ateş.' (Müslim Fiten 13, 39; İ. KARAGÖZ 5/406)

(83).**'O gün (**mahşer**)de, her ümmetten âyetlerimizi yalanlayanları bir grup hâlinde toplarız. Artık onlar (**hepsi bir arada**) tutuklanıp (**öylece hesâba**) sevk edilirler.'** '**yûzeûn;** toplu olarak sevk edilirler**'** kelimesi, bu sûrede (17. âyet) Süleyman (as) kıssasında geçti. Yâni azarlama ve amelleri münâkaşa yerinde onların baş tarafı son tarafı(..) yetişip kavuşsun diye tutulup bekletilirler. Bu,

onların sayısının çokluğunu, baş ve son taraflarının birbirinden ne kadar uzak olduğunu ifâde eder. (İ. H. BURSEVİ, 14/330)

(84).**'Nihâyet (**hesap yerine**) geldikleri zaman (**Allah**) buyurur: "Âyetlerimi, (**evet**) onları bir bilgiyle kavrayamadığınız hâlde (**körü körüne**) yalan mı saydınız? (..) 'Yoksa neydi o (**âyetlerimi geçersiz sayarak**) yaptığınız?"** Yâni onların cehâlet, yalanlama, küfür ve günahlardan başka bir işi yoktu. Sanki onlar sâdece bu kötülükleri işlemek için yaratılmışlar. Hâlbuki onlar ancak ilim, tasdik, îman ve taat için yaratılmışlardır. (İ. H. BURSEVİ, 14/331)

(85).**'Zulmettiklerinden dolayı hak ettikleri o söz (**azap**) onlar üzerine gerçekleşmiştir. Artık onlar konuşamazlar.'** '..kâfirlerin konuşmaması' iki şekilde anlaşılabilir: **(a).** Konuşacak delilleri ve mâzeretleri yoktur. Gerçek ortaya çıkmıştır. **(b). Ağızlarına mühür vurulur**, dilleri konuşamaz, yaptıklarına ayakları tanıklık eder. (36/65; İ. KARAGÖZ 5/409)

'Artık onlar konuşamazlar.' Azapla meşgûl oldukları veya **ağızları mühürlendiği** için mâzeretlerini beyan etmek üzere artık onlar konuşamazlar. (İ. H. BURSEVİ, 14/331)

(86).**'Görmediler mi, biz içinde dinlenmeleri için geceyi ve (**çalışıp**) görmeleri için de gündüzü yarattık. Hiç şüphesiz bunda, inanan bir toplum için elbette ibretler vardır.'** İnsanlar ilâhi kudret tarafından geceleyin uyutulmakta, sabahleyin tekrar uyandırılmaktadırlar. Bu hâl âdetâ **mahşerin bir provası** şeklinde hergün tekrar edilip durmaktadır. (Ö. ÇELİK, 3/669)

Eğer **gece olmasaydı** ve her zaman gündüz olsaydı, yeryüzünde hayat sona ererdi. **Sürekli gece** olduğunda durum aynı olacaktı. Buna bile gerek yok; eğer gece veya gündüz şimdi olduğundan **on kat daha uzun olsaydı** Güneş gündüzleyin bütün **bitkileri yakardı.** Geceleyin de **her şey donardı.** O zaman da hayat imkânsız olurdu. Öyleyse geceyle gündüzün **hayâta uygun biçimde ayarlanmasında** pek çok mûcizeler vardır. Fakat onlar yine de inanmazlar. (S. KUTUB, 8/63)

27/87-93 SÛR'A ÜFÜRÜLDÜĞÜ ZAMAN

87. Sûr'a üfürüldüğü gün, Allâh'ın diledikleri hâriç, göklerde olanlar ve yerde bulunanlar(ın hepsi**) dehşete kapılırlar** (ve ölürler)**. Her biri, hor ve hakîr olarak (**boyun büküp**) Allâh'a gelirler.**

88. (Ey Peygamberim!) **Dağları görür de onları donmuş (**hareketsiz ve yerlerinde durur**) zannedersin. Hâlbuki onlar, bulutların geçmesi gibi geçip gider. (**Bu**,) herşeyi sağlam yapan Allâh'ın sanatıdır. Şüphesiz O, yaptıklarınızdan hakkıyla haberi olandır.**

89. Kim (Allâh'ın huzûruna**) iyilik (**ve tevhid**)le gelirse ona, bu (**hâli**)nden daha hayırlısı vardır. Onlar, o günün dehşetli korkusundan emindirler. [**krş**. 6/160; 28/84]**

90. Kim de kötülükle (ve şirkle**) gelirse, yüzleri (**üstüne**) ateşe atılır: "Yaptıklarınızın karşılığını görüyorsunuz, (**denilir**.)**

91, 92. (Ey Peygamberim!) De ki**:) "Bana ancak, kendisini saygıdeğer kıldığı bu şehrin (**Mekke'nin**) Rabbine kulluk etmem ve Kur'ân'ı (**tebliğ için**) okumam emredildi. Her şey O'nundur. Ve benim müslümanlardan olmam emredildi." Artık kim doğru yolu seçerse, ancak kendi (**fayda**)sı için o yolu bulmuş olur. Kim de saparsa (**ona da**): "Ben, ancak (**kötülükten ve kötü sonuçtan**) uyaranlardanım." de.**

93. (Ey Peygamberim!) **Yine de ki: "Allâh'a hamdolsun** (Her türlü övgü Allâh'a özgüdür.)**. O, size âyetlerini (**kudretinin delillerini**) gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan gâfil değildir." [**krş**. 41/53]**

87-93. (87).**'Sûr'a üfürüldüğü gün, Allâh'ın diledikleri hâriç, göklerde olanlar ve yerde bulunanlar(**ın hepsi**) dehşete kapılırlar. Her biri, hor ve aşağı olarak (**boyun büküp**) O'na gelirler.'** Sûr, sözlükte boru gibi üfürülünce ses çıkaran boynuz, demektir. Bunun kök harfleri **'savr'**, seslenmek ve ses anlamına gelir. Râgıp, **Sûr'**u şöyle tanımlar: Sûr, üfürülen bir boynuza benzer. Yüce Allah onu, sûretlerin, ruhların yeniden cisimlerine dönüp yerleşmesine bir sebep kılacaktır. Haber'de, **'sûr'**da bütün insanların sûretleri vardır' denilmiştir. Kıyâmet günü **sûra üç kere** üflenecektir: **(a)** Korku salan üfürme (Nefha-i feza'). Yukarıdaki âyet bunu dile getirir. **(b)** Yok olma (Nefha-i sâik) :**'Sûr'a üflenince, Allâh'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde kim varsa düşüp ölmüş olacaktır.'** (Zümer, 39/68) **(c)** Yeniden dirilme (Nefha-i kıyam) **: 'Sonra ona bir defa daha üflenince, hemen ayağa kalkıp bakakalacaklardır.'** (Zümer, 39/68) **'Sûr'a üflenince bir de ne göresin! Onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler.'** (Yâsin, 36/51; H. DÖNDÜREN, 2/623)

Hadis: Hz. Peygamber (s),'Nasıl zevk ve neşe içinde olurum, **Sûr sâhibi** boruyu ağzına almış, ne zaman üfürmesi emredilecek diye izin bekliyor' buyurmuştu. Bu, ashâb-ı kirâma pek ağır geldi. O zaman Peygamber efendimiz: '**hasbüna'llâhü ve ni'me'l vekil''**: **'Allah bize yeter, o ne güzel vekildir' (**Âl-i İmran**,** 3/173,) deyiniz, buyurdu. (Tirmizi'den, ELMALILI, 6/165, 166)

Allâh'ın diledikleri (müminler**,** M. KISA 1/408**)** şehidler, Abdullah b. Abbas'tan, M. DEMİRCİ, 2/475, 476)**) hâriç, göklerde olanlar ve yerde bulunanlar(**ın hepsi**) dehşete kapılırlar'** dediklerine göre kalplerine sebat verilecek kimseler Cebrâil, Mîkâil, İsrâfil ve ölüm meleğidir. Bir başka görüşe göre şehitler, bir diğerine göre ise, cehennem bekçileri ve Arş'ın taşıyıcılarıdır. (S. HAVVÂ, 10/453)

'Ve hepsi boyunları bükülmüş olarak O'na gelirler.' Burada '**gelme'**nin mânâsı, hesap yerine hazır olmaları, Yüce Allâh'ın emrine dönmeleri, O'na boyun eğmeleri, itaatle bağlanmalarıdır. (S. HAVVÂ, 10/453)

(88).**'Dağları görür de onları donmuş (**hareketsiz durur**) zannedersin. Hâlbuki onlar, bulutların geçmesi gibi geçip gider.'** Burada dağların geçip gitmesinde, **dünyânın döndüğüne işâret** vardır. Şimdi dünyâ ile birlikte dönüp giden dağlar, Sûr'a üfürüldüğü gün parçalanıp ufalanacak ve yerlerinden kaybolup gideceklerdir. Diğer taraftan Levha tektoniği alanında çalışmalarla varılan bilimsel netice kısaca şöyledir: **Yer kabuğu** "**mağma**"**nın üzerinde yüzmekte** olup üzerindeki dağlar ve diğer şeyler hareket hâlindedir. Bu hareket ortalama yılda 1-2 cm olup bu da insanın hissedebileceği bir hız değildir. Fakat jeolojik olarak önemlidir. İşte hareketsiz zannedilen dağların bu yönden de bulutlar gibi hareket ettiğini bilim ispat etmiştir (Hoşgören, s.19-22'dan H. T. FEYİZLİ, 1/383)

Yerkürenin **kendi ekseni** ve **güneş etrâfında döndüğü** Hz. Peygamberin zamânında **bilinmiyordu.** Bu durum, daha sonraları uzay çalışmaları sonucunda öğrenildi. Yerkürenin hareket ettiğinin Kur'an'da bildirilmesi **Kur'ân'ın insan sözü değil,** Allah sözü ve büyük bir mucize olduğunun açık beyanıdır. (..) Yaklaşık **saatte 1640 km. hızla kendi ekseni** etrâfında **dönen Yerküre**'de **hiçbir şeyin sarsılmaması,** sabitmiş gibi görünmesi ve üzerindeki hiçbir şeyi sarsmaması, evrendeki muşteşem sistemin bir ifâdesi, **Allâh'ın gücü**nün, sanatının ve evreni bir hesap, takdir, ölçü ve **dengeye göre** sağlam ve güzel bir şekilde yarattığının bir göstergesidir. (İ. KARAGÖZ 5/413)

‘(Bu**,) herşeyi sağlam yapan Allâh’ın sanatıdır. Şüphesiz O, yaptıklarınızdan hakkıyla haberi olandır.’** Ne yücedir O! Bu varlık âleminde sanatının eşsizliği, sağlamlığı herşeyde ortaya çıkar. Onda bir açıklık, bir **çelişki**, bir gedik, bir **eksiklik,** bir **unutma** ve bir **tutarsızlık** bulmak **mümkün değil**. Düşünebilen insan her biri birer mûcize olan O’nun bütün sanat eserleri üzerinde düşünür, buna rağmen plân ve hesap dışı bırakılan tek bir boşluğa rastlayamaz. Büyük küçük, değerli değersiz her sanatında bu özellik vardır. Her şey kendisini izleyen ve inceleyenlerin başlarını döndüren bir **plân** ve program **içinde işlemektedir**. (S. KUTUB, 8/64)

(89).**‘Kim (**Allâh’ın huzûruna**) iyilik (**ve tevhid**)le gelirse ona, bu (**hâli**)nden daha hayırlısı vardır. Onlar, o günün dehşetli korkusundan emindirler.’** Kıyâmet günü îman, islâm ve güzel amelle gelirse, demektir. **Güzel amele** başka âyetlerde on katı hatta **yedi yüz katına** kadar ecir verileceği bildirilir. (bk. En’âm 6/160; Bakara 2/261; H. DÖNDÜREN, 2/623)

Kur’an’da **müminlerin kıyâmet koptuğunda güven içerisine** olacaklarını, korkmayacaklarını ve **üzülmeyecekleri**ni açıklayan birçok âyet vardır. (5/69, 7/35, 10/62): **‘Kim îman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur ve onlar üzülmezler.’** (6/48, İ. KARAGÖZ 5/415)

(90).**‘Kim de kötülükle (**ve şirkle**) gelirse, yüzleri (**üstüne**) ateşe atılır:** Ateşe atılır ve atılacakları sırada da azarlayıcı bir üslûpla onlara şöyle denilir: Dünyâ hayatında iken şirk ve isyan gibi (S. HAVVÂ, 10/454) **“Yaptıklarınızdan başkasıyla mı cezâlandırılacaksınız?” (**denilir**.)’**

İbâdet sâdece Allâh’a yapılmalıdır: Allah’tan başka bir ilâh kabul etmek veya başka bir varlığa ibâdet etmek ya da ibâdeti riyâ ve işitsinler amaçlı yâni **başkalarına göstermek ve duyurmak** için yapmak **şirk**tir. (İ. KARAGÖZ 5/417)

(91, 92).**‘(**De ki**:) “Bana ancak, kendisini saygıdeğer (**sığınanın güvenlik duyduğu, otunun, dikeninin kesilmediği, avının ürkütülmediği, haram bir belde) **kıldığı bu şehrin (**Mekke’nin**) Rabbine kulluk etmem ve Kur’ân’ı (**tebliğ için**) okumam emredildi.’ (**Şehrin Rabbe izâfe edilmesi, bu şehrin şerefini artırmak ve ona verilen önemi belirtmek içindir. Bu Rab, bu beldenin Rabbi olmakla birlikte, dünyânın da âhiretin de mutlak mâlik ve egemenidir. (S. HAVVÂ, 10/457)

Hadis: İbn Abbas’tan rivâyetle: ‘Gerçek şu ki, bu beldeyi Yüce Allah gökleri ve yeri yarattığı günü haram kılmıştır. Bu, Allâh’ın haram kılışı ile kıyâmet gününe kadar **haram**dır. Onun dikeni de **koparılmaz**, avı da **ürkütülmez**. Bu şehrin yitiği ancak onu tanıtacak kimse tarafından alınır. Yaş otu da kopartılmaz.’ (Buhâri ve Müslim’den S. HAVVÂ, 10/463)

‘Kur’ân’ı okumakla emredildim’ cümlesi, Hz. Peygamberin şahsında **bütün müminlere yönelik** bir emirdir. Yüce Allah, **‘Yaratan Rabbinin adıyla oku’** (96/1) Peygamberimiz (s) Müslümanlara: ‘Kur’an okuyun’ (Ebû Dâvud Salât 349, No 1454) buyurmuştur. (İ. KARAGÖZ 5/418)

(93).**‘..O, size âyetlerini (**kudretinin delillerini**) gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız.’ ‘**Allâh’ın göstereceği işâretler’den maksat, gerek göklerde, gerek yerde, gerekse kendi nefislerimizde Cenâb-ı Hakkın varlığını, birliğini, kudret ve azametini gösteren delillerdir. (Fussilet 41/53; Zâriyât 51/20-22; Ö. ÇELİK, 3/673)

Allâh’ın **âyetlerini göstermesi**, Allâh’ın vaad ettiği yardım ve başarıları ileride fiilen göstermesi ve müminlerin zamânı gelince bunu tanımasıdır. Bu sûrenin indiği Mekke’de Müslümanlar güçsüz ve devletsiz idi. Kısa denilebilecek bir sürede **Müslümanlar** güçlendiler, **devletlerini kurdular,** kendilerine zulmeden **müşrikleri târih sahnesinden sildiler** ve Allâh’a ortak koşma esâsına dayalı putperestliği Hicaz bölgesinden kaldırdılar. Bu, Kur’ân’ın bir mucizesi ve **Allah sözü olduğunun kesin delili**dir. (İ. KARAGÖZ 5/420, 421)

28 / Kasas Sûresi

Mekke döneminde inmiştir. 88 âyettir. Adını 25. âyetteki aynı kelimeden almıştır. Kasas, "kıssalar" demektir. 85. âyet, hicret sırasında, 52-55. âyetler Medîne döneminde inmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/384)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

28/1-6 MÛSÂ İLE FİRAVUN'UN HABERLERİ

1. Tâ, Sîn, Mîm.

2. Bunlar apaçık Kur'ân'ın âyetleridir.

3. (Rasûlüm**!) İnanan kimseler için, Mûsâ ve Firavun'un haberinden (**bir kısmını**) sana gerçek şekliyle anlatıyor.**

4. Doğrusu Firavun, o yerde (Mısır'da**) büyüklendi (**ve zorbalığa kalkıştı**.** Sistem ve yönetimini sürdürmek için oranın**) hâlkını birtakım gruplara böldü. Onlardan bir grubu (**İsrâiloğulları'nı baskı altında**) zayıf düşürmek istiyor, oğullarını boğazlıyor, kızlarını da sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardan idi.**

5, 6. Biz (Firavun'un) **ülkesi** (Mısır'da) **zayıflatılıp ezilmek istenen** (İsrâiloğullarına) **lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları** (Mısır'ın) **vârisleri yapalım, imkân verip ülkede onları hâkim kılalımve onların eliyle Firavun, Hâmân ve ordularına, yakındıkları şeyi başlarına getirip gösterelim istiyoruz.**

1-6. (1).**'Tâ, Sîn, Mîm.'** Kesik harfler, Kur'ân-ı Kerîm'in îcâzını tenbih / uyarı içindir. (M. A. SÂBÛNİ, 2/390) Bu harflerden sonra, genellikle kitap, âyet veya vahiyden söz edilir. Bu sûrede Kur'an'dan söz edilmektedir. (İ. KARAGÖZ 5/422)

(2).**'Bunlar apaçık Kur'an'ın âyetleridir.'** Şu hâlde bu apaçık kitap, insan işi değildir. İnsanlar böyle bir kitap meydana getirmeye güç yetiremezler. Bu kitap Yüce Allâh'ın kuluna okuduğu **vahiy**dir. (S. KUTUB, 8/70)

Yâni hayrı ve bereketi açık olan veya helâlı haramı, vaadi tehdîdi, ihlâsı ve tevhidi açıklayan, yâhut hem kendisi açık hem de işlerin gerçek yüzlerini ortaya koyup açan, olanın ve olacağın bilgisini içeren kitabın âyetleridir. (S. HAVVÂ, 10/476)

(3).**'(**Rasûlüm**!) İnanan kimseler için, Mûsâ ve Firavun'un haberinden (**bir kısmını**) sana gerçek şekliyle anlatıyoruz.'** Yâni bu kitabı sana Cebrâil, Bizim emrimizle okumaktadır. Okudukları şeylerin arasında Mûsâ ile Firavun'un haberi de vardır. Sana okuduklarımızı hak ile okuyoruz. **Nasıl olmuşsa öyle anlatıyoruz**. Sen onu görüyormuşsun gibi ve sen bizzat oradaymışsın gibi anlatıyoruz. Bu anlattıklarımız da îman eden kimseler içindir. Yâni bizim ilmimizde **îman edecekleri daha önceden**

bilinen kimseler içindir. Çünkü okuma, ancak bunlara fayda verir. Dolayısıyla bundan ibret alacaklar da onlardır. (S. HAVVÂ, 10/476)

(4).**'Doğrusu Firavun, o yerde (**Mısır'da**) büyüklendi (**ve zorbalığa kalkıştı**.** Sistem ve yönetimini sürdürmek için oranın**) hâlkını birtakım gruplara böldü.'** Yâni egemen olduğu topraklar üzerinde zorbalığa yöneldi, büyüklendi, zorbalık yaptı, azdı, zulümde haddi aştı, büyüklük tasladı. Kendisini olduğundan başka türlü zannetti, böbürlendi, kulluğu unuttu. (S. HAVVÂ, 10/477)

'..ve hâlkını fırkalara ayırdı.' İşte bu **azgın firavun,** yeryüzünde **kibirlenmiş,** büyüklük taslayıp zorbaca bir düzen kurmuştu. Mısır hâlkını çeşitli gruplara ayırmış, **her** bir **gruba ayrı** bir **uygulama**da bulunmuştu. Baskının, işkencenin en ağırını da İsrâiloğulları'na uygulamıştı. Çünkü onlar, firavun ve kavminin dininden ayrı birtakım bozulmalar ve sapmalar olmuştu, ama temelde **tek ilâha inanıyor**, **firavunun ilâhlığını** ve bütün firavuncuların, putçu inançlarını **inkâr** ediyorlardı. (S. KUTUB, 8/73)

'Onlardan bir grubu (İsrâiloğulları'nı baskı altında**) zayıf düşürerek oğullarını boğazlıyor, kızlarını da sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardan idi.'** Burada maksat, İsrâiloğulları'dır. O dönemlerde zamanlarının **en hatırlı toplumu** idiler. Allah onlara, şu zorba ve inatçı kralı musallat etmişti. En bayağı işlerde onları kullanıyor, kendisinin ve uyruklarının işlerinde gece gündüz onları çalıştırıyordu. Bununla birlikte oğullarını öldürüyor, kadınlarını da diri bırakıyordu. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 10/477)

Kendisine kulluk etmeyen, **tanrılık iddiâsını benimsemeyen** bu gruptan sezdiği **potansiyel tehlikeyi** bertaraf etmek ve onları sistematik olarak **soykırıma uğratmak** için son derece iğrenç o kadar da korkunç cehennemi **bir plân** uyguladı. Onları en **zor** ve en **tehlikeli** işlerde **çalıştırmak**, onları aşağılamak, çeşitli **işkencelerden geçirmek** bu plânın bir parçasıydı. Yine **nüfusları artmasın** diye, doğar doğmaz erkek çocuklarını **öldürmek,** kız çocuklarını **erkeksiz bırakmak** da uygulanan plânın bir parçasıydı. Böylece, çektikleri işkence ve eziyetlerin yanında erkeklerin azalıp, kadınlarının artmasıyla zayıf düşmelerini, kendisine başkaldıramayacak duruma gelmelerini plânlıyordu. (S. KUTUB, 8/73)

(5).**'Biz istiyoruz ki o yerde zayıf düşürülenlere ihsanda bulunalım, onları (**hayırda**) önderler yapalım, onları (**ötekilerin yerine**) mîrasçılar kılalım.' 6. 'Ve ayrıca onlara o yerde kudret (**ve hâkimiyet**) verelim, Firavun'a, (**veziri**) Hâmân ve askerlerine de, korkmakta oldukları şeyi (**başlarına getirmek sûretiyle**) gösterelim.'** Firavun, her ne kadar İsrâiloğulları'nı ezme ve bitirme siyâseti gütse de, netice firavunun aleyhine ve İsrâiloğulları'nın lehine gerçekleşecekti. Sonunda gerçekten korktukları oldu. Firavun ve ordusu **boğularak helâk** edildi. Hem onun devletine hem de mukaddes topraklara, aralarından çıkan Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman gibi hükümdar peygamberler vesîlesiyle **İsrâiloğulları hâkim oldu.** (bk. A'raf 7/137, Ö. ÇELİK, 3/680)

(..) Âyette geçen **'eimme / önderler'** tâbirini **'kölelikten kurtulup kendilerini yönetenler'** şeklinde anlamak daha doğru bir yaklaşım olsa gerektir. Esâsen **'eimme'** ifâdesinin ardından zikredilen **'ve nec'alühüm vârisîn'** sözü ve onun ardından gelen **'Ve onları belli bir yere yerleştirmek; Firavun ile Hâmân'a ve her ikisinin askerlerine, sakınmakta oldukları şeyleri göstermek (**istiyorduk**).'** Âyeti, bu yaklaşımın doğru olduğunu göstermektedir. Çünkü söz konusu ifâdelerde Yüce Allah İsrâiloğulları'nı Firavun'un hâlkına mîrasçı kıldığını ve belli bir yurda yerleştirdiğini, ayrıca Firavun, Hâmân ve her ikisinin askerlerine korkup sakınmakta oldukları şeyleri gösterdiğini açıkça beyan etmektedir. (M. DEMİRCİ, 2/480, 481)

(6).**'Ve ayrıca onlara o yerde /** yeryüzünde **kudret (**ve hâkimiyet**) verelim, Firavun'a, (**veziri**) Hâmân ve askerlerine de, korkmakta oldukları şeyi (**başlarına getirmek sûretiyle**) gösterelim.'**

Yâni yeryüzünde onlara egemenlik verelim. Emirleri yeryüzünde uygulansın. Burada geçen **'yeryüzünde'** ifâdesinden kasıt, sâdece Filistin midir, yoksa Şam / Suriye ve Mısır mıdır? Dikkat edilecek olursa, İsrâiloğulları'nın nüfûzu Hz. Süleyman döneminde **Yemen** de dâhil olmak üzere, bütün bu bölgelere kadar yayılmıştı. (S. HAVVÂ, 10/479)

28/7-9 BENİM VE SENİN İÇİN GÖZ AYDINLIĞIDIR!

7. Mûsâ'nın annesine: "Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman, (bir sandık içinde**) denize (**Nil'e**) bırak. Korkma ve üzülme! Çünkü biz, onu sana geri döndüreceğiz ve onu peygamberlerden yapacağız." diye (**ilham ile**) bildirdik. [bk. 20/39]**

8. Nihâyet (annesi Nil'e **bırakınca) Firavun'un adamları onu (**Nil'de**) bulup aldı. Ama sonunda o, kendileri için bir düşman ve bir tasa (**kaynağı**) olacaktı. Şüphesiz Firavun, Hâmân ve askerleri gerçekten çok yanlış yapıyorlardı.**

9. Firavun'un karısı (sandıkta bir çocuk olduğunu görünce**,** Firavun'a**): "Benim için de senin için de göz aydınlığı (**olsun**). Onu öldürmeyin, olur ki bize faydası dokunur veya onu evlât ediniriz." dedi. Onlar (**olup bitenlerin**) farkında değillerdi.**

7-9. (7).**'Mûsâ'nın annesine: "Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman, (**bir sandık içinde**) denize (**Nil'e**) bırak. Korkma ve üzülme! Çünkü biz, onu sana geri döndüreceğiz ve onu peygamberlerden yapacağız." diye (**ilham ile**) bildirdik.'** Ona **ilham,** rüya veya bir meleğin haber vermesi ile bildirdik. Nitekim Meryem'e de böyle olmuştu. Burada söz konusu olan **vahiy,** risâlet vahyi değildir. Çünkü kadın peygamber olmaz. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/480)

Bu âyet-i kerîmede iki **emir**, iki **nehiy**, iki **haber**, iki **müjde** vardır. Korku ile üzüntü arasındaki fark ise şudur: **Korku,** gelmesi beklenenden dolayı insanın tasalanmasıdır; **üzüntü** ise, fiilen gerçekleşen bir şeyden dolayı duyulan kederdir. Burada **korku ve keder** ondan ayrılmak ve onun başına gelebilecek tehlikeler dolayısıyladır. Her ikisine kapılmak, ona nehyedilmiş ve tekrar ona geri çevrileceği müjdesi ve peygamberlerden yapılacağı müjdesi verilmiştir. (S. HAVVÂ, 10/480)

(8).**'Nihâyet (**annesi Nil'e **bırakınca) Firavun'un adamları onu (**Nil'de**) bulup aldı. Ama sonunda o, kendileri için bir düşman ve bir tasa (**kaynağı**) olacaktı. Şüphesiz Firavun, Hâmân ve askerleri gerçekten çok yanlış yolda idiler.'** Yüce **Allah**, bir ümmeti **kurtarmak isteyecek olursa,** ona bir kurtarıcı hazırlar. Bu bakımdan rasûlün yâhut hâlîfenin veya komutanın varlığının ümmetin bir durumdan, (diğer) bir duruma geçirilmesinde mükemmel bir rolü vardır. Nitekim Yüce Allah, bir şeyi dileyecek olursa, onun için **gerekli sebepleri hazırladığı** ve her bir karşı koyuşun dahi, durumu ne olursa olsun, ancak Allâh'ın murâdına hizmet etmek olacağı da dikkatimizi çekmektedir. (S. HAVVÂ, 10/485)

(Yâni) firavun, Hz. **Mûsâ vâsıtası** ile **helâk** edildi. Hatta şu var olmasından çekinip durduğu ve onun sebebi ile binlerce çocuk öldürdüğü bu **yavrunun yetiştiği yer**, Firavun'un yatağı, **evi** oldu. Onun yemekleriyle beslendi. O onu büyüttü, nazını çekti, onun için fedâkârlıklara katlandı. Fakat kendisinin de askerlerinin de **helâki onun vesîlesiyle** oldu. Böylece yüksek göklerin Rabbinin her şeye kâdir, gâlip, büyük, güçlü, aziz, sonsuz kuvvet ve kudretin sâhibi olduğunu, O **dilerse** bir **şeyin olacağını**, **dilemezse** de hiçbir şeyin **olamayacağını** göstermiş oldu. (S. HAVVÂ, 10/485)

Bu sûrenin birinci tablosunda (7-13. âyetler arası) **liderliğin önemi**ni tanıtmak sadedinde bu ümmete pek çok dersler vardır. Aynı şekilde Yüce Allâh'ın mümin kullarına yaptıklarından yana huzur ve mutmain olmak, ilhâmın doğruluğuna delil teşkil etmek bakımından **sebeplere yapışmak**la birlikte, **tevekkülün zorunluluğu** gibi ve buna benzer pek çok dersler daha vardır. (S. HAVVÂ, 10/485)

(9).**'Firavun'un karısı (**sandıkta bir çocuk olduğunu görünce**,** Firavun'a**): "Benim için de senin için de göz aydınlığı (**olsun**). Onu öldürmeyin, olur ki bize faydası dokunur veya onu evlât ediniriz." dedi.'** Bundan önce Firavun'un sarayının, kendisine karşı onu himâye etmesini sağladığı gibi, kudret eli şimdi de yine, Firavun'a karşı karısının kalbini **Mûsâ'yı korumaya** yöneltiyor. İşte bu ince ve şeffaf **sevgi perdesi**yle onu korumuştu. Silâhla, mevkiyle veya malla değil. Onu **kadının kalbindeki** duygusallıkla, **sevgiyle korumuştu.** Bu sevgi aracılığı ile, F**iravun'un** katılığını, sertliğini **yumuşatmış**, hırsına ve önlem alma eğilimine engel olmuştu. (S. KUTUB, 8/76)

'Onlar (işin**) farkında değillerdi.'** Cümlesi, Firavun ve adamlarının ileride Hz. Mûsâ sebebiyle başlarına **gelecek olanları bilmediklerine** işâret etmektedir. (Râzi'den, KUR'AN YOLU, 4/217)

28/10-13 SÜT ANALARINI EMMESİNE MÜSAADE ETMEDİK

10. Mûsâ'nın annesi (bütün umudunu kaybedip**) gönlü bomboş (**içi yanarak**) sabahladı. Eğer biz, (**vaadimize**) inananlardan olması için kalbini (**sabırla**) pekiştirmeseydik, neredeyse on(**un kendi oğlu olduğun**)u açıklayacaktı.**

11. (Annesi**,** Mûsâ'nın**) kız kardeşine: "Onun izini takip et." dedi. (**O da**) onlara fark ettirmeden onu uzaktan gözetledi.**

12. Biz daha önce ona, süt anneler(in sütünü emmesin**)i engellemiştik. (**Mûsâ'nın ablası onların telâşını gördü ve yanlarına geldi**:) "Sizin için ona bakacak ve ona candan davran(**ıp eğit**)ecek bir âileyi göstereyim mi?" dedi.**

13. İşte (bu şekilde**) biz onu, gözünün aydın olması, üzülmemesi ve Allâh'ın vaadinin gerçek olduğunu bilmesi için annesine geri verdik. Fakat onların çoğu (**bunu**) bilmezler.**

10-13. (10).**'Mûsâ'nın annesi (**bütün umudunu kaybedip**) gönlü bomboş (**gönlü sâdece oğlu ile meşgul olarak, M. DEMİRCİ, 2/485**) sabahladı.'** İleri derecedeki sabırsızlıktan ve telâşından dolayı aklı başından gitmişti. Çünkü onun, Firavun'un eline düştüğünü işitmişti. **'Eğer biz, (**vaadimize**) inananlardan olması için kalbini (**sabırla**) pekiştirmeseydik, neredeyse on(**un kendi oğlu olduğun**)u açıklayacaktı.'** Bu buyrukta, insanı mükellefiyetten çıkartacak derecedeki bir **sabırsızlık** ve telâşın **kâmil bir îmâna aykırı** olduğunun, musîbetlere karşı sabrın ise îmandan olduğunun delili vardır. (S. HAVVÂ, 10/481)

(11).**'(**Annesi**,** Mûsâ'nın**) kız kardeşine: "Onun izini takip et." dedi. (**O da**) onlara fark ettirmeden onu uzaktan gözetledi.' 'Biz daha önce ona, süt anneler(**in sütünü emmesin**)i haram etmiştik (**onu bundan menetmiştik**). (**Mûsâ'nın ablası onların telâşını gördü ve yanlarına geldi**:) "Sizin için ona bakacak ve ona candan davran(**ıp eğit**)ecek bir âileyi göstereyim mi?" dedi.'** Burada geçen **tahrim,** (memeyi kabul etmemeyi sağlamak), **alıkoyma** mânâsınadır. Şer'i bir haram kılma değildir. Yâni annesinin memesinden başka bir meme almasını engelledik. Hz. Mûsâ, hiçbir sütannenin memesini annesinden önce almamıştı. (S. HAVVÂ, 10/482)

Firavun'un hanımı çocuğa sütanne aramaya başladı; ancak Allah Teâlâ izin vermediği için Mûsâ saraya getirilen **kadınlardan hiç birinin memesini emmedi.** Bu hususun 12. Âyette **'Biz önceden onun, başka sütanne kabul etmesini engellemiştik'** şeklinde ifâde buyurulması, olayın tesâdüfi bir gelişme olmayıp, **ilâhi irâde tarafından** özel olarak **plânlandığını** göstermektedir. Durumu öğrenen ablası, emzikli bir kadın olarak **'annesini'** tavsiye etti, teklifi kabul edildi ve Mûsâ emzirilmek üzere **annesine iâde** edildi. (KUR'AN YOLU, 4/217)

(13).**'İşte (**bu şekilde**) biz onu, gözünün aydın olması, üzülmemesi ve Allâh'ın vaadinin gerçek olduğunu bilmesi için annesine geri verdik. Fakat onların çoğu (**bunu**) bilmezler.'** Firavun, kendi âilesi içinde büyütülüp yetiştirilen çocuğun kendi yolundan gidecek ve ona mutluluk verecek bir evlât olacağını düşünmüştü. Genellikle ilgi ve eğitim bu sonucu verebilirdi, fakat Allah, Mûsâ vâsıtasıyla Firavun'un zulmüne son vermek istiyordu ve sonunda O'nun murâdı gerçekleşti. (KUR'AN YOLU, 4/217)

28/14-15 MÛSÂ YİĞİTLİK ÇAĞINA ERİŞİNCE

14. (Mûsâ**) ergenlik/yiğitlik çağına erişip de olgunlaşınca, biz ona hüküm (**hikmet**,** peygamberlik**) ve ilim verdik. Güzel hareket edenleri biz işte böyle mükâfatlandırırız.**

15. (Mûsâ**,) hâlkının dalgın (**ve meşgul**) olduğu bir sırada şehre girdi ve orada kavga etmekte olan iki adam gördü. Biri kendi tarafından, diğeri de düşmanından (**Mısırlı bir Kıptî**) idi. Derken kendi tarafından olan, düşmanından olana karşı yardım istedi. Mûsâ da on(**a**,** düşman kavminden olan**)a bir yumruk vurup işini bitirdi (**kasıtsız olarak öldürdü**.** Bunun üzerine**:) "Bu şeytanın işindendir; çünkü o apaçık saptırıcı bir düşmandır." dedi. [**bk**. 20/40; 26/20-22]**

14-15. (14).**'(**Mûsâ**) ergenlik/yiğitlik çağına erişip de olgunlaşınca, biz ona hüküm (**hikmet**,** peygamberlik**) ve ilim verdik. Güzel hareket edenleri biz işte böyle mükâfatlandırırız.'** Olgunlaşma yaşının 33 mü, 40 mı olduğunda ihtilâf edilmiş ise de "**40**" diyenler, Ahkâf sûresinin 15. âyetini delil getirerek görüşlerini sağlamlaştırmışlardır. Çünkü bu iki âyette "**eşüdde**" (bedenî) erginlik/yiğitlik çağı ifâdesinden sonra bir ileri durumu ifâde eden lâfızlar kullanılmıştır. Burada "**istevâ**" lafzı ile aklî ve rûhî kuvvetin kemâle/mükemmelliğe yükselmesi ifâde edilmektedir ki bu da zikredilen âyette belirtildiği gibi 40 yaştır. [bk. Râzî, XVII, 487'den H. T. FEYİZLİ, 1/386]

'Biz ona bir hüküm' hikmet yâhut nübüvvet **'ve ilim'** fıkıh, derinlemesine bilgi yâhut dünyâ ve âhiretin menfaati bilgisini **'verdik.' 'İyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.'** Yâni Mûsâ'ya ve annesine yaptığımız gibi müminlere de yaparız. Ez Zeccac der ki: 'Yüce Allah, ilim ve hikmet vermeyi, iyiliğin bir karşılığı olarak tesbit etti. Çünkü bunlar iyilik yapanların mükâfâtı olan cennete götürürler. Hikmet sâhibi âlim de, bilgisi gereğince amel eder. (S. HAVVÂ, 10/487)

(15).**'(**Mûsâ**,) halkının dalgın (**ve meşgul**) olduğu bir sırada şehre girdi ve orada kavga etmekte olan iki adam gördü. Biri kendi tarafından, diğeri de düşmanından (**Mısırlı bir Kıptî**) idi. Derken kendi tarafından olan, düşmanından olana karşı yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk vurup işini bitirdi (**Bunun üzerine**:) "Bu şeytanın işindendir; çünkü o apaçık saptırıcı bir düşmandır." dedi.'** Bize göre Hz. Mûsâ'nın kavgaya müdâhâlesi hor görülen ve ezilen topluluktan birinin **imdat istemesi** üzerine olmuştur ve bunda kusur yoktur. Yaptığı şey, sâdece **tedbirsizlikle bir tokat veya yumruk** vurmaktı. Böyle bir darbenin ölüm sonucunu doğurması nâdirdir. Şu hâlde Mûsâ'nın (as) yaptığı **'istemeden ölüme sebep olmak'** şeklinde ifâde edilebilir. Irk bağının müdâhâle sebebi olduğu

delilsiz bir yakıştırmadır. Mûsâ'nın (as) yaptığı **zayıfın yanında yer almak** şeklinde bir erdem olarak da değerlendirilebilir. (KUR'AN YOLU, 4/220, 221)

Hz. Mûsâ, kâfir olan bir kimseyi öldürmeyi şeytanın işinden olmakla nitelendirdi ve bu işi kendisi için bir zulüm olarak kabul etti, ondan dolayı da Rabbinden mağfiret diledi. Çünkü o kişi, kendi aralarında **müste'men** bir kimse idi. **Müste'men ve harbi olan kâfirin öldürülmesi ise helâl olmaz.** Yâhut da Hz. Mûsâ'ya öldürmeye **izin verilmeden önce** öldürdüğünden dolayı (onu böyle değerlendirmiştir.) İbn Cüreyc'den rivâyet edildiğine göre: Hiçbir peygamber kendisine emir verilmedikçe öldüremez.' (S. HAVVÂ, 10/487, 488)

28/16-22 SUÇLULARA ASLA ARKA ÇIKMAYACAĞIM

16. (Mûsâ pişman olup**:) "Ey Rabbim! Gerçekten ben kendime yazık ettim, beni bağışla." dedi. Bunun üzerine (**Allah**) onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

17. "Ey Rabbim! Bana lütfettiğin nîmetler hakkı için, artık suçlulara asla arka çıkmayacağım." dedi.

18. (Mûsâ**) şehirde korku içinde (**neticeyi**) gözeterek sabahladı. (**Sabahleyin**) bir de gördü ki dün kendisinden yardım isteyen (**adam**,** başka bir Kıptî'ye karşı**) yine kendisinden feryat edi(**p yardım isti**)yor. Mûsâ ona: "Hakikaten belli ki sen bir azgınsın." dedi.**

19. Derken (Mûsâ**), yine her ikisinin de (**kendisinin ve yardım isteyenin**) düşmanı olan (**adam**)ı yakala(**yıp ayır**)mak isteyince, o adam (**korkusundan**) dedi ki: "Ey Mûsâ! Dün bir cana kıydığın gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? (**Demek ki**) sen yeryüzünde bir zorba olmak emelindesin de, ortalığı düzeltenlerden olmak istemiyorsun." dedi.**

20. O sırada şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi: "Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşüyorlar. Hemen çık (git buradan**). Hakikaten ben, sana öğüt veren (**senin iyiliğini isteyen**)lerdenim." dedi. [**krş**. 40/28]**

21. Bunun üzerine (Mûsâ**) korkarak (**ve etrafı**) gözetleyerek oradan çıktı: "Ey Rabbim! Beni zâlimler gürûhun(**un elin**)den kurtar." dedi.**

22. (Mûsâ**) Medyen tarafına yönelince: "Umarım ki Rabbim bana doğru (**düzgün**) yolu gösterir (**de giderim**)." dedi.**

16-22. (16).'**(**Mûsâ pişman olup**:) "Ey Rabbim! Gerçekten ben kendime yazık ettim, beni bağışla." dedi. Bunun üzerine (**Allah**) onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.'** Hz. Mûsâ'nın bu duâsı şu anlama gelir: 'Ey Rabbim! Bu günahımı affet; Bu günahı isteyerek işlemediğimi biliyorsun, **onu ört ve hâlktan gizle'** (MEVDÛDİ, 4/147)

(17).**"Ey Rabbim! Bana lütfettiğin nîmetler hakkı için, artık suçlulara aslâ arka çıkmayacağım." dedi.'** İlim ehli, bu âyet-i kerîmeyi **zâlimlere yardımcı olmanın,** onlara hizmet etmenin **men edildiğine** delil göstermişlerdir. (S. HAVVÂ, 10/490)

İbn Abbas (r)'ın **'mücrimlere yardımcı olmayacağım'** sözünü **'kâfirlere** yardımcı olmayacağım' şeklinde tefsir etmesi, **'mücrim'** lafzının mutlak olarak kullanıldığında bir şiddet ve ağırlaştırma

ifâdesi olarak **fâsık mümine** de delâlet ettiğini gösterir. (..) Mûsâ (as) (âyette görüldüğü gibi) iki kimse dövüşürken Allâh'a böyle sığınmıştır. İbn Ömer (r) da Ali ve Muâviye (ra) savaşırken **bu âyetleri okuyarak** Allah'a duâ etmiştir. (İ. H. BURSEVİ, 14/385, 386)

Bu derin titreme ve bundan önceki **derin heyecan,** bize Hz. Mûsâ'nın (as) kişiliğini tasvir etmektedir. Heyecanlı, sıcakkanlı, **duygusal ve tepkisel** bir kişiliktir bu. İlerde daha birçok yerde bu kişiliğin belirgin özellikleriyle karşılaşacağız. (S. KUTUB, 8/81)

Bu tablodan **aldığımız dersler**in bir kısmı: Tevbe dersleri, fütüvvet dersleri, kahramanlık, hakları savunmak, saldırılara karşı direnmek, saldırgana atılmak, müminin mümini himayesi ve her hususta Allâh'a sığınmak gibi dersleri görüyoruz. (S. HAVVÂ, 10/490)

(18).**'(**Mûsâ**) şehirde korku içinde (**neticeyi**) gözeterek sabahladı. (**Sabahleyin**) bir de gördü ki dün kendisinden yardım isteyen (**adam**,** başka bir Kıptî'ye karşı**) yine kendisinden feryat edi(**p yardım isti**)yor. Mûsâ ona: "Hakikaten belli ki sen bir azgınsın." dedi.'** Nesefi der ki: Bu buyruk, Allah'tan başkalarından korkmanın – Bâzı kimselerin söyledikleri Allah'tan başkasından korkmamak gerekir şeklindeki iddialarının tersine – **Allah'tan başkasından korkmakta bir sakınca olmadığına** delildir. Ancak şunu da belirtelim ki, korkmanın Yüce Allâh'a tevekkül ile yarışacak seviyede olmaması gerekir. (S. HAVVÂ, 10/488)

Hz**.** Mûsâ'nın (as) bu durumu, onun o sırada **sarayın adamlarından biri olmadığını** gösteriyor. Yoksa zulüm ve azgınlığın hüküm sürdüğü dönemlerde saraya mensup birinin bir kişiyi öldürmesinden daha sıradan, daha önemsiz ne olabilir ki? Şâyet hâlâ Firavun'un gönlündeki ve sarayındaki yerini koruyor olsaydı, şehirde korkarak etrafı gözetlemesi bir yana, herhangi bir şekilde endişelenmeyecek, korkmayacaktı. (S. KUTUB, 8/82)

(19).**'Derken (**Mûsâ**), yine her ikisinin de (**kendisinin ve yardım isteyenin**) düşmanı olan (**adam**)ı yakala(**yıp ayır**)mak isteyince, o adam (**korkusundan**) dedi ki: "Ey Mûsâ! Dün bir cana kıydığın gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? (**Demek ki**) sen yeryüzünde bir zorba olmak emelindesin de, ortalığı düzeltenlerden olmak istemiyorsun." dedi.'** Bir gün önce Kıpti'nin öldürüldüğü haberi etrafa yayılmış, fakat kâtilinin kim olduğu belli olmamıştı. İsrâiloğulları'na mensup kişi, Hz. Mûsâ'nın bu durumunu açıklayınca, bu **ikinci Kıpti**, **kâtilin Hz**. **Mûsâ olduğunu bildi**, Firavun'a durumu bildirdi, onlar da buna karşılık olarak **Hz. Mûsâ'yı öldürmeyi** kararlaştırdı. (Nesefi'den, S. HAVVÂ, 10/489)

(20).**'O sırada şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi: "Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşüyorlar. Hemen çık (**git buradan**). Hakikaten ben, sana öğüt veren (**senin iyiliğini isteyen**)lerdenim." dedi.' 'Bunun üzerine (**Mûsâ**) korkarak (**ve etrâfı**) gözetleyerek oradan çıktı: "Ey Rabbim! Beni zâlimler güruhun(**un elin**)den kurtar." dedi.'** Sağına soluna bakarak yâhut da yolda karşısına neler çıkacaklarına dikkat ederek, gözetleyerek veya kendisini öldürecek kimselerin arkasından yetişip yetişmeyeceklerine bakarak **'oradan'** yâni şehirden **'çıktı ve: Rabbim beni zâlimler gürûhundan'** Firavun'dan ve onun yakınlarından **'kurtar, dedi.'** (S. HAVVÂ, 10/489)

Sonra âyetlerin akışı onu **şehrin dışında** izlemeye koyuluyor. Korkuyor, **endişeli bakışlarla** etrafını gözetliyor. **Tek başına,** yapayalnızdır. Allâh'a güvenmekten, O'nun yardımını ve yol göstericiliğini istemekten başka hiçbir şeye sâhip değildir. (S. KUTUB, 8/85)

(22).**'(**Mûsâ**) Medyen tarafına yönelince: "Umarım ki Rabbim bana doğru (**düzgün**) yolu gösterir (**de giderim**)." dedi.'** **Medyen,** Akabe körfezinin kuzeyindeki Maan yakınlarında ve Mısır'a yaya

yürüyüşü ile **sekiz günlük mesafe**de bulunan eski bir şehirdir. (bilgi için bk. A'raf 7/85) Buranın hâlkı Arap asıllı olduğu için Hz. Mûsâ'nın soyundan olan İbraniler'e hem ırk hem de dil bakımından yakındılar, dolayısıyla ona yardım etmiş olmaları tarihen mümkündür. (KUR'AN YOLU, 4/223)

28/23-28 MÛSÂ, MEDYEN SUYUNA VARINCA

23. Nihâyet Medyen suyuna varınca, o (kuyu**)nun başında (**hayvanlarını**) sulayan bir grup insan buldu. Onlardan başka, (**bir de koyunlarının suya yaklaşmasını**) engelleyen iki kadın gördü. (**Onlara**:) "(**Bu**) hâliniz ne?" dedi. (**Onlar da**:) "Çobanlar (**hayvanlarına**) su içirip götürünceye kadar biz (**içlerine sokulup da hayvanlarımızı**) sulayamayız. Babamız da çok ihtiyardır (**bu yüzden iş bize kalıyor**)." dediler.**

24. Bunun üzerine (Mûsâ**) onlarınkini sulayıverdi. Sonra gölgeye dönüp çekildi: "Ey Rabbim! Doğrusu bana indirdiğin (**lütfundan indireceğin**) her türlü hayra muhtâcım." dedi.**

25. Derken o iki (kız**)dan biri utana utana yürüyerek ona geldi: "Bizim için (**koyunları**) sulamanın ücretini vermek için babam seni çağırıyor" dedi. Bunun üzerine (**Mûsâ**), onun (**babasının**) yanına gelip (**başından geçen**) hikâyeyi anlatınca, o: "Korkma, o zâlimler topluluğundan kurtuldun." dedi.**

26. O (kız**)lardan biri: "Babacığım! Onu ücretli (**çoban**) tut. Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı, (**bu**) güçlü ve güvenilir olan (**adam**)dır." dedi.**

27. (Kızların babası **(..),** Mûsâ'ya**:) "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık, bu iki kızımdan birini sana nikâhlamayı arzu ediyorum. Eğer on (**yıl**)a tamamlarsan, o da senin tarafından (**bir lütuf**)tur. Ben sana zahmet vermek de istemem. İnşaallah beni iyilerden bulacaksın." dedi.**

28. (Mûsâ**:) "Bu, seninle benim aramda (**bir sözleşme**)dir. Bu iki süreden hangisini bitirirsem, artık bana karşı hiçbir haksızlık yok (**demek**)tir. Allah söylediğimize vekildir." dedi.**

23-28. (23).**'Nihâyet Medyen suyuna varınca, o (**kuyu**)nun başında (**hayvanlarını**) sulayan bir grup insan buldu. Onlardan başka, (**bir de koyunlarının suya yaklaşmasını**) engelleyen iki kadın gördü. (**Onlara**:) "(**Bu**) hâliniz ne?" dedi. (**Onlar da**:) "Çobanlar (**hayvanlarına**) su içirip götürünceye kadar biz (**içlerine sokulup da hayvanlarımızı**) sulayamayız. Babamız da çok ihtiyardır (**bu yüzden iş bize kalıyor**)." dediler.'** İbn Kesir, Ömer b. El Hattab'a kadar ulaşan sahih bir senet ile şunu kaydetmektedir: 'Hz. Mûsâ, Medyen suyuna varınca orada bir grup insanın hayvanlarını sulamakta olduklarını gördü. İşlerini bitirdikten sonra kayayı alıp kuyunun ağzına kapattılar. Bu **kaya parçasını** ancak **on kişi** kaldırabilirdi. Bu sefer Hz. Mûsâ, oralarda uzakça duran iki kadın gördü. Onlara: 'Sizin hâliniz nedir?' diye sorunca, durumlarını anlattılar. Gitti, tek başına taşı oradan kaldırdı. Daha sonra çektiği tek bir kova ile koyunlar suya doydular. Bu rivâyetin senedi sahihtir. (S. HAVVÂ, 10/497)

(24).**'Bunun üzerine (**Mûsâ**) onlarınkini sulayıverdi. Sonra gölgeye dönüp çekildi'** Nesefi der ki: Bu buyrukta bir lokma bir hırka kanaatini benimseyenlerin söylediğinin tersine dünyâda **dinlenmenin câiz olduğuna** delil vardır. (S. HAVVÂ, 10/493)

'Sonra gölgeye çekildi.' Bu ifâde o günlerin kavurucu ve **sıcak günler** olduğuna, Hz. Mûsâ'nın yolculuğunun bu sıcak ve kavurucu günlerde gerçekleştiğine işâret ediyor. (S. KUTUB, 8/87)

“Ey Rabbim! Doğrusu bana indirdiğin (lütfundan indireceğin**) her türlü hayra muhtâcım.” dedi.’** Az olsun çok olsun, büyük olsun küçük olsun, bana göndereceğin her hayra ihtiyâcım vardır. Çünkü oldukça yorulmuştu. Zîrâ Mısır’dan çıktığında elinde hiçbir şey yoktu. Yolculuğu boyunca ne bulduysa onları yemişti.(S. HAVVÂ, 10/493)

(25).**‘Derken o iki (**kız**)dan biri utana utana yürüyerek ona geldi: “Bizim için (**koyunları**) sulamanın ücretini vermek için babam seni çağırıyor” dedi. Bunun üzerine (**Mûsâ**), onun (**babasının**) yanına gelip (**başından geçen**) hikâyeyi anlatınca, o: “Korkma, o zâlimler topluluğundan kurtuldun.” dedi.’** Nesefi der ki: Bu buyrukta köle yâhut kadın olsa dahi, tek kişinin haberiyle (**haber-i vâhid) amelin câiz olduğuna** delil vardır. Ayrıca yabancı **(mahrem olmayan) bir kadın ile birlikte yürümenin** fakat bununla berâber gerekli tedbiri takınarak takvâ, göstermenin **câiz olduğuna** da delildir. **İyilik** ve mâruf yapma karşılığında **ecir** almaya gelince, **ihtiyaç hâlinde** bunda bir **sakınca olmadığı** söylenmiştir. Nitekim Mûsâ (as)’nın durumu da bu idi. (S. HAVVÂ, 10/494)

İbn Kesir, Hz. Mûsâ’nın sığındığı adamın adı konusunda tahkikte bulunarak şunları söyler: Tefsir âlimleri bu adamın kim olduğu hususunda **farklı görüşlere** sâhiptir. Bunlardan birisine göre, bu Medyen hâlkına peygamber olarak gönderilen **Peygamber Şuayb** (as)’dır. İlim adamlarının çoğunluğunca meşhur olan görüş budur. (..) Başkaları da şöyle demektedir: Hayır, bu adam Hz. Şuayb’ın kardeşinin oğlu idi. Onun **Şuayb kavminden mümin bir kişi** olduğu da söylenmiştir. Başkaları da Hz. Şuayb, Mûsâ (as)’nın yaşadığı zamandan çok önceleri yaşamıştır, (..) çünkü o kendi kavmine: **‘Lût kavmi de size uzak değildir.’** (Hûd, 11/89) demiştir. Hz. Lût kavminin helâk edilmesi ise, Kur’ân-ı Kerîm’in nassı ile de sâbit olduğuna göre, Hz. İbrâhim zamanında gerçekleşmiştir. **Hz. İbrâhim ile Hz. Mûsâ arasında 400 yıldan uzun** bir **süre olduğu** ise – birden çok kimsenin zikrettiği üzere – bilinen bir husustur. (S. HAVVÂ, 10/498, 499)

Diğer taraftan onun **Şuayb olmadığını pekiştiren** hususlardan birisi de şudur: Şâyet bizzat kendisi olsaydı, burada **Kur’ân-ı Kerîm’de** onun **ismi** açıkça **belirtilirdi**. Bâzı hadislerde Mûsâ kıssasında onun adının açıkça zikredilmesine gelince; bu tür hadislerin senetleri sahih değildir. (S. HAVVÂ, 10/499)

(..)şimdi ise bu adamın **Şuayb peygamber olmadığını**, Medyen hâlkından yaşlı bir adam olduğunu tercih ediyorum. Bu görüşü tercih etmemin nedeni, adamın yaşlı oluşudur. Oysa Şuayb peygamber (as) kavminden kendisini yalanlayanların yok edilişlerini görmüştü ve geride sâdece kendisine inananlar kalmıştı. Şâyet bu adam, kavminden geriye kalan müminler arasında yaşamakta olan Şuayb peygamber olsaydı, çobanlar, yaşlı peygamberin **kızlarından önce hayvanlarını sulamazlardı.** Mümin toplumların davranış şekli bu değildir. İlk kuşaktan beri müminler, peygamberlerine ve kızlarına böyle davranmazlar. (S. KUTUB, 8/88, dipnot)

(27).**‘(**Kızların babası Mûsâ’ya**:) “Bana sekiz yıl çalışmana karşılık, bu iki kızımdan birini sana nikâhlamayı arzu ediyorum. Eğer on (**yıl**)a tamamlarsan, o da senin tarafından (**bir lütuf**)tur. Ben sana zahmet vermek de istemem. İnşaallah beni iyilerden bulacaksın.” dedi.’** Üç fıkıh mezhebi evlenecek erkekten, kızın babasının mehir dışında bir meblağ **(başlık parası)** almasını **câiz görmezken,** Ahmed İbn Hanbel bu âyete dayanarak bunu mümkün görmüştür. Ancak diğer üç mezhep, âyette sözü edilen **sekiz veya on yıl** çalışmayı **mehir** olarak nitelendirmiştir. (H. DÖNDÜREN, Âile İlmihâli’nden, 2/625)

Hadis: İbn Abbas’tan merfu olarak rivâyet edilen bir hadiste Rasûlullah (s) şöyle buyurdu: Ben Cebrâil’e, Mûsâ iki süreden hangisini tamamladı? Diye sordum, o da: Onların daha tam ve daha mükemmel olanını’, dedi. (el Bezzâr’dan, S. HAVVÂ, 10/501)

Peygamber efendimiz (s) döneminde **babalar kızlarını erkeklere önerirlerdi.** Hatta bizzat Hz. peygambere gidip kendileriyle evlenmesini isterlerdi. Bütün bunlar açık bir dille, tertemiz duygularla, güzel bir edeple ifâde edilirdi. Hiç kimsenin onuru incinmez, kesinlikle utanç duymazdı. Nitekim Hz. Ömer (r) **kızı Hafsa'**yı Hz. Ebûbekir'e önermiş ama Hz. Ebûbekir ses çıkarmamıştı. Sonra Hz. Osman'a sunmuş, o da mâzeret belirtmişti. Peygamber efendimiz (s) bunları duyunca, 'Belki de Yüce Allah her ikisinden daha iyi birisini ona nasip eder' diyerek Hz. Ömer'in gönlünü hoş etmişti. Daha sonra **peygamberimiz Hz**. **Hafsa** ile **evlenmişti**. (S. KUTUB, 8/90, 91)

(28).**'(**Mûsâ**:) "Bu, seninle benim aramda (**bir sözleşme**)dir. Bu iki süreden hangisini bitirirsem, artık bana karşı hiçbir haksızlık yok (**demek**)tir. Allah söylediğimize vekildir.' Dedi.'** Mûsâ b. İmran'ın burada ayrıntısı verilen kıssası, büyük dedesi sayılan Hz. **Yûsuf'un kıssasının** tam **tersi** bir **süreç** izler. Biri **saraydan ücretli çobanlığa,** diğeri **kölelikten saraya…** Bu pasajda Hz. Mûsâ'nın hayatı üzerinden şu hakikat verilir: İnsanoğlu gerçekte bir adım sonra kendisini neyin beklediğini bilmekten ve görmekten âcizdir.

Böylece Mûsâ, (..) hizmetine başladı. Koyunlarına **çobanlık yapıyor** ve diğer hizmetleri görüyordu. Zâten **çobanlık** hemen hemen bütün peygamberlerin mesleği olmuştur. Böylece, Allah onlara tebliğ görevini vermeden önce, yöneticilikte gerekli olan sorumluluk duygusu, görevi hakkıyla yerine getirme şuuru, şefkat ve merhamet gibi birtakım özellikleri kazandırmıştır. (Ö. ÇELİK, 3/690)

28/29-32 EY MÛSÂ! BERİ GEL, KORKMA!

29. Mûsâ, (aralarında konuşulan**) süreyi bitirip âilesiyle (**Mısır tarafına**) yola çıkınca Tûr'un (**sağ**) tarafından bir ateş farketti. Âilesine: "Siz durup bekleyin, çünkü ben bir ateş gördüm. Belki oradan size bir haber veya ısınırız diye bir parça kor getiririm." dedi.**

30, 31. Derken oraya varınca, o mübârek bölgedeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Şüphesiz âlemlerin Rabbi (olan**) Allah benim, ben!" [**bk**. 20/10-14] 31. "Âsâ'nı (**yere**) bırak." (**Mûsâ bıraktığı zaman**) onun çevik bir yılan gibi titreyip hareket ettiğini görünce, arkasına dönüp bakmadan kaçtı. "Ey Mûsâ! Buraya gel, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın." denildi.**

32. (Ey Mûsâ!) **"Elini koynuna sok, (**o**) kusursuz olarak bembeyaz çıkacaktır. Korkudan dolayı (**açılan**) kollarını kendine kavuştur (**ve kendini topla**,** kaçma**). İşte bu iki (**mûcize**), Firavun ve ileri gelenlerine (**karşı**) Rabbinden (**sana verilen**) iki kesin delildir. Çünkü onlar yoldan çıkan bir kavim oldular." [**bk**. 20/22; 26/33; 27/7-13]**

29-32. (29).**'Mûsâ, (**aralarında konuşulan**) süreyi bitirip âilesiyle (**Mısır tarafına**) yola çıkınca Tûr'un (**sağ**) tarafından bir ateş farketti. Âilesine: "Siz durup bekleyin, çünkü ben bir ateş gördüm. Belki oradan size bir haber veya ısınırız diye bir parça kor getiririm." dedi.'** Mûsâ (as), belirlenmiş olan süreyi tamamladıktan sonra âilesiyle birlikte Mısır'a gitmek üzere yola çıkmış, yolda giderken Tûr tarafında uzaktan **parlayan bir ateş** görmüştür. (Tûr hakkında bilgi için bk. Meryem 19/52) Tefsirlerde bu olayın **soğuk** bir **kış gecesinde** ve Mûsâ'nın (as) yolunu kaybettiği bir sırada meydana geldiği, kendisine yol gösterecek birini bulmak ümidiyle **ateşin bulunduğu yere** gittiği kaydedilmektedir. (Bilgi için bk. Tâhâ 20/9-10, Taberi, Şevkâni'den KUR'AN YOLU, 4/226)

Mûsâ'nın (as) rûhunun denenmesi tamamlanınca, gurbet diyârında geçirdiği bu son deneyimle **psikolojik** olarak **sıkıntılara**, zorluklara alışınca, **kudret eli** adımlarını tekrar yurduna; âilesinin ve kavminin yaşadığı bölgeye; peygamber olacağı; mücâdele edeceği yere yöneltiyor. (S. KUTUB, 8/95)

(30).**'Derken oraya varınca, o mübârek bölgedeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Şüphesiz âlemlerin Rabbi (**olan**) Allah benim, ben!"** Mûsâ ateşin bulunduğu yere vardığında, ateş zannettiği o ışığın gerçekte **ilâhi bir nûr** olduğunu görmüştür. Bu nûr, onun ilâhi huzûra çağırılmasına vesîle kılınmış ve bu ayrıcalığa erdikten sonra Mûsâ'ya **vahiy gelmiş,** mûcizelerle donatıldığı kendisine gösterilerek Firavun'a gitmesi emredilmiştir. (KUR'AN YOLU, 4/226)

Hz. Mûsâ'ya vahyin geldiği yer **'mübârek bir bölge'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü Allah Teâlâ'nın âyet ve nurları orada ortaya çıkmış; Mûsâ (as)'ın **peygamberliği** ve Cenâb-ı Hak ile **konuşması** burada vuku bulmuştur. Bu sebeple ona **'Mukaddes Tuvâ Vâdisi'** denilmiştir. (bk. Tâhâ20/12, Ö. ÇELİK, 3/692)

(31).**"Âsâ'nı (**yere**) bırak." (**Mûsâ bıraktığı zaman**) onun çevik bir yılan gibi titreyip hareket ettiğini görünce, arkasına dönüp bakmadan kaçtı. "Ey Mûsâ! Buraya gel, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın." denildi.'** Bu iki mûcize, Hz. Mûsâ'nın (as) **(1)** birinci olarak kendisiyle konuşan varlığın aslında bütün kâinat nizâmının Hâkimi, Rabbi ve Hâlikı olan varlıkla aynı olduğuna bizzat kanaat getirsin. **(2)** İkinci olarak da kendisine tevdi edilen tehlikeli görevi îfâ etmek / yerine getirmek üzere Firavun'un huzûruna silâhsız değil, aksine **iki güçlü silâh**la çıkacağına iyice kanaat getirsin diye o esnâda gösterilmişti. (MEVDÛDİ, 4/157)

(32).**"Elini koynuna sok, (**o**) kusursuz olarak bembeyaz çıkacaktır. Korkudan dolayı (**açılan**) kollarını kendine kavuştur (**ve kendini topla**,** kaçma**).'** Cenah'tan kasıt iki koldur. Bu emir, iki mânâya işâret eder: **(1)** Birincisi, bu yerde muhabbet ve sevgiden korkup kaçma da, kollarını kavuşturup emre hazır ol. **(2)** İkincisi; herhangi bir korku durumundan da kaçma, etrafını derle topla, cesâret göster, demektir. (ELMALILI, 6/186)

Her iki âyet de (31 ve 32 nci âyetler) **görevini korkusuzca yerine getirebilmesi için** Hz. Mûsâ'ya **ilâhi güvence**nin verilmiş olduğunu ifâde eder. (bu konuda ayrıca bk. Tâhâ 20/17-24; Neml 27/7-12). (KUR'AN YOLU, 4/227)

28/33-42 SİZ VE SİZE TABİ OLANLAR ÜSTÜN GELECEKSİNİZ

33. (Mûsâ**) dedi ki: "Ey Rabbim! Ben onlardan birisini öldürdüm. Onun için beni öldüreceklerinden korkuyorum."**

34. "Kardeşim Hârûn'un ifâdesi benden daha düzgündür. Bunun için onu da benimle berâber, beni tasdik eden (ve destekleyen**) bir yardımcı olarak gönder. Doğrusu, beni yalanlamalarından korkuyorum." [**bk**. 20/26-31]**

35. (Allah**) buyurdu ki: "Senin gücünü kardeşinle pekiştireceğiz. İkinize de bir kudret (**ve gâlibiyet**) vereceğiz ki mûcizelerimiz sâyesinde aslâ size erişemezler. Siz ve size uyanlar gâlip geleceksiniz." [**bk**. 20/30-36]**

36. Mûsâ, onlara açık açık mûcizelerimizle gelince: "Bu uydurulmuş bir sihirden başkası değildir. Biz önceden yaşamış atalarımızdan bunu işitmedik." dediler.

37. Mûsâ: "Rabbim, kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve (dünyâ**) yurdun(**un hayırlı**) sonucunun kime âit olacağını daha iyi bilir. Şu gerçektir ki zâlimler kurtuluşa eremezler" dedi.**

38. Firavun dedi ki: "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka ilâh olduğunu bilmiyorum (tanımıyorum**). Ey Hâmân! Haydi benim için çamurun üzerinde ateş yak (**tuğla hazırla**) da bana yüksek bir kule yap! Belki ben Mûsâ'nın İlâhı'nı görürüm. Çünkü ben onu yalancılardan sanıyorum" [**krş**. 40/36-37]**

39. Firavun ve askerleri o yerde haksız yere büyüklük tasladı. Onlar hakikaten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

40. Biz de Firavun'u ve askerlerini tutup denize attık. (Resûlüm**!) İşte bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu?**

41. Biz, o (Firavun ve ileri gele)**nleri ateşe (**sokacak işlere**) çağıran önderler yaptık. Kıyâmet gününde de kendilerine yardım edilmez.**

42. Bu dünyâda biz Firavun ve ileri gelenlerin arkalarına bir lânet taktık (her zaman lânetle anılacaklardır**). Kıyâmet gününde ise onlar, (**yüzleri**) çirkinleşmiş (**nefretlik**) kimselerden olacak. [**bk**. 11/98]**

33-42. (33).'**(**Mûsâ**) dedi ki: "Ey Rabbim! Ben onlardan birisini öldürdüm. Onun için beni öldüreceklerinden korkuyorum."** Bunu mâzeret bildirmek için söylemiyor. Amacı **görevden kaçınmak**, geri durmak **değildir**. Asıl amacı, dâvâ açısından dikkatli davranmaktır. Korktuğu şeyler başına gelecek olsa bile, dâvânın süreceğinden, hedefine varacağından emin olmaktır. Hiç kuşkusuz bu, Mûsâ gibi güçlü ve güvenilir bir kişiye yakışır bir titizliktir. (S. KUTUB, 8/98)

(34).**"Kardeşim Hârûn'un ifâdesi benden daha düzgündür. Bunun için onu da benimle berâber, beni tasdik eden (**ve destekleyen**) bir yardımcı olarak gönder. Doğrusu, beni yalanlamalarından korkuyorum."** Mûsâ (as) daha önce Kıpti'lerden birini öldürdüğü gerekçesiyle Firavun'un eline geçtiği takdirde kendisinin de öldürülebileceğinden, dolayısıyla peygamberlik **görevini yerine getiremeyeceğinden endişe** ediyordu. Ayrıca kardeşi Hârun kendisinden daha düzgün konuşuyordu. (krş. Tâhâ 20/25-32) Bu sebeple Hârûn'u da kendisiyle birlikte görevlendirmesi için Allah'tan niyazda bulundu. Allah Teâlâ da dileğini kabul etti. (KUR'AN YOLU, 4/227)

(36).'**Mûsâ, onlara açık açık mûcizelerimizle gelince: "Bu uydurulmuş bir sihirden başkası değildir. Biz önceden yaşamış atalarımızdan bunu işitmedik." dediler.'** Hz. Mûsâ kardeşi Hârûn'u yanına alarak, Allâh'ın emrini tebliğ etmek ve İsrâiloğulları'nı Mısır'dan çıkarmak üzere Firavun'a gitti ve gereken tebliği yaptı. Fakat **kibirlerine mağlûp olan Firavun** ve adamları onun gösterdiği mûcizelerin sihir olduğunu, atalarının zamanında da böyle bir şeyin varlığını işitmediklerini ileri sürerek getirdiği ilâhi mesajı reddettiler. Oysa daha önce Hz. Yûsuf da Mısır'da peygamber olarak Allâh'ın dînini tebliğ etmişti. (bk. Yûsuf 12/36 vd.) Kıssanın bu aşaması özet olarak verilmekte, diğer sûrelerde ise Firavun, adamları ve sihirbazlarla Mûsâ (as) arasında cereyan eden konuşmalar ve gelişen olaylar geniş bir şekilde anlatılmaktadır. (bilgi için bk. A'raf 7/103-138, KUR'AN YOLU, 4/228, 229)

(37).'**Mûsâ: "Rabbim, kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve (**dünyâ**) yurdun(**un hayırlı**) sonucunun (**zaferin**,** ilâhi yardımın ve desteğin) **kime âit olacağını daha iyi bilir.** (O bakımdan benimle sizin aranızda hükmünü O verecektir. Böylelikle kimin güzel sona lâyık olduğu da ortaya

çıkmış olacaktır) **Şu gerçektir ki zâlimler** (Yüce Allâh'a şirk koşanlar) **iflâh olmaz." dedi.'** (S. HAVVÂ, 10/511, 512)

(38).**'Firavun dedi ki: "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka ilâh olduğunu bilmiyorum (**tanımıyorum**). Ey Hâmân! Haydi benim için çamurun üzerinde ateş yak (**tuğla hazırla**) da bana yüksek bir kule yap! Belki ben Mûsâ'nın İlâhı'nı görürüm. Çünkü ben onu yalancılardan sanıyorum."** Firavunlar Mısır hâlkı tarafından tanrının oğlu, dolayısıyla tanrı kabul edildiği ve kendisine tapınılma derecesine yüceltildiği için Mûsâ'nın (as) muhâtabı olan Firavun, kendisini **'en büyük Tanrı'** olarak görmekte (bk. Nâziât 79/24) ve Hz. Mûsâ'nın târif ettiği âlemlerin Rabbi olan Allah ile **alay eder** bir tavırla veziri Hâmân'a **'Bana bir kule yap, belki oradan Mûsâ'nın Tanrısını görürüm.'** diye emir vermektedir. (KUR'AN YOLU, 4/229)

Kur'ân-ı Kerîm bizzat Firavun'un birçok tanrıya ibâdet ettiğine tanıklık etmektedir: **'Firavun kavminin ileri gelenleri şöyle dedi: 'Mûsâ ve takipçilerini ülkede karışıklık çıkarsınlar, seni ve ilâhlarını geçersiz kılsınlar diye mi ülkede serbest bırakacaksın?'** (A'raf 127) Dolayısıyla Firavun kendisi için **'ilâh'** kelimesini kullanırken bunu zarûri olarak yaratıcı ve gerçek ilâhlık sâhibi anlamında değil, tartışmasız ve yüce **iktidar sâhibi** anlamında kullanmıştı. Demek istediği şuydu: 'Bu Mısır ülkesinin sâhibi benim. Tüm emir ve yasakların kânun koyucusu ancak ben kabul edilebilirim. **Benden başka** hiç kimse **emir vermeye yetkili değildir**. Mûsâ da kim oluyor?. (MEVDÛDİ, 4/161)

(Mesele bu açıdan ele alındığında,) apaçık hâle gelecektir ki, peygamberler tarafından getirilen **ilâhi kânundan bağımsız** olarak **siyâsi** ve **hukûki hâkimiyet iddiâsında** bulunan şahıs ve sistemlerin durumu da **Firavun'un durumundan** hiç de **farklı değildir**. Bu sistemler kânun koyucu, emir ve yasakları belirleyici olarak ister bir yöneticiyi, isterse millet irâdesini görsünler, ülkenin, Allâh'ın koyup **peygamberlerin tebliğ** ettiği **kânunlar** ile **değil** de **kendi kânunlarıyla yönetilmesini benimsedikleri** müddetçe, Firavun'un durumuyla onlarınki **arasında** hiçbir **fark yoktur**. (Ö. ÇELİK, 3/696, 697)

(39).**'Kendisi ve askerleri o yerde haksız yere büyüklük tasladı.'** Bilmiyorum demekle kalmadı. Şuarâ sûresinde geçtiği üzere **'Benden başkasını Tanrı edinirsen, andolsun ki seni zindana kapatılmışlardan ederim.'** (26/29) dedi. Nâziat sûresinde de geleceği üzere etrâfındakileri toplayıp **'Ben sizin en yüce Rabbinizim.'** (79/24) diye bağırdı. (ELMALILI, 6/187)

Bâtıl ve hakları olmayarak büyüklendiler. Çünkü haklı olarak **büyüklenmek**, Yüce Allâh'a mahsustur. Gerçekten büyük ve mütekebbir yalnız O'dur ve bu O'nun zâtının tam olmasındandır. (S. HAVVÂ, 10/512)

'Onlar hakikaten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.' Kıyâmet, öldükten sonra dirilme olmadığına inandılar. (S. HAVVÂ, 10/512)

(40).**'Biz de Firavun'u ve askerlerini tutup denize attık. (**Rasûlüm**!) İşte bak, o zâlimlerin sonu nasıl oldu?'** Hz. Mûsâ Firavun'a karşı zorlu mücâdele verdi. Bu süre içerisinde Firavun, Allah tarafından birçok felâket ve sıkıntıya uğratıldı. Buna rağmen gerçeği görmek ve kabul etmek istemediği için hidâyete eremedi. (bilgi için bk. A'raf 7/103-138) Sonunda Mûsâ (as), Allâh'ın emri uyarınca bir gece İsrâiloğulları'nı alıp **Sînâ yarımadasın**a geçmek üzere **Kızıldeniz**'e doğru yola çıktı. Durumdan haberdar olan Firavun da askerlerini alarak peşlerine düştü. Bir **mûcize** sonucu denizin yol vermesiyle **Mûsâ** (as) ve **İsrâiloğulları karşıya geçerken**, aynı yoldan geçmeye çalışan Firavun, ordusuyla birlikte **denize gömüldü.** (bilgi için bk. A'raf 7/136) Firavun denizde boğulmak üzere iken Allâh'a îman etmiş, fakat **yeis** hâlindeki **îman kabul edilmemiştir.** (bk. Yûnus 10/90-91, KUR'AN YOLU, 4/229)

Allah bu sözlerle, **onların büyüklenmesine karşılık** ne kadar değersiz, ne denli önemsiz olduklarını vurgulamaktadır. Sandılar ki onlar büyük bir kavim. Fakat Allâh'ın kendilerini islah etme yolundaki îkazlarına rağmen kendi âkıbetlerine bizzat çağırmalarından sonra, **süprüntü gibi denize** atıldılar. (MEVDÛDİ, 4/163)

Firavun kendi sistemini kurup ülkeyi idâre bakımından bütün otoriteyi kendisinde topladığından, ordusu kuvvetli, etrâfı da uygun ve müsâit olduğundan, **kendisini en yüce rab ilân etmişti** (79/24). Onu onaylayan ve destekleyenler de, kurduğu zâlim sistemin ileri gelenleri/Mele zümresi idi. Hz. Mûsâ'nın Allah'tan getirdiği şeriata ne kendisi inanıp boyun eğiyor ne de hâlkına göz yumuyordu. Hz. Mûsâ tarafını tutanları hâinlikle suçluyor ve onlara ölüm fermanı çıkarıyordu. Gâyesi, getirdiği ve kurduğu sisteme insanlar hep boyun eğsinler, hep onu sevsinler, ondan korkup ona kul olsunlar idi. Nihâyet tâğûtî hükümranlığı bitti. Allah onu **ibretlik**, korkunç bir ölümle **öldürdü**. (H. T. FEYİZLİ, 1/389)

(41).**'Biz, o (**Firavun ve ileri gele)**nleri ateşe (**sokacak işlere**) çağıran önderler yaptık. Kıyâmet gününde de kendilerine yardım edilmez.'** Firavun ve adamları inkârcılıkta ısrar ettikleri, hâlkı da emir ve teşvikleriyle peşlerinden küfre sürükleyip âhirette cehenneme girmelerine sebep oldukları ve bu konuda onlara önderlik ettikleri için âyette **'ateşe çağıran öncüler'** olarak anılmışlardır. Şüphesiz ki, kendileri de **ateşe çağırdıkları** kimselerle birlikte **cehenneme gireceklerdir**. Bu durum Allâh'ın onlara bir haksızlığı veya adâletsizliği değil, onların **kendi tercihleri sonucu**dur. (KUR'AN YOLU, 4/229)

'Kıyâmet günü aslâ yardım görmeyeceklerdir.' Azgınlığın, küstahlığın cezâsı dünyâda ve âhirette hezîmettir, bozgundur. Sâdece bozgun değil, yeryüzünde lânete uğraması, âhirette de kabahatinin yüzüne vurulması, rezil edilmesi var. (S. KUTUB, 8/102)

(42).**'Bu dünyâda biz onların arkalarına bir lânet taktık (**her zaman lânetle anılacaklardır**). Kıyâmet gününde ise onlar, (**yüzleri**) çirkinleşmiş (**nefretlik**) kimselerden olacak.'** Âyetin orijinalinde geçen **'el makbûhiyn'** kelimesi bizzat **çirkin**, **iğrenç** ve **aşağılık** bir tabloyu, **pis** ve **tiksindirici** bir atmosferi canlandırmaktadır. Bu, yeryüzünde üstünlük taslamanın, büyüklenmenin, dış görünüş ve mevki makamla insanları yoldan çıkarmanın, Allâh'a ve Allâh'ın kullarına karşı küstahça davranmanın karşılığıdır. (S. KUTUB, 8/102)

Çünkü **tekebbür** yalnız Allah Teâlâ'nın hakkıdır. Bir **kutsi hadis**te : 'Kibriyâ benim ridam, azamet izârımdır, elbisemdir; her kim bunlardan birisinde benimle çekişirse, ben onu ateşe koyarım.' (Ahmed b. Hanbel) buyurulmuştur. Onun için, ondan başkasının **kibirlenmesi,** haksız ve boş yere kibirlenmedir. (ELMALILI, 6/188)

Bil ki **kibir,** kendini beğenmekten kaynaklanır. Kendini beğenmek de, güzelliklerin hakikatını bilmemekten ve cehâletten ortaya çıkar. **Hakkı kabul etmemek kibirden**dir. Bunun için Allah Teâlâ kibrin kötü âkıbetine dikkat çekerek buyurur ki. **'Bu gün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!'** (el Ahkâf, 46/20, İ. H. BURSEVİ, 14/432)

28/43-50 HEVESİNE UYANDAN DAHA SAPIK KİM OLABİLİR?

43. Andolsun ki biz, ilk devir nesillerin(den Nuh**,** Hûd**,** Sâlih ve Lût kavimlerin**)i helâk ettikten sonra, Mûsâ'ya, düşünür (**ve öğüt alır**)lar diye (**kavmindeki**) insanlara, kalp gözleri için aydınlık (**ve apaçık delil**)ler; hem de doğru yol ve rahmet olarak, Kitab'ı (**Tevrat'ı**) verdik.**

44. (Ey Rasûlüm**!) Mûsâ'ya (**vahyedip**) emri(**mizi**) bildirdiğimiz zaman, sen (**Tûr'un**) batı tarafında değildin. Onu görenlerden de olmadın. [**krş**. 3/44; 12/102]**

45. Fakat biz (Mûsâ'dan sonra**) nice nesiller yarattık. Onların (**devirlerinin**) ömrü uzayıp gitti (**onlar da vahyi ve şeriatı hem unuttular**,** hem değiştirdiler**.) Sen Medyen hâlkı içinde ikâmet edip âyetlerimizi onlardan (**ve başkalarından**) oku(**yup öğren**)medin. Aksine (**bütün haber ve bilgileri**) gönderen biziz. [**bk**. 2/75]**

46. (Mûsâ'ya**) seslendiğimiz zaman, (**Rasûlüm**!) Sen Tûr'un yanında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine (**uzun zamandır**) bir uyarıcı (**peygamber**) gelmemiş bir kavmi uyarman için (**gönderildin**). Olur ki düşünüp öğüt alırlar.**

47. (Ey Peygamberim!) **Kendilerinin işlediği (**günahlar**) yüzünden onlara bir felâket isâbet edince: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uyarak mü'minlerden olsaydık." diyecek olmasalardı (**seni peygamber göndermezdik**.** Bu bahâneyi kaldırmak için seni gönderdik**.) [**krş**. 4/165; 5/19; 6/156-157]**

48. (Fakat**) kendilerine tarafımızdan hak (**Kur'ân ve peygamber**) gelince: "Mûsâ'ya verilen (**mûcize**)lerin bir benzeri, ona da verilmeli değil miydi?" dediler. Onlar, daha önce Mûsâ'ya verilenleri inkâr etmemişler miydi? (**Mekke kâfirleri Tevrat ve Kur'ân için**:) "İki sihir birbirine destek oldu." dediler. Hem: "Doğrusu biz hepsini de inkâr edenleriz." dediler.**

49. (Ey Peygamberim! Müşriklere) **De ki: "Eğer bu iddiânızda tutarlı (**doğru**) iseniz, Allah katından, bunlardan (**yâni Tevrat ve Kur'ân'dan**) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım."**

50. (Ey Peygamberim!) **Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar, sâdece heveslerine uyuyorlar. Allah'tan (**gelen bir delil veya vahye dayalı**) bir yol gösterici olmadan, kendi arzusuna (**veya işine gelenlere**) uyandan daha sapık kimdir? Şüphesiz ki Allah, zâlimler toplumunu doğru yola iletmez.**

43-50. (43).'**Andolsun ki biz, ilk devir nesillerin(**den Nuh**,** Hûd**,** Sâlih ve Lût kavimlerin)**i helâk ettikten sonra, Mûsâ'ya, düşünür (**ve öğüt alır)**lar diye (**kavmindeki**) insanlara, kalp gözleri için aydınlık (**ve apaçık delil)**ler; hem de doğru yol ve rahmet olarak, Kitab'ı (**Tevrat'ı**) verdik.'** Yüce Allah, peygamberleri yalancılıkla itham eden isyankâr birçok kavmi **helâk ettikten sonra,** Hz. Mûsâ'yı peygamber olarak göndermiştir. Kavmini Firavun'un zulmünden kurtarıp onlarla birlikte Sînâ yarımadasına ulaşan Mûsâ, kardeşi Hârûn'u kavminin başında bırakıp Rabbinin çağrısına uyarak ilâhi **vahyi almak üzere Tur'a** gitti ve **kırk gece** orada kaldı (bk. A'raf 7/142). Âyette açık delil, hidâyet rehberi ve rahmet olmak üzere üç ana özelliği anlatılan **Tevrat,** Mûsâ'ya burada vahyedilmiştir. (bu üç özellik hakkında bilgi için bk. A'raf 7/103, KUR'AN YOLU, 4/232)

(44).'**(**Ey Rasûlüm**!) Mûsâ'ya (**vahyedip**) emri(**mizi**) bildirdiğimiz zaman, sen (**Tûr'un**) batı tarafında değildin.'** Böylece âyet, Hz. Peygamberin Kur'ân'ı Ehl-i kitap'tan birinden öğrendiğini iddiâ edenlere verilmiş bir cevap olmakta ve Kur'ân'da anlatılan Hz. Mûsâ kıssasının Hz. Peygambere vahyin dışında bir yolla intikal etmediğini, dolayısıyla **Kur'ân'**ın da şüphe götürmeyecek bir biçimde **vahiy ürünü** olduğunu ifâde etmektedir. (KUR'AN YOLU, 4/232)

Şânı Yüce Allah, **Muhammed** (s)'in **peygamberliğine delil** olan bir konuya dikkat çekmektedir. Çünkü peygamber (s) geçmişe dâir **gayblardan haber vermekte**dir. Sanki bu haberleri bizzat işitmiş,

onlara tanık olmuş ve bu hususları görmüş gibi daha önce cereyan etmiş bu olayları zikretmektedir. Hâlbuki o, tanınan, bilinen bir kişi idi, hiçbir kitap okumazdı. Yine bu gibi şeylerden hiçbir bilgisi olmayan bir kavim arasında yetişti. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 10/516, 517)

(45).**'Fakat biz (**Mûsâ'dan sonra**) nice nesiller yarattık. Onların (**devirlerinin**) ömrü uzayıp gitti (**onlar da vahyi ve şeriatı hem unuttular**,** hem değiştirdiler**.)'** Haberleri değiştirdiler, **şeriatları değiştirdiler**. Ahidlerini unuttular. İlimlerin izi kalmadı, silindi.Vahiy kesildi. Şimdi (habibim) seni gönderdik ve sana (Mûsâ)'nın haberlerini Biz verdik. (Beyzâvi, Celâleyn, Medârik'ten H. B. ÇANTAY, 2/696)

'Sen Medyen hâlkı içinde ikâmet edip âyetlerimizi onlardan (ve başkalarından**) oku(**yup öğren**)medin.'** Yâni, Mûsâ (as) Medyen'e ulaşırken, orada hayâtının on yılını geçirir ve sonra oradan Mısır'a doğru ayrılırken **sen yoktun.** Medyen sâkinlerine tebliğde bulunan da sen değildin. Sen Mekke hâlkına tebliğde bulunmaktasın. Bu anlattığın **olaylara görgü şahidi değilsin**. Bütün bu bilgi sana **tarafımızdan vahyedilerek** verilmektedir. (MEVDÛDİ, 4/165)

(46).**'(**Mûsâ'ya**) seslendiğimiz zaman, (**Rasûlüm**!) Sen Tûr'un yanında da değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak, senden önce kendilerine (**uzun zamandır**) bir uyarıcı (**peygamber**) gelmemiş bir kavmi uyarman için (**gönderildin**).'** Yâni sen belirtilen bu hususların hiç birisine **tanık olmuş değildin.** Fakat Yüce Allah, bunları sana **vahyetti** ve bildirdi. Bu vahiy ve bildirme ise Yüce Allâh'ın sana ve seni de peygamber göndermek sûretiyle kullarına bir merhameti, bir lütfudur. Nesefi der ki: **'Kendinden önce onlara uyarıcı gelmeyen bu kavim'** buyruğunda kastedilen süre, **onunla İsa arasındaki fetret** dönemidir. (S. HAVVÂ, 10/516)

Hz. Mûsâ'ya **buradaki ilâhi sesleniş** (nidâ) 30'ncu âyetteki seslenişten **farklıdır**. Oradaki, Mûsâ'nın âilesiyle birlikte Medyen'den Mısır'a dönerken ilk vahyin gerçekleştiği sesleniş olduğu hâlde buradaki kırk günlük sürede yapılan sesleniştir. (Şevkâni, İbn Âşur'dan, KUR'AN YOLU, 4/233)

(47).**'Kendilerinin işlediği (**günahlar**) yüzünden onlara bir felâket isâbet edince: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uyarak mü'minlerden olsaydık." diyecek olmasalardı (**seni peygamber göndermezdik**.** Bu bahâneyi kaldırmak için seni gönderdik**.)'** Şâyet sen bizlere, bize karşı delil getirecek bir peygamber gönderseydin olmaz mıydı? Böylece küfürleri sebebiyle onlara Allâh'ın azâbı geldiğinde **ileri sürecekleri mâzeretleri kalmaz** ve herhangi bir uyarıcı gelmedi, diye gerekçe gösteremez, elçi gelmiş olsaydı ona uyacaktık demelerine fırsat kalmaz. (S. HAVVÂ, 10/520)

(48).**'(**Fakat**) kendilerine tarafımızdan hak (**Kur'ân ve peygamber**) gelince (**inat, küfür, bilgisizlik ve işi yokuşa sürmek gibi maksatlarla, S. HAVVÂ, 10/520**) "Mûsâ'ya verilen (**mûcize**)lerin bir benzeri, ona da verilmeli değil miydi?" dediler.'** Rasûlullah (s) ve Kur'ân geldiğinde **Mekke müşrikleri** sırf îmansızlıklarına bir dayanak bulmak için, Yahûdilerden edindikleri bilgilere dayanarak **Tevrat'ın** Hz. Mûsâ'ya indirildiği gibi **Kur'ân'ın da** efendimize **toptan indirilmesi** gerektiğini söylemişler; Hz. Mûsâ'ya verilen **âsâ ve beyaz el** gibi mûcizelerin peygamberimiz (s)'e de verilmesini istemişlerdir. Hâlbuki niyetleri îman etmek değil, **alay edip oynamak**tı. (Ö. ÇELİK, 3/700)

'Onlar, daha önce Mûsâ'ya verilenleri inkâr etmemişler miydi? (Mekke kâfirleri Tevrat ve Kur'ân için**:) "İki sihir birbirine destek oldu." dediler.'** Mûsâ ve Hârun hakkında da **'Birbirine destek olan iki büyüdür, demişlerdi.'** Böylece Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn'u bizâtihi büyü gibi değerlendirdiler ve bir büyü, öteki büyüyü desteklemektedir, iddiâsını ortaya attılar. (S. HAVVÂ, 10/520)

‘Hem: “Doğrusu biz hepsini de inkâr edenleriz.” dediler.’ Arap yarımadasında **Yahûdiler** de yaşıyordu. Ellerinde de Mûsâ’ya indirilen **Tevrat** bulunuyordu. Fakat Araplar onlara inanmamışlardı. Ellerinde bulunan Tevrat’ı doğrulamamışlardı. Öte yandan Hz. Muhammed’in (s) **niteliklerinin Tevrat’ta yazılı** olduğunu biliyorlardı. Nitekim Hz. Muhammed’in (s) kendilerine sunduğu bâzı gerçekler hakkında ehl-i kitaptan bâzılarının görüşüne başvuruyorlardı. Onlar da Hz. Muhammed’in sunduğu âyetlerin gerçekliğini ifâde edecek ve **ellerindeki kitapla uyuştuğunu** vurgulayacak tarzda görüş belirtiyorlardı. (S. KUTUB, 8/106)

Mânâ şudur: Peygamberleri **inkâr** etmenin **sebebi**, mûcizelerin, âyetlerin azlığı değildir, aksine **kibir ve inat**tır. (S. HAVVÂ, 10/520)

(49).**‘De ki: “Eğer bu iddiânızda tutarlı (**doğru**) iseniz, Allah katından, bunlardan (**yâni Tevrat ve Kur’ân’dan**) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım.’** Böylelikle gelen bu cevap, birkaç konuyu birlikte içermektedir. **(1) Birincisi;** Muhammed (s)’e Hz. Mûsâ’ya verilenin benzeri verilmiştir ki, bu da **Kur’ân-ı Kerîm’**dir. **(2) İkincisi;** sâdece Kur’ân-ı Kerîm’de ve Tevrat’ta bulunan şey, **hidâyet**tir. **(3) Üçüncüsü;** onların hidâyet üzere olduklarından kesinlikle söz edilemeyeceğinden, Kur’ân-ı Kerîm’in hidâyetine uymayı **kibirlerine yedirememelerinden** de **söz edilemez.** Hidâyetsizliğin asıl sebebi, onlardadır. Yoksa Muhammed (s)’e gönderilen vahiyde bir kusur söz konusu değildir. (S. HAVVÂ, 10/521)

(50).**‘Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar, sâdece heveslerine uyuyorlar.’** Bu konuda herhangi bir delileri, belgeleri yoktur. Yâni şunu bil ki, onlar artık delil ileri süremediklerinden dolayı senin söylediğini kabul etmek zorundadırlar. Onların hidâyete uymaktan başka yapacak bir şeyleri kalmamıştır. (S. HAVVÂ, 10/521)

Bu kadar kesin ve bu kadar açık. Bunu Allah söylüyor. Reddetmek ya da yorum yapmak söz konusu olamaz. Bu dinin çağrısına olumlu karşılık vermeyenler, hiçbir mâzeretleri bulunmayan **art niyetli** kimselerdir. Hiçbir gerekçeleri, mâzeretleri olmayan ve gerçeği örtbas eden **ahmak, akılsız** kimselerdir. (S. KUTUB, 8/106, 107)

‘Allah’tan (gelen bir delil veya vahye dayalı**) bir yol gösterici olmadan (**Allâh’ın kitabından alınmış bir delil bulunmaksızın, S. HAVVÂ, 10/521) **, kendi arzusuna (**veya işine gelenlere**) uyandan daha sapık kimdir? Şüphesiz ki Allah, zâlimler toplumunu (**yâni hevâlarına uyan kimseleri, (S. HAVVÂ, 10/521**) doğru yola iletmez.’** Dinde kaynağını vahiyden almayan bütün yol göstericilik ve deliller, kesinliği ve kalıcılığı olmayan bâtıl arzuların mahsulüdür. (H. T. FEYİZLİ, 1/390)

28/51-56 KÖTÜLÜĞÜ İYİLİKLE SAVMAK

51. (Ey Peygamberim!) **Biz senin kavmine gerçekten düşünsün (**ve öğüt alsın**)lar diye sözü(**müzü vahiyle**) birbiri ardınca ulaştırdık.**

52. Kendilerine bu (Kur’ân’**)dan önce kitap verdiklerimiz(**den bir kısmı**) buna inanırlar. [**bk. **2/121; 3/199; 17/107]**

53. Onlara (Bâzı Yahûdi ve Hıristiyanlara Kur’ân**) okunduğu zaman: “O’na inandık. Doğrusu o, Rabbimizden (**gönderilen**) bir haktır. Şüphesiz biz ondan önce de müslüman olan kimseler idik.” dediler.**

54. İşte bu müminlere sabır (ve îmanda sebat**) etmelerinden dolayı, mükâfatları iki defa verilecektir. Onlar, kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine rızık (**olarak**) verdiğimiz şeylerden hayra harcarlar.**

55. Bu müminler boş / faydasız ve uygunsuz söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler ve: "Bizim işlerimiz (amellerimiz**) bize, sizin işleriniz de sizedir. Size selâm olsun (**hoşça kalın**), biz câhil(**lik eden**)leri istemeyiz. (**Câhil kimselerle oturup kalkmayız/arkadaşlık etmeyiz.**)" derler. [**krş. **6/68]**

56. (Rasûlüm**!) Şüphesiz sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin. Fakat Allah dilediğini (**ve dileyeni**) doğru yola eriştirir. O, doğru yola erişecek olanları daha iyi bilir. [**krş. **2/171; 12/103]**

51-56. (51).**'Biz onlara gerçekten düşünsün (**ve öğüt alsın**)lar diye sözü(**müzü vahiyle**) birbiri ardınca ulaştırdık.'** Nesefi der ki: Yâni Kur'ân-ı Kerîm, onlara peş peşe kesintisiz olarak geldi. Onda vaadler bulundu, tehditler yer aldı. Kıssalar, ibretler ve öğütler bulundu. (S. HAVVÂ, 10/521)

'Sözü birbiri ardınca ulaştırmak'tan maksat, ya birbirini tâkip eden peygamberler ve onlarla ilgili haberlerin veya **yirmi üç yılda** gelen Kur'ân âyetlerinin ulaştırılmasıdır. (Râzi, ayrıca krş. Tekvir 81/19, Târık 86/13) Âyeti, '**Sözü birbiri ardınca açıkladık'**, 'Sözü tamamladık' şeklinde de yorumlanmıştır**. (**Şevkâni**).** Yüce Allah, insanların çıkmaz yollardan kurtulup, doğru yolu bulmaları ve onu ruhlarına **sindirebilmeleri** için **Kur'ân'ı peyderpey** indirmiştir. (krş. Furkan 25/32, KUR'AN YOLU, 4/234)

(52).**'Kendilerine bu (**Kur'ân'**)dan önce kitap verdiklerimiz(**den bir çoğu**) buna inanırlar.'** Bunlar kitap ehlinden olup, Müslümanlığı kabul edenlerdir. İlk olarak **Yahûdilerden on, hıristiyanlardan kırk kişi** îman etmişti. İncil ehlinin **otuz ikisi** Ca'fer ibn. Ebi Tâlib ile birlikte Habeşistan'dan, **sekizi** ise Şam'dan gelmişlerdi. 52-55 arası âyetler Medîne'de inmiştir. (H. DÖNDÜREN, 2/626)

Ancak âyeti genel olarak değerlendirmek, Ehl-i kitaptan olup da Hz. Peygamber zamânında İslâm'a girmiş (Abdullah b. Selâm ve Rifâa b. Rifâa gibi bâzı Yahûdilerle Varaka b. Nevfel ve Suheyb-i Rûmi gibi hanifler veya Hıristiyanlardır. Ve **kıyâmete kadar girecek olanları** bu âyetin kapsamında düşünmek daha uygun olur. (krş. Ankebût 29/47, KUR'AN YOLU, 4/236)

Said b. Cübeyr (r) bu âyetlerin **Necâşi'nin** gönderdiği **yetmiş papaz** hakkında indiğini söyler. Bu papazlar peygamber efendimizin yanına geldiklerinde peygamberimiz (s) onlara **Yâsîn sûresi**ni sonuna kadar okumuştu. Onlar da **gözyaşları dökerek Müslüman olmuşlardı**. Bunun üzerine onlar hakkında bu son âyet inmişti. (S. KUTUB, 8/108)

Kur'ân-ı Kerîm burada müşriklerin bildikleri ve inkâr etmedikleri bir realiteye dikkatlerini çekiyor. Böylece onları iyi niyetli kişilere ilişkin bir örnekle karşı karşıya getirmeyi, bu kişilerin Kur'ân'ı nasıl karşıladıklarını, ona nasıl inandıklarını, içerdiği gerçeği nasıl gördüklerini, **ellerinde bulunan kitapla nasıl uyuştuğunu** bildiklerini vurgulamayı amaçlıyor. Bu iyi niyetli kişileri **ihtiras ve büyüklenme** gibi engeller, Kur'ân'a inanmaktan alıkoyamıyor. İnandıkları hak yolu uğruna başlarına gelen **eziyetlere**, **küstahlıklara**, cahilce davranışlara **katlanıyorlar**. (S. KUTUB, 8/108)

(53).**'Onlara (**Kur'ân**) okunduğu zaman: "O'na inandık. Doğrusu o, Rabbimizden (**gönderilen**) bir haktır. Şüphesiz biz ondan önce de müslüman olan kimseler idik." dediler.'** İslâm dîni üzere idik, yâni Yüce Allâh'ı ihlâsla tevhid eden, O'nun çağrısını kabul eden kimselerdik. Onların; **'Doğrusu o, Rabbimizden gelen haktır'** şeklindeki sözleri ona îman etmelerinin gerekçesini ifâde

etmektedir. Çünkü onun Allah tarafından gelen bir hak olması, ona îman edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. (S. HAVVÂ, 10/524)

(54).**'İşte onlara sabır (**ve îmanda sebat**) etmelerinden dolayı, mükâfatları iki defa verilecektir.'** İslâm'ı kabul eden Yahûdi ve Hristiyanlar, puta tapanlardan farklı olarak **iki kat ödül** almaya layıktırlar. Çünkü bunlar daha önce Hz. Mûsâ'ya veya Hz. Îsâ'ya uymuşlar, şimdi de son peygamberi tasdik etmişlerdi. Bk. Âyet 56, H. DÖNDÜREN, 2/626)

Hadis: Sahih'te vârid olduğuna / geldiğine göre…. Rasûlullah (s) şöyle buyurmuştur: **Üç kişiye** ecirleri **iki kat** verilir: Ehl-i kitaptan olan birisi, hem peygamberine îman eder, sonra da bana îman ederse; köle birisi hem Allâh'ın üzerindeki hakkını, hem de Mevlâlarının hakkını yerine getirirse; bir de bir câriyesi olup da güzel bir şekilde edeplendiren sonra da onu âzât edip onunla evlenen kimse.' (S. HAVVÂ, 10/527, İ. H. BURSEVİ'da Buhâri ve Müslim'e atıf var)

'Onlar, kötülüğü iyilikle savarlar' günahı itaatla def ederler, ortadan kaldırırlar yâhut eziyete karşılık tahammülkârlık göstererek onu savarlar. Yâni kötülüğe misliyle karşılık vermezler, fakat affederler, bağışlarlar; (S. HAVVÂ, 10/525) **'ve kendilerine rızık (**olarak**) verdiğimiz şeylerden hayra harcarlar.'** Yâni onlara verilen helâl rızıktan Allâh'ın kullarına harcarlar. Bunun kapsamına; âilelerine, akrabâlarına yapmaları gereken infaklarla, **zekât** gibi farz harcamalar ve Allâh'a yakınlaştırıcı ve nâfile türünden olan **infaklar** da girmektedir. (S. HAVVÂ, 10/525)

(55).**'Onlar boş / faydasız ve uygunsuz söz (**yâni müşriklerden bâtıl söz yâhut hakâret, S. HAVVÂ) **işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler (**onlarla birarada olmazlar, S. HAVVÂ) **ve: "Bizim işlerimiz (**amellerimiz**) bize, sizin işleriniz de sizedir. (**yâni sizin söylediğiniz boş sözlere benzeri boş sözlerle karşılık vermeyeceğimizden yana emin olabilirsiniz, S. HAVVÂ, 10/525) **Size selâm olsun (**hoşça kalın**), biz câhil(**lik eden**)leri istemeyiz. (**Câhil kimselerle oturup kalkmayız/arkadaşlık etmeyiz**.)" derler.'**

Abdurrahman b. Zeyd demiştir ki: **'Onlar boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler'** sözünün öznesi **Ehl-i Kitap**tır. Zîrâ onlar Hz. Muhammed'in gelişini dört gözle bekliyorlardı. Rasûlullah peygamberlik tâcını giyince omlar da **Mekke'ye gelerek** Müslümanlığı kabul ettiler. (Taberi'den M. DEMİRCİ, 2/497)

Lâğiv: Önemsiz, boş, düşük, faydasız sözlerdir. Bunun sebebi; Mekke müşrikleri, mümin olan **ehl-i kitap**la karşılaşınca onlara **dil uzatırlar** ve şöyle derlerdi: 'Yazık size, eski dîninizi terk ettiniz' Onlar da müşriklerin bu sözlerinden yüz çevirip aldırış etmezler ve **cevap** bile **vermezler**di. (İ. H. BURSEVİ, 14/454)

'Ondan yüz çevirirler' ('Boş bir şeye rastladıklarında vakar ile (oradan**) geçip giderler'** Furkan 25/72) âyetine uyarak vakar ile. **'Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size'** diye ateşkes anlaşması yaparlar. **('Sizin dîniniz size, benim dînim bana'** Kâfirûn, 109/6) demek gibi. Bu selâm, hayır dileme selâmı değil, **('Kendini bilmez kimseler kendilerine lâf attıklarında (**incitmeksizin**) selâm! Derler.** (geçerler)**'** (Furkan 25/63) gibi **vedâ selâmı**dır. Yâni kavga etmeyelim, Allâh'a ısmarladık, yerindedir. (ELMALILI, 6/196)

(56).**'(**Rasûlüm**!) Şüphesiz sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin.** Yâni senin öyle bir **yetkin yoktur**. Sana düşen, **tebliğ**den ibârettir. Allah ise dilediğini hidâyete erdirir. Sonsuz hikmet ve kesin delil, yalnız O'nundur. Sen ister kavminden olsun, ister başkalarından olsun, arzuladığın herkesi İslâm'a sokamazsın. (S. HAVVÂ, 11/12)

‘Fakat Allah dilediğini doğru yola eriştirir.’ Allah Teâlâ, peygamber ve kitap gönderdikten sonra tercihini ısrarla inkâr yönünde kullananları **zorla doğru yola iletmez;** bilâkis onları kendi **irâde** ve tercihleriyle **başbaşa bırakır,** gerçeği araştırıp tercihini o yönde kullanmaya çalışanlara yardım ederek onları doğru yola iletir. (bu konuda bilgi için bk. Bakara 2/7, 26; KUR’AN YOLU, 4/237)

‘O, doğru yola erişecek olanları daha iyi bilir.’ Yâni kimin hidâyeti hak ettiğini, kimin de saptırılmaya layık olduğunu en iyi O bilir; yâhut O, kimin hidâyeti seçip kabul ettiğini, gösterilen delillerle, âyet ve belgelerle ibret ve öğüt aldığını en iyi bilendir. (S. HAVVÂ, 11/12)

Hadis: ez Zühri der ki… el Müseyyeb b. Hazm el Mahzûmi (r) dedi ki. **Ebû Talib’in ölümü** yaklaştığı sırada Rasûlullah (s) onun yanına geldi. Ebû Cehil b. Hişam’ın, Abdullah b. Ümeyye b. Muğîre’nin de yanında olduklarını gördü. Rasûlullah (s) şöyle dedi: ‘Amcacığım! Allah huzûrunda kendisini senin lehine delil göstereceğim bir söz olan **‘Lâ ilâhe illallah’**ı deyiver.’ Ebû Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye şöyle dedi: -Ey Ebû Talib! Abdulmuttalib’in dininden yüz mü çevireceksin? Rasûlullah (s) aynı teklifi yapmaya devam etti, onlar da aynı sözleri tekrarlayıp durdular. Nihâyet son olarak şunu söyledi: ‘Ben Abdülmuttalib’in dîni üzereyim, dedi ve **lâ ilâhe illâllah demedi**. Rasûlullah **(**sa**)** da ‘Alıkonulmadığım sürece senin için mağfiret dileyeceğim.‘ diye buyurdu. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyet-i kerîmeyi indirdi: **‘Akraba dahi olsalar, peygamberin de müminlerin de müşriklere mağfiret dileme yetkileri yoktur.’** (et Tevbe, 9/113) Ebû Tâlib hakkında da **‘Muhakkak ki sen, her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Ama Allah dilediğini hidâyete erdirir’** buyruğunu indirdi. (Buhâri Tefsir 28/1; Müslim’den, S. HAVVÂ, 11/12, 13)

28/57-59 ŞIMARMIŞ NİCE MEMLEKETİN HELÂK EDİLMESİ

57. (Müşrikler şöyle dediler) **“Eğer seninle berâber doğru yola (**tevhide**) uyarsak, yerimizden (**yurdumuzdan**) koparıl(**ıp atıl**)ırız.” derler. Biz, tarafımızdan onları, bir rızık olarak herşeyin mahsullerinin oraya toplandığı emniyetli bir Harem (**olan Mekke**)’de yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.**

58. Biz, (böyle**) refâhından şımarıp azmış nice memleketleri helâk ettik. İşte onların meskenleri! Kendilerinden sonra ancak pek azı oturulabilecek hâlde kalmıştır. (**Oralara hep**) biz mîrasçı olduk. [**krş**. 17/16-17; 34/17]**

59. Senin Rabbin, memleketlerin ana merkez(ler**)ine, âyetlerimizi onlara okuyacak bir peygamber göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Zaten biz, ancak hâlkı zâlim memleketleri (**azapla**) helâk etmişizdir. [**bk**. 17/15; 26/208-209]**

57-59. (57).**“Eğer seninle berâber doğru yola (**tevhide**) uyarsak, yerimizden (**yurdumuzdan**) koparıl(**ıp atıl**)ırız.” derler.’** Bu âyet-i kerîmede Yüce Allah, hidâyete uymamak hususunda **kâfirlerin** ileri sürdükleri **mâzeretlerinden** birisini bize **haber** vermektedir. Çünkü onlar Allâh’ın Rasûlüne şöyle demişlerdi: Senin getirdiğin hidâyete uyacak ve çevremizde bulunan müşrik Arap kabilelerine aykırı davranacak olursak, onların bizi rahatsız edeceklerinden, bize **savaş açacaklarından,** nerede olursak olalım bizleri**, yerimizden** yurdumuzdan **edeceklerinden korkarız**. (S. HAVVÂ, 11/14)

‘Biz, tarafımızdan onları, bir rızık olarak her şeyin mahsullerinin oraya toplandığı emniyetli bir Harem (olan Mekke**)’de yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.’** Yâni onların ileri

sürdüğü bu **mâzeret yalandır,** bâtıldır. Çünkü Yüce Allah onları **güvenilir** bir **beldede** ilk gününden beri emin olan; güvenlik altında bulunan bir yerde yerleştirmiştir. (S. HAVVÂ, 11/14)

(Hâlbuki) Allah Teâlâ **Hz. İbrâhîm'in duâsı** bereketiyle (krş. Bakara 2/126; İbrâhim 14/37), içinde kutsal Ka'be'nin bulunduğu Mekke'yi –insan dâhil- **her** türlü **canlı ve bitkinin korunduğu** güvenlikli bir şehir kılmış, Kureyşli'leri de buraya yerleştirmişti. Yarımadadaki genel güvensizliğe rağmen Mekkeliler bu sâyede çevredeki Arap toplumlarından saygı görüyor ve güvenli bir hayat yaşıyorlardı. (bk. Kureyş 106/1-4) Ayrıca **Mekke'nin çoraklığı** ve **verimsizliği**, Kâbe'nin bereketi sayesinde **dışarıdan gelen ürünlerle** telâfi ediliyordu. (KUR'AN YOLU, 4/237)

Bilindiği gibi, doğu ve batı bölgelerine âit her türlü **meyve ve yiyeceğin** Mekke'de mevcut bulunması, İbrâhim (as)'in **'Onları çeşitli meyvelerle rızıklandır.'** (İbrâhim, 14/37) duâsı sebebiyledir. (İ. H. BURSEVİ, 14/461)

(58).**'Biz, (**böyle**) refâhından şımarıp azmış nice memleketleri helâk ettik. İşte onların meskenleri!'** Yâni kaldıkları yerleri, eserleri ortadadır. **Semûd**, **Şuayb** ve onlara benzer kimselerin ülkelerine yolculuk yaptıklarında bu meskenleri görüyorlar. (S. HAVVÂ, 11/18)

Kaybetme korkusuyla haktan yüz çevirip bâtıla yapıştıkları dünyâ refâhı, zenginliği**, mal** ve **serveti fânîdir**. Gelip geçicidir. Belki de helâklerinin sebebi olacaktır. Nitekim bu refah ve servetlere bir zamanlar **Âd, Semûd, Sebe'** ve **Medyen** kavmi gibi toplumlar da sâhip olmuşlardı. Bunlar **şımardıkları** için ilâhi **azap kamçısı** tepelerine inivermişti. Mal ve servetleri onları azaptan kurtaramamıştı. (Ö. ÇELİK, 3/705)

'Kendilerinden sonra ancak pek azı oturulabilecek hâlde kalmıştır. (Oralara hep**) biz mîrasçı olduk.'** O meskenlerde yaşayanlardan oraları bizler mîras aldık. Bizden başka oralarda tasarruf eden kimse yoktur. Yâni o **meskenler** artık **harap** olmuştur**,** orada kimse **yaşamamaktadır.** (S. HAVVÂ, 11/18)

(59).**'Senin Rabbin, memleketlerin ana merkez(**ler)**ine, âyetlerimizi onlara okuyacak bir peygamber göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir.'** Peygamberin ana kentten – yâni en büyük kentten veya başkentten- gönderilmiş olmasının hikmeti, bu yerleşim biriminin **merkez niteliğinde** olması ve mesajın hiç kimsenin **mâzeret** ileri sürmesine **fırsat vermeyecek şekilde** her tarafa yayılabilmesidir. Nitekim peygamber efendimiz de (s) Arap yerleşim birimlerinin **ana kenti** konumundaki **Mekke'den seçilip** peygamber olarak görevlendirilmiştir. (S. KUTUB, 8/115)

Peygamber gönderilen beldenin **nüfûsu kalabalık** ve büyük bir şehirle tahsis edilmesi; hâlkının daha anlayışlı ve toplumun **ileri gelenlerinin** buralarda bulunmasından dolayıdır. Peygamberler de genellikle bu kimselere gönderilir ve onlar da daha çok **şehirlerde ve kasabalarda** otururlar. (İ. H. BURSEVİ, 14/464)

(Bununla berâber**)** Yüce Allah, ana kentte yaşayanlar arasından birini **peygamber olarak göndermedikçe** nîmetle şımaran bu yerleşim birimlerini **yok etmemiştir.** Bu durum, onun kullarına yönelik **rahmetinin belirtisi** olarak kendi kendisi için belirlediği bir kuraldır. (S. KUTUB, 8/115)

'Zâten biz, ancak hâlkı zâlim (ve inkârcı**) memleketleri (**azapla**) helâk etmişizdir.'** Yâni bizler, ancak zulümleri sebebiyle azâbı hak eden ülkelerin hâlkını helâk etmişizdir. Onların **zulümleri** ise, küfür ve **inatta ısrarları** ve onlara karşı delillerin ortaya konulmasından ve mâzeretlerinin çürütülmesinden sonra yine de **kibirlenmeye devam** etmeleridir. (S. HAVVÂ, 11/18)

28/60-67 NE OLURDU DOĞRU YOLA GİRSELERDİ!

60. (Ey müşrikler!) **Oysa size verilen her şey, dünyâ hayâtının geçimliği ve ziynetidir. Allâh'ın yanında olan ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Akıl erdiremiyor musunuz?** (Aklınızı kullanın)

61. Kendisine, (cennet gibi**) güzel bir vaad ile söz verdiğimiz ve kendisi de (**âhirette**) buna kavuşan kimse, dünyâ hayâtının (**geçici**) zevki ile faydalandırdığımız, sonra da kıyâmet gününde (**azap için tutulup huzûrumuza**) getirilen kimse gibi midir?**

62. Kıyâmet günü (Allah**) müşriklere seslenip: "Kendi zannınızca benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz nerede?" diyecek.**

63. Üzerlerine (azap**) söz(**ü**) hak olanlar (**o gün**): "Ey Rabbimiz! İşte bunlar, bizim azdırdığımız kimselerdir. Kendimiz azdığımız gibi, onları da azdırdık. Artık (**onlardan**) uzaklaştığımızı sana arz ederiz. Zâten onlar, bize tapmıyorlar (**aslında kendi arzu ve heveslerine tapıyorlar**)dı." derler.**

64. (Müşriklere**: "**Haydi**!) Çağırın (**Allah'la**) ortak (**hâle getirip bağlandığınız ilâh**)larınızı!" denilecek. Onları çağıracaklar fakat onlar kendilerine cevap vermeyecekler ve azâbı göreceklerdir. Keşke onlar (**dünyâda iken**) doğru yola gelselerdi.**

65. Kıyâmet günü (Allah**) onlara seslenip: "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyecek.**

66. O gün onlara haber yolları kapanmıştır. Artık onlar birbirlerine de soramazlar.

67. Ama kim (bu dünyâda**) tevbe ve îman edip iyi (**sevaplı**) iş (**ve hareket**)ler yaparsa, o takdirde kurtuluşa erenlerden olmaları umulur.**

60-67. (60).**'Oysa size verilen her şey, dünyâ hayatının geçimliği ve ziynetidir.'** Elinize ne geçirirseniz geçiriniz, bunlar ancak dünyâ hayâtı süresince az sayıda **birkaç gün** kendilerinden faydalanabileceğiniz şeylerdir, basit süslerdir. (S. HAVVÂ, 11/18)

'Allâh'ın yanında olan (Allah'ın ecri ve sevâbı (S. HAVVÂ**) ise daha hayırlı ve daha devamlıdır.'** Allah katındaki sevap ise sizin için, bizâtihi bu şeylerden daha hayırlıdır. Çünkü âhiret sevâbı **elem ve acılarla karışık değil**dir; katışıksız ve lezzetlidir; yaşlılık gibi illetlerden de uzaktır ve insanın sâhip olacağı mükemmel bir güzelliktedir. Ve âhiret nîmetleri **devamlı ve ebedi**dir. (İ. H. BURSEVİ, 14/469)

İbn Abbas, insanların **mümin, münâfık** ve **küfür ehli** olmak üzere üçe ayrıldığını, müminin dünyâda âhiret azığı hazırladığını, münâfığın lüks ve debdebeye yöneldiğini, küfür ehlinin ise maddi çıkar peşinde koştuğunu belirttikten sonra yukarıdaki âyeti okumuştur. (Medârik, Kasas 28/61, H. DÖNDÜREN, 2/626)

Hadis: 'Allâh'a yemin olsun ki, **âhirete kıyasla dünyâ,** sizden birinin parmağını denize daldırması gibidir. Parmağını denize daldıran kimse, parmağında ne kadar su kaldığına baksın!' (Müslim Cennet 55'den Ö. ÇELİK, 3/706)

(61).**'Kendisine, (**îman ve sâlih amellerinden dolayı cennet gibi**) güzel bir vaad ile söz verdiğimiz ve kendisi de (**âhirette**) buna kavuşan kimse, dünyâ hayâtının (**geçici**) zevki ile faydalandırdığımız, sonra da kıyâmet gününde (**azap için tutulup huzûrumuza**) getirilen kimse gibi midir?'** Elbette

onun gibi olamaz**,** ondan daha iyi bir şey yoktur; çünkü **cennet süreklidir**. O bakımdan cennete **'el hüsnâ'** denilmiştir. (S. HAVVÂ, 11/18)

'.. güzel bir vaad' ile maksat, cennettir. Yüce Allah, cenneti îman edip sâlih ameller işleyen ve haramlardan sakınan müttaki müminlere vaad etmiştir. (3/133, 57/2). '(Ey Peygamberim!) **Îman edip sâlih ameller işleyen kimseleri, onlar için içlerinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele'** (2/25; İ. KARAGÖZ 5/468, 469).

Allâh'ın dini, insanın dünyâ nîmetlerinden bütünüyle sırtını dönmesini ve zi(y)netlerini terk etmesini istemez. O'nun tek istediği **insanın âhireti dünyâya tercih etmesi,** onu üstün tutmasıdır. Çünkü bu **dünyâ sonlu,** bu dünyânın zevkleri aşağılık, **öte dünyânın zevkleri ulvi**dir, yücedir. (MEVDÛDİ, 4/178, 179)

(62).**'Kıyâmet günü (**Allah**) onlara seslenip: "Kendi zannınızca benim ortaklarım olduklarını iddiâ ettikleriniz nerede?" diyecek.'** Dünyâ hayâtında kendilerine ibâdet edip durduğunuz **putlar,** Bana eş koştuklarınız sizlere yardım edebiliyor yâhut onlara yardım olunuyor mu? Yüce Allah, bu soruyu onlara **azarlamak** ve **tehdit** etmek üzere soracaktır. (S. HAVVÂ, 11/19) Bu sorgu sual bilgi almak için değildir.

İster taştan, ağaçtan veya çeşitli mâdenlerden yapılmış **müşahhas cisimler** olsun, ister insanın gönül âleminde sevgi, korku ve ümitlerini bağladığı **hayâlî varlıklar** olsun, insanı **Allâh'a** samîmi **kulluktan alıkoyan her şey** Kur'an dilinde **'şerik, nidd, ortak, put'** diye beyan buyrulur. İslâm, insanların duygu ve düşüncelerini bu mevhum varlıklara bağlanmaktan kurtarıp, âlemlerin Rabbi Allâh'a bağlamak için gelmiştir. Dînin temel esâsı olan **'tevhid'** de budur. Bunun başaramayanları mahşer yerinde büyük tartışmalar ve kavgalar beklemektedir. (Ö. ÇELİK, 3/708)

(63).**'Üzerlerine (**azap**) söz(**ü**) hak olanlar (**şeytanlar, kötü ve fesatçı kimseler, küfre, şirke ve tâğûta çağıranlar, H. T. FEYİZLİ, 1/392) '**aleyhlerine hüküm gerçekleşen'**den kasıt ise, onlar hakkında hükmün yerine getirilmesi gereken kimseler demektir ki, bu hüküm de Yüce Allâh'ın **'Cehennemi mutlaka cinlerden ve insanlardan dolduracağım.'** (es Secde, 32/13) buyruğunda işâret edilen husustur. (S. HAVVÂ, 11/19)

'**(**Kıyâmet günü**): "Ey Rabbimiz! İşte bunlar, bizim azdırdığımız kimselerdir.'** Yâni bizler ancak kendi irâdemizle azdık. Bunlar da bu şekilde **kendi irâdeleriyle** azdılar. Çünkü bizim onları azdırmamız bir **vesvese ve güzel göstermek**ten ibâretti. O hâlde bizim azmamız ile onların azmaları arasında bir fark yoktur. (S. HAVVÂ, 11/19)

'Kendimiz azdığımız gibi, onları da azdırdık.' Rabb'imiz biz onları **zorla saptırmadık.** Çünkü onların kalplerini etki altına alacak, onların duygu ve düşüncelerine egemen olacak bir güce sâhip değiliz. Onlar **kendi istekleriyle** ve severek yoldan çıktılar. Nitekim biz de hiçbir zorlama olmaksızın kendi isteğimizle sapıklığa daldık. (S. KUTUB, 8/117, 118)

'Artık (onlardan**) uzaklaştığımızı sana arz ederiz.'** Onları saptırma, yoldan çıkarma suçundan uzaklaştık, S. KUTUB, 8/118) '**Zâten onlar, bize tapmıyorlar (**aslında kendi arzu ve heveslerine tapıyorlar**)dı." derler.'** Heykellere, putlara, senin yarattığın herhangi bir varlığa kulluk ediyorlardı. Biz kendimizi onlar için ilâhlık pozisyonunda görmedik. Onlar da bize kullukla yönelmediler. (S. KUTUB, 8/118)

Burada işâret edilmesi gereken ince bir nokta vardır: Aslında Allah, kendisine onları ortak koşanları hesâba çekecektir, fakat onlar cevap vermeden **bizzat ortak koşulanlar cevap** verecektir. Bunun sebebi şudur: Bütün müşrikler bu şekilde sorguya çekilirken onların önder ve kılavuzları azap vaktinin

kendileri için geldiğini anlayacaktır, çünkü besbelli ki, izleyicileri kendilerini saptırdığı için onları suçlayacaktır. Dolayısıyla **izleyiciler** bir şey **söylemeden onlar atılacak** ve suçsuzlukları için **mâzeret ve ricâda** bulunacaklardır. (MEVDÛDİ, 4/181)

'Zâten onlar bize tapmıyorlardı.' Aksine onlar hevâlarına tapıyor, arzularına itaat ediyorlardı. (S. HAVVÂ, 11/20)

(64).**'(**Onlara**: "**Haydi**!) Çağırın (**Allah'la**) ortaklarınızı!" denilecek. Onları çağıracaklar fakat onlar kendilerine cevap vermeyecekler ve azâbı göreceklerdir. Keşke onlar (**dünyâda iken**) doğru yola gelselerdi.'** Sözde tanrı sayıp taptıkları varlıkların hiçbir fayda vermeyeceğini göstermek maksadıyla, müşriklere **alay yollu hitap** edilerek âhiret azâbından kendilerini kurtarmaları için tanrılarını yardıma çağırmaları istenir. Onlar da **tanrılarından yardım isterler,** ancak tanrıları yardım etmek şöyle dursun, onlara cevap dahi veremezler. (KUR'AN YOLU, 4/241)

(65).**'Kıyâmet günü (**Allah**) onlara seslenip: "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyecek.'** Bu, kişiye kabrinde: Peygamberin kimdir, dinin nedir? Şeklinde sorulacak soruyu andırmaktadır. **Mümin** kimse; Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in Allâh'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şâhitlik edecektir. **Kâfir** ise, Hı, bilmiyorum, diyecektir. Bu bakımdan kıyâmet gününde onun **susmaktan başka verecek bir cevâbı da olmayacak**tır. Zîrâ bu dünyâda kör kimse, âhirette daha kör ve yolca daha sapıktır. (S. HAVVÂ, 11/20, 21)

Aslında Yüce Allah onların peygamberlere ne cevap verdiklerini biliyor. Fakat bu soru da, **kınama ve rezil etme amacı** ile yöneltiliyor. Onlar da bu soruyu **duymazlıktan gelerek**, susarak karşılıyorlar. Bu duymazlıktan gelme, içinde bulundukları **sıkıntının ifâdesi**dir. Suskunluk da, **söylenecek bir şey bulamamaktan** kaynaklanıyor. (S. KUTUB, 8/118)

(66).**'Kıyâmet günü onlara haber yolları kapanmıştır. Artık onlar birbirlerine de soramazlar.'** 'O gün kurtarıcı cevapların bütün kapıları yüzlerine kapanmıştır' ifâdesi, yargılama sırasında suçluların, kendilerini savunacak ve cezâdan kurtaracak hiçbir mâkul söz ve **meşrû mâzeret bulamayacaklarını** ifâde etmektedir. Birbirlerine de herhangi bir şey soramayacaklardır; çünkü cevap alabilseler bile bu cevâbın faydası olmayacaktır. (KUR'AN YOLU, 4/241)

'Ama kim (bu dünyâda**) tevbe ve îman edip iyi (**sevaplı**) iş (**ve hareket**)ler yaparsa, o takdirde kurtuluşa erenlerden olmayı umabilir.'** Nesefi der ki: Bu buyrukta Müslümanlara İslâm'a bağlılıkları dolayısıyla bir **müjde,** kâfirlere de îmâna girmek için bir **teşvik** vardır. (S. HAVVÂ, 11/21)

28/68-70 RABBİN, DİLEDİĞİNİ SEÇER VE YARATIR

68. (Ey Peygamberim!) **Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Seçmek, onlara âit değildir. Allah, eş koştukları şeylerden uzaktır ve (**O'nun**) şânı yücedir.**

69. (Ey Peygamberim!) **Rabbin, müşriklerin sînelerinde gizledikleri şeyi de açığa vurdukları şeyi de (**çok iyi**) bilir. [**bk**. 13/10]**

70. O Allah, ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. Dünyâda ve âhirette hamd (her türlü övgü) **O'na mahsustur. Hüküm de yalnız O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.**

68-70. (68).**‘Rabbin dilediğini yaratır ve seçer.’** Allah Teâlâ fâil-i muhtardır / ne yapacağını kimseye sormaz. Dilediğini yaratır, dilediğini seçer. Bâzı şeyleri cansız varlık, bâzılarını bitki, bâzılarını hayvan, bâzılarını insan olarak yaratmak; bunların bir kısmını velî, bâzısını peygamber olarak seçmek; yine bâzı varlıkları şeytan, bâzısını cin, bâzı mahlûkâtı da melek olarak yaratmak sâdece O’nun hakkıdır. Dolayısıyla bu âyetlerde şirk düşüncesi kökünden reddedilip tevhid akidesi ispat edilmektedir. (Ö. ÇELİK, 3/709)

‘Seçmek, onlara âit değildir.’ Eğer bu gerçek kalplere ve vicdanlara yerleşirse insanlar uğradıkları bir zarardan, bir kötülükten dolayı **öfkelenmez**ler. Elde ettikleri bir nîmetten, bir kazançtan dolayı da sevinip **kendilerinden geçmez**ler. Elde edemedikleri, kaçırdıkları bir şey için **üzülmez**ler. Çünkü bu şeyleri seçen, böyle olmasını belirleyen kendileri değildir. Bütünüyle bu **seçimi yapan** Yüce **Allah’**dır. (S. KUTUB, 8/119)

Bu demek değildir ki insanlar, akıllarını, irâdelerini ve enerjilerini devre dışı bıraksınlar, iptal etsinler. Bunun anlamı, insanların ellerinden gelen çabayı, **düşünme**, **plânlama** ve **seçme yeteneklerini kullandıktan sonra** meydana gelen **sonucu hoşnutlukla**, **teslîmiyetle** benimseyerek karşılamalarıdır. Çünkü onlara düşen **ellerinden gelen çabayı sarf etmek**tir, sâhip oldukları **yetenekleri** kullanmak**tır.** Bundan sonrası ile ilgili belirleyici yetki Yüce Allâh’a âittir. (S. KUTUB, 8/120)

(69).**‘Rabbin, onların sînelerinde gizledikleri şeyi de açığa vurdukları şeyi de (**çok iyi**) bilir.’** (Çünkü) Allah aklın ve kalbin yalnızca açığa vurulan değil, gizli tutulan sırlarını da bilir: O, bir kimse ne tür bilgi, duygu, idrak, arzu, niyet ve şuûra sâhipse onu doğrudan aracısız **bilir**. (MEVDÛDİ, 4/183)

(70).**‘O Allah ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur’** cümlesi, Allâh’ın ilâh ve mâbud oluşunda tekliğini, eşinin, benzerinin, ortağının ve kendisinden başka bir ilâhın bulunmadığını ifâde eder. Bu cümle, hem ziki, hem duâ cümlesidir. **Hadis:** Peygamberimiz (s) 'Z‘krin en üstünü **‘Lâ İlâhe illâllah’** diye yapılan zikirdir.’ Buyurmuştur. (Tirmizi Deavat 9, İ. KARAGÖZ 5/474, 475)

‘Dünyâda ve âhirette hamd O’na mahsustur. Hüküm de yalnız O’nundur ve siz ancak O’na döndürüleceksiniz.’ ‘Elhamdü lillâh’ cümlesi, övme, zikir, şükür, nimeti ikrar, minnet ve duâ cümlesidir. **‘Elhamdü lillâh’** diyen insan; yaratan, yaşatan, bütün nîmetleri var eden ve kemâl sıfatlarıyla vasıflandırılmış olan **Allâh’ın anmış, övmüş,** nîmetlerini ikrar etmiş, **minnet duymuş,** O’na duâ etmiş ve verdiği nîmetlere şükretmiş olur. (İ. KARAGÖZ 5/475)

Eğer Allah’tan **başka** bir **ilâh** daha **olsaydı**, o da ayrı emirler verir, hükümler koyar ve her biri kendi emrinin geçerli olmasını isterdi. Böylece kâinâtın **nizâmı** ve insanların hayat düzenleri **bozulur**, şaşkınlık ve sıkıntı içinde bocalarlardı. [bk. 21/22] (H. T. FEYİZLİ, 1/392)

‘Hüküm de O’nundur.’ Kulları üzerindeki **hükümranlık** O’nun tekelindedir. Onlarla ilgili meselelerde kendi hükmü ile hükmeder. Hiç kimse bu hükmünü geri çeviremez, değiştiremez. (S. KUTUB, 8/120)

Hüküm vermek sâdece Allâh’a âittir: Yüce Allah hem **hâkim,** yâni karar veren, hem **hakîm,** yâni her kaârı isâbetli ve çok hikmetli olandır. Helâl ve haram belirleme, rızık verme, dilediğini yaratma, kıyâmetin kopması karârı, mahşer yerinde insanları sorgulama, affetme veya cezâlandırma, cennet veya cehenneme koyma yetkisi tamamen Allâh’a âittir. (İ. KARAGÖZ 5/475)

28/71-75 DÜŞÜNDÜNÜZ MÜ HİÇ?

71. (Rasûlüm**!** Müşriklere**) De ki: "Söyleyin bakalım? Eğer Allah üzerinize geceyi kıyâmete kadar devamlı (**karanlık**) kılsa, Allah'tan başka, size ışık getirecek ilâh kimdir? Hâlâ (**hakikatleri**) işitmeyecek misiniz?"**

72. (Ey Peygamberim!) Müşriklere) **De ki: "(**Yine**) bana söyleyin bakalım, eğer Allah, üzerinize gündüzü kıyâmete kadar devamlı kılsa, içinde dinleneceğiniz bir geceyi, Allah'tan başka, size getirecek ilâh kimdir? Hâlâ (**Allâh'ın kudretini**) görmez misiniz?"**

73. (Allah**) rahmetinden dolayı geceyi ve gündüzü yarattı ki hem (**gece**) içinde dinlenesiniz, hem de (**gündüz**) O'nun lütfundan (**rızık**) arayasınız ve (**nîmetlerine**) şükredesiniz. [**bk**. 17/12; 25/47; 78/9-11]**

74. Kıyâmet günü (Allah**) onlara seslenip: "Benim ortaklarım sandıklarınız (**putlar ve putlaştırdıklarınız**) nerede?" diyecek. [**bk**. 2/165]**

75. (Kıyâmet günü**) her ümmetten (**dünyâdaki inkârlarına**) birer şâhit (**peygamber**) çıkarırız da: "Haydi, kesin delilinizi getirin!" deriz. Artık hak (**dînin**) Allâh'ın olduğunu bilecekler ve uydur(**up tap**)tıkları şeyler de kendi (**huzur**)larından kaybolup gidecek.**

71-75. (71).'**(**Rasûlüm**!** Müşriklere**) De ki: "Söyleyin bakalım? Eğer Allah üzerinize geceyi kıyâmete kadar devamlı (**karanlık**) kılsa, Allah'tan başka, size ışık getirecek ilâh kimdir? Hâlâ (**gerçekleri**) işitmeyecek misiniz?"** Yâni buna kim kâdir olabilir, kim güç yetirebilir, bana bildiriniz! Bunu yapabilen sâdece Allah olduğuna göre ve bunun bu şekilde olmasında ancak Allâh'ın bildiği pek çok menfaatler bulunduğuna göre, Allâh'ın rahmetini, hikmetini kabul edip tanıyınız, O'na teslim olunuz, anlamsız gerekçeler ileri sürerek İslâm'dan kaçmayınız. (S. HAVVÂ, 11/23)

Evrendeki düzen amaca uygunluk bakımından olabileceklerin en mükemmelidir. Bunun **tesâdüfen** olması ihtimâli aklen **mümkün değildir**. Düzenin bozulmadan devam etmesi de **tek kudret elinden** çıktığını, tek irâdeye tâbi olduğunu göstermektedir. (KUR'AN YOLU, 4/243)

(72).'(Müşriklere) **De ki: "(**Yine**) bana söyleyin bakalım, eğer Allah, üzerinize gündüzü kıyâmete kadar devamlı kılsa, içinde dinleneceğiniz bir geceyi, Allah'tan başka, size getirecek ilâh kimdir? Hâlâ (**Allâh'ın kudretini**) görmez misiniz?"** Çalışıp didinmelerinizden dolayı yorgun düştükten sonra, dinlenmenizi sağlayacak bir geceyi Allah'tan başka kim getirebilir? **'Hâlâ görmeyecek misiniz?'** Böylelikle bütün bunları yapanın Allah olduğunu kabul etmeyecek (misiniz?) ve O'na karşı gerekenleri yerine getirmeyecek misiniz? (S. HAVVÂ, 11/23)

Gündüz saatlerindeki hareketlilik esnâsında harcanan enerjiyi yeniden toplamak için hayâtın bütünlüğü açısından bir süre **geceleyin dinlenmeye ihtiyaç** vardır. Bir an için hayatta kalacaklarını varsayarsak, şâyet kıyâmete kadar **hep gündüz olsa,** ne yapacak insanlar? Oysa eğer hep gündüz olsa, **insanlık hayâtı yok olma** ve durma **tehlikesi** ile karşı karşıya kalır. (S. KUTUB, 8/121)

(73).'**(**Allah**) rahmetinden dolayı geceyi ve gündüzü yarattı ki hem (**gece**) içinde dinlenesiniz, hem de (**gündüz**) O'nun lütfundan (**rızık**) arayasınız ve (**nîmetlerine**) şükredesiniz.'** Çünkü **gece** dinlenme ve huzur demektir. **Gündüz** ise, hareket demektir, yorulma ve Allâh'ın lütfuna yönelme demektir. İnsanlara ne verilmişse Allâh'ın lütfundandır. (S. KUTUB, 8/122)

‘Tâ ki şükredesiniz.’ Gece ve gündüz çeşitli **ibâdetlerle** Allâh’a **şükrediniz**. Geceleyin yapamadığı bir kısım ibâdeti **gündüzün telâfi** eder, tamamlar yâhut gündüzün yapamadıklarını **geceleyin telâfi** eder / tamamlar. (S. HAVVÂ, 11/24)

(74).**‘Kıyâmet günü (**Allah**) onlara seslenip: “Benim ortaklarım sandıklarınız (**putlar ve aşırı sevgiyle bağlanıp putlaştırdıklarınız**) nerede?” diyecek.’** Bu soru, yukarıda 62. Âyette geçen sorunun aynıdır. (cevâbı hakkında bilgi için bk. 62-64. âyetler) Sorunun burada tekrar edilmesi, **günahkârların** dünyâdaki tutumlarını aklen hiçbir şekilde **haklı gösterebilecek durumda olmadıklarını** vurgulamak içindir. Nitekim bir sonraki âyette de bu hususa dikkat çekilmektedir. (KUR’AN YOLU, 4/243)

Burada Yüce Allah, kendisine ortak tutulmaktan dolayı **azarı tekrarlamakta**dır. Böylelikle, şirk koşmaktan daha çok Allâh’ın gazabını çekecek bir şeyin olmadığı açıklanmış olsun. Nitekim tevhidden daha çok rızâsına ulaştıracak başka bir şey de yoktur. (Nesefi’den S. HAVVÂ, 11/24)

(75).**‘(**Kıyâmet günü**) her ümmetten (**dünyâdaki inkârlarına**) birer şâhit (**peygamber**) çıkarırız da: “Haydi, kesin delîlinizi getirin!” deriz. Artık hak (**dînin**) Allah’ın olduğunu bilecekler ve uydur(**up tap**)tıkları şeyler de kendi (**huzur**)larından kaybolup gidecek.’** Müfessirlere göre 75. Âyette her ümmetten çıkarılacağı bildirilen şâhitten maksat **peygamberler**dir. (Taberi, Şevkâni, İbn Âşur). Yüce Allah, bütün insanları mahşerde biraraya topladığında **her milletin peygamberini** çağırıp, kendisinden o millete vaktiyle Allâh’ın emir ve yasaklarını **tebliğ** edip etmediğini, tebliğ ettiyse nasıl cevap verdiklerini soracak ve onlar hakkında tanıklık etmesini isteyecektir; Hz. Muhammed de kendi ümmeti hakkında tanıklık edecektir. (bk. Nisâ 4/41, KUR’AN YOLU, 4/243)

Nitekim bir âyette şöyle buyurulmuştur: **‘Peygamberler ve şâhitler getirilir.’** (Zümer, 39/69) Yine şöyle buyurulmuştur: **‘Her ümmetten bir şâhit getirdiğimiz, seni de onlara şâhit getirdiğimiz zaman durum nasıl olur?’** (Nisâ, 4/41) Her peygamber ümmetinin dünyâda yaptığı amellere şâhit olacak, Hz. Muhammed (sa) de bütün peygamberlere şâhitlik edecektir. (Vehbe Zuhayli’den, N. YASDIMAN, 7/368)

28/76-82 KÂRÛN’U DA, YERİN DİBİNE GEÇİRDİK

76. Kârun, Mûsâ’nın kavminden idi. Ama onlara karşı azgınlık etti. Biz ona öyle hazîneler verdik ki anahtarları(nı bile taşımak**) güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demişti ki: “Şımarma! Çünkü Allah şımaranları sevmez.”**

77. “Allah’ın sana verdiği (her türlü**) şeyde âhiret yurdunu da ara. Dünyâdan (**helâlinden olarak**) nasîbini de unutma! Allâh’ın sana iyilik ettiği gibi sen de iyilik et. (**Emirlerine muhâlefet ederek**) yeryüzünde bozgunculuk yapma! Çünkü Allah bozguncuları sevmez.” [**bk**. 2/201-202; 63/10]**

78. (Kârun**:) “Bu (**servet**) bana, ancak benim ilmim sâyesinde verildi.” dedi. O, kendisinden evvelki nesillerden, ondan daha güçlü ve taraftarları kendisinden daha çok nicelerini Allâh’ın helâk ettiğini bilmiyor muydu? Artık suçlulara günahları sorulmaz (**cezâları verilir**).**

79. Derken (Kârun bir gün**), ziyneti (**ve ihtişâmı**) içinde kavminin karşısına çıktı. Dünyâ hayâtını (**sevip**) isteyenler: “Keşke, Kârûn’a verilen (**mal**) gibi bizim de olsaydı. Gerçekten o büyük bir servet sâhibidir.” dediler.**

80. Kendilerine (mânevî**) ilim verilenler ise: "Yazıklar olsun size! Allâh'ın sevâbı (**mükâfâtı**), îman edip de sâlih amel işleyenler için (**kahrından verdiği dünyâlıktan**) daha hayırlıdır. Ona da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz." dediler.**

81. Nihâyet biz onu da sarayını da yer(in dibin**)e geçir(**iver**)dik. Artık Allâh'a karşı, kendisine yardım eden bir topluluğu da olmadı. O, kendisini kurtaranlardan da değildi.**

82. Dün onun yerinde olmayı isteyenler, (sabahleyin**): "Vay be! Demek ki Allah, kullarından dilediğine rızkı veriyor da, kısıyor da. Eğer Allah bize lütfetmeseydi, elbette bizi de (**yere**) batırırdı. Vay! Demek ki küfre sapanlar iflâh olmaz!" demeye başladılar.**

76-82. (76).**'Kârun, Mûsâ'nın kavminden idi. Ama onlara karşı azgınlık etti. Biz ona öyle hazîneler verdik ki anahtarları(**nı bile taşımak**) güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demişti ki: "Şımarma! Çünkü Allah (**böbürlenip**) şımaranları sevmez."** Firavun siyâsi zulüm ve baskıda sembol olduğu gibi, Kârun da **mâli baskı** ve vurgunculukta semboldür. Bu şekilde Kârun hikâyesi karaborsacı, **vurguncu** bir kapitalist kıssasıdır. (ELMALILI, 6/202)

Kârun, Hz. Mûsâ'nın (as) kavmine mensup bir kişiydi. Yüce Allah ona **çok mal** vermişti. Kur'ân-ı Kerîm bu çokluğu **'hazîneler'** olarak nitelendiriyor. Hazine ise, kullanım ve tedâvül fazlası malın saklandığı, yatırıldığı gizli depodur. Bu hazinelerin **anahtarlarının** bir grup güçlü, kuvvetli erkek tarafından zor taşınabildiğini belirtiyor. Bu yüzden Kârun, kavmine karşı azgınlaşıyor, **haksızlık ediyor.** Ancak onlara hangi konuda haksızlık ettiği belirtilmiyor. (S. KUTUB, 8/124)

'Derken onlara karşı azgınlık etti.' Vurgunculuk yaptı, zekâtını vermedi, Mûsâ'ya isyan etti. (ELMALILI, 6/202)

'..Anahtarlarını bile taşımak güçlü bir topluluğa ağır geliyordu.' 'Ekip' diye çevirdiğimiz **'usbe'** kelimesi, on yâhut daha çok (kırka kadar) kişiden oluşan, birbirine sıkı sıkıya bağlı güçlü bir cemaat' anlamına gelmektedir. (İbn Âşur) Burada kinâye yoluyla Kârun'un **servetinin çokluğu** ifâde edilmektedir. (KUR'AN YOLU, 4/246)

'Şımarma' mala güvenmekten, servet biriktirmekten, mal mülk sevgisi ile dopdolu olmaktan kaynaklanan **kibre kapılıp** şımarma. Malı kendisine bahşedeni unutan, bu nîmete karşı gerekli olan **hamd ve şükür görevi**ni yerine getirmeyen azgınlar gibi, şımarıp kendinden geçme. (S. KUTUB, 8/125)

Âyet-i kerîmelerde **kötülenen mal,** sâhibini azdıran ve **şımartan mal**dır. Yoksa Sâd sûresi 39. âyette ifâde edildiği gibi, **Süleyman** (as) mülk ve otoriteye sâhip olması için duâsı bize öğretilir. Süleyman (as) sâhip olduğu mal, Kârûn'unkinden çok fazla idi. Ama Süleyman (as)'ın **ibâdetine** ve **şükrüne engel değildi**. (Mahmut TOPTAŞ'tan N. YASDIMAN, 7/371)

(77).**"Allâh'ın sana verdiği (**her türlü**) şeyde (**zenginlik ve servetle, S. HAVVÂ**) âhiret yurdunu da ara.'** Fakirlere **tasadduk** ederek, **akrabâlık** bağlarına **riâyet** ederek, hayır yollarına harcayarak bunu gerçekleştir. (S. HAVVÂ, 11/27)

'Dünyâdan (helâlinden olarak**) nasîbini de unutma!'** Yâni Allâh'ın sana dünyâda mubah kılmış olduğu **yiyecek,** içecek, **giyecek,** mesken ve nikâhlanacağın **hanım**lar gibi **helâl şeylerden faydalan.** Çünkü senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin bir hakkı vardır, eşinin bir hakkı vardır. Her hak sâhibine hakkını ver. (S. HAVVÂ, 11/27)

‘Allah’ın sana iyilik ettiği gibi sen de iyilik et.’ Çünkü bu mal, Yüce Allâh’ın bağışı ve iyiliğidir. Buna iyilikle karşılık vermek gerekir. İyi karşılama, **iyi** yerlerde **harcama,** yaratıklara iyilikte bulunma, nîmetin bilincinde olma ve O’na **şükürle karşılık** verme gibi. (S. KUTUB, 8/126)

Yüce Allah bu âyet-i kerîmede **dünyâ** ve **âhiret nasîbini aramada** bir **denge tavsiye etmekte**dir. Sonraki âyetlerde, aşırı hırsın ve tamâmen dünyâya dalmanın, dünyâperestliğin ve onunla böbürlenmenin felâketini bildirmektedir. İslâm’ın bildirdiği ölçüler dâhilinde **dünyâ ve âhiret dengesi**ni temin için çalışmak, İslâm’ın öngördüğü yaşama biçimidir. Çünkü dinimiz, Allâh’ın emirlerine uygun yaşamın yanında çalışıp **helâlinden kazanmayı** ve helâle **harcamayı** övmüş ve **emretmiştir**. Aksine haramı helâli, günahı sevâbı ve âhireti düşünmeden Allâh’a kulluktan uzaklaşıp yalnız dünyâ için çalışmak, insanı aç gözlü, maddeperest, çıkarcı ve maksadı için her türlü acımasızlığı ve hâinliği yapar hâle getirir. Âhiret nîmetlerinden de nasîbi olmaz. **Hadîs-i şerîfe** göre ‘büyük bir fitne çıkmadıkça’ yalnız âhirete çalışmak için toplumdan ayrılıp dünyâ işlerini bırakmak / el etek çekmekle, sosyal bir varlık olan insan, kendi yaratılışına, Allah ve Rasûlü’nün emirlerine aykırı hareket etmiş olur. [bk. 57/20-21; 103/1-3] (H. T. FEYİZLİ, 1/393)

‘(Emirlerine muhâlefet ederek**) yeryüzünde bozgunculuk yapma! Çünkü Allah bozguncuları sevmez.”** Zulümle, azgınlıkla, Allâh’ın yolundan alıkoymak sûretiyle bozgunculuğun ardına düşme! İçinde bulunduğun bu imkânları yeryüzünde fesat çıkartmak ve Allâh’ın yaratıklarına kötülük için kullanma. **‘Doğrusu Allah bozguncuları sevmez.’** Aksine onlara buğzeder. Bu O’nun bir sünnetidir. (S. HAVVÂ, 11/28)

(78).**‘(**Kârun**:) “Bu (**servet**) bana, ancak benim ilmim sâyesinde verildi.” dedi.’** Bu malı, sâhip olduğum bilgiyle hak ederek topladım. Malı toplayıp biriktirmemi bu **bilgi** sağladı. O hâlde size ne oluyor ki, bu **malı** belli bir yönde **harcamamı** empoze etmeye çalışıyorsunuz? Neden **özel mülkiyetime** müdâhâle ediyorsunuz? Ben bu **malı** özel **çabamla** elde ettim. Kendi **özel bilgimle** bu **serveti** hak ettim. (S. KUTUB, 8/126)

‘O, kendisinden evvelki nesillerden, ondan daha güçlü ve taraftarları kendisinden daha çok nicelerini Allâh’ın helâk ettiğini bilmiyor muydu?’ Yâni kendisinden daha güçlü, daha zengin kimseleri yok etmiştir. Kendisinden daha fazla servete sâhip olanlara bu kadar serveti vermiş olmamız, bizim onlara olan sevgimizden değildir. Kâfir oldukları için ve şükretmediklerinden dolayı onları da helâk etmiş bulunuyoruz. (S. HAVVÂ, 11/28)

İslâm **ferdi mülkiyet**i tanır ve kendisinin belirlediği **helâl yollarla** mülk edinmek için harcanan kişisel çabalara değer verir. Hiçbir zaman kişisel çabayı küçümsemez ya da geçersiz saymaz. Şu kadar var ki, İslâm aynı zamanda ferdi mülkiyet edinmek ve geliştirmek için belli bir sistemi zorunlu kıldığı gibi, bu mülkiyetin kullanımı ve tasarrufu açısından da belli bir sistemi zorunlu görür. Bu sistem **dengeli ve tutarlı**dır. Ferdi, emeğinin ürününden yoksun bırakmaz. Fakat **savurganlığa** varacak kadar serbestçe harcamasına, **cimriliğe** varacak kadar da eli sıkı davranmasına **izin vermez**. Bunu sağlamak için de **mal üzerinde topluma** bâzı **haklar** verir. Topluma mal kazanmanın, geliştirmenin, harcamanın ve bu maldan kişisel olarak yararlanmanın yollarını **denetleme yetkisi**ni tanır. (S. KUTUB, 8/126, 127)

‘Artık suçlulara günahları sorulmaz (cezâları verilir**).’** Yâni filân suçu, günahı işleyen kimdir? Diye araştırmak için ne şundan, ne bundan ve ne de kendilerinden sorulmaya gerek görülmeksizin Allah tarafından bilinmektedirler. **Meleklerce de yüzlerinden bilinir** ve derhâl yaka paça tutulurlar. **‘Suçlular sîmâlarından tanınır, alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar.’** (Rahmân, 55/41, ELMALILI, 6/203)

Yâni **suçlular** sürekli her türlü kötülükten beri olan **iyi kimseler olduklarını iddiâ etmişlerdir,** fakat onlara verilecek **cezâ kendi ifâdelerine dayanılarak verilmez.** Çünkü yakalandıklarında kendi günahlarını vs. itiraf etmezler. (MEVDÛDİ, 4/187)

(79).**'Derken (**maddeperest Kârun bir gün**), ziyneti (**ve ihtişâmı**) içinde kavminin karşısına çıktı. Dünyâ hayâtını (**sevip**) isteyenler: "Keşke, Kârûn'a verilen (**mal**) gibi bizim de olsaydı. Hakikaten o büyük bir servet sâhibidir." dediler.'** Onlar insanların âdeti üzere bolluk ve zenginlik arzusu ile bu sözleri söylediler. Yâni **gıpta ettiklerinden** dolayı bunu dediler. (S. HAVVÂ, 11/28)

Bu, insanın **tabii** bir **eğilimi** idi. İnsan imkân ve zenginliği arzu etmektedir: **'Gerçekten insan mal sevgisi şiddetli bir varlıktır.'** (Âdiyât 100/8, Vehbe ZUHAYLİ'den N: YASDIMAN, 7/377)

Dünyâ hayâtına düşkün olanlar Kârûn'un servet ve ihtişâmını gördükçe, onun şanslı bir insan olduğunu düşünüyor ve onun yerinde veya onun kadar **zengin** biri **olmak istiyorlardı**. İlim ve irfan sâhibi kimseler ise, onları kınayarak bu tür **özentilerin yersiz** olduğunu söylüyorlardı. Zîrâ **dünyâdaki servet** geçici, **âhiret** ise daha hayırlı ve daha **kalıcıydı**. (krş. Kehf 18/46; A'lâ 87/16-17; KUR'AN YOLU, 4/246)

(80).**'Kendilerine (**mânevî**) ilim verilenler (**yâni sevap, cezâ, dünyânın fâni, âhiretin bâkî oluşuna dâir bilgilere sâhip olan kimseler Kârûn'a bu şekilde gıpta edenlere, S. HAVVÂ, 11/29**) ise: "Yazıklar olsun size! Allâh'ın sevâbı (**mükâfatı**), îman edip de sâlih amel işleyenler için (**kahrından verdiği dünyâlıktan**) daha hayırlıdır. Ona da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz." dediler.'** Yâni Yüce Allâh'ın âhiret yurdunda vereceği mükâfat, sizin gördüklerinizden daha hayırlıdır. Nitekim **hadis-i şerif**te şöyle buyurulmuştur: 'Yüce Allah buyurur ki: Ben sâlih kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hayâline gelmeyen şeyler hazırladım. Dilerseniz şu buyruğu okuyunuz: **'Kendileri için o işlediklerine mükâfat olmak üzere gözleri aydınlatan ne nîmetler gizlendiğini hiçbir nefis bilmez.'** Secde 32/17; İbn Kesir 'den S. HAVVÂ, 11/29)

(81).**'Nihâyet biz onu da sarayını da yer(**in dibin**)e geçir(**iver**)dik.'** O da sarayı da toprağa gömüldü. Üzerinde **büyüklük kompleksi**ne kapıldığı, mal varlığına güvenerek **herkese tepeden baktığı** yerin dibine girdi. Hiç kuşkusuz bu, onun sergilediği tavra uygun bir karşılıktır, yerinde bir cezâdır. Böylesine böbürlenen, malın sağladığı güce güvenerek insanlara tepeden bakan **Kârun,** güçsüz ve çâresiz biri olarak **yok olup** gitti. Hiç **kimse ona yardım etmedi.** Ne malı ne de mevkisi kendisini kurtaramadı. (S. KUTUB, 8/129)

'Artık Allâh'a karşı, kendisine yardım eden bir topluluğu da olmadı. O, kendisini kurtaranlardan da değildi.' Yâni **malı** da, topluluğu da, hizmetkârları da, büyüklenmesi de ona hiçbir **fayda sağlamadı**. Allâh'ın cezâsına, azâbına karşı onu savunamadı. Kendisinin de, kendisine yardımı dokunamadı. Ne başkasının ne de kendisinin, kendisine faydası olmadı. (İbn Kesir 'den, S. HAVVÂ, 11/29)

İnsanı tuğyâna yâni Allâh'a ihtiyaç duymayıp isyan ve zulme sürükleyen en büyük etkenlerden biri **malının çokluğu**, diğeri de siyâsî otoritesi ile **büyüklenip şımarmasıdır**. Âdetullah gereği bunların her ikisi de **helâke götürücüdür** (16/112; 28/58). İşte Kârun'da bu ikisi de vardı. Verilen mal / servet nîmetiyle hem nankörlük yapıyor, Firavun gibi Allâh'ı hesâba katmayıp emirlerini hiçe sayıyor, zevk ve sefâ içinde yaşıyor, hem de hâlkın zayıflarını **küçük görüp** onlara **zulmediyor**, haklarını vermiyor, üstelik otoritesiyle kendisini ülkenin rabbi görüyordu. İşte bu sebeple **Allâh'ın gazabına** ve azâbına uğrayıp yandaşları ile helâk oldu. [bk. 28/38-42; 79/24-25] (H. T. FEYİZLİ, 1/394)

Hadis: Buhâri'de ez Zühri'den şu rivâyet sâbittir: Sâlim'den rivâyet edildiğine göre, babası şunu anlatmış: Rasûlullah (sa) buyurdu ki: 'Derken **elbisesini sürüye sürüye yürüyen** bir adam, **yerin dibine** geçirildi. Kıyâmet gününe kadar o yerde böylece hareket edip durmaktadır.' (S. HAVVÂ, 11/34)

(82).**'Dün onun yerinde olmayı isteyenler, (**sabahleyin**): "Vay be!' (**Bu, hatâya ve **pişmanlığa** dikkat çeken bir sözdür, pişman olan pişmanlığını ortaya çıkardığı zaman kullanır. S. HAVVÂ, 11/30)

Demek ki Allah, kullarından dilediğine rızkı veriyor da, kısıyor da. Eğer Allah bize lütfetmeseydi, elbette bizi de (yere**) batırırdı. Vay! Demek ki küfre sapanlar iflâh olmaz!" demeye başladılar.'** Bu ifâdelerle, Kârûn'un malına sâhip olmayı temenni eden kimselerin bu davranışlarının hatâlı olduğunu fark ettiklerini ve malın Yüce **Allâh'ın** mal sâhibinden **râzı olduğunun delili olmadığını öğrendiklerini** görüyoruz. Çünkü Yüce Allah, **malı sevdiğine de sevmediğine de verir, îmanı ise sevdiği** kimselere **verir.** (S. HAVVÂ, 11/30)

Cenâb-ı Hak Kârun olayının bu bölümünü belirtirken, gaflete dalıp kendini dünyâlığa kaptıran zayıf irâdeli müminleri uyarmakta ve insanları iyiye, doğruya, hakka ve fazîlete irşad eden **ilim adamlarının öğüt ve tavsiyelerine kulak vermelerini emretmekte**dir. Aksi hâlde ölüm olayıyla bütün fırsatlar kaçırılmış ve dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye varılmış olur. (Celâl YILDIRIM'dan, N. YASDIMAN, 7/382)

Kârun kıssası, servet ve gücüne güvenerek, kendini imtiyazlı ve büyük görüp Allâh'a isyan, insanlara karşı haksızlık eden ve sınırı aşanlar için asırları aşıp gelen **bir ibret tablosu,** bir öğüt levhasıdır. (KUR'AN YOLU, 4/247)

28/83-88 İŞTE ÂHİRET YURDU!

83. İşte âhiret yurdu(ndaki cennet**) ki: Biz onu, yeryüzünde (**emirlerimizi yerine getirmede**) büyüklenmek ve (**onları ihlâl ederek**) bozgunculuk etmeyen kimselere veririz. (**En güzel**) sonuç (**olan cennet**), muttakîlerindir. [**krş**. 2/33; 19/63; 38/49; 43/35; 89/10-14]**

84. Kim iyilikle gelirse, onun için ondan daha hayırlısı (olan cennet) **vardır. Kim de kötülükle gelirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kötülük kadar cezâlandırılırlar. [**krş**. 6/160; 27/89-90]**

85. (Ey Peygamberim!) **Hiç şüphesiz bu Kur'ân'ı (**okuyup amel etmeyi**) farz kılan (**Allah**), elbette seni dönülecek yere** (Mekke'ye) **döndürecektir. De ki: "Rabbim, hidâyetle geleni de apaçık bir sapıklık içinde olanı da en iyi bilendir."**

86. (Rasûlüm**!** Bu**) Kur'ân'ın, sana (**vahiyle**) indirileceğini beklemiyordun. (**Bu**,) ancak Rabbinden bir rahmet (**olarak indirilmiş**)tir. O hâlde inkârcılara arka çıkma!**

87. (Ey Peygamberim!) **Allâh'ın âyetleri sana indirildikten sonra, onlar(**ı tatbik etmek / uygulamak**)ten sakın seni alıkoymasınlar! (**Korkmadan**,** yılmadan**) Rabbine (**insanları**) dâvet et. Aslâ müşriklerden (**ve de onlardan yana**) olma!**

88. (Ey Peygamberim!) **Allah ile birlikte başka bir tanrıya yalvarıp tapma / tapınma! O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka herşey yok olacaktır. Hüküm (**ve mutlak hâkimiyet**) sâdece O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. [**krş**. 55/26-27]**

83-88. (83).**'İşte âhiret yurdu(**ndaki cennet**) ki: Biz onu, yeryüzünde (**emirlerimizi yerine getirmede**) büyüklenmek ve (**onları ihlâl ederek**) bozgunculuk etmeyen kimselere veririz. (**En güzel**) sonuç (**olan cennet**), muttakîlerindir.'** Âhiret yurdundan maksat, **cennet**tir. Oraya girecek kulların **üç önemli özelliği** vardır: **(1) Birincisi:** Bunlar **mütevâzı**dırlar. Sâhip oldukları tüm nîmetlerin gerçek sâhibinin Allah olduğunu bilirler. Bu sebeple, maddi ve mânevi imkânlarıyla kimseye karşı **üstünlük taslamaz,** böbürlenmezler. Böyle bir şeyi arzu da etmezler. (..) **(2) İkincisi:** âyetin övdüğü bu seçkin insanlar **bozgunculuk peşinde** olan kimseler de **değil**dir. Ellerinden ve dillerinden **kimseye zarar gelmeyen**, bilâkis fayda gelen; imkânları oranında **ıslâha çalışan** kimselerdir. **(3) Üçüncüsü:** bunlar **takvâ sâhibi**dirler. Kalpleri Allâh'a karşı saygı ve korkuyla doludur. Bu korkuyla **O'na karşı gelmekten sakınır, günahlardan uzak** durur, güzel ve yararlı işler yapmanın peşinde olurlar. (Ö. ÇELİK, 3/715)

İbn Cerir rivâyet ediyor… Ali (r) dedi ki: Eğer kişinin **ayakkabı bağı**, arkadaşının ayakkabı bağından daha güzel olması kendisinin hoşuna gidiyor ise, Yüce Allah'ın: **'İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk etmek istemeyen kimselere veririz. Âkıbet takvâ sâhiplerinindir'** buyruğunun kapsamına girer. Buradaki bu açıklama, kişi bununla **böbürlenmeyi** ve başkasına karşı **haksızca tavırlar** takınmayı **arzu etmesi** hâline yorumlanmıştır. (S. HAVVÂ, 11/34)

Hadis: Nitekim sahih hadiste Peygamber (s)'in şöyle buyurduğu sâbittir: 'Bana şu vahyedildi: Tevâzu gösteriniz. O kadar ki kimse kimseye karşı böbürlenmesin, kimse kimseye karşı azgınlık etmesin.' Şâyet **sırf güzel görünmek maksadıyla** böyle bir şeyi arzu edecek olursa, bunda bir **sakınca yok**tur. Çünkü sâbit olduğuna göre, adamın birisi şöyle demiştir: Ey Allâh'ın Rasûlü, ben **elbisemin güzel,** ayakkabımın güzel olmasını istiyorum, acaba bu kibirden midir? Diye sordu, Hz. Peygamber, muhakkak **Allah güzeldir, güzeli sever,** diye buyurdu. (S. HAVVÂ, 11/34, 35)

(84).**'Kim iyilikle gelirse, onun için ondan daha hayırlısı** (olan cennet) **vardır. Kim de kötülükle gelirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kötülük kadar cezâlandırılırlar.'** **Hadis:** 'Kim güzel bir âdeti başlatırsa, kendisine hem o davranışın, hem de kıyâmete kadar onu **örnek alan kimselerin sevâbı** verilir. Yine kim kötü bir âdeti başlatırsa kendisine hem bu davranışın, hem de kıyâmete kadar **onu örnek alan kimselerin günahı** yüklenir.' (Müslim İlim 15, İbn Mâce Mukaddime 14, Dârimi Mukaddime 44'den H. DÖNDÜREN, 2/627)

Hadis: Ebû Ubeyde İbn Cerrah (r)'ın naklettiği bir hadiste şöyle buyurulur: Kim Allah yolunda harcarsa **yedi yüz kat ecir** alır. Kim de kendisinin ve âilesinin ihtiyaçları için harcar, hasta ziyâret eder veya insanlara ezâ veren şeyi kaldırırsa, benzerlerine göre **on kat ecir** alır. (Tirmizi Fezâilü'l Cihad 4, Nesâi Cihad 45, İbn Hanbel 1/195'den H. DÖNDÜREN, 2/627)

(85).**'Hiç şüphesiz bu Kur'ân'ı (**okuyup amel etmeyi**) farz kılan** (indiren, M. DEMİRCİ, 2/500, 501) **(**Allah**), elbette seni dönülecek yere döndürecektir. De ki: "Rabbim, hidâyetle geleni de apaçık bir sapıklık içinde olanı da en iyi bilendir."** **'Mead' (..)** Bunun hem **dünyâyı** hem de **âhireti** ilgilendiren bir boyutu vardır. Buna göre Yüce Allah Peygamberini, aynı zamanda müşriklerin 'sana uyarsak yerimizden yurdumuzdan çıkarılırız' sözlerine bir cevap olarak **dünyâda** hayallerinin bile ulaşamayacağı yüksek bir **zafer,** izzet ve şerefe ulaştıracağını **müjdelemekte**dir. Gerçekten de aradan fazla bir zaman geçmeden bütün **Arap yarımadasının hâkimiyeti** Allah Rasûlü (s)'e lütfedilmişti. Ona, karşı koyabilecek hiçbir güç kalmamıştı. **Âhirette ise,** Allah onu en güzel dönüş yeri olan **cennete** ve rızâ-i ilâhiye, en yüce makam olan **Makâm-ı Mahmûd'**a eriştirecektir. (Ö. ÇELİK, 3/715, 716)

(86).**‘(**Rasûlüm**!** Bu**) Kitab’ın, sana (**vahiyle**) indirileceğini beklemiyordun. (**Bu**,) ancak Rabbinden bir rahmet (**olarak indirilmiş**)tir. O hâlde inkârcılara arka çıkma!’** Peygamberlik görevi, kişinin istemesine ve bu yolda gayret göstermesine bağlı olmayıp, **Allâh’ın seçmesi, lütuf ve ihsânıyla verilen** yüce bir **görev**dir. Nitekim âyette Hz. Peygamberin böyle bir ümit taşımadığı, böyle bir görev düşünmediği ifâde edilmektedir. Allah, **kullarına merhamet ettiği**, onların yeryüzünde şaşkın ve sapkın bir şekilde yaşamaları neticesinde hem dünyâda hem âhirette sıkıntıya düşmelerini istemediği için aralarından kendilerine doğru yolu gösterecek **peygamberler göndermiş** ve bunlara rehberlik edecek **kitaplar vahyetmiştir**. (KUR’AN YOLU, 4/249)

‘Öyle ise sakın kâfirlere yardımcı olma!’ İbn Kesir der ki: Fakat bunun yerine onlardan ayrıl, onlarla ilişkiyi kes, onlara muhâlefet et!’ (S. HAVVÂ, 11/38)

‘Kâfirlere destek vermek’, kâfirlerin inançlarının, düşüncelerinin, görüşlerinin ve gittikleri yolların doğru olduğu kanaatini verecek ve kâfir olarak ölenleri ümitlendirereksöz söylemektir. Müminlerin, paganizmin, ateizm, deizm, komünizm, Budizm ve benzeri düşünceleri, bu amaçla **kurulmuş örgütler**i **savunan,** topluma hâkim kılmaya çalışan, **İslâmî inanç**, düşünce ve **uygulamaları devre dışı bırakmak** isteyenlere fikir, söz, eylem ile veya maddi ve maddi olmayan herhengi bir destek vermemeleri gerekir. Küfrü benimsemek ve **kâfirlere inançlarında destek vermek küfür**dür. Âyette peygamberin şahsında bütün müminlere uyarı vardır. (İ. KARAGÖZ 5/488)

(87).**‘Allâh’ın âyetleri sana indirildikten sonra, onlar(**ı uygulamak**)tan sakın seni alıkoymasınlar!’** Çünkü kâfirlerin hiçbir zaman izlemekten vazgeçmedikleri yol, çeşitli yöntemlere ve araçlara başvurarak **dâvâ adamlarını** dâvet hareketinden **alıkoymak**tır. Müminlerin tutumu ise kendi yollarını izlemektir. Engellemeye çalışanlar onları durduramaz. Düşmanları, onları bu yolu izlemekten alıkoyamaz. Çünkü Allâh’ın âyetleri ellerindedir ve bu âyetlere uymakla yükümlüdürler. Bu onların omuzladıkları bir emânettir. (S. KUTUB, 8/133)

‘.. Allâh’ın âyetleri’ ile maksat, Kur’an âyetleridir. Yüce Allah Hz. Peygamberin şahsında müminlere; müşrik, ateist, deist ve benzeri inançtaki kâfirlerin düşünce, telkin ve yönlendirmelerine, ilke ve hükümlerine uyup, Allâh’ın emir ve yasaklarına riâyeti terk etmelerini **yasaklamakta**dır. Bir kimse, bir âyeti veya **âyetlerdeki bir hükmü kabul etmezse kâfir olur;** kabul eder fakat uygulamazsa **fâsık, âsi ve zâlim olur.** (İ. KARAGÖZ 5/488)

‘(Korkmadan**,** yılmadan**) Rabbine (**insanları**) dâvet et.’** Allâh’a çağır, milliyetçiliğe, ırkçılığa değil. Bir toprak parçasını zaptetmeye, bir bayrağı dalgalandırmaya, bir ganîmet elde etmeye, bir arzuyu tatmin etmeye ve bir ihtirâsı dindirmeye değil. (S. KUTUB, 8/133)

‘Aslâ müşriklerden (ve de onlardan yana**) olma!’** Onlara mensup olmak, onlarla birlikte olmakla, amelinle, inancınla onlara hiçbir hususta benzeme. (S. HAVVÂ, 11/38)

(88).**‘Allah ile birlikte başka bir tanrıya yalvarıp tapma!’** Ancak O’na ibâdet yakışır. İlâhlık, ancak O’nun azametine yaraşır. (S. HAVVÂ, 11/39)

‘O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur.’ Çünkü ancak Allâh’a teslim olunur. Sâdece O’na kulluk yapılır. O’nun dışında güç, kuvvet sâhibi yoktur. Yalnızca O’nun koruyuculuğuna sığınılır. (S. KUTUB, 8/133)

‘O’nun zâtından başka herşey yok olacaktır.’ Çünkü her şey geçicidir, gidicidir. Mal – makam, güç – iktidar, hayat – nîmetler, yeryüzü ve üstündekiler, gökler ve içindeki canlı – cansız tüm varlıklar, bildiğimiz ve bilmediğimiz tüm yönleriyle bu evren… Her şey yok olacaktır. Sâdece Yüce **Allah’ın zâtı bâki** kalacaktır. Tek başına O kalacak ve geride hiç kimse kalmayacaktır. (S. KUTUB, 8/133)

Bu buyruk ile Hayy, Kayyum, Bâki olduğunu haber vermektedir. Bütün mahlûkat ölür, kendisi ölmez. Nitekim bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: **'Onun üzerindeki her canlı yok olacaktır.'** (er Rahmân, 55/26-27) Burada da zâtını **'vech'** buyruğu ile ifâde etmiştir. (İbn Kesir 'den, S. HAVVÂ, 11/39)

'Hüküm (ve mutlak hâkimiyet**) sâdece O'nundur'** Yaratıkları arasında hüküm vermek, emretmek, yasaklamak, şeriat, kânun koymak, her şeyin mutlak mâliki olmak, mutlak tasarruf, yalnız O'nundur ve O'nun hükmünü kovuşturacak hiç kimse yoktur. (S. HAVVÂ, 11/39)

'Hüküm O'nundur.' Dilediği gibi hükmeder ve bu hükmü istediği gibi uygular. Hiç kimse hükmünde O'na ortak değildir. Ve kimse O'nun hükmünü geri çeviremez. Sâdece O'nun dilediği olur. Başkası değil. (S. KUTUB, 8/133)

'..ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.' Kıyâmet gününde dönüşünüz O'na olacaktır. Amellerinizin karşılığını verecektir; hayır ise hayır göreceksiniz, şer ise şer (göreceksiniz). (S. HAVVÂ, 11/39)

'**O'na döndürüleceksiniz.'** Hepiniz ölümünüzden sonra O'nun huzûruna götürülecek, mahkeme olunacak, ona göre cezânız, mükâfâtınız ne ise alacaksınız. (ELMALILI, 6/206)

(Allah'ın yardımıyla altıncı cilt ve 28. Sûre, Kasas sûresi tamamlandı, Elhamdülillah. 9 Ocak 2016 / 29 Rabiulevvel 1437, Cumartesi, saat 23.13)